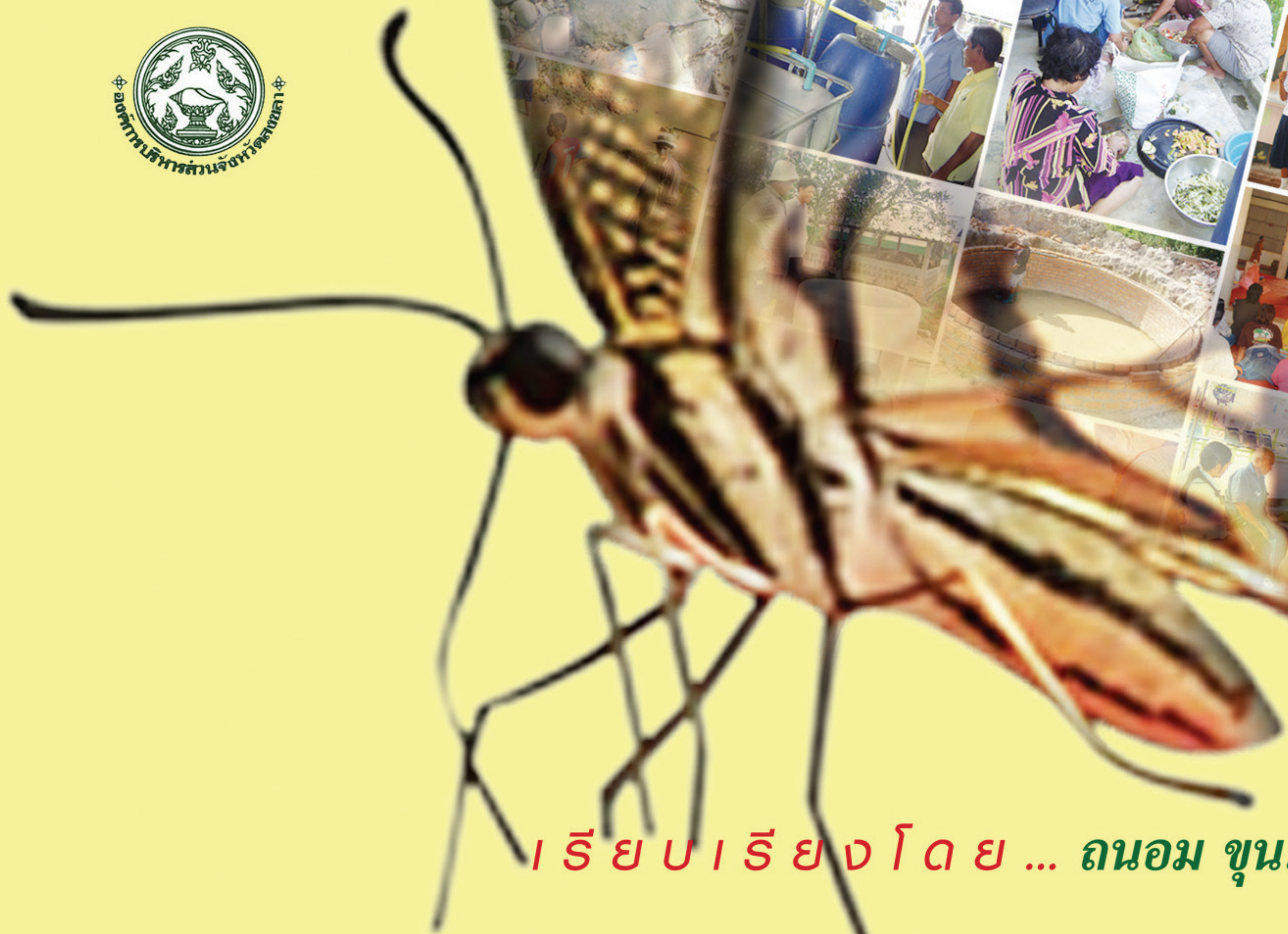

พลังใจ พลังคน พลังชุมชน 2

เรื่องดีๆของภาคใต้แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

ประจำปี 2550-2551

เรียบเรียงโดย ... ถนนม ชุนเพ็ชร

เพ็ชงศ์เสื่อขยับปีก 2

เรื่องดีๆของภาคใต้แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา

บรรณาธิการเล่ม : นพ.สุภัทธร ฮาสูวรรณกิจ

กองบรรณาธิการ : ชาคริต โภชะเรือง, เชภาคร จันทร์หอม, กมลทิพย์ อินทะไธ

เรียบเรียงโดย : ถนอม ชุนเพชร

สนับสนุนโดย :

สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สวรส.ภาคใต้ มอ.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา

ออกแบบ/จัดพิมพ์ :

โพ-บาร์ด. 280/2 หมู่ 6 ถ.ปทุมกันท์-เขากลอย

ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

โทร./แฟกซ์ 0-7455-1133, 089-6595338

กันยายน 2551

คำนำ

สังคมดีไม่มีขาย ถ้าอยากได้ต้องช่วยกัน

ผมได้รับ e-mail จากผู้ใหญ่ท่านหนึ่ง ได้บอกเล่าเนื้อความจากการบรรยายทางวิชาการจากนักเศรษฐศาสตร์ไทยอาวุโส 3 ท่าน ได้ให้ภาพโลกของเราในมุมที่ไม่เคยนึกถึง ซึ่งน่าสนใจมาก จึงนำมาเล่าสู่กันฟัง

โลกของเราขณะนี้ มีประชากรราว 6.5 พันล้านคน พลเมืองโลกตายช้าลง และยังเกิดเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ วิกฤติใหญ่ขณะนี้ มีอยู่ 2 เรื่อง ได้แก่ อาหารกับพลังงาน

นักวิชาการคิดคำนวณจำนวนประชากรโลกที่ “เหมาะสม” กล่าวคือผู้คนชาวโลกสามารถอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างสบายๆพอมิกินมิใช้ไม่ต้องแย่งชิงทรัพยากรกัน ตัวเลขประชากรที่เหมาะสมกับโลกใบนี้คือประมาณ 4,000 ล้านคน หากย่อส่วนลงคร่าวๆกับประเทศไทยจำนวนประชากรของเราน่าจะเกินไปราว 25 ล้านคนแล้วในวันนี้

สาเหตุของวิกฤตินอกจากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นเกินกว่าแหล่ง
ทรัพยากรที่โลกมีอยู่แล้ว พฤติกรรมบางอย่างยังช่วยเร่งวิกฤติด้วย
ตัวอย่างเช่น กระจกเรือนกระจก (Greenhouse effect) ที่กำลังฮือฮา
กันอยู่ทั่วโลกขณะนี้ พฤติกรรมการ “กิน” ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ทุกวันนี้
เรากินสัตว์มากขึ้น (ในอดีตคนกินพืชในสัดส่วนที่สูงกว่าปัจจุบัน เมื่อก่อน
คนไทยกินข้าวแต่ปัจจุบันคนไทยหันมากินเนื้อมากขึ้นเรื่อยๆ) การกิน
สัตว์เพื่อให้ได้พลังงานเท่ากับพืชนั้นต้องใช้พื้นที่เกษตรกรรมมากกว่าถึง
4 เท่า (เนื่องจากสัตว์ที่เราเอามากินนั้นต้องกินพืช) พฤติกรรมการใช้
ทรัพยากรของคนร่ำรวยรุ่มรวยมากขึ้น โดยเฉพาะคนอเมริกันมีจำนวนราว
5% ของประชากรโลกแต่ใช้ทรัพยากรมากถึง 30% ของทรัพยากร
ทั้งหมด ลองคิดว่าหากทุกคนมีพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรเหมือนคน
อเมริกันแล้วอัตราการทำลายทรัพยากรจะเพิ่มขึ้นไปอีกกี่สิบเท่า และ
ทุกวันนี้แนวโน้มแบบแผนการกินอยู่ของประชากรทั่วโลกกำลังลอกเลียน
มาจากอเมริกันเพียงไร

วิกฤติพลังงานใกล้ตัวเราเห็นอยู่ทุกวัน วันนี้อ่างน้ำมันเป็นอย่างไร
ราคาน้ำมันนั้นอยู่ใต้การผูกขาดของธุรกิจคนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นพวก
อาหรับ แต่จริงๆแหล่งน้ำมันใหญ่ที่สุดอยู่ในอเมริกาและรัสเซีย และมิ
การสำรวจหาแหล่งพลังงานปิโตรเลียมใหม่ๆในประเทศอื่นโดยเจ้าของ
ประเทศนั้นเองมักไม่รู้ตัว ภาครัฐอีกทีก็เมื่อธุรกิจน้ำมันยักษ์ใหญ่เข้าไป
ยึดครองด้วยสัมปทานระยะยาวไปแล้ว มีกรณีตัวอย่างในอเมริกาได้
กรณีแหล่งน้ำมันในอ่าวไทยเป็นสิ่งที่คนไทยต้องจับตามองให้ดี

เศรษฐกิจโลกขณะนี้อยู่ใต้อิทธิพลของประเทศใหญ่ที่เรียกว่า
G7 กลุ่มประเทศเหล่านี้เมื่อรวมกันแล้วสามารถกุมทิศทางและกำหนด
กติกาให้กับทุกประเทศทั่วโลก การเร่งให้เศรษฐกิจเติบโตจะต้องกำหนด
กติกาค้าขายให้สามารถเปรียบเทียบกันได้และต้องกระตุ้นการบริโภคทั้ง
ทรัพยากรและพลังงาน เพื่อให้ทุนนิยมเติบโต

แผนที่โลกที่เราคุ้นคือแผนที่ที่มีประเทศต่างๆที่แบ่งเขตแดนกัน
ทางการเมือง แต่จริงๆแล้วมีแผนที่โลกอีกรูปหนึ่งแบ่งปันเขตแดนด้วย
อำนาจทางเศรษฐกิจ อำนาจทางเศรษฐกิจปัจจุบันอยู่ในมือของบริษัท
ข้ามชาติ ธุรกิจเหล่านี้ไม่มีสัญชาติไม่มีความผูกพันกับชนชาติใด แต่ละ
กลุ่มมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่ยิ่งกว่าประเทศไทยและประเทศส่วนใหญ่ของ
โลก ลองนึกภาพแผนที่โลกที่มีประเทศชื่อว่า โมโครซอฟท์ ปร็อกเตอร์
แกมเบิล วอลมาร์ต เซลล์ ฟิลิปมอริส เอไอจี ซีพี เป็นต้น ธุรกิจข้าม
ชาติเหล่านี้มีอิทธิพลสูงจนสามารถ “แทงทะลุ” ระบบการบริหารใน
หลายๆประเทศ บางกรณีเกิดกรณี “สมคบคิด” ของธุรกิจข้ามชาติกับ
ผู้นำทางการเมืองของประเทศโดยพัฒนา สมคบกันสูบกินทรัพยากร
ของประเทศนั้นๆ

นี่คือผลพวงของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อสังคมโลกและสังคมไทย

โลกใบนี้เป็นหนึ่งเดียวกันกิจกรรมต่างๆของมนุษย์ล้วนมีผลกระทบ
ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่กำลังหลอมรวม
โลกนี้ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน แต่แท้จริงแล้วในทุกพื้นที่ที่ต่างก็มีความหลากหลาย
ความอุดมงามของวิถีชุมชนนั้นๆ โจทย์ใหญ่ของทั้งโลกก็คือ “ความ
หลากหลายที่งดงามของวิถีชุมชนที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่า กับความ
เป็นหนึ่งที่มีมาตรฐานเดียวกันของสังคมโลกาภิวัตน์ แล้วทั้งสองปลาย
สุดขอคนละด้านของความเป็นจริงในโลกปัจจุบันนั้น จะสามารถอยู่
ร่วมกันอย่างสมดุลได้อย่างไร”

สถานการณ์ด้านสุขภาพของคนไทยในทุกวันนี้ ไม่ว่าจะภาคใดก็คง
ไม่แตกต่างกันมากนัก กล่าวคือปัญหาด้านสุขภาพได้เปลี่ยนผ่านจาก
ปัญหาในอดีต ซึ่งเป็นปัญหาของความยากจนเช่นการขาดน้ำสะอาด
ในการบริโภค การไม่มีระบบสุขาภิบาล การเข้าไม่ถึงสถานบริการ ปัญหา
เหล่านี้ยังคงอยู่เฉพาะในพื้นที่ห่างไกลชายขอบของประเทศเป็นส่วนใหญ่
อาจพบบ้างตามแหล่งชุมชนแออัดในเมืองใหญ่ อีกทั้งปัญหาจากโรค

ระบาดโรคติดเชื้อเช่นกาฬโรค โปลิโอ อหิวาตกโรค โรคภัยเหล่านี้
น้อยลงจนแทบไม่รบกวนสุขภาพคนไทยอีกต่อไป

ปัญหาสุขภาพของคนไทยในปัจจุบันเป็นปัญหาของประเทศ
ที่กำลังพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับสภาพสังคม
และการทำงาน วิถีชีวิตแบบใหม่ ค่านิยม พฤติกรรมสุขภาพที่เปลี่ยนไป
ตามยุคสมัย จนทำให้ปัญหาสุขภาพไม่ใช่ปัญหาสาธารณสุขอีกต่อไป
เป็นปัญหาโดยรวมของสังคม ซึ่งชนบทเองก็มีสภาพการณ์ที่ไม่ได้
แตกต่างจากเมืองมากนัก

แต่ในชนบทหรือแม้แต่ในเมืองหลายแห่งนั้น ยังมีทุนทางสังคม
ที่มีพลังสูงยิ่งอยู่หลายประการ หนึ่งในนั้นคือ “ความเป็นชุมชน”

ชุมชนก็คือครอบครัวขนาดใหญ่ วิธีของการช่วยเหลือเกื้อกูล
เอื้อเฟื้อแบ่งปัน เป็นสิ่งที่จำเป็นในการต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์
โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับชุมชนชนบทหรือชุมชนกึ่งเมือง

วิถีเกษตรในชนบทนั้น โดยเฉพาะในอดีต การปลูกพืชผักล้วน
เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ผลงาที่สุกแดงเต็มต้น รับประทาน
กันเองในครอบครัวย่อมทานไม่หมด จะนำไปขายก็ไกลและเหนื่อยเกิน
กว่าที่จะเป็นไปได้ ตู้เย็นก็ไม่มี การแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านและคนใน
ชุมชนจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด ครัวของเพื่อนบ้านคือตู้เย็นขนาดใหญ่ที่เก็บ
รักษาอาหารสดสำหรับคนชนบท เพราะเมื่อเพื่อนบ้านมีพืชผักที่ออกผล
ก็จะแบ่งปันมาให้เราเช่นกัน วิถีชนบทจึงหลีกเลี่ยงการเกื้อกูลกันไม่ได้

ชีวิตในชนบทนั้น ต้องพึ่งพากัน เมื่อเกิดภัยธรรมชาติไม่ว่าน้ำท่วม
พายุฝนลมแรง เกิดต้นไม้ล้มขวางทางเดินในหมู่บ้าน ชาวบ้านก็ต้อง
ลงแรงร่วมกันจัดการ เพราะไม่มีองค์กรราชการไหนจะมาทำให้ สร้าง
ฝายกักเก็บน้ำไว้ใช้ในยามแล้ง ซ่อมแซมสะพานไม้ที่ชำรุด สร้างศาลา
โรงธรรม แม้แต่การจัดงานบวช งานศพ งานแต่งงาน ก็ถือว่าเป็นงาน
ของชุมชนที่ทุกคนต้องมาช่วยกันคนละไม้ละมือ คนในชนบทไม่มีเงิน
ก็ไม่สามารถจัดงานศพแบบคนในเมืองได้ ที่ไปจ้างร้านดอกไม้มาตกแต่ง

ในงาน จ้างร้านอาหารมาจัดอาหารว่าง จ้างเด็กวัดช่วยทำความสะอาด
จ้างแม่กระทั่งคนนอนเฝ้าศพในยามวิกาล แต่สังคมในชนบทมีเงินก็หา
ผู้รับจ้างไม่ได้ และที่สำคัญนี้ไม่ใช่วิถีของคนชนบท การขอแรง การ
ร่วมมือร่วมใจประจูดคนในครอบครัวเดียวกันจึงเป็นวัฒนธรรมพื้นฐาน
ของชนบทในทุกภาคทุกประเทศ

เมื่อมีความขัดแย้งในชุมชน ลูกหลานระหว่างสองครอบครัวเกิด
ทะเลาะกัน ผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนก็ต้องลงมาประสานความขัดแย้งให้
มีการพิจารณาเหตุ ตัดสินถูกผิดด้วยบรรยากาศที่ถ้อยถ้อยอาศัย
ให้เกิดความสมานฉันท์ หรืออาจเรียกได้ว่า การตัดสินของผู้นำในชุมชน
นั้น มักตัดสินให้เป็น win win situation หรือสถานการณ์ที่ทั้ง 2 ฝ่าย
ชนะเสมอ เช่น ให้ทั้งคู่ขอโทษและเลิกરાต่อกัน หรือให้ทั้งคู่แต่งงาน
ให้ลูกต้องตามประเพณีไป ด้วยความไกลปืนเที่ยงจากอำนาจรัฐ ทำให้
ชุมชนต้องพยายามจัดการปัญหาทุกอย่างด้วยตนเอง น้อยกรณีที่ต้อง
ไปพึ่งตำรวจพึ่งศาล

ความเป็นชุมชนจึงเกิดขึ้นจากการสะสมของความร่วมมือเหล่านี้
มาอย่างต่อเนื่อง และเป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชนชนบทเรื่อยมา

แต่ในปัจจุบัน ในท่ามกลางระบบในสังคมที่มีความซับซ้อนสูง
มีการสร้างกลไกใหม่ๆ มากมายขึ้นมาเกี่ยวพันกับชุมชน เพื่อหวังแก้
ปัญหาต่างๆ ทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน กลไกใหม่เหล่านี้ที่สำคัญมี
3 กลไกได้แก่

1. กลไกของภาคราชการหลากหลายกระทรวงได้เข้ามาแทรกตัว
ถึงในชุมชนในหลายรูปแบบ ทั้งที่ผ่านกำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคล
ที่เชื่อมต่อระหว่างรัฐกับชุมชน นอกจากนี้ยังมีการต่อตรงลงมาในหมู่บ้าน
เช่น การเข้ามาของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย เกษตรตำบล พัฒนาชุมชน
ตำรวจชุมชน รวมถึงโรงเรียนประชาบาลด้วย

ราชการได้เข้ามารับหน้าที่เป็นกลไกจัดการปัญหาแทนชุมชนใน
นามของคำว่า “การพัฒนา” การสร้างฝาย ซ่อมสะพาน การไถ่เกวียน

ความขัดแย้ง หรือแม้แต่การรักษาสุขภาพคนในชุมชนก็ได้เปลี่ยนเป็นหน้าที่ของข้าราชการไป

2. กลไกการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ามาในระยะหลัง แต่เป็นกลไกที่มีบทบาทสูงมากทั้งในทางการสร้างสรรค์และการทำลายชุมชนแล้วแต่กรณี นับตั้งแต่รูปแบบของสุขาภิบาลในอดีต มาจนถึงองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือเทศบาล ซึ่งใช้กลไกการเลือกตั้งเป็นเหตุผลในการแสดงถึงความเป็นตัวแทนของชุมชน แทนที่กระบวนการนำของผู้นำธรรมชาติในชุมชน

3. กลไกของภาคเอกชน โดยเฉพาะกระแสบริโภคนิยมและการค้าขายที่เข้ามาในชุมชน การส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยว การเข้ามาของพ่อค้าคนกลาง การเข้ามาของระบบเงินผ่อน บัดนี้แม้หมู่บ้านที่ห่างไกลยังเสมือนมีการเชื่อมต่อกับประเทศที่อยู่คนละซีกโลก จากการขายมันสำปะหลังให้สหภาพยุโรปและการซื้อโทรศัพท์มือถือมาใช้ในชุมชน

การเข้ามาของกลไกตลาด กลไกการเงินและวัฒนธรรมบริโภคนิยมในชนบท ได้ทำให้ความเป็นชุมชนที่อ่อนแออยู่แล้ว อ่อนแอลงอีก เพราะกระบวนการตลาดนั้น พืชผลมีไว้ขายไม่ใช่เพื่อแบ่งปันชีวิตต้องดิ้นรนเพื่อการบริโภคแบบคนเมือง จึงคิดถึงปัจเจกคือตนเอง ก่อนชุมชน ขายทั้งผลผลิต ขายทั้งทรัพยากรและขายแม้กระทั่งแรงงานที่อพยพไปสู่เมืองใหญ่ ความเป็นชุมชนจึงแทบจะสลายตัวไป

ทั้ง 3 กลไกใหม่ที่ถาโถมเข้าสู่ชุมชนชนบทมีทั้งส่วนดีที่นำความเจริญและการเปลี่ยนแปลงสู่ชุมชนชนบท แต่ความเป็นชุมชนที่เดิมเคยพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้นั้น ได้ถูกทำลายไปอย่างมาก จนยากที่จะกู่กลับ ถึงจะกู่กลับมาก็คงไม่เหมือนเดิม แต่อย่างไรก็ตาม ทิศทางสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อชุมชนเป็นสุข ก็ยังเป็นทิศทางใหญ่ที่สำคัญและเป็นความหวังของการพัฒนาชนบทไทยที่ยั่งยืน

รูปธรรมของ 24 กรณีศึกษาจากผู้นำธรรมชาติหรือกลุ่มองค์กรทางสังคมในจังหวัดสงขลา ที่คุณถนอม ขุนเพชร ได้เดินทางไปถอดบทเรียนรวบรวมมาเป็นหนังสือ “เพียงผีเสื้อขยับปีก 2” นั้น เป็นบทสะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนและปัจเจกชนที่สร้างสรรค์สังคมด้วยจิตอาสา ด้วยความมุ่งมั่นมานะโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สร้างตัวตนอุดมคติของสังคมใหม่ที่รักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ให้เกียรติธรรมชาติ เชื่อมต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านสู่วิถีสมัยใหม่ สร้างกระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียน ดูแลปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ก้าวข้ามจากคนธรรมดามาเป็นพลเมืองผู้สร้างสรรค์สังคม

รูปธรรมที่ดั่งงามของทั้ง 24 กรณีศึกษานั้น เป็นความพากเพียรของแต่ละกลุ่มคนที่ร่วมสร้างสรรค์มายาวนาน ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนเชิงการจัดการจากเครือข่ายสร้างสุขภาพจังหวัดสงขลา สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ (สวรส.ภาคใต้) ซึ่งได้รับงบประมาณและการสนับสนุนผ่านแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา โดยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา (อบจ.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เป็นผู้สนับสนุนหลัก แต่อีกหลายกรณีนั้นเป็นการสร้างสรรค์สิ่งดีงามด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่เองในชุมชน ด้วยความร่วมมือของเครือข่ายภาคประชาสังคม รวมทั้งหน่วยราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชุมชน เครือข่ายสร้างสุขภาพจังหวัดสงขลาเป็นเพียงผู้รวบรวมหรืออาจมีส่วนในการหนุนเสริมการจัดกิจกรรมในบางรูปธรรมเท่านั้น

“สังคมดีไม่มีขาย ถ้าอยากได้ต้องช่วยกัน” วลีพื้นฐานที่พูดง่ายแต่ทำได้ไม่ง่ายนักนี้ 24 กรณีศึกษาในหนังสือ “เพียงผีเสื้อขยับปีก 2” เล่มนี้ได้สะท้อนความจริงทางสังคมที่เรียกร้องให้ทุกคนทุกกลุ่มแสวงหาโอกาสในการสร้างสรรค์สังคมคนละไม้คนละมือ สังคมจึงจะก้าวไปสู่ยุคอารยะ งดงามน่าอยู่สำหรับทุกคน.

- นายแพทย์สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ •
เครือข่ายสร้างสุขภาพจังหวัดสงขลา

สารบัญ

1. “นักวิจัยชุมชน” ผลผลิตนอกกรอบ “วงวิชาการ”.....	10
2. “ถิ่น จุลนวล” อสม.ดีเด่น สร้างสุขภาพ-ชุมชนสมานฉันท์	23
3. สามประสานค้นหาได้พา “ทองสูง” กลับวัด	35
4. 71 ปียังพิศเบรียะ!! อานิสงส์คนขึ้นโหนด	48
5. ธรรมชาติบำบัดวัดด้วย “ใจ” อารักขาทุกโรคแต่ไม่ทุกคน	56
6. ห้องเรียนท้องนา LEARNING FIELD	68
7. สมัชชาเด็กและเยาวชนสงขลา “คิดเป็นนะคิดง่าย...ทำได้ซึ้งกว่า”	78
8. สาแหรกเครือญาติ ตรีภะเล็กทะเลาะ	95
9. อาสาบ้านพรุดตอุบัติเหตุ บูรณาการสู่ทุกเรื่องชีวิต	107
10. มหาวิทยาลัยโมเดล ทักษะชีวิต : ต้นแบบความร่วมมือ	118
11. สภาอาหารปลอดภัยสงขลา ก้าวสำคัญแห่งสุขภาพองค์กรรวม	134
12. ดินหอม กล้างาม ณ จุดเริ่ม...ป้อนข้าวโรงเรียน	148
13. ปลุกป่าล้นทรายสทิงพระ ประโยชน์มากกว่าใช้สอย	156
14. แผนสุขภาพตำบล ยุติปัญหาปิดตาอาบน้ำ	166
15. แก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ “ทำจริง ได้ผลจริง” ที่คลองรี	176
16. แก๊สชีวภาพกระแสดินรู้ กลิ่นเหม็นฟาร์มคั้นกำไรสังคม	187
17. ถวายเทียนทางน้ำปี 4 เปิดทำโอ-หันหน้ากลับหาคลอง	194
18. รวมพลคนรักศีลสอง 2551 การมีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อม ภาคประชาชน	202
19. สามัญชนคนรักป่าปิดทองหลังเขา รักษา “ปอด” หาดใหญ่	216
20. สงครามก๊วยกุดประปาสงขลา	228
21. รongเงิงบิคบ้านหนองบัว ออกกำลังกายแบบสตรีมุสลิม	239
22. ถนนวัฒนธรรมควนเนียง คิดถึงโนราหน้าหาด	245
23. ฟัง พรหมเพชร คนสู้พิษหมาบ้าแห่งรัตภูมิ	254
24. เคลือบ ไชยธาดา หมอภูมิปัญญา “เรียกกระดูก”	265

1.

“นักวิจัยชุมชน” ผลผลิตนอกกรอบ “วงวิชาการ”

(1)

การวิจัยและพัฒนาคนและชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาวะองค์รวม เป็นปรากฏการณ์ที่นักวิชาการจำนวนหนึ่งก้าวลงจากหอคอยงาช้างเข้าสู่คลุกวงในงานพัฒนา

การทำงานนอกกรอบและวัฒนธรรมองค์กรแบบเดิมๆ นักวิชาการกลุ่มนี้จึงพบทั้งปัญหาและโอกาสมากมายอีกทั้งการขับเคลื่อน “หลักสูตรนักวิจัยชุมชนคนเดินตามรอยพ่อ” สามารถสร้างชาวบ้านเป็นนักวิจัยชุมชนทั่วทุกอำเภอของจังหวัดสงขลาราว 80 คน

“ตอนนั้นดิฉันทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกพัฒนาศึกษาของคณะ
ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำลังเก็บข้อมูลเรื่องกลุ่มออมทรัพย์
ของน้ำอัมพร น้ำลัภย์ ครูชบ น้ำเคล้า”

ผศ.สุกัญญา โจนานาภิวัฒน์ อาจารย์จากคณะพยาบาลศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เล่า

บุคคลที่ถูกกล่าวถึง “4 เสือ” ปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มออมทรัพย์
สงขลาประกอบด้วย ครูชบ ยอดแก้ว กลุ่มสัจจะวันละหนึ่งบาทเพื่อจัด
สวัสดิการชุมชน ลุงอัมพร ต้วงปาน อธิการบดีมหาวิทยาลัยชาวบ้าน
กองทุนสัจจะออมทรัพย์คลองเปรี๊ยะ ลุงลัภย์ หนูประดิษฐ์ กลุ่มสหกรณ์
ออมทรัพย์คลองหวะ และลุงเคล้า แก้วเพชร กองทุนสัจจะออมทรัพย์
นาหว้า

วันหนึ่งเมื่อครูชบประกาศว่าหันมาทำตามแนวคิดใหม่ “สัจจะ
วันละบาท” อาจารย์สุกัญญาอยากเข้ามามีส่วนร่วมทำเรื่องนี้เพราะมองเห็นว่า
ที่ผ่านมากลุ่มออมทรัพย์ช่วยคนได้ก็จริง แต่ถ้าคนไม่ดำเนินชีวิตตาม
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็จะเป็นหนี้เป็นสินดังทั่วประเทศที่เป็นอยู่

อาจารย์จบปริญญาเอกมาพร้อมบทสรุปว่าได้เรียนของฝรั่งมาเยอะ
แต่สนใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง จึงเข้าร่วมเวทีเครือข่าย
สงขลาพอเพียง เวทีที่สามารถรวมตัวแทนคนสงขลา 3 ภาคส่วนอัน
ได้แก่ ภาครัฐ ประชาชน และนักวิชาการ มาเป็นหนึ่งเดียวเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบปะพูดคุยเพื่อการพัฒนา

เมื่ออาจารย์พงศ์เทพ สุธีรัฐภูมิ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยระบบ
สุขภาพภาคใต้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (สวรส.ภาคใต้ มอ.) จัดทำ
แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา ได้นำกรณีเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหนึ่งของ
แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา อาจารย์สุกัญญา และอาจารย์สุภาภักย์
อินทองคง ผู้ขับเคลื่อนเรื่องนี้มาแล้วตั้งแต่ต้นจึงเดินทางโครงการฯ
ในช่องทางดังกล่าว

28 พฤษภาคม 2550 ทางกิจกรรมการวิจัยและพัฒนาคนและชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาวะองค์กรรวม ได้จัดการสัมมนาการปฏิบัติการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เชิญประชาชนจากพื้นที่ 4 โซนที่ถูกแบ่งออกตามกรอบงานแผนสุขภาพจังหวัดสงขลามาร่วม มีการบรรยายหัวข้อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแนวคิดสู่ปฏิบัติจริง โดยภาคประชาชนที่มีประสบการณ์ แบ่งกลุ่มถอดประสบการณ์พร้อมรับโจทย์การบ้านกลับไปประชุมกลุ่มในพื้นที่แต่ละอำเภอเพื่อหากิจกรรมที่อยากทำ

สืบเนื่องมาถึง 21 กรกฎาคม 2550 ประชุมจัดเวทีเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงก้าวเริ่ม “1 กิจกรรม 1 อำเภอ” ให้พื้นที่ที่มีประเด็นหลักกลับมาแลกเปลี่ยนว่า กิจกรรมที่เลือกเป็นอย่างไร เชื่อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างไร

เวทีครั้งหลังจากนั้นชาวบ้านเล่าเรื่องราวต่างๆ ได้เยอะ แต่อาจารย์สุกัญญาพบว่าบางกลุ่มเท่านั้นที่สามารถเชื่อมร้อยกับการพัฒนา หรืออธิบายได้ว่าใช้หลักของในหลวงพัฒนาอย่างไร

“เป็นปัญหาเรื่องภาษานักวิชาการจับได้ว่าที่เขาเล่ามันเชื่อมโยงได้ แต่ตัวเขาเองยังเชื่อมโยงไม่ได้ เกิดจากปัญหากับภาษา”

กลุ่มก้าวหน้าระยะแรก อย่างจากอำเภอคลองหอยโข่ง ทำโครงการเลี้ยงหมูครบวงจร หรือกลุ่มป่าชิงจากอำเภอจะนะ พบว่าพวกเขาเรียนรู้หลักเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น แต่ส่วนมากนักวิชาการต้องติดตามลงไปดูปัญหาว่าทำไมไม่สำเร็จ

“ภาคประชาชนบอก...อาจารย์...ผมยังทำไม่ได้นะ มันไม่มีเครื่องมือ อาจารย์จัดเป็นหลักสูตรได้ไหม เขาอยากให้เราจัดกระบวนการเข้มข้นให้เขาเข้าใจทำอะไรได้มากกว่านี้ จึงเป็นที่มาของการอบรมนักวิจัยชุมชนในเวลาต่อมา”

โครงการปีแรกผ่านไป อาจารย์สุกัญญายอมรับว่าไม่มีความคืบหน้ามากนัก กระทั่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลามาสับสนุนงบประมาณผ่านแผนสุขภาพจังหวัดปีที่ 2

“ปีสองเราเรียกทุกอำเภอผ่านทางพัฒนาการแต่ละอำเภอ เชิญภาคประชาชนชี้แจงโครงการใหม่ คราวนี้เราจะทำหนึ่งอำเภอหนึ่งกิจกรรมพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้กระจายไปตามความต้องการของชุมชน”

ภาควิชาการมาเตรียมตัวกันใหม่ มองเห็นว่ากิจกรรมน่าจะทำให้ชาวบ้านเรียนรู้การพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีกระบวนการอย่างไรที่จะทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนวิธีคิด เพราะถ้าเปลี่ยนวิธีคิดเท่ากับเปลี่ยนพฤติกรรมดำเนินชีวิต

การจัดอบรมนักวิจัยชุมชนเกิดขึ้นโดยลงพื้นที่อบรม 4 โซนที่แบ่งตามกรอบแผนสุขภาพจังหวัดสงขลาตั้งเดิม แต่ลงระดับอำเภอ และเพิ่มเนื้อหาหลักในการบรรยายว่าด้วยพื้นฐานการพัฒนา

“ที่ผ่านมาระบบไม่ได้พูดแบบนี้ เราพูดแต่เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เอากิจกรรมไปเลย แต่คราวนี้ให้เขารู้ว่าเขาต้องลุกขึ้นมาทำอะไร เราเล่า ตั้งแต่ประเทศชาติพัฒนาแผนมาอย่างไร แล้วภาคประชาชนอยู่อย่างไร ทำไมกระแสการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นกระแสทุนนิยม”

อาจารย์สอนว่าชาวบ้านจะศึกษาชุมชนต้องรู้อะไรบ้าง วิธีวิจัยชุมชน การเก็บข้อมูลวิจัยเป็นอย่างไร แนวคิดทิศทาง แนวปฏิบัติในการประเมิน กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงของพื้นที่ เทียบเคียงกับกิจกรรมที่เขาตั้งเป็นตัวเดินเรื่อง ใช้ทฤษฎีระเบียบวิธีวิจัยที่เป็นระบบไปช่วย สอนวิธีเก็บข้อมูล

นักวิจัยชุมชนเหล่านี้จะสร้างกระทะข้อมูล กระบวนการเก็บข้อมูล ของชุมชนเอง เป็นข้อมูลของชุมชน ในระยะใกล้คือช่วยพัฒนากิจกรรมที่เขาเลือกทำนั่นเอง

“ทำไมรายรับไม่พอ ทำค่าใช้จ่ายเยอะ มีประชากรกี่คน จะช่วยเขาได้อย่างไร เริ่มจากศึกษาทุนชุมชนของเขาตรงนี้ช่วยให้เขาทำแผนชุมชนของเขาเอง ไม่ต้องให้ใครมาสั่ง”

สิ่งสำคัญซ่อนอยู่คือการเก็บข้อมูลทำให้ชาวบ้านรู้สึก ตระหนักว่าเขาต้องเปลี่ยนวิธีคิด งานแบบนี้ที่ผ่านมามหาวิทยาลัยถูกสั่งจากราชการให้ทำ

“หากชาวบ้านมีแผนตัวเองก็เสนอเขาได้ แทนที่รอทุกคนทุกหน่วยงานซึ่งมีวัตถุประสงค์ตัวเองเข้ามาสั่งๆ เรามีวิธีการทางวิชาการจะสอนเขาให้ตอบคำถามของเขาเองได้”

งานนี้อาจารย์สุกัญญาบอกว่านักวิชาการเล่นบทบาททั้งนักวิชาการและนักพัฒนา

“อย่างดิฉันเป็นนักวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่ได้ไปเก็บข้อมูลเฉยๆ ต้องพัฒนาไปด้วย”

อาจารย์สุกัญญามองว่าถึงเวลาชาวบ้านได้เรียนรู้การพัฒนาจริงๆ ไม่ใช่รอแค่กิจกรรมต่างๆจากภาครัฐ มาลงยังหมู่บ้าน ชุมชน เขาต้องเรียนรู้สัมผัสได้ถึงกระบวนการในการทำงานเชิงลึก เพื่อเอาไปใช้ต่ออีก โดยไม่ต้องพึ่งใครอีก

สรุปง่าย ๆ อีกด้านเป็นการไปให้เขาไปสอบถามว่าชุมชนเป็นอย่างไร

“ภาคนักวิชาการเองแค่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงช่วงมาใหม่ยังเห็นไม่ตรงกันเลย ต้องเชื่อมโยงความเข้าใจซึ่งเป็นเรื่องที่เหนื่อยมาก เรบอกกว่าใจเย็น ถ้านักวิชาการเข้ามาเรียนรู้ ความเข้าใจในแนวคิด การเรียนรู้พัฒนาร่วมกันตรงนี้ เขาจะเอาเข้ากลับไปมหาวิทยาลัย ซึ่งอีกก็ปีเราไม่รู้ ผลกระทบจากโครงการอย่างน้อยเป็นการสร้างนักวิชาการที่มีแนวคิดร่วมกันและปฏิบัติการร่วมกัน”

(2)

อาจารย์สุภาคย์ อินทองคง อาจารย์มหาวิทยาลัยทักษิณ มองถึงการวิจัยและพัฒนาคนและชุมชน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาวะองค์กรวม เมื่อมาทำงานลักษณะนี้พบปัญหาใหญ่ต้องจัดการหลายเรื่องโดยเฉพาะศาสตร์ทั้งหลายในระบบที่เป็นอยู่แบบแยกส่วน

“แค่สังคมศาสตร์สายเดียวมาหลายสาขานักวิชาการแต่ละสาขาไม่เคยคุยกัน นี่แค่สังคมศาสตร์อย่างเดียว”

อาจารย์สุภาคย์มองว่าความรู้แบบแยกส่วน ส่งผลสืบเนื่องทั้งระบบ คนที่รู้เฉพาะสาขาที่ตนเรียนมา คุยกันแทบไม่รู้เรื่อง ทำงานแบบแยกกัน เห็นสิ่งเดียวกันตามมาตรฐานความรู้ส่วนตน

“เราวิเคราะห์ที่มาพบว่าเพราะเรียนแยกส่วน รู้แยกส่วน คิดแยกส่วน แล้วทำแยกส่วน เกิดปัญหามาก”

กรณีนี้ การวิจัยและพัฒนาคนและชุมชน ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาวะองค์กรวม ได้ใช้เวทีเครือข่ายสงขลาพอเพียงมาเชื่อมโยงระหว่างศาสตร์กับศาสตร์

เครือข่ายสงขลาพอเพียงที่มีจุดเด่นเปิดประตูรับทุกความคิดในระดับหนึ่ง เอื้อให้นักวิชาการที่ร่วมในโครงการยอมเปิดใจ ยื่นมือมาจับแลกเปลี่ยนกัน เอาพื้นที่เป็นตัวตั้งในการทำงาน

“เราก็เล่นทั้ง 3 ศาสตร์วิทยาศาสตร์ธรรมชาติคืออะไร มนุษยศาสตร์คืออะไร สังคมศาสตร์คืออะไร มาตั้งโจทย์กัน รายละเอียดของวิชาคืออะไร เชื่อมกันอย่างไร เราพบว่า ศาสตร์ตัวจริงมันไม่ได้แบ่ง แต่เราจะเชื่อมความรู้กับความจริงอย่างไร นั่งวิเคราะห์โดยภาคประชาชนนั่งฟังอยู่ด้วยปรากฏว่าคุณ 3 วันไม่ทะเลาะกัน”

อาจารย์สุภาคย์ประเมินว่าอาจเพราะเวทีสงขลาพอเพียง เป็นบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีภาคประชาชนมาร่วม และพร้อมช่วยการนำวิชาการลงสู่ชุมชนให้ได้ผล

ต่างยอมรับกันในกลุ่มนี้ว่าภาคประชาชนอยู่ใกล้ของจริงมากกว่าภาควิชาการ และเป็นนักปฏิบัติตัวจริง

“การประชุมแบบนี้ ถ้าถกในเฉพาะนักวิชาการ จะเป็นบรรยากาศอีกแบบ”

นักวิชาการส่วนใหญ่ที่สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยมองเห็นตัวศาสตร์ แต่การเอาศาสตร์ “ลงดิน” หรือลงสู่ชุมชนตามสำนวนของอาจารย์สุภาคย์ ในมหาวิทยาลัยทำกันน้อยมาก

หลังจากพอเชื่อมศาสตร์กันได้บ้าง อาจารย์สุภาคย์หันมาตั้งโจทย์ต่อว่าจะเอาความรู้ ความคิดใหม่ๆ ไปทำวิจัยชุมชนอย่างไร ใช้สังคมศาสตร์ทำความเข้าใจบริบทชุมชนประเภท สังคมวัฒนธรรม เชื่อมกับ สังคมศาสตร์ มนุษย์ศาสตร์ว่าจะพัฒนาคนอย่างไร วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ จะนำไปใช้พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ได้อย่างไร เป็นต้น

แนวทางใหม่กับการสอนให้ชุมชน นักวิชาการต้องเข้าใจเชิงลึก ในหลายเรื่องพร้อมกับการทำงานร่วมชุมชน

“ตอนนี้เป็นขั้นฝึกทำงานร่วมกันที่จริงในชุมชนเริ่มเคลื่อน แต่เป็นเรื่องที่ต้องค่อยเริ่ม เพราะต้องจัดการหลายอย่างตามขั้นตอน หลักสูตรการจัดการชุมชนยังไม่เกิดต้องรอหลักสูตรนี้ด้วยจึงต่อยอด”

อาจารย์สุภาคย์มองว่าแม้นักวิชาการไม่อาจอยู่ชุมชนตลอด แต่กระบวนการที่นักวิชาการมาทำงานร่วมกับชุมชนเปิดช่องให้ทุกมหาวิทยาลัยทำหลักสูตรตัวเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้อาจารย์ลงชุมชน

“ผมบอกว่าใจเย็นๆ รอดตรงนี้ผ่านไป ถ้ามหาวิทยาลัยมองเห็น มีช่องทางเป็นตัวเชื่อม สามารถตั้งงบประมาณขึ้นมาสนับสนุนให้อาจารย์ กับลูกศิษย์ ไปทำงานในชุมชนนอกจุดที่เราทำอยู่ก็ได้”

เมื่อผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ สิ่งที่อาจารย์สุภาคย์อยากให้เกิดคือศูนย์เรียนรู้ชั้นในชุมชนอย่างสมบูรณ์แบบ เพื่อขับเคลื่อนสู่ความเป็นรูปธรรม

“เปลี่ยนอะไรไม่เท่าเปลี่ยนใจ คือเปลี่ยนความรู้ ความคิด เปลี่ยนพฤติกรรม กิจกรรมหลักจึงเน้นกันที่ยากสุดคือปรับความรู้ ความคิด”

ในส่วนงานที่เกี่ยวข้องพบว่าหัวหน้าจุดที่ปฏิบัติการ 16 แห่ง ทั่วสงขลตามโครงการ มีเพียง 20% ปรับวิธีคิดได้ โดยกลุ่มที่ทำงานจริง สามารถเปลี่ยนวิธีรู้ วิธีคิด วิธีปฏิบัติได้ระดับหนึ่ง

ถึงที่สุด นักวิชาการอย่างอาจารย์สุภาคย์มองว่าการขับเคลื่อนให้ เป็นจริง ไม่เฉพาะศาสตร์เชื่อมศาสตร์ให้เป็นเนื้อเดียวกัน ต้องเชื่อม กับส่วนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มต่างๆ ยังต้องการ คนที่แปลงจากแนวคิดไปสู่ปฏิบัติได้จริง

(3)

อรัญ จิตตะเสน นักธุรกิจและอาจารย์ทางด้านพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เล่าว่าเมื่อนักวิชาการและผู้นำชาวบ้านมานั่งคุยกัน โดยเฉพาะในเครือข่ายสงขลาพอเพียง ซึ่งเป็นเวทีกลาง มีการแลกเปลี่ยนความเห็น โดยมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรอยู่ ไม่มีใครคิดว่าใครอายุมากกว่า ความรู้มากกว่า ไม่เอาสิ่งเหล่านั้นมาเป็นปัจจัย แต่เอาความเป็นเพื่อนมานั่งพูดคุยกันด้วยเจตนาดี

การสนทนา การนั่งพูด แลกเปลี่ยนบ่อยๆ ทำให้ได้ความคิดที่เป็นองค์รวม ไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง การหนุนช่วยนี้เป็นปัจจัยบวกสร้างโอกาสแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจกับคนกลุ่มใหม่จนกลายมาเป็นมิตร เป็นการเปิดโอกาสให้กว้างไปเรื่อยๆ

“อย่างเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปพูดให้ชาวบ้านฟัง พบว่าเขามีวิถีแบบนี้อยู่แล้ว เขามีวิถีชีวิต แต่เขาขาดแต่วิถี เราไปบอกว่าทำอย่างไรได้บ้าง”

นักวิชาการในสายตาอรัญ มีไม่ต่างจากสังคมอื่น คือแบ่งเป็น 2-3 กลุ่ม

- พวกที่เอาใจใส่กับบ้านเมือง
- พวกเฉยๆ
- พวกรับจ้างทำงาน มักเข้าสู่วงจรรับจ้างทำวิจัย ติดเหยื่อของนักการเมือง ธุรกิจ

ปัญหาของประเทศไทยที่เป็นอยู่คือนักวิชาการมักไม่สัมพันธ์ในการทำงานกับชาวบ้าน บางทีลงไปหาข้อมูล แต่ถอดข้อมูลไม่ออก เพราะเข้าใจคนเรื่อง ภาษานักวิชาการ กับภาษาชาวบ้านสื่อกันไม่ตรง

การวิจัยและพัฒนาคนและชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาวะองค์รวม อรัญจึงนับเป็นจุดเริ่มต้นที่งดงาม เหมือนคำกล่าวที่ว่า ...ดอกไม้หลายหลากสี ถักร้อยเรียงให้ดีๆ มีคุณค่าเกินมาลัย

(4)

อาจารย์อรสา กนกวงศ์ อาจารย์คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เล่าว่า ถ้าพูดถึงการวิจัยมักจะพูดถึงกระบวนการวิจัยของนักวิชาการเท่านั้นแต่กรณีนี้ถือว่าทุกคนเท่าเทียมกัน

“จุดเด่นของเราคือ ไม่ว่าคนที่ เป็นอาจารย์หรือใคร เท่ากันหมด ทุกคนต้องมาเรียนรู้ อาจต้องเริ่มสร้างที่นักวิชาการก่อน เพราะว่าแต่ละคนมาจากหลากหลายสาขาต้องเชื่อมศาสตร์ หลักสูตรที่เราจะสร้าง มีการปูที่นักวิชาการเช่นเดียวกัน เราไม่ได้เอาหลักสูตรมาตรฐานของมหาวิทยาลัย เพราะมันไม่เหมาะกับชาวบ้าน”

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเชิงวิชาการพบว่าการที่คนไทยยังไม่เข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะติดกับเรื่องทุนนิยมกับการพัฒนา

“เพราะฉะนั้นจึงมองว่าศาสตร์ที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์คืออะไร เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร การพัฒนาชุมชนต้องใช้หลักอะไรจากนักวิชาการที่มาจากสาขาจนเราคิดว่าเรามองเหมือนกันแล้วตกลงสร้างหลักสูตร”

การสร้างนักวิจัยชุมชนคนเดินตามรอยพ่อ เริ่มด้วยให้ชาวบ้านที่มาเป็นนักวิจัยชุมชนรู้ว่า เขามีจุดอ่อนในการดำรงชีวิตอย่างไร เป็นทาสของทุนนิยมอย่างไร

“เรื่องนี้อาจารย์อรัญ จิตตะเสโน จะพูดได้ชัดเจนมาก”

การปูพื้นฐานเรื่องนี้ เพื่อบอกชาวบ้านให้ตื่น รู้ตัวเอง ประมวลตัวเองได้ว่าจะทำอะไร

“เราก็มาตั้งว่าทุกคน ทุนสังคมวัฒนธรรม ทุนสิ่งแวดล้อม ตรงนี้มาจากที่คุยกันของกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งกระบวนการตรงนี้ใช้เวลาานมากกว่าสรุป”

จุดเด่นอันหนึ่งก่อนที่จะลงไปสู่ชาวบ้าน อาจารย์อรสาเล่าว่า จะมีแกนนำภาควิชาการ ส่วนที่เป็นภาควิชาการ ชาวบ้านมาตรวจสอบภาษาอีกชั้นตอนหนึ่ง

ที่ผ่านมาและเป็นอยู่ในประเทศไทยขณะนี้ ภาษานักวิชาการและภาษาชาวบ้าน เป็นคนละภาษาที่คุยกันไม่รู้เรื่อง

“กรอบแนวคิดหลักที่จะนำไปสอนชาวบ้าน มีการกรอกก่อนว่าเมื่อใช้ไปสอนชาวบ้านเป็นนักวิจัยชุมชนจะเข้าใจไหม จึงปรับเนื้อหาที่จะสอน เราไม่ได้คิดว่าเราเชี่ยวชาญ แต่เราฟังตัวแทนภาคประชาชนบางที่เขาบอกว่าอย่างนี้ไม่เป็นประโยชน์หรอกก็ไม่เอา”

แม้บางวาระถกกันหน้าดำหน้าแดง แต่เนื่องจากนักวิชาการที่มาทำตราบนี้ใจพร้อมเปิด เชื่อในปรัชญานี้และต้องการเรียนรู้ เข้าถึงจริงๆ จึงพร้อมรับการทลายกำแพงในใจ

เรื่องที่เลียงกันมากเกี่ยวกับภาษาที่ต้องการสื่อให้ชาวบ้านเข้าใจนั่นเอง

“อย่างจะสอนวิจัยชาวบ้านเราจะไม่ใช่ภาษาว่าตั้งสมมติฐาน ตั้งหัวข้อ กำหนดวัตถุประสงค์ แต่จะใช้คำถามว่าทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร จะเอาคำถามพวกนี้ไปประยุกต์กับเนื้อหา กรอบแนวคิดวิจัย ที่สอนอยู่แล้วให้ชาวบ้านให้รู้ว่าเชื่อมโยงกับเรื่องนี้อย่างไร เพราะฉะนั้น แก่นที่ให้ชาวบ้านคิดก็คือทำอะไรให้มีคำถามกับตัวเอง แต่ไม่ได้คิดหัวข้อ เหมือนนักวิจัยที่สอนในมหาวิทยาลัย หากผลลัพธ์จากการเรียนรู้ออกมา เหมือนกัน เราสอนจนชาวบ้านจะชินกับการตั้งคำถาม เพราะว่าจริงๆ การวิจัยก็คือคำถาม และการคิดอย่างมีระบบ”

จุดอ่อนของวิชาการโดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยในสายตาอาจารย์ อรสาคือส่วนใหญ่มักติดกรอบ นักวิชาการอยู่บนหิ้ง ไม่ได้สัมผัสชีวิตจริง

“ประเทศไทยดอกเตอร์เยอะมาก แต่ถามว่าก่อให้เกิดประโยชน์อะไรแก่ประเทศ”

ชั่วโมงแรกของการสร้างนักวิจัยในชุมชน นักวิชาการจะเริ่มบรรยายเชิงทฤษฎี

“เราให้เขารู้ก่อนว่าเขามีจุดอ่อนที่เขาไม่รู้เกี่ยวกับทุน ตั้งแต่ตัวเรา และคนรอบเรา เท่านั้นไม่พอ ต้องรู้สังคมวัฒนธรรม และสุดท้ายต้องรู้ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ นี่คือการที่เรากระตุ้นให้เขาอยากจะรู้ก่อนแล้ว ค่อยใส่เนื้อหาเข้าไป”

เมื่อมีความอยากรู้เกิดขึ้น คำถามต่อมาว่าทำไงจะรู้ถึงเวลาอาจารย์ จะบอกว่าเครื่องมือ นั่นคือ “วิจัย” เริ่มสอนวิจัยด้วยเนื้อหาที่ถูกล่อย ให้เหมาะกับระดับของชาวบ้านซึ่งแค่อ่านออกเขียนได้ก็มาเป็นนักวิจัยชุมชนได้

“เราสอนเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพไปพร้อมกันเขาจะ รู้จักวิธีเก็บ รู้จักวิธีคิด ข้อมูลที่ได้ส่วนมากจะเป็นข้อมูลพื้นฐานเป้าหมาย คือให้ชาวบ้านเก็บข้อมูลเป็นระบบ เนื้อหาวิจัยที่เป็นกระบวนการจริงๆ นักวิชาการจะเป็นคนทำ แต่ไม่ใช่จะมาดูผลลัพธ์ว่านักวิจัยชุมชนจะเก่ง กว่านักวิจัยในมหาวิทยาลัย”

ที่ได้กับชาวบ้านแน่นอนนอกจาก “ทุนคนคือนักวิจัย” แล้วคือ “ฐานข้อมูลชุมชน” ที่ติดอยู่กับพื้นที่ออกมาเป็นรูปเล่มเรียบร้อย

ผลอันเป็นนามธรรมติดอยู่กับนักวิจัยเลย อย่างนักวิจัยผู้หญิงที่อยู่บ้านโมย นาทวี เขาบอกกับเราว่า อาจารย์...หลังจากเข้ามาร่วมสิ่งที่เขาได้ ก่อนที่เข้ามาเขาคิดไม่เป็น ไม่รู้ว่าเขาอยากรู้อย่างนี้จะทำอย่างไร คราวนี้เขารู้จักสังเกตมากขึ้น กล่าวพูดขึ้น นั่นคือความภูมิใจของนักวิชาการทุกคนที่มาทำงานว่า เออ...ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณเองมีสิทธิ กล่าวพูด กล่าวคิด กล่าวทำ นั่นคือสิ่งที่ได้ มีคุณเรื่องวิทยุ ที่สิงหนครอีกคนหนึ่งเล่าว่า นักวิจัยของเขา น้องใหม่ของเขา 2-3 คน เขากล่าวพูด กล่าวคิด ผลที่ได้จริงๆ คือเขาได้หลักคิด

หลักสูตรวิจัยทำให้ชาวบ้านมองตัวเองและรู้เท่าทัน ให้เครื่องมือที่ตั้งสติ เพิ่มสติ รู้เท่าทันสิ่งที่มากระทบ แต่ไม่ใช่ไปเพิ่มเงิน

แม้ยังไม่ดีที่สุดแต่อาจารย์อรสามองว่าสิ่งที่ทำมากำลังไปถูกทาง และจะพัฒนาต่อ

“ทำให้เห็นโอกาสว่าทำอะไรนักวิชาการจึงสามารถทำงานให้กับสังคมเกิดประโยชน์จริงๆ นักวิชาการไม่ทำงานชุมชน ไม่มาทำงานพัฒนา เพราะความก้าวหน้าทางวิชาชีพวิชาการที่กำหนดโดยมหาวิทยาลัย นี่คือการล้มเหลวของการสร้างระบบให้คนมาทำงานพัฒนาประเทศเรา ไม่ได้สอนที่เรียนสูงรับใช้สังคม แต่เรียนสูงเพื่อความก้าวหน้าของตัวเอง นี่คือจุดอ่อน”

อาจารย์อรสากล่าวว่าอยากให้นักวิชาการหันมาฟังความต้องการของชาวบ้าน ทำงานกับพื้นที่ อย่าเอาแค่งานวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางตำแหน่งหน้าที่มาวัดเพียงอย่างเดียว และนักวิชาการใช้ศักยภาพทำงานจริงๆ จะทำให้การผลิตคนของประเทศตอบสนองความต้องการประเทศได้จริง.

2.

“ถิ่น จุลนวล” อสม.ดีเด่น สร้างสุขภาพ - ชุมชนสมานฉันท์

ปี 2551 คนสงขลาได้รับคัดเลือกเป็น อสม.ดีเด่นระดับชาติ
มากที่สุดถึง 4 สาขา จากทั้งหมด 11 สาขา

นางสาวอารี ไชยวรรณ สาขาบริการใน ศสมช., นางสาวสุติมา
หมัดอะดัม สาขาการแพทย์แผนไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพ,
นายมะยูโซะ เจ๊ะเห็ง สาขาการปฏิบัติงานดีเด่น
ในพื้นที่ภาวะวิกฤติ และนายถัน จุลนวล
สาขาการจัดการสุขภาพชุมชน

ถัน จุลนวล เป็นบุคคล
หนึ่งที่น่าสนใจไม่เฉพาะ
บทบาท อสม. หรืออาสา
สมัครสาธารณสุขผู้ทุ่มเท
ทำงาน ทุกวันนี้ยังดำรง
ตำแหน่งนายกองค์การ
บริหารส่วนตำบล(อบต.)
ควนรู อำเภอรัตภูมิ
เขาอมรับว่างาน
อสม.อันโดดเด่น
ที่ผ่านมานั้นเอง
ทำให้ได้รับความ

ไว้วางใจทำงานการเมือง ทางกลับกันได้โอกาสใช้บทบาทนำทางการเมือง กลับมาผลักดันงาน อสม. ส่งเสริมสุขภาพพี่น้องประชาชน

“ผมเกิดที่นี่” ถิ่นเล่าประวัติ วันเกิด 11 มีนาคม 2506 ณ หมู่ 6 บ้านหนองเสาชง ตำบลควนรู จากครอบครัวชาวนายากจน เป็นลูกคนที่ 2 ในพี่น้อง 5 คน

ถิ่นเรียนหนังสือโรงเรียนใกล้บ้านจบชั้น ป.7 ใจอยากเรียนต่อแต่ที่บ้านไม่มีทุนส่ง

“ผมเลยไปอยู่วัดพังลาอำเภอสะเตาะบรรพชาสามเณรอยู่ที่นั่นหนึ่งพรรษา พอดีทางอดีตเจ้าอาวาสวัดพังลาที่ไปเป็นเจ้าอาวาสอยู่วัดสนามนอก อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ท่านกลับมาแนะนำว่าถ้าไปอยู่วัดสนามนอกจะได้เรียนอักษรและสายสามัญ”

เขาเดินทางตามพระผู้ใหญ่รูปนั้นไป จึงได้เข้าเรียนที่โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา วัดเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ในกรุงเทพฯ จบ มศ.3 แล้วเรียนต่อที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จบ มศ.5 ก็ลาสิกขาบท ตั้งใจจะกลับมาอยู่บ้าน

“พอดีตอนนั้นที่บ้านไม่มีคนอยู่มีแต่พ่อแม่ตา ผู้สูงอายุทั้งนั้นน้องๆ ไปประกอบอาชีพค้าขายอยู่ในหาดใหญ่บ้าง อยู่ที่อื่นบ้าง”

เขารับจ้างทุกอย่างที่โอกาสจะอำนวยจนกระทั่งญาติคนหนึ่งอยู่สตูลชวนไปทำงานด้วย ชีวิตจึงพลิกผันไปอีกเมื่อตัดสินใจไปสตูลและอยู่ยาว 8 ปี ทำงานในอู่ซ่อมเรือที่ตำบลจะบิลัง อำเภอเมืองสตูล และเข้าสู่แวดวงการเมืองโดยไม่ตั้งใจ

“เจ้าของอู่ซ่อมเรือคือคุณวิฑูร หลังจึ เนื่องจากแฟนของท่านเป็นญาติกับผมเมื่อท่านได้รับเลือกเป็น ส.ส. จึงเรียกผมไปเป็นผู้ติดตาม”

ถิ่นทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย ส.ส. ทำงานการเมือง ทั้งลงชุมชนพบชาวบ้านจนติดตามเข้ารัฐสภา

การได้ลงชุมชน ได้เรียนรู้ชุมชน ได้เห็นความยากลำบากของชาวบ้าน เขาจึงเกิดแนวคิดว่าถ้ากลับมาบ้านเกิดอีกครั้ง จะเอาสิ่งทีเห็นที่ได้เรียนรู้มาพัฒนาบ้านตัวเอง

“จากประสบการณ์ยากลำบากของตัวเองที่อยากเรียนก็ไม่ได้เรียน เพราะไม่มีเงิน มองเห็นว่าชุมชนเรายากจน จึงเกิดแนวคิดว่าสักวันหนึ่ง เราจะกลับมาทำอะไรสักอย่างให้เกิดสิ่งดีกับชาวบ้าน”

ปี 2537 ได้กลับมาอยู่บ้าน แต่งงานกับสาวบ้านเดียวกัน ถิ่นเริ่มอาสามีส่วนร่วมในกิจกรรมหมู่บ้านทุกเรื่อง

“ปี 38-39 ผมเห็นรุ่นพี่เขาทำงานอสม.อยู่ ก็คิดว่าจะทำด้วย ไปบอกหัวหน้าอนามัยโตะยาวหมู่ 3 ในเขตบริการนี้ว่าผมอยากเป็น อสม.สักคนด้วย เขาบอกว่ายังรับไม่ได้ก่อนเพราะ อสม.เต็มอยู่ ผมก็ว่ารอสักวัน แต่แม้ไม่ได้เป็นอสม.ตอนนั้นผมก็ช่วยอยู่ไม่เป็นทางการ อยู่วงนอก”

ปี 2539 สภาดำบลควนรูยกฐานะเป็น อบต.ควนรู ถิ่นสมัครเป็น สมาชิกอบต. และได้รับเลือก

สภาพปัญหาพื้นฐานของตำบลควนรูคือความยากจน ที่นี้เคยเป็นตำบลยากจนที่สุดของจังหวัดสงขลา อาชีพหลักชาวบ้าน ทำนา ทำสวนยาง รองลงมาเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผักเกษตรผสมผสาน ถิ่นเริ่มมีส่วนพัฒนาชุมชนเข้าสู่ยุคใหม่ ด้วยการผลักดันจนเกิดกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านหนองเสาธง

“ชาวบ้านเราประสบปัญหาเรื่องทุนจะทำอะไรสักอย่างไม่มีทุน ก็เลยตั้งวงคุยในหมู่บ้าน สมัยนั้นใครจะทำอะไรต้องไปกู้เงินดอกเบี้ยละ 10-20 จากคนมีฐานะ ผมคิดว่าถ้าปล่อยไว้แบบนี้ต่อไปชุมชนเราจะลำบาก เลยเกิดกลุ่มออมทรัพย์ในปี 40 ที่จริงเป็นผลมาจากการคุยมา ตั้งแต่ ปี 38-39 ก่อนแล้ว”

จากชุมชนนี้ท่วมเปลี่ยนเป็นคนมีเงินออม หากนับถึงวันนี้ผ่านมา เกือบครบ 12 ปี สามารถยืนได้ด้วยตัวเอง ขยายตัวรับสมาชิกทั้งตำบล 2,600 ราย กลายเป็นแหล่งทุนสำหรับชาวบ้าน ประกอบอาชีพซื้อที่ดิน สร้างบ้าน ซื้อมอเตอร์ มีระบบสวัสดิการครบวงจร

“เรามีเป้าหมายให้ชุมชนหมู่บ้านพึ่งตนเองได้ครบวงจรตอนนี้ถือว่า เดินมาถูกทางแล้ว”

ปี 2540 อสม. รุ่นน้ำในหมู่บ้านอายุมากขอลาออกด้วยเหตุผลทางสุขภาพ ถิ่นอาสาเข้าทำหน้าที่ต่อ คราวนี้เขาได้เป็น อสม.เต็มตัว งานสองอย่างของเขาจึงทำควบคู่ขนานกันไประหว่าง อสม.กับสมาชิก อบต.

“นับเป็นโอกาสที่เราได้นำแผนงานที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอะไรต่างๆ มานำเสนอ เข้าแผน อบต. เปลี่ยนความคิดเดิมที่คนทั่วไปมองว่าเรื่องสุขภาพไม่ใช่เรื่องของเรา เป็นเรื่องของหมอ เป็นใช้ก่อนแล้วค่อยไปรักษา”

หลังหมดวาระสมาชิก อบต.สมัยแรก เขาลงสมัครก็ได้รับเลือกอีก และสืบเนื่องกันหลังจากมีกฎหมายเลือกนายกอบต.

โดยตรง เขาลงสมัครและได้รับเลือกเป็นนายก อบต.ควนรุคนแรกในปี 47 ครั้งหมดวาระต้นปี 51 เขาลงสมัครอีกเป็นสมัยที่ 2 และได้รับเลือกเป็นนายก อบต.ควนรุ คนปัจจุบัน

“งานผมหลายเรื่อง ผมทำงานให้ทุกหมู่บ้าน ผมยินดีช่วยงานเสนอตัวเข้าไปโดยไม่คิดอะไร ส่วนตัวไม่เคยคิดจะลงสมัครนายก อบต. แต่เมื่อทำงานตรงนี้มาตลอด ชาวบ้านเขาเห็น

บอกว่าผมน่าจะลงสมัคร ผมก็สมัครแล้วก็ได้รับเลือกสนับสนุนมาจาก
ทุกส่วนจาก 9 หมู่บ้าน ผมทำงานอาสาคือ อสม. ควบคู่กับ อบต.ถ้ามี
ส่วนไหน ทาง อบต.มีส่วนสนับสนุนช่วยเหลือ อสม.ได้ ผมก็จะนำเข้าไป
ประชุมของสภาของ อบต.เพื่อลงไปช่วยเหลืองาน”

หากมองมิติทางการเมืองตำบลควนรู 9 หมู่บ้านประชากรล่าสุด
6,135 คน เคยผ่านร้อนผ่านหนาว ล้มเหลว ขัดแย้ง แตกแยก
แบ่งฝักแบ่งฝ่ายอย่างรุนแรงมาแล้วมากมายในอดีต จากการเลือกตั้ง
ในทุกๆ ระดับที่แข่งขันและต่อสู้กันอย่างรุนแรง แม้กระทั่งในเครือ
ญาติกันเอง

ถันเป็นบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทนำพาชุมชนมาสู่การเมืองสมานฉันท์
กลายเป็นชุมชนการเมืองสมานฉันท์ต้นแบบที่หลายฝ่ายจับตามอง
ขนาดนายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ขณะดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี
และรัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เคย
เดินทางมารับฟังการบรรยายของถัน จุลนวล เกี่ยวกับเรื่องนี้ เพื่อไปทำ
พรบ.สภาองค์กรชุมชน ซึ่งนำแนวทางของตำบลควนรู เป็นกรณีหนึ่ง
นำไปใช้

นาที่นี้ถันยังถูกเรียกตัวจากหลายองค์กร ไปเป็นวิทยากรเรื่อง
การเมืองสมานฉันท์ ยิ่งสภาพปัญหาสังคมไทยที่กำลังแตกแยกรุนแรง

“การเมืองสมานฉันท์ ถือเป็นงานหนึ่งที่ตำบลควนรูพยายามทำให้
มันเกิดการพัฒนาไปอย่างยั่งยืน”

ถันว่าย้อนหลังไป 10 ปี ที่นี้พบปัญหาว่าเกิดการแตกแยกจาก
การเลือกตั้งทุกระดับไม่ว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. สส. สจ. ทำให้
แยกพวกกันหมด เพราะถือกันคนละคน เลือกกันคนละเบอร์ เลือกได้
แล้วการทำงานมีปัญหา ความร่วมมือจะน้อยเพราะแยกพวก

เกิดภาวะขาดทุนทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง ขาดทุนเพราะคนมา
ทะเลาะกัน

“เลือกผู้ใหญ่บ้านมีผู้ใช้สิทธิ 300 คน คนที่ได้รับเลือกอาจได้
170-180 คะแนน แต่คนที่แพ้ได้ 120 คะแนน ปรากฏว่าเวลาประชุม
ทำงาน จะมาเฉพาะคนที่เลือกแล้วฝ่ายตัวเองได้เท่านั้น”

ถันเล่าว่าปี 2546 แกนนำตำบล ในนามศูนย์ประสานงานตำบล รวมทั้งตัวเขามองเห็นปัญหาจึงมาหาทางออกกัน

“มาคิดกันว่าเราต้องพัฒนาที่ผู้นำก่อน เลยจัดโครงการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำ หน่วยงานที่ร่วมจัดมี อบต. ศูนย์ประสานงานของตำบล พัฒนาชุมชนอำเภอ เกษตรอำเภอ กศน. เราฝึกอบรม ทักษะการพูด การอยู่รวมกัน แต่ก่อนผู้นำในความรู้ไม่สนิทกัน พอมีเวทีทำให้ผู้นำ 9 หมู่มาอยู่รวมกัน รู้จักกันเสียใจคอ สนิทกัน เป็นพี่น้องกันหมด การทำงาน อะไรก็จะประสานได้ง่ายขึ้น เวลามีการเลือกตั้งจะไม่มีปัญหา ถ้ามีการแข่งขันต่างคนต่างหาเสียงกันไปไม่มีทะเลาะ”

จุดเปลี่ยนสำคัญอยู่ที่การมองเห็นว่าการพัฒนาของตำบลไปต่อไม่ได้แน่ หากมีความขัดแย้งดำรงอยู่ ทางออกต้องมาเป็นหนึ่งเดียวให้ได้เสียก่อน

เมื่อผู้นำที่เคยมองเห็นจากคนละทิศคนละทางสามารถมาคิดให้เป็นแนวเดียวกันได้ ผู้นำรุ่นหลังจึงจะมีโอกาสเปลี่ยนแปลงสู่การเมืองใหม่แบบสมานฉันท์

“ตอนนั้นผมเป็นสมาชิก อบต. และมีบทบาทการทำงานอยู่ในคณะทำงานชุดนั้นคือศูนย์ประสานงานชุมชนของตำบลเป็นเครือข่ายของตำบลที่มาประชุมกันทุกเดือน พูดได้ว่าทำให้เกิดเวทีในการพูดคุย เมื่อก่อนไม่ได้พูดคุยกันเลย ต่างคนต่างทำ แต่เมื่อพูดต่อเนื่องทุกเดือนยาวนานเป็น 1-2 ปี ประชุมกันหลายระดับ เรียกว่ามีเวทีเกือบทุกวัน ถ้าว่างผมก็จะไปหมด”

เวทีตรงนั้นเองยังทำหน้าที่กรองผู้นำไปในตัวด้วย ชาวบ้านจะเห็นว่าผู้นำคนไหนมีความตั้งใจเสียสละจริงๆ ถ้าคนไหนไม่เคยเข้าเวทีประชุมดังกล่าว ลงสมัครอะไรจะไม่ได้รับเลือกแน่นอน

จากเวทีประชาคมดังกล่าวที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้ระบบการเลือกตั้งในตำบลความรู้เปลี่ยนไปอย่างช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา มี 5 หมู่บ้านไม่ต้องเลือกผู้ใหญ่บ้าน เพราะมีผู้ลงสมัครคนเดียวและชาวบ้านรู้จักกันก่อนเลือกแล้วว่าเอาใครมาเป็นผู้นำ

การพูดเรื่องผลเสียของความแตกแยก กระบวนการการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่คนจะคัดคนไปในตัวนั่นเอง

“คนที่ร่วมเวทีประจำจะได้รับการสนับสนุน แต่คนไหนคิดว่าลางสมัครโดยไม่ร่วมกิจกรรม จะถูกพี่น้องคัดค้านว่าอย่าลาง เพราะไม่เคยช่วยอะไร ก็เลยจะเหลือคนเดียว ถือว่าครองกันในตัว นี่อีก...กำหนด 3 วาระ 3 คน แล้วไม่ต้องเลือกเหมือนกัน”

ถันเล่าว่าเมื่อจะมีการเลือกตั้ง จะมีการเชิญผู้สมัครทั้งหมดมาประชุมร่วมกันว่าการเลือกตั้ง ต้องแข่งขัน หาเสียง อย่างไรโดยไม่สร้างความแตกแยกในชุมชน ทั้งผู้สมัคร ผู้สนับสนุน

“เวทีธรรมดค์หาเสียง เราจะใช้ผู้สมัครไปพร้อมๆ เดินไปเป็นทีม ไปตามบ้าน อย่างสมาชิก อบต.ในหมู่บ้าน สมัคร 3 เอา 2 เราก็มารวม ทั้ง 3 แต่บอกเขาว่าให้เลือกเอา 2 แล้วกัน ตอนหาเสียงเราให้ผู้สมัครไปพร้อมกันเลย 3-4 คน เดินไปทั้ง 9 หมู่บ้าน ตั้งแต่บ้านแรกยันบ้านสุดท้าย 1,600 กว่าครอบครัวเดินหมดทุกหลัง”

เป็นการธรรมดค์หาเสียงที่พี่น้องประชาชนยังได้เห็นความปรองดอง สามัคคีของผู้สมัครด้วยว่าไม่มีอะไรกัน หลังจากเลือกตั้งเสร็จ ผู้ที่ได้ก็ทำหน้าที่ในส่วนสมาชิก ผู้ที่ไม่ได้รับเลือกจะยังมีส่วนร่วมในการทำงานกับ อบต.ตามมอบหมาย ทำงานร่วมกัน “เผื่อว่าสมัยหน้าคนที่ได้สมัยนี้หยุด คนที่ไม่ได้รับเลือกคราวนี้จะได้มาเป็นแทนอีก นี่คือกระบวนการทำงานทางการเมืองสมานฉันท์”

ถันได้เอากรณินี้ไปเล่าให้คนทั่วประเทศฟังอยู่เสมอ เมื่อถูกเชิญเป็นวิทยากร

“การที่ผมทำงานหลายอย่างมาต่อเนื่อง การแก้ปัญหา การจัดระบบ ที่มีอยู่ในชุมชนที่มันมีอยู่อย่างกระจัดกระจาย ให้เข้ามารวมกัน และสามารถตอบสนองไปถึงการแก้ปัญหาสุขภาวะของชุมชนได้ คงเป็นเหตุผลที่ทำให้ได้รับรางวัล อสม.ดีเด่นระดับชาติ” ถันเล่า

งานเขาอาจไม่ได้เริ่มต้นที่เรื่องสุขภาพหรือพูดถึงเรื่องสุขภาพเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวโยงกับมิติทางสังคมทุกด้าน

“อย่างชาวบ้านเรามีปัญหาเรื่องเศรษฐกิจหรือเรื่องทุนมาก่อนทำให้พี่น้องเรามีความเครียดพอสมควรในเรื่องของจิตใจ เพราะมีปัญหาคอขวดไปถึงครอบครัว เมื่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์จึงจะแก้ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องทุนได้ ปัญหาความเครียดก็ตัดไปส่วนหนึ่ง ตอนนั้นเราไม่คิดเรื่องสุขภาพเราไปแก้ตรงๆ ก่อนคือเรื่องเศรษฐกิจ”

เมื่อกลุ่มออมทรัพย์เติบโตเป็นฐานหลักในการพัฒนาคน สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ มีทุนหมุนเวียนมากขึ้น คนมาร่วมมากขึ้น รายได้มากขึ้น กำไรของกลุ่มเพิ่มขึ้น นอกจากปันผลสมาชิกแล้ว ถึงวันหนึ่งได้มาดูแลเรื่องสวัสดิการ เกิด แก่ เจ็บตาย ของสมาชิก เด็กเกิดใหม่ มีของขวัญให้ 500 บาท เจ็บไข้ไม่สบายเบิกได้คนละ 2,000 บาท/คน/ปี ถ้าเสียชีวิตมีกองทุนฌาปนกิจ 11,000 บาท ช่วยเหลือครอบครัว ยังสวัสดิการการศึกษากู้ยืมได้โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ย

ถื่นซึ่งอีกบทบาทหนึ่งคือกรรมการฝ่ายจัดการของกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตบ้านหนองเสาธง เสนอให้กลุ่มออมทรัพย์หักกำไรส่วนหนึ่ง มาจัดทำกองทุนพัฒนาหมู่บ้านที่ดำเนินการแล้วเช่น โครงการปลูกต้นไม้ สองข้างถนน โครงการบุกเบิกถนนใหม่ ระยะทาง 1,200 เมตร

“เป็นไปตามแนวทางที่ว่าหมู่บ้านพึ่งตนเองต่อไป อบต. ก็แค่เอางบไปลงลูกรัง เท่านั้นเองเท่ากับเป็นการประหยังบประมาณ อบต. และทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตัวเอง”

เงินจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้านยังนำไปสู่โครงการธนาคารอาหารชุมชน ที่ดำเนินการโดยศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

“เราใช้เงินจากกองทุนพัฒนาหมู่บ้านสมทบกับชาวบ้านรวมเงินซื้อที่ดินมาแปลงหนึ่งประมาณ 3 ไร่ ในหมู่ 6 ทำโครงการนำร่องปลูกของกินไว้ในดินนั้น ให้คนในหมู่บ้านมาช่วยกันปลูกช่วยกันทำปลูกของกินอย่างไผ่ตงลิ้มแล้ง ตะไคร้ ผักสวนครัวต่างๆ”

ในที่ดินผืนแห่งนี้ทางอบต. เข้าไปส่งเสริมทำอาคารผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ขุดบ่อปลาไว้ 1 บ่อ ผลผลิตทุกอย่างไม่ขาย แต่ให้ชาวบ้านที่มาช่วยทำเก็บไปกิน เพื่อให้พี่น้องในหมู่บ้านมีผักสวนครัวกินเอง

“จะขยายโครงการต่อไปอีกด้วย เพราะมีการบอกขายที่ดินติดกัน
อีก 4 ไร่ ผมเลยทำโครงการกองทุนจัดซื้อที่ดินเพื่อสาธารณประโยชน์
จะเห็นว่าตอนนี้ถ้าผมไปไหน จะพากระบอกรไผ่ 1 กระบอกร ขอรับ
บริจาคเงินตั้งแต่ 1 บาทขึ้นไปแล้วแต่ใครจะให้ ผมบอกว่าจะไปซื้อ
ที่ดินทำโครงการธนาคารอาหารชุมชน”

สิ่งนี้เขาคิดว่า นอกจากทำให้มีครัวของหมู่บ้าน ใครจะกินอะไร
มาเอาที่ตรงนั้น ผัก ปลายี่ เพราะมาช่วยกันปลูก มาช่วยกันเลี้ยง
ได้รับผลประโยชน์ก็เอาไปกิน ยังเห็นภาพหมู่บ้านสามัคคี เอื้ออาทร
มองเห็นทุกคนเป็นพี่เป็นน้องกันหมด เพราะกินอาหารจากครัวเดียวกัน

“เมื่อคนเรามีความสามัคคีเกิดความสุขใจแล้วสุขภาพดี
ได้ลดสารพิษ เพราะที่ปลูกเป็นผักพื้นบ้านทั้งหมด ลดรายจ่ายเพราะ
ไม่ต้องซื้อที่มาจากที่ได้ออกกำลังกายวันละครึ่งชั่วโมง มารดน้ำพรุนดิน
ได้นั่งคุยกันนั้นเป็นกระบวนการจากแปลงตรงนั้นว่าจะเกิดอะไรหลาย
อย่าง”

จากโครงการธนาคารอาหารชุมชนถันรณรงค์ให้ทุกครัวเรือนปลูก
ผักปลอดสารพิษกินเอง

“อันนี้เราใช้ทั้ง อบรม.และอสม. ในการเคลื่อนคิดและเสนอเข้าสภา
อบรม.จนทางสภาอนุมัติให้เงินมาจัดซื้อวัสดุจัดทำกระถางซีเมนต์
สำหรับปลูกผักครัวเรือนละ 10 ลูก”

งานนี้ อบรม.สนับสนุนงบประมาณส่งผ่านลงทางหมู่บ้านจัดซื้อ ปูน หิน ทราย
สำหรับทำกระถางปลูกลักษณะเป็นพ้อซีเมนต์

“แต่ละบ้านก็ปลูกผักอยู่แล้ว แต่ว่านี้ต้องการจะให้มันเป็นโครงการ
เห็นชัดเจน อีกส่วนคือสามารถตั้งหน้าบ้านเป็นไม้ประดับได้ด้วย คือ
ผักสวนครัวดูสวยงามได้”

กิจกรรมนี้ทำให้ระดับครอบครัวมีอะไรทำร่วมกัน เด็กกลับจาก
โรงเรียนตอนเย็นได้ช่วยพ่อแม่ปลูกผัก รดน้ำ ระหว่างบ้านใกล้กัน
4-5 หลัง ปลูกผักไม่เหมือนกันจะได้มีการแลกเปลี่ยนผักกันกินโดย
ไม่ต้องซื้อ และเป็นโอกาสแสดงความเอื้ออาทรต่อกัน

“เป็นโครงการนำร่องกำลังทยอยทำสัก 4-5 เดือน คงได้หมดทั้งตำบล”

มีสวนครัวรวมระดับหมู่บ้าน แต่ละบ้านปลูกผักกินเอง ยังมีพืชผักส่วนที่เหลือ ถิ่นกำลังสร้างตลาดเอาไว้ให้ชาวบ้านขายทำรายได้เสริม

“ผมจะเปิดแผงขายผักปลอดสารพิษที่เราเก็บรวบรวมจากชาวบ้านจากโครงการที่เราส่งเสริม เรามีที่ดินที่ได้รับการถ่ายโอนมาจากกรมทางหลวง ขนาดพื้นที่ราว 10 ไร่ ทาง อบต.กำลังสำรวจปรับพื้นที่ที่ดินนี้จะเปิดตลาด ส่วนหนึ่งเป็นลานกีฬาด้วย นี้อยู่ในแผน อบต.แล้ว”

โครงการธนาคารความดี เป็นนโยบายอย่างหนึ่งที่ถนัดดำเนินการดึงคนเข้ามามีสำนึกรักการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน

“ผมมีสมุดอยู่เล่มหนึ่งบันทึกการฝากความดีของสมาชิกเวลาชาวบ้านมาทำงานส่วนรวม เช่น มาถางถนน ถางเหมือง ปลูกต้นไม้ ลงชื่อไว้เท่ากับว่าได้ทำความดี 1 ครั้ง แต่ละปีจะมารวบรวมข้อมูลว่าครอบครัวนี้ได้ฝากความดีกี่ครั้ง ผมมีความคิดว่าจะทำแบบสมุดฝากออมทรัพย์เป็นเล่มสำหรับแต่ละครอบครัวเพื่อให้แต่ละหมู่ทำสรุปว่าครอบครัวไหนทำความดี ครอบครัวไหนไม่เคยทำความดีเลย”

นับเป็นกุศโลบายในการพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง ถิ่นมองว่าคนที่ไม่เคยมีส่วนร่วมก็บังงานพัฒนาชุมชน พอมีการบันทึกประกาศคุณงามความดี คงเกิดความละอายใจสำนึกทำความดีบ้าง

สมุดบันทึกอีกเล่มที่อยู่กับตัวเขาเรียกว่าโครงการงดเหล้าวันพระ นอกจากแก้ปัญหาสุขภาพคนกินเหล้าเขาต้องการให้พี่น้องประชาชนได้ลดรายจ่าย

“ใครกินเหล้าวันละ 100 บาท ถ้างดเหล้าวันพระ เท่ากับว่าประหยัดไปได้แล้วเดือนละ 400 บาท เดิมผมคิดว่าจะให้หยุดเหล้าตลอดแต่ทำไม่ได้ ก็เลยให้ง่ายที่สุดหยุด 4 วันแต่ละเดือนคือวันพระ ให้เขา มาสมัครใจลงชื่อตนเอง ไม่บังคับใครอยากทำก็มาลงเอง ผมทำในหมู่บ้านแล้วมาทำเป็นโครงการ อบต.ด้วย ซึ่งคิดว่าทุกหมู่บ้านจะมาสมัคร”

โครงการส่งเสริมสุขภาพด้านกีฬาเล่นเสนอกลุ่มออมทรัพย์ให้จัด
กองทุนสำหรับส่งเสริมกีฬาปีละ 30,000 บาท

“เราจัดแข่งขันกีฬาสำหรับทุกรุ่น ตั้งแต่เด็กถึงคนชราในงาน
ประจำปี ช่วง 30 เม.ย. - 1-2 พ.ค. เป็นช่วงหน้าแล้งฝนไม่ตก เรามี
ลานสนามกีฬาของหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านซื้อที่ดินเอง ของบ อบต.ไปถม
ประมาณ 1 ไร่ ทุกปีจะมีการแข่งขันกีฬาทั้งพื้นบ้าน ฟุตบอล วอลเลย์บอล
เท่ากับไปส่งเสริมให้คนชุมชนได้เล่นกีฬา ออกกำลังกาย”

ยังมีงานมากมายที่ อสม.ดีเด่นระดับชาติ อย่างเขาทำสำเร็จและ
กำลังดำเนินการ

โครงการแก้ปัญหาหน้าดื่มไม่สะอาด เกิดจากการพูดคุยกับชาวบ้าน
พบว่า มีปัญหาเรื่องนี้ ที่สุดลงมติกันว่า จะผลิตน้ำดื่มกินกันเองในหมู่บ้าน
กู้ยืมจากเงินกองทุนหมู่บ้านมาดำเนินการสามารถแก้ปัญหาสุขภาพ และ
ลดรายจ่าย เป็นเรื่องที่ดีดำเนินการเห็นผลแล้ว

โครงการโรงเรียน อสม.ตำบลควนรู เขาหลักดันให้ผ่านบ อบต.
100,000 บาท จัดอบรม อสม.ทั้งตำบล 110 คน โดยเน้นให้อสม.
เลือกความถนัดในแต่ละด้าน ตามกรอบของ อสม.10 สาขา เป็นส่วน
หนึ่งในการพัฒนาศักยภาพของ อสม.ให้มีความสามารถเพิ่มขึ้นในเชิง
อบต.เข้าไปหนุนเสริมคาดหวังว่าเมื่อ อสม.มีคุณภาพ ศักยภาพแล้ว
ส่งผลไปถึงสุขภาพครัวเรือนที่รับผิดชอบ

โครงการ อสม.น้อยที่จะลงไปสู่โรงเรียน ทาง อบต. สถานีอนามัย
โรงพยาบาล สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ได้ไปให้ความรู้เด็กนักเรียน
ให้เรียนรู้เรื่องสุขภาพ เมื่อเด็กมีความรู้จะได้นำกลับไปใช้ที่บ้าน แนะนำ
พ่อแม่

อ.น้อย ทำงานร่วมกับงานคุ้มครองผู้บริโภค ที่ผ่านมามีเคยก็ได้รับ
อุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขล
นครินทร์ทำประชาคม ประชุมแกนนำของตำบลวางแผนดูแลการถูก
เอารัดเอาเปรียบกับผู้บริโภค ต่อไปจะผลักดันให้มีศูนย์รับเรื่องร้องเรียน
ผู้บริโภคระดับตำบล

ฉันทุ่มเทกับการทำงานเขามีความใฝ่ฝันสูงสุดให้ชาวบ้านมีความ
สำนึกรักชุมชน บ้านเกิดตนเอง มีความภาคภูมิใจในถิ่น

“แม้ว่าเราเป็นชุมชนไม่ได้เจริญก้าวหน้า เศรษฐกิจไม่ดีเหมือน
เพื่อนเขา ต้องจับมือร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของเราให้อยู่อย่างมีความสุข
ความสุขไม่ใช่ความร่ำรวย แต่อยู่กันอย่างมีความรักสามัคคี มีอะไรก็
แบ่งปันกัน ปรีกษาหรือ พุดคุย ช่วยเหลือกันได้”

เขาเผยหลักคิดชีวิตการทำงานใช้แนวทางการพึ่งตนเองเป็นอันดับแรก
ก่อนขอความช่วยเหลือใคร สิ่งไหนที่ทำได้เองต้องทำก่อน ไม่นิ่งคอย
ให้คนอื่นคนนี่มาช่วย “แนวทางที่ผมทำมาตลอด ทำให้เห็นว่าการพึ่ง
ตนเองสำคัญที่สุด เพราะถ้าเราแบมือขอเพื่อนอยู่ตลอดคงจะพัฒนาไป
ได้ยาก”

การทำงานกับคนที่แตกต่างกันหลากหลาย เขาผ่านปัญหาอุปสรรค
มามาก

“ผมเองอาจจะเจอเสียงสะท้อนกลับในทางไม่ดี ก็คิดทบทวนใหม่
แต่พยายามตั้งสติว่าเราจะต้องไม่ถอย บางครั้งท้อใจบางเล็กน้อย ผมจะ
ไม่โทษคนที่ไม่เข้าใจผม แต่ผมโทษตัวเองว่าเราไปพูดให้เขาไม่เข้าใจเอง
เพราะฉะนั้นเมื่อเขาไม่เข้าใจต้องทำความเข้าใจใหม่ ครั้งแรกไม่เข้าใจ
ต้องไปครั้งที่สองที่สาม บางครั้งพูดแล้วไม่เข้าใจก็ยังไม่ท้อ คิดว่าทำให้
เขาเห็นในสิ่งที่เราพูด เมื่อเขาไม่ยอมรับ เราต้องทำให้เขาเห็นให้ได้ว่า
เราจะทำในสิ่งที่เราพูด เราทำได้และเกิดผลกับตัวเขาและชุมชนได้
ซึ่งบางครั้งต้องใช้เวลา”

เขาบอกว่าใช้วิธีนี้มาตั้งแต่เริ่มต้น.

3.

สามประสานดูนาใต้ พา “ทองสูง” กลับวัด

เสียงกลองยาวคนภาคกลางอาจฟังว่า “เทิงบอง” เมื่อนำขบวนแห่หมຽรับในประเพณีทำบุญเดือนสิบ หรือวันสารทของพี่น้องชาวไทยใต้ คนทะเล้นประจำหมู่บ้านแกลิ่งพูดดั่งๆ “กว่าเสียงมันออก ทางตัมๆ... อ้าวไม่เชื่อลองฟังดูซิ” คนไต้ยินต่างยืมในหน้าชวนให้คิดถึงการทำขนมตัมเดือนสิบเรียก ว่าทางตัมนั้นแหละ

คนมาร่วมงานทำบุญเดือนสิบ วาระรับตายาย แรม 1 ค่ำ เดือน 10 ที่วัดเจริญภุภา ตำบลคูหาไต้ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา ยิงยืมกว้างขึ้นอีก หลังยินเสียงกระหน่ำกลองยาวเร้าใจแล้วยังเห็น “ทองสูง” เดินมากับขบวนแห่หมຽรับ ผ่านประตຽวัดเข้ามาพร้อมรูปหนังตะลุงขนาดยักษ์ เเท่ง กับ หนู น้อย

ขบวนเด็กเดินติดตามคู่มือห่าง ครั้นทองสูงแกลังหันมาวิ่งไล่ ต่างแตก
กระจายไปคนละทิศ

ไม่มีใครเห็นทองสูงมาหลายปี ไม่รู้ว่าหายไปไหน?

ทองสูงเป็นหุ่นเชิดขนาดใหญ่ บางถิ่นเชื่อว่าเป็นตัวแทนผีเปรต
มาร่วมงานบุญ โครงทำด้วยไม้ไผ่ มี 2 ตัว หญิงและชาย คนเชิดต้องมุด
เข้าไปอยู่ข้างในหุ่น ต้องแบกน้ำหนักและเดินไปด้วยขาคนเชิด วันนั้น
ทองสูงทั้งคู่แต่งตัวด้วยชุดไทยเพิ่งตัดใหม่เอี่ยมมดดูเทไม่หยอก แต่จะ
เห็นพวกเขาได้ปีละครั้งเฉพาะประเพณีเดือนสิบเท่านั้น

จากป้ายนำขบวนแห่หมรับทำให้เรารู้ว่าคนที่ช่วยกันพาทองสูง
กลับมาวัดภูผาเจริญอีกครึ่งคือโครงการสามประสานบ้าน วัด โรงเรียน
สร้างครอบครัวต้นแบบ ตำบลคูหาใต้

“ทองสูงหายไปนานมาก ตั้งแต่จำความได้ผมก็เพิ่งเห็นนี้แหละ
พวกเขามีความเป็นมายาวนานเชื่อว่าคนแต่ก่อนว่าตัวใหญ่ หูใหญ่
นิ้วใหญ่ เขาก็พบหลักฐานทางโบราณคดีพวกแหวนอะไรอยู่”

วรัณ สุวรรณโณ ประชาสัมพันธ์ โครงการสามประสานฯ
พูดถึงทองสูงที่ทุกคนให้ความสนใจ

หลังมาทำงานในโครงการนี้ เขาพบว่ามีความ
เปลี่ยนแปลงที่ดีเกิดขึ้นกับชุมชนแห่งนี้ “อย่างงาน
บุญปีที่แล้วไม่เป็นแบบนี้ ชาวบ้านมาวัดเหมือนกัน
แต่อยู่คนละมุม นั่งคนละผืนสาด(เสื่อ) แต่ปีนี้เห็น
ความร่วมมือดี คนสนใจมากขึ้น เด็กๆ เข้าร่วม
มากขึ้น เขาจะสนุกสนานอย่่ามองเป็นเรื่อง
ไร้สาระ หากเด็กเข้าร่วมสนุกนั่นเป็น
กุศโลบายให้คนมาร่วมโดยสนิทใจ
มากขึ้น เท่ากับมันมีตัวเชื่อม”

โครงการสามประสานฯ เกิดจากการมองเห็นว่าสภาพสังคมตำบล
คูหาใต้ปัจจุบัน อยู่ในสภาพที่ทุกคนทุกองค์กรต้องช่วยเหลือดูแล

เด็กและเยาวชนบางส่วนขาดคุณธรรมและจริยธรรม อยู่ในสภาพ
อ่อนแอ เพราะบาง แต่ละครอบครัวเสี่ยงต่อการดำรงชีวิตไปในทาง
เสื่อมเสียและหมกมุ่นต่ออบายมุข ขณะความเจริญทางเทคโนโลยี
ทันสมัยขึ้นตามลำดับ ผู้คนหันไปยึดความเจริญทางวัตถุเป็นใหญ่ ตรงข้าม
กับคุณธรรมจริยธรรมที่เสื่อมถอยอ่อนแอ ส่งผลให้สังคมมีปัญหา กระทบ
เด็กและเยาวชน ครอบครัว การศึกษา และสถาบันศาสนา

คณะทำงานจึงวางแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของ
3 สถาบันหลัก บ้าน วัด โรงเรียน เป็นที่ยึดเหนี่ยวและพึ่งพิงของ
คนในวัยต่างๆ ในสังคมได้ เป็นการเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งของ
สถาบันให้สภาพสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความสุข จิตใจงาม

ในแผนพับที่แจกจ่ายผู้มาร่วมงานในวันนั้นบอกวัตถุประสงค์ว่า

- ให้ครอบครัวต้นแบบ 20 ครอบครัว ใน ม.5, 7, 9 และ 14
ตลอดถึงนักเรียนโรงเรียนวัดเจริญภุมมา มีความเข้าใจและนำ
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- สร้างเสริมสถาบันครอบครัว การศึกษาและศาสนาให้เป็นสถาบัน
ที่เข้มแข็ง เป็นหลักยึดและพึ่งพิงของคนในท้องถิ่นได้
- เพื่อให้ครอบครัวต้นแบบ เป็นตัวอย่างในการดำรงชีวิต และ
ดำเนินกิจกรรมต่างๆของท้องถิ่นและชุมชน ร่วมกับสถาบัน
หลัก บ้าน วัด โรงเรียน ได้อย่างมีคุณภาพ และบรรลุเป้าหมาย
ของกิจกรรมต่างๆที่วางไว้
- เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการลดละเลิกอบายมุข
ทุกประเภท ที่เข้ามาสร้างปัญหาให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะ
ทำลาย 3 สถาบัน บ้าน วัด โรงเรียน ดังที่เป็นอยู่
- เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนตำบลคูหาใต้

“การแก้ปัญหาของสังคม ต้องเริ่มต้นที่ตัวเราเอง” วรณ ฝอย
แนวคิดสำคัญในการช่วยกันปั้นลูกหลาน ละความชั่วทำความดี มีจิต
เมตตา โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์รวมความรู้และปมเพาะคุณธรรม -
ครอบครัวอบอุ่นศูนย์รวมความสุข - วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทั้งสาม
ปัจจัยย่อมนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคม ชุมชนเข้มแข็ง...

ภายในศาลาการเปรียญที่ใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เนียม ชุนเพชร
ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอรัตนภูมิ กับประเวศ จันทะสระ ครูโรงเรียน
เจริญฤฎา ที่ต่างเป็นกรรมการโครงการสามประสานฯ รับบทพิธีกร
ถือโอกาสสอดแทรกเล่าเรื่องโครงการสามประสานฯ ให้กับพ่อแม่พี่น้อง
ที่มาร่วมฟัง

ทองสูงมาหยุดไต้หวันไม้คนเซตออกมาพักระหว่างทองสูงยื่นสงบนิ่ง
เด็กใจกล้าขอเข้าไปดูใกล้ๆ ชนิดแนบตาตามรอยแยกระหว่างสาบเสื่อ
มองทะลุเข้าไปในพุงเจ้าร่างสูงใหญ่ เห็นความกลวงโปร่งเปลือยอยู่ในนั้น
แต่ยังยื่นมุงดูอย่างอัครรรยใจต่อไป

ริมศาลาการเปรียญ ไต้หวันไม้ที่หอมกลิ่นพิกลลอยลม
มีการจัดแสดงผลงานเชิงบูรกรรมของโครงการ
สามประสานฯ ทั้งนิทรรศการ การ
สาธิตทำดอกไม้ใบเตย
แกะสลักผลไม้

ทำขนม และขายผักปลอดสารพิษร่วมกันระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง
พิธีสงฆ์เสร็จก่อนเที่ยง โดยผู้มาร่วมออกไปตักบาตรข้าวอุทิศ
ให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับร่วมกันบนโต๊ะต่อยาวลานวัดกลางแดดจัดจ้า
วงสนทนาโสภาปราศรัยแบบกันเองเกิดขึ้นหลายวง หลบมาพักไ้ตรัมไม้
ใกล้ที่ตักบาตร เด็กๆ อ้อนพ่อแม่ซื้อขนม ของเล่น จากร้านรวง
ฉบับงานวัด รอเวลา “ชิงเปรต”

จังหวะที่ฟ้าสีฟ้าจัด เขารู้ปะสีเขียวเด่นเป็นฉากหลัง เวลาที่
ตั้งตารอมาถึง ทองสูงลุกขึ้นเดิน พาขบวนหมรับไปส่งที่หลาเปรต สิ่ง
ที่แห่แหนไปอย่างสนุกสนาน และซ่อนความหวังประสาเด็กกว่าจะได้เป็น
เจ้าของในอีกไม่กี่นาทีข้างหน้านั้นมีขนมเดือนสิบ ของแห้ง ข้าวสาร
ผลไม้ เงิน และอีกหลายอย่าง ตามแต่ผู้มีศรัทธาทำบุญอุทิศไปให้
ผู้ล่วงลับทั้งอยู่ในประเพณีสืบทอดกันมาและออกเวยจากเดิมมาบ้าง
โดยไม่ขัดกันเมื่อวางของบนหลาเปรต ชักสายลิวจันแล้วลูกหลาน
จะต้องแย่งกันมาให้ได้สักอย่าง เชื่อว่ายิ่งแย่งกันผีเปรตจะพอใจ
ลูกหลานได้บุญ

หลาเปรต สิ่งปลูกสร้างชั่วคราวเฉพาะงาน ลักษณะเป็นแคร่สูง
เลยหัว เสาโครงเหล็กแบบนั่งร้าน ตรงกลางพื้นที่สี่เหลี่ยมขนาดเล็ก
มีเสาไม้หมากสูงหลายช่วงตัว ทาน้ำมันลื่นเอาไว้ยากแก่การปีน แต่จงใจ
ให้ปีนขึ้นบนยอดสุด ด้วยการแขวนเบงค์ร้อยสี่แดงห้อยปลิวลมกับ
ผ้าไหมอีกผืน

“จำได้มั๊ย สมัยก่อนพวกเรายกหลาเปรตหนี”

ชายวัยกลางคนสองคนยื่นมองเด็กหยอกล้อกับทองสูงอยู่วงนอก
อดจะรำลึกถึงความหลัง แวดตามีความสุขฉายอยู่ จนกระทั่งสี่ัญญาณ
ชิงเปรตเริ่มต้น ชุลมุนวุ่นวายน่าดู ตามประสาการแย่งชิง หากแต่ส่ง
รอยยิ้มและเสียงหัวเราะ มาถึงทุกคนเสมอหน้า ผ่านเวลาไม่นาน
ต่างทยอยแยกย้ายกลับ เด็กที่พลาดหวังทำได้ไม่ตามเป้าหมาย
ชิงเปรตคราวนี้ ตั้งตารอ 15 คำ เดือน 10 ทำบุญใหญ่ วันส่งตายาย
ในอีก 15 วันถัดมา

ทองสูงจะเดินกลับมาอีกครั้งในวันนั้น

เราได้จัดหะสนทนาคณะทำงานโครงการสามประสานฯ บนแคร์หน้าโรงครัววัดไปพร้อมมือกลางวันด้วยข้าวกับแกงประจำประเพณีเดือนสิบคือแกงสมรม แกงกะทิใส่ผักรวมหลายชนิด

ระหว่างนั้นผู้อาวุโสของหมู่บ้านคนหนึ่งเข้ามาแนะนำรายละเอียดการทำหลาเปรตที่อาจยังไม่ตรงตามประเพณีเดิมนัก คณะทำงานรับไว้เพื่อปรับปรุง

ประเวศ จันทะสระ ครูโรงเรียนเจริญฤฎา ที่เสร็จภารกิจโฆษกประจำงานเรียบร้อยแล้วว่า เมื่อโครงการสามประสานฯ เคลื่อนมาครบปี ทำให้สิ่งที่ดีกลับคืนมาสู่ชุมชน

“เกิดมาจากสภาพปัญหาสังคม เน้นเรื่องเด็กและเยาวชน เพราะเห็นว่าเด็กที่ยาวไม่อยู่บ้าน ขาดการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ทำอย่างไรให้มีสถาบันที่ยึดเหนี่ยว เลยคิดว่า บ้าน วัด โรงเรียน เป็นตัวหลัก ซึ่งมีอยู่แล้ว”

เด็กสมัยก่อนช่วยพ่อแม่ ไถนา ทำสวน ก่อนจะได้เงินสักบาท ทุกวันนี้เด็กไม่ช่วยอะไร ส่วนพ่อแม่ทำงานโรงงาน ชีวิตกำลังไปคนละทาง โครงการนี้เป็นเครื่องมืออบรมเด็กอย่างหนึ่ง

“เลือกนำร่อง 20 ครอบครัว จาก 4 หมู่บ้านซึ่งอยู่รอบโรงเรียน โรงเรียนเจริญภูผา ฐานนักเรียนเป็นตัวเชื่อม คัดมาเป็นแกนนำ ได้เด็กได้บ้าน พ่อแม่ เรียกมาประชุมทั้ง 20 ครอบครัว”

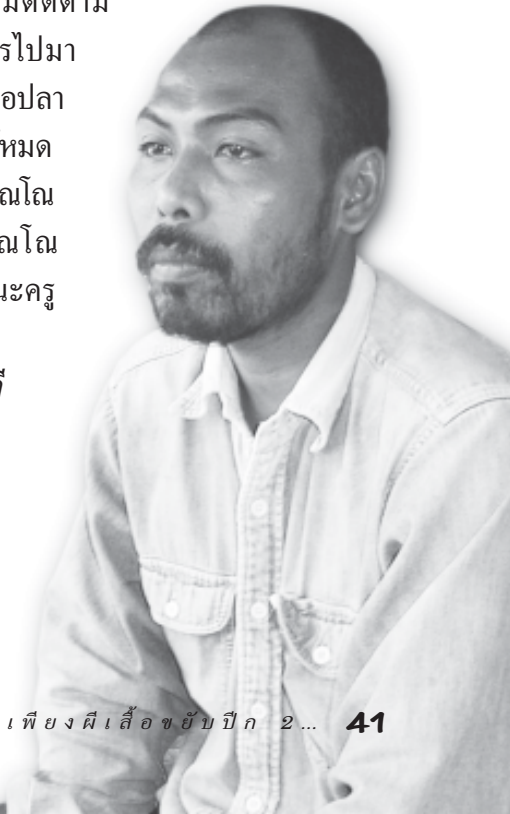
วันประชุมจึงจะมีพ่อแม่ลูกมาพร้อมกัน ใช้ศาลาการเปรียญวัดเจริญภูผาเป็นที่ประชุมโดยการสนับสนุนอย่างดีจากเจ้าอาวาสคือ พระครูสุนทรธีระวงค์ แม้ท่านจะไม่ได้ออกโรงเรียนักเพราะสุขภาพไม่อำนวย

มีการประชุมพบปะมาแล้วราว 7 ครั้ง สิ่งที่เป็นรูปธรรมคือการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ หลายครอบครัวได้ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เอาไว้กินเองในครอบครัว ที่เหลือนำออกขาย

ครูกำชัยให้เด็กรดน้ำผัก พ่อแม่ติดตามรายงานกับครู ระหว่างนั้นมีการไปมาหาสู่ เยี่ยมเยียน ไปหาผัก ไปดูบ่อปลาด้วยกัน จนสามารถเชื่อมโยงกันได้หมด

การคุยแต่ละครั้ง อนันต์ สุวรรณโณ หัวหน้าโครงการ วรณ สุวรรณโณ คณะทำงาน และประเวศ ในฐานะครู เป็นผู้นำสนทนาถึงประเด็นต่างๆ

“ชาวบ้านให้ความร่วมมือดี การแก้ปัญหาเยาวชนสถาบันแรก ที่ช่วยได้คือครัวเรือนพูดคุยพ่อแม่ ประชุมหาแนวทาง เอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมานำก็ได้ แนวคิดว่า เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา

ปลูกผัก เมื่อทำจริงเด็กสนุกกับตรงนั้น อีกมุมหนึ่งเวลางานวัด วันพระ วันสำคัญทางศาสนา ก็ดึงเด็กมาวัดให้เขาพาชั้น(ปั่นโต)มาทำบุญ เด็กมาทำกิจกรรมทางศาสนา พัฒนาวัด เก็บกวาดใบไม้ พุดง่าย ๆ ว่าใช้ วัดเป็นแหล่งเรียนรู้”

กรณีประเพณีเดือนสิบคราวนี้ ประเวศเล่าว่าแม่โรงเรียนไม่ปิด อย่างเป็นทางการเพราะเป็นประเพณีท้องถิ่น แต่ปัจจุบันนโยบาย ทางการศึกษาเปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถบูรณาการได้โดยนำเด็ก เข้ามาเรียนรู้

“มันได้ปลูกฝังอะไรบางอย่าง อย่างงานวันนี้มีการพูดกันมาก่อนแล้ว ที่ประชุมมีเด็กนั่งฟัง เขารับรู้ว่าจะทำอะไรอย่างไร ที่นี้เด็กมีส่วนร่วม ทำหมรับ เขาช่วยหาวีสตุ หาขนมต้มมาช่วยกันทำทั้งคืน ตอนเช้าตื่นมา แห่หมรับ เป็นโอกาสที่เด็กได้ความรู้จากผู้ใหญ่ ที่โรงเรียนยังมีการ จัดบอร์ดเกี่ยวกับทำบุญเดือนสิบ”

ประเวศว่า สิ่งดีๆที่เกิดขึ้นกำลังดำเนินต่อเนื่องไปสู่ประเพณี วัฒนธรรมอื่น อย่างหลังจากนี้ก็จะเป็นการชักพระ ที่ชาวบ้านจะ ร่วมกันทำเรือพระไปประกวดระดับอำเภอ ภาพต่อเนื่องเหล่านี้ย่อม ตอบปัญหาความเข้มแข็งทางสังคม

นอกจากรูปธรรมจากการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ที่เข้ามา เชื่อมชัดจนที่สุดคือ คือการนำเด็กไปสู่กิจกรรมการอนุรักษ์

“เรานำเด็กไปลอกคลองพัฒนาคลองภูมิ หรือทางเทศบาล กำแพงเพชร จัดลอกคลองก็เอาที่มันไปช่วย”

โครงการสามประสานฯกำลัง ทำให้คนเข้าวัดมากขึ้น

“อย่างคนไม่เคยเข้าวัด ไม่เคยร่วมกับเพื่อน ก็มาให้ความสนใจ เข้ามาช่วยเพื่อน กวาดขยะ ถางป่า จัดโน่นจัดนี่ ถ้าเขาพลาดงานใด งานหนึ่งเขาจะขอโทษ โดยอ้างเหตุว่าที่ติดธุระมาไม่ได้บางอย่างหนึ่ง นี้แสดงว่าการเข้าวัดมีความหมายขึ้น แต่ก่อนไม่เป็นอย่างนี้”

ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกิจกรรมร่วมกันช่วยลดช่องว่างในชุมชน ประเวศยอมรับว่าครั้งหนึ่งในอดีต ไม่รู้จะคุยอะไรกับผู้ปกครองนักเรียน โครงการสามประสานฯ ช่วยให้มีเรื่องคุย

มาถึงวันที่วัดอุ้มใจ โรงเรียนอุ้มใจ ครอบครัวช่วยดูแล ช่วยสืบทอด เกิดความตระหนัก คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนเห็นดีด้วย ในสิ่งที่กำลังทำ

“เขาก็ว่าดีๆ ลูกเหอ หลานเหอ”

“3 สถาบันนี้ผมว่า นี่ครบองค์แล้ว ครอบครัวให้ความอบอุ่น โรงเรียนให้ความรู้ สถาบันศาสนาอบรมทางจิตใจ ถ้าเราจัดการดี ทำด้วยความสบายใจ สามารถใส่กิจกรรมอื่นต่อลงไปได้ อย่างกิจกรรม การอนุรักษ์ แต่ต้องไม่บังคับนะทุกอย่างขึ้นกับสมัครใจ”

วีรณ สุวรรณโณ มองถึงโครงการสามประสานฯ ว่ายังสามารถ ผลักดันต่อยอดสู่เรื่องอื่นโดยเฉพาะสามประสานฯ ร่วมสืบสานตำนาน ตาเจ้าเล็กที่แผนงานต่อที่วัดเจริญภูผากล่าวคือ

- เป็นวัดส่งเสริมสุขภาพ
- เป็นแหล่งรวบรวมพืชสมุนไพร
- เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- เขาลุ่มปะ เป็นแหล่งอนุรักษ์สัตว์ และป่าชุมชน
- ก่อตั้งสถาบันภูมิศึกษา และหลักสูตรท้องถิ่น

“ตาเจ้าเล็กเป็นเรื่องของจิตใจถึงความรู้อีกร่วมมาเชื่อมร้อย
พอเราพูดว่าทำให้ตาเจ้ามันลดช่องว่างลงได้อีก”

ตาเจ้าเล็ก หรือพระอธิการเล็ก ลมภโก ที่วัดเหล่า เป็นอดีตเจ้า
อาวาสวัดเจริญภูผา ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาส เมื่อ 6 ธันวาคม
2494 ตลอดเวลาได้พัฒนาวัดเจริญภูผาจนก้าวหน้า ท่านเองเป็นที่
เลื่อมใสศรัทธา และความภูมิใจของชาวบ้านในละแวกนั้นอย่างมาก มีชื่อ
เสียงเลื่องลือในความศรัทธาและการรักษาโรคแผนโบราณ ตลอดจน
ปฏิบัติศีลจารวัตรดีงาม เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านตลอดมา
มรณภาพเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2525

วรัณเล่าว่า ตาเจ้าเล็กมีอิทธิพลต่อคนที่นี่อย่างสูงสุด “ปกติเราเคารพพ่อแม่ ตาเจ้าเป็นเหมือนเทวดาที่พ่อแม่เคารพ เมื่อพ่อแม่เราเคารพอะไร เราก็ต้องเคารพสิ่งที่พ่อแม่เคารพด้วย อย่างผมรุ่นลูกนับถือตามพ่อแม่ที่นับถือตาเจ้า สิ่งสมมาให้คิดว่าตาเจ้ามีอิทธิพลทางจิตใจไปทั่วรัศมี กระจายยังถิ่นอื่นไปถึงมาเลเซีย ที่เลื่องลือเรื่องสมุนไพรรักษาโรคและความศักดิ์สิทธิ์ วาจาสิทธิ์ มีเรื่องเล่าว่าคนมาลักสมบัติ ตอนหัวค่ำแล้วขับรถออกไป ตาเจ้าก็รู้อยู่ลูกศิษย์ ลูกวัด คนก็เข้ามาว่าตาเจ้าเหอโจรลักเสียแล้ว ตาเจ้าว่าปล่อยเถอะลูก มันไม่ไปถึงไหนหรอก พอรู้ข่าวอีกทีรถตกเขาพับผ้าทั้งคันตาย”

วรัณมองว่าการเชื่อมโยงด้วยศูนย์รวมทางจิตใจ หากมีข้อขัดแย้งจะลดปัญหาลงเนื่องเพราะทำไปเป่าประสงค์เดียวกันต่อสิ่งที่เราเคารพนับถือศรัทธาด้วยกัน รูปแบบอื่นเพียงเอาความถนัดแต่ละคนมาเชื่อม

“ทำไมเราต้องไปศึกษาตาเจ้าเล็ก ศึกษาสมุนไพรรักษาโรคในท้องถิ่น ก็เพื่อให้เด็กเข้าใจตัวตน หลักการคือการแก้ปัญหาสังคม ต้องเริ่มต้นที่ตัวเราเองก่อน ทุกคนที่มาร่วมต้องรู้ว่าตัวเองมีปัญหาอะไร แล้วพยายามแก้ปัญหานั้น พอเรามาเจอกันก็เอาปัญหานั้นมาช่วยกันแก้ ช่วยกันคนละไม้คนละมือ”

ทั้งหมดจะนำไปสู่การตั้งสถาบันภูมิศึกษา แนวคิดการก่อตั้งสถาบันเพื่อรวบรวมความรู้ในพื้นที่ จัดการฐานข้อมูลความรู้ของตัวเอง

“องค์ความรู้ที่ชุมชนสร้างมาเริ่มร่อยหรอลงไป เพราะว่าคนที่เป็นเจ้าขององค์ความรู้กำลังจะหมดอายุไขลงไป ถ้าไม่รีบจัดความรู้ตั้งแต่วันนี้ ต่อไปเราจะขาด ต้นของวิชาไม่เหลือเพราะตายไปพร้อมตัวคน หลักการจะรวบรวมเอาปราชญ์คือคณะทำงานสถาบันเป็นคนที่ต้องการเข้ามาเป็นคณะทำงานจริงๆไม่ใช่แต่งตั้ง เพราะนี่เป็นภาคประชาชนอย่างภาคการศึกษาจะเอาไปเป็นหลักสูตรท้องถิ่นอย่างไรหรือในโรงเรียนจะต้องมีการเรียนรู้ท้องถิ่น อย่างน้อยก็สักส่วนหนึ่ง อย่างกรณีตาเจ้าเล็กที่รู้เรื่องสมุนไพรรักษาโรคเริ่มสูญหายแล้ว เราจะรวบรวมเอาความรู้ที่มีทั้งหมดมา แล้วคัดเฉพาะที่ดึงมาให้คนรุ่นต่อไปเรียนรู้”

สำนักงานของสถาบันภูมิศึกษา มีแผนใช้ใต้ฐานเจดีย์ตาเจ้าเล็ก
บนเขาหลังวัดที่กำลังปรับปรุง หลังทิ้งร้างมานาน

การหลอมความรู้สึกทั้งหมดให้ตาเจ้ามาเป็นศูนย์กลางใน
การเชื่อมโยงเรื่องสมุนไพรมานำ เรื่องดูแลธรรมชาติมาต่อยอด
เอาครบครันมาทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน วัลณมองว่า
มองหลักการว่า 3 องค์การนี้ไม่น่ามีช่องว่าง ทุกอย่างน่าจะเป็นวิถีชีวิต
เป็นเนื้อเดียวกันไป เป็นเรื่องปกติ

“ไม่ต้องถามว่าทำไมต้องมาวัด คือมันเป็นเรื่องเดียวกัน ให้ไหล
ไปเอง ให้เป็นความรู้สึกเดียวกัน 3 สถาบันเป็นเรื่องปกติ เพราะฉะนั้น
เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติประจำวัน ฝึกให้เป็นเรื่องปกติที่ต้องทำ
ใช้ว่าการไปวัดต้องกลางานให้ใหญ่โตไม่ใช่ เป็นเรื่องปกติวิสัย เพราะเรา
เป็นส่วนหนึ่งของสังคม เราให้เป็นกันเองมากที่สุด”

วัลณยังมองว่าโครงการสามประสานฯ ไม่ได้ทำอยู่ในโครงการ
อย่างเดียวแต่เชื่อมกับองค์กรภายนอก

“ผมสามารถเชื่อมกับแผนสุขภาพ โคคาโคลา เครือข่ายอื่น แต่เราคิดว่ากิจกรรมไหนควรจะเชื่อมกับอะไร กรณีเรานัดกันปรับปรุงสถานที่ตาเจ้า กวาดขยะ ชมรมเดินไปคุยไปมาร่วม 50 คน จะทำสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และแหล่งเรียนรู้พืชสมุนไพรก็มีคนเชื่อมผู้เกี่ยวข้องมาเยอะ ผู้ใหญ่บ้านรู้จักเครือข่ายทางเขาแก้ว ป่าต้นน้ำ แก่ก็จะดึงเขามาปลูกต้นไม้ โครงการนี้ขยายแนวคิด ขยายออกไปจากตรงนี้ เชื่อมต่อไปได้เรื่อยๆทุกคน มีตาเจ้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนเป็นแกน สามอย่างเชื่อมกันแล้ว แต่สิ่งหนึ่งเรามีศรัทธาที่มีต่อเจ้าเล็ก เพราะฉะนั้นไม่โดดเดี่ยวแต่ขยายได้รอบทิศทาง”

จันงค์ จันทะสระ ผู้ใหญ่บ้านเขาจุ่มปะ คณะทำงานสามประสานฯ เล่าว่า จุ่มปะ เพี้ยนมาจากจมป่า สมัยก่อนป่าปกคลุมวัดหมด แต่ก่อนแล้วนี้เต็มไปด้วยป่า

“ที่นี่มีช้าง ควาย ตาเจ้าใช้ปากเปล่าเรียกมาได้ คือแกล้งงัวช่วยเหลือชาวบ้าน อย่างคนจะสร้างบ้านก็จะเอาช้างไปลากไม้ให้ชาวบ้าน”

ผู้ใหญ่บ้านยังหนุ่มมองว่าทุกอย่างต้องค่อยเป็นค่อยไป อย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ในพื้นที่ค่อนข้างพร้อม ทางวัสดุสถานที่ เรื่องเครือข่ายพอเชื่อมโยงกันได้ แต่ยังต้องอาศัยเวลาในการมีส่วนร่วมสักนิด

“เราทำงานด้วยการดูสถานการณ์ ความสมัครใจ ประสานทุกฝ่ายเพื่อการพัฒนาในชุมชน เช่น กลุ่มสามประสาน มาพัฒนาวัด ถนนหนทาง โรงเรียน หรือร่วมช่วยกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ มาทำความสะอาดศาลาวัด แต่ไม่ได้กำหนดว่าทุกวันเสาร์ที่นัดประจำต้องทำอะไรแต่ให้มีกิจกรรมร่วมในเรื่อง 3 ประสานไม่ได้เน้นว่าต้องปลูกป่าทุกวันเสาร์ อันนี้ต้องดูไปตามสถานการณ์”.

4.

71 ปีขังฟิตเปรี๊ยะ!! อานิสงส์คนขึ้นโนนด

จาย พันภัย เบ่งกล้ามแขนโหดความฟิต
แทบไม่น่าเชื่อว่านี่คือเฒ่าวัย 71 ปี ผู้ใช้เวลา
กว่าครึ่งชีวิต เดินทำมูมฉากกับพื้นดินสู่ปลาย
ตาลโตนดวันละไม่ต่ำกว่า 120 เทียว

หลายคนมานั่งคุยกับเรabenแคว
ในโรงเคียนน้ำผึ้งโนนด บ้านเลขที่ 8
หมู่ 6 บ้านคลองหน้ง ตำบลคลองรี
อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

แดง คงสงฆ์ เพื่อนร่วมอาชีพ
ขึ้นตาล

ประพันธ์ ทองบริบูรณ์
ผู้ใหญ่บ้านคลองหน้ง

ประกาศ ขำมาก
หัวหน้าสถานีอนามัยตำบล
คลองรี

ต่างยกให้ “ลุงจาย”
เป็นพระเอกของเรื่องนี้
ด้วยอาชีพขึ้นตาลโตนด

แก่สามารถส่งลูกเรียนจบได้ทั้ง 6 คน ล้วนแล้วแต่ทำงานดี มีหน้ามีตา
ในสังคมทั้งนั้น ลูกชายจึงได้รับการยกย่องเป็นคนดีศรีลูกโหนดของอำเภอ
สติงพระเมื่อปี พ.ศ.2546

ทุกวันนี้ลูกๆ ต่างขอร้องให้พ่อหยุดทำงาน แต่ตัวแกเองนั้นไม่ยอม
คนขึ้นตาลที่นี่ ไม่ใช่ไม้ไผ่พาดปิ่นหรือที่เรียกว่า พะอง แต่ใช้
กำลังแขน ขา ในการทำมาหากินล้วนๆ เหตุผลการปิ่นแบบนี้ สืบเนื่อง
เพราะถิ่นแถบนี้หาไม้ไผ่ยาก

ลูกชายเป็นชาวบ้านคลองรีโดยกำเนิด มาอยู่บ้านคลองหนึ่ง เพราะ
ช่วงนั้นภัยโจรชุกชุม ตอนออกจากบ้านเกิดใหม่ๆ ไปอยู่ชนากับพี่น้อง
หลายคน แกเป็นลูกชายคนเดียวของครอบครัว

“บ้านคลองรีหมู่ 5 มาอยู่บ้านคลองหนึ่งหมู่ 6 จนปัจจุบัน
ราว 40 ปีแล้ว ผมช่วยพ่อขึ้นตาล เริ่มอายุ 15 ปี ก็ขึ้นพ่อไม่ให้
ขึ้นก็ขึ้น” ลูกชายเล่า คนที่นี้วิถีชีวิตผูกพันกับโหนด นา เล อาชีพทำเงิน
สำหรับครอบครัวลูกชายอย่างแท้จริงคือโหนดหรือตาลโหนด เขาเรียนรู้
วิชาขึ้นตาลตั้งแต่เล็ก

“รู้ว่าตาลผู้คาบก็วัน ต้องเอาโคลนใส่บ่อ เอาไปแชไว้ 2 วัน
2 คืน ถ้าคาบหนักแชเบา คั้นหนึ่งกับ 2 วัน ไม่งั้นตาย ตาลเมียก็คาบ
ไปอีกแบบ”

ชีวิตคนขึ้นตาลไม่มีวันหยุด ยกเว้นฝนตกหรือหน้าโหนดวาย
ต้นนอนตีท่า เริ่มทำงานตั้งแต่มorning ไม่ได้แตะข้าวมือแรก เดินลัดทุ่งไป
พร้อมหาบกระบอกลำไผ่ว่างเปล่า เมื่อถึงโคนโหนด เอากระบอกลำไผ่
เท่าจำนวนที่จะขึ้นไปเปลี่ยนกระบอกลำไผ่ที่รองน้ำตาลห้อยเอว พร้อมมีด
ปาดตาล

ก่อนปีนต้นโหนดลูกชายมีความเชื่ออย่างหนึ่งต้องเอาฝ่ามือตบ
ต้นแล้วกระแอมหนึ่งครั้ง เชื่อว่าปีศาจอยู่ข้างบน เขาจะได้รับรู้ จะได้
หลีกเราไป เคยมีคนตกลงมาตายเพราะไม่เชื่อเรื่องนี้

งานบนยอดตาล คือการปาดวงตาล เปลี่ยนกระบอกทรงรับใหม่ เอากระบอกบรรจุน้ำตาลสดลงมาข้างล่าง แต่ละต้นใช้ 10 กว่านาฬิกา ต้องทำอย่างนี้ต้นละ 2 รอบ เช้า - บ่าย วันละ 30 ต้น

สายหน้อยแม่บ้านจะเอาข้าวมาส่ง กินมือเช้าที่โคนต้นโหนด กลางวันอาจได้พักราว 2 ชั่วโมง เสร็จงานรอบบ่าย ต้องกลับมาล้างเคียว ลวกกระบอกน้ำตาลอีก งานมีตลอด จึงได้เข้านอนราว 3 ทุ่ม เพื่อจะตื่นตี 5 เริ่มงานใหม่

“ไม่หยุดเลยทำแต่งงาน กินเวลาเข้าไปกลางคืน เริ่มหัวรุ่งอยู่อย่างนั้น ได้พักเที่ยงนิดเดียว ตื่นขึ้นมาหลับมิดเสร็จอาจจะเริ่มที่โอดวัลดิน 1 แก้ว ขึ้น 9-10 ต้นจึงได้กินข้าวเช้าที่แม่บ้านนำไปส่ง แล้วขึ้นต่อกินมือเที่ยงที่บ้านกินข้าวเที่ยงเสร็จก็กลับไปขึ้นตาล ตอนนั้นจะกินแต่น้ำ กลับมากินข้าวอีกทีก็ตอนเย็นตอนราวทุ่มครึ่ง” ลุงจายเล่าว่าคนขึ้นโหนดใช้พละกำลังมากแต่กับข้าวไม่มีอะไรพิเศษ มีน้ำเคย ก็กินน้ำเคย ไข่ว่าต้องได้กินต้มกระดูกหมู วัว บางทีไข่ต้ม 1-2 ฟอง

กระนั้นวันนี้ลุงจายยังบ่นว่าสู้เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้แล้ว เพราะพวกเขาทำงานได้มากกว่า

“ร่างกายแข็งแรง เพราะเหมือนอกกำลังกายอยู่ตลอด” ประภาส ขำมาก หัวหน้าสถานีอนามัยคลองรี ว่า

“ถ้าสุขภาพไม่ดีขึ้นโหนดไม่ได้ เกิดไปเวียนหัวอยู่บนต้นโหนดจะลำบาก อาจจะตก ต้องดูว่าทนได้หรือไม่ ถ้าทนได้ก็ขึ้นไปเลย”

ลุงจายเล่าต่อ แกบอกว่าอายุ 70 กว่านี้ยังทนได้ อาศัยว่าเลือดลมดีอยู่ เป็นพื้นฐาน กินปกติ ในชีวิตเจ็บไข้มีบ้าง ไปหาหมอพอหายกลับมาขึ้นโหนดต่อทันที

มีอยู่ปีหนึ่ง หน้าที่ไหนควายแล้ว นอนโรงพยาบาลด้วยอาการน้ำท่วมปอด

“ตอนนั้นแบกบ่อน้ำตาลหนัก ขึ้นลูกไหนดสุกให้วัว พอยกบอกเสียงลั่นก็อึกเสบ พอหายจากโรงพยาบาลพอยกก็ขึ้นต่อ พรรคพวกบอกให้หยุด บอกว่าหยุดทำไม ที่ไม่บายนี้ก็ถึงตายเหมือนกัน นี่กว่าทำอะไรให้ลูกได้เรียน ลูก 6 คน พอติดคนพี่มันได้ทำงาน ก็ได้ช่วยน้องเรียนจบ เท่านั้นแหละชีวิตที่เหลือก็ทำต่อมาๆ ได้ทำงานแล้วสร้างบ้านสร้างช่องก็ช่วยลูกอีก” ชายชราเล่าอย่างภาคภูมิใจ

การป็นแบบไม่ใช่พะองโดยทำป็นต้นไม้ทั่วไป อย่างที่เรียกกันว่า การ “ปรับ” โดยปลายเท้าจะสวมปลอกยึดโยงเท้าทั้งสองข้าง เป็นการผ่อนแรง ส่วนมือทั้งสองประสานโอบต้นเอาไว้ให้แน่นเหนียว

“มือหลวมไม่ได้ ร่างกายกับจิตใจต้องพร้อม สำหรับอาชีพนี้พลาดไม่ได้ ผมพลัด(ตก) มา 2-3 หน ตอนเด็กหยาบ ไม่กลัวสูง

ราว 3-4 เมตร พอมือขาดตีนหลุดก็ตก รู้สึกแค้น ร้องไม่ออกตอนนั้น
เด็กอยู่เลย เอาข้างลงไปบนหัวนาแต่พื้นเอง กลับหน้าไม่บอกพ่อ”

ครั้งหลังลูจายบอกว่าเกิดขึ้นเมื่อขึ้นโหนดเป็นอาชีพแล้ว จึงหะ
ฉวยพลาด ตกลงมาพร้อมกระบอกน้ำตาลแขวนเอว 4-5 กระบอก
จากความสูงราว 2 เมตร พอฉวยไม่อยู่ พยายามเอาตีนถีบให้พื้น
โคนต้น เพราะข้างล่างมีต้นโหนดที่โคนเอาไม้เรียงท่อนอยู่ ถ้างบนนั้น
หัวปูดเป็นแน่

“นี่คือน่าเวทนา ยังดีที่รักษาไม่ให้แขนขาหักเกิดขึ้น”

อย่างไรก็ตามยังเห็นว่าขึ้นแบบนี้ยังดีกว่าพะอง แกล่แล้วคนตาย
กับพะองมากกว่าเพราะไปไวใจพะอง อาจจะถูกอุบัติเหตุพะองหัก
เชือกมัดพะองขาด ขึ้นกับมือ บางที่คนที่ร่างกายไม่พร้อมก็ขึ้นกับ
พะองได้ แต่พอขึ้นไปข้างบนเกิดหน้ามืดตาลายพาลให้ร่วงตกลงมา
แต่ขึ้นด้วยมือเปล่า พลาดน้อยกว่าเพราะเป็นการพึ่งร่างกายตัวเอง
ย่อมรู้มือตัวเอง แม้ใช้กำลังมากกว่า แต่ขึ้นได้เร็วกว่า

“เรากอดแน่น” ลูจายว่า

สำหรับคนขึ้นตาล เมื่อสองมือมาประสานเพื่อโอบต้น มือจะ
เหนียวยิ่งกว่าตังเม ต้นโหนดบางต้นเกินโอบ ต้องปีนตะบปลง มือต้อง
แข็งและเหนียวเหมือนมือลิง ชนิดคนทั่วไปทำไม่ได้ ทั้งมือตีนต้อง
แน่นหนา มือปล่อยได้บางครั้ง แต่เท้าปล่อยไม่ได้เลยเวลาลงง่ายหน่อย
ปล่อย “หลุด” ลง อาศัยแรงโน้มถ่วงโลกพาลงมาโดยไม่ต้องออกแรง
ปีน แต่ต้องรับน้ำหนักน้ำตาลในกระบอก

ด้วยอาชีพนี้ทำให้มือพวกเขา “ขึ้นปอม” หนึ่งสาก แข็ง กร้านหนา
บริเวณร่างกายส่วนรับน้ำหนักเสียดสีกับต้นตาล บริเวณฝ่ามือ ต้นแขน
ต้นขา หน้าอก ฝ่าเท้า

“เด็กเห็นกลุ้มขอจับ จึงรู้ว่าแข็งแพ้ก แต่ตอนนี้แก่แล้ว บางที
ก็รู้ตัวว่ากอดไม่อยู่ ลื่นไปหมด”

ผู้ใหญ่ประพันธ์เล่าเสริมว่า ทุกวันนี้ลุงจ่ายปิ่นอยู่ 30 ต้น ทำได้ตลอด คนแต่ก่อนถึงฤดูนา ทิ้งโหนดไปทำนา ทุกวันนี้ทำนา ทำไม่มาก ทำแต่พอกินเท่านั้น จ้างเขาส่วนใหญ่ ไม่ต้องดูแลมาก เหมือนแต่ก่อน และไม่ออกเลแล้ว จึงขึ้นตาลได้ตลอด

การเดินทางขึ้นสู่ที่สูงจึงมีเวลามากขึ้นอีก โดยทั่วไปต้นโหนด มีความสูงเฉลี่ยราวหลังคาบ้าน 2 ชั้น แต่คนขึ้นโหนดต้องแบกน้ำหนัก กระบอกใส่น้ำตาลด้วย เพื่อสุขภาพอนามัยที่ดี ทุกวันนี้ทางสถานีอนามัยคลองรี ออกคำแนะนำว่าไม่ควรพากระบอกตาลเกิน 10 ลิตร

อีกขั้นตอนหนึ่งของงาน รวบรวมกระบอกน้ำตาลทั้งหมด ที่แขวนไว้ที่ “ไม้ทาม” รอกการหาบกลับมายังโรงเคี่ยวน้ำผึ้งโหนดที่บ้าน คนขึ้นโหนดต้องใช้ไม้หาบ หาบกระบอกทั้งหมดขึ้นป่า รับน้ำหนักข้างละราว 20 ลิตรหรือมากกว่า จากทุ่งมาบ้าน ระยะทางครึ่งกิโลเมตร-กิโลเมตร ครึ่ง แม่นนหนทางจะทำให้สะดวกกว่าสมัยก่อน สามารถใส่รถเข็น ในบางช่วงของระยะทาง แต่ยังคงถือว่าเป็นงานหนักอยู่

“แต่ก่อนขนมาเป็น 10 เที่ยวต่อรอบ ช่วงเช้า น้ำตาลมาก รอบหลัง ระยะเวลารองบอกไม่มาก” ผู้ใหญ่ประพันธ์เล่าการขึ้นโหนดแต่ละต้น การปาดวงตาลไม่เท่ากันซึ่งสัมพันธ์กับการแขวนกระบอกรองรับน้ำตาลของลุงจ่าย เฉลี่ยอยู่ที่ต้นละ 4 กระบอก ต้นโหนดที่มีกระบอกน้อย มักจะไม่ขึ้น เพราะไม่คุ้ม ต้อง 4-5 กระบอกขึ้นไป แต่ช่วงปลายฤดูอาจเก็บหมด

ที่บ้านคลองหนังทุกวันนี้มีคนขึ้นโหนด 28 คนมีการตรวจสุขภาพให้คนขึ้นตาล และทำประกันราคาน้ำผึ้งโหนดในนามกลุ่มผู้ประกอบการคนขึ้นตาล และกลุ่มรับซื้อน้ำผึ้งตำบลคลองรี

“ถ้าไม่แข็งแรงทำงานไม่ได้” ประกาศ หัวหน้าสถานีอนามัยคลองรีสรุปอีกครั้งว่า คนขึ้นตาลจะคล้ายกันหมด กล้ามเนื้อแข็งแรง ไม่เจ็บไข้ดูจากกรณีลุงจ่ายการเจ็บป่วยมีบ้าง แต่ส่วนใหญ่ร่างกายแข็งแรง

“อย่างลุงจ่ายอายุ 70 กว่าแล้ว เห็นกล้ามเนื้อเป็นมัดๆ คนไม่ขึ้นตาลลำ้วยนี้ดูอ่อนแอ อ้วนเดินไม่ไหว ทำอะไรนิดอาจหอบ”

เป็นลักษณะความแข็งแรงโดยอาชีพ เพราะงานที่ทำอยู่เป็นการออกกำลังกายชนิดหนึ่ง และเป็นการออกทุกส่วนของร่างกาย ทั้งมือปอด เท้า เอ็นทุกเส้นสาย และยังทำแบบต่อเนื่อง

การกระชับกล้ามเนื้อเป็นองค์ประกอบสำคัญ การกอดต้นโหนดแน่นไม่แน่นอยู่ตรงนั้น เขาทำงานร่างกายชิน กล้ามเนื้อชิน ขึ้นได้หลายต้นแต่ละวัน เป็นลักษณะการออกกำลังกายทุกวันจนกล้ามเนื้อแข็งแรง มีสมรรถภาพที่จะทำงานต่อได้อีก

“ผมมองว่าเป็นการออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง ทำให้ร่างกายแข็งแรง”

ประกาศแล้วว่า จากข้อมูลที่พบ โรคที่พบในคนขึ้นตาลอยู่บ้างคือโรคกระเพาะ เพราะมักกินข้าวไม่เป็นเวลา โรคปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ เพราะใช้เงินกำลังทำให้เมื่อยลำ กล้ามเนื้อยอก แต่ส่วนมากพวกเขาขึ้นโหนดมานานเขาจะรู้ พอกลับไปทำงานเข้าที่แล้วจะกลับไปคงที่ไม่เจ็บเมื่อยอีก

“ช่วงแรกอาจจะมีที่ให้แฟนไปเอายาแก้ปวดที่อนามัยมากินบ้างอย่างนี้มี พออยู่ตัวก็สบาย” ประกาศว่า ไม่ต้องอธิบายอะไรมาก แค่การปีนตั้งแต่โคนถึงยอดโหนด ถือว่าผ่านการทดสอบสมรรถภาพทางกายอยู่ในตัวแล้ว

“หน้ามืดข้างบนไม่มี เพราะหน้ามืดตาลายขึ้นไม่ได้” ลุงจายตอบคำถามเราเลยเล่าไปถึงเรื่องของคนหนึ่งขึ้นแล้วลงไม่ได้ เพราะหน้ามืดบนปลาย ถึงขนาดการเตรียมการช่วย โดยเอาแข่งใส่หมุโยงขึ้นไป ตีว่ามีเหตุอัศจรรย์ที่แกไม่ต้องลงชุดหมุั้น ไม่เช่นนั้นคงลูกเพื่อนหัวเราะตามหลัง

“ที่ผ่านมาแล้วไม่มี แต่ต่อไปข้างหน้าไม่รู้เพราะแก่แล้ว อนาคตไม่แน่นอน” ลุงจายต่อด้วยเสียงหัวเราะ ปกติอาชีพขึ้นโหนดทำไปได้ไปจน 60 ปี แต่สำหรับลุงจาย 71 ปี ในบ้านคลองหนังยังมีคนขึ้นโหนดอายุปาเข้า 73 ปีอีกคน

“ถ้าเลิกไปจะขึ้นไม่ไหว ถ้าเลิกจะหนักตัว อ้วน น้ำหนักเกิน จึงทิ้งไม่ได้ ถ้าหยุดสักเดือนจะขึ้นใหม่ไม่ได้”

ลุงจายแสดงเหตุผลที่ไม่หยุดขึ้นตาลที่ลูกๆต้องยอมรับฟัง เพราะหยุดเมื่อไรร่างกายทรุด คล้ายคนเล่นกล้ำม เมื่อหยุดต้องเข็ดเมื่อย

คนแก่บางคนอาจได้รับคำแนะนำ

ให้เดินออกกำลังกาย สำหรับแกบอก

ว่าไม่ต้องเพราะการขึ้นโหนดทั้งออก

กำลังกายและได้เงินด้วย ขึ้น 2-3

ตัน ก็ได้ซื้อกับข้าวพอ ยิ่งราคา

น้ำผึ้งโหนดปีละ 700 บาท

อย่างทุกวันนี้

ถือว่าน่า

พอใจ อาจ

มีปัญหายุ่

บ้างก็แต่เรื่อง

ไม่พินที่จะใช้มา

เคี้ยวน้ำผึ้งที่หายาก

ขึ้นทุกวันเท่านั้น.

5.

ธรรมชาติบำบัดวัดดวง “ใจ” อาจรักษาทุกโรคแต่ไม่ทุกคน

“นี่เป็นหลักการพึ่งตัวเอง เราพึ่งตัวเองตั้งแต่อาหารการกิน เรากินแต่ผลไม้ก็ได้ ไปไหนไม่มีอะไรให้กิน มีกล้วยหวีหนึ่งก็อยู่ได้ เราอิสระพอที่จะไม่ต้องยึดติดกับตัวเลขว่าค่าแลบผลเลือดต้องเท่านั้นเท่านั้น”

เสาวพรรณ ชูรังสฤษฎ์ กล่าวอย่างมั่นใจ บนก้าวเดินแห่งวิถีธรรมชาติบำบัด เป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ที่เธอเลือกมาเกือบ 2 ปีแล้ว เสาวพรรณ หรือ “พี่แดง” เป็นพยาบาลระดับ 7 ศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลนครหาดใหญ่ ปัจจุบันอยู่ระหว่างลาเรียนปริญญาโท ทางระบอดวิชาหลักสูตรนานาชาติ ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พี่แดงเล่าว่า ต้นปี 2549 โดยการสนับสนุนของเทศบาลนครหาดใหญ่ มีโอกาสเข้าค่ายธรรมชาติบำบัดที่จังหวัดตรังเป็นเวลา 3 วัน 2 คืน กิจกรรมดังกล่าวจัด

โดยเทศบาลนครตรังเชิญคุณหมอเจacob วาทักกันเชรี (Dr.Jacob Vadakkanchery) จากรัฐเคลาลา ประเทศอินเดีย มาเป็นวิทยากร

หมอเจacobสำหรับผู้สนใจในแนวทางธรรมชาติบำบัดย่อมเป็นที่รู้จักกันดี เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านปฏิบัติวิถีชีวิตแนวธรรมชาติบำบัด เดินตามแนวท่านมหาตมะคานธีมาเป็นเวลา 30 ปี เปิดโรงพยาบาลวิถีธรรมชาติบำบัด 4 แห่ง ที่รัฐเคลาลา ให้คนไข้ ยากจนหรือหมดหวังใน การรักษาแบบแพทย์แผน ปัจจุบัน

“คุณหมอให้ความรู้ พื้นฐานด้านธรรมชาติ บำบัดแล้วก็มีการสอน และมีทีมสอนโยคะที่แต่ง อยู่ในค่าย 2 คืน 3 วันรู้สึก ว่ามีอะไรเปลี่ยนแปลงใน ชีวิต เราเบากายเบาใจขึ้น สบายขึ้น”

พื้นฐานเดิมที่แต่ง อยากรำเดินชีวิตตามแนว ธรรมชาติ แต่ไม่มีอะไร จะมาจุดประกาย

“ปกติปวดนิดปวด หน่อยก็จะเสื่องไม่กินยา พารา ยาแก้ไข แต่พออายุ มากขึ้นต้องพึ่งยาป่วย เป็นหวัดนิดหน่อยก็ต้อง

กินยาฆ่าเชื้อ รู้ว่าไม่ดีแต่มันจะป่วยหลายวันก็เลยจำเป็นต้องกิน ประกอบกับว่าเราน้ำหนักเพิ่มขึ้นเยอะด้วยช่วงนั้นรู้สึกว่ายืดอัด”

กลับจากค่ายธรรมชาติบำบัดที่ตรัง โดยจุดประสงค์ของต้นสังกัดให้ไปสังเกตการณ์เพื่อกลับมาจัดในหาดใหญ่บ้าง กลับเห็นผลที่เกิดขึ้นกับตัวเองโดยตรงว่าถ้าปฏิบัติตามแนวธรรมชาติบำบัด น่าจะเกิดผลคือ

1. น่าจะไม่อ้วน
2. น่าจะมีสุขภาพดี

“เรารู้ว่าที่อยู่ในค่าย 3 วันนั้นตัวมันเบาสบายดี มันเป็นอะไรที่ชีวิตมันเป็นธรรมชาติดี แต่รู้ว่าสุดท้ายเราก็ต้องมาอยู่ในสังคมเมืองสิ่งแวดล้อมปัจจุบันซึ่งทำอย่างนั้นยากก็พยายามทำต่อไป พี่แดงก็ทำต่อกับตัวเองอย่างเข้มงวด 1 เดือน เป้าประสงค์อย่างลึกๆ อยากลดน้ำหนัก แต่เราไม่ได้เป็นโรคอะไร ไม่ได้มีปัญหาอย่างคนอื่นในกลุ่ม”

พี่แดงกล่าวถึงกลุ่มธรรมชาติบำบัด ที่เกิดขึ้นหลังจากค่ายคราวนั้น หนึ่งในนั้นคุณอาบทิพย์ใช้วิถีธรรมชาติบำบัดชนะภูมิแพ้และอาการ

ปวดข้อเท้า อีกรายคุณชรรยา เป็นไมเกรน
มาหายในค่ายธรรมชาตินำบำบัดอีกค่ายหนึ่ง
จัดโดยเทศบาลนครหาดใหญ่

การทำต่ออย่างเต็มที่สำหรับพี่แดง
หมายถึง

ตื่นตอนเช้าตี 4 อ่านหนังสือ

โยคะ

ตี 5 ครั้ง - 6 โมง จะดูแล
อาหารให้ครอบครัว

6 โมง - 6 ครั้ง ถ้าเป็นวัน
ธรรมดาจะไม่ค่อยได้อาบแดด
แต่ถ้าเป็นเสาร์อาทิตย์จะอาบแดด
ประมาณ 7 โมงครึ่ง - 8 โมง
วิธีการคือใส่เสื้อผ้าสีอ่อน ยืนอยู่
ริมสวน ทำโยคะซึ่งเป็นการเสริม
แนวทางธรรมชาติบำบัดตามแนวหมอ
เจคอบ หรือทำกิจกรรมส่วนตัวเก็บผัก
กวาดขยะ อะไรก็ได้ แต่ให้โดนแดด
ด้านหน้า 15 นาที ด้านหลัง 15 นาที
เสร็จแล้วจะไปกินอาหารเช้า

อาหารเช้ากินผลไม้สุก ซึ่งกินได้
ทุกอย่างยกเว้นทุเรียน ลำไย เงาะ
สามอย่างนี้แนวธรรมชาติบำบัดถือว่ามีพลังงานมากเกินไปจะไม่สมดุล
ข้างใน

สายหน่อยกินน้ำมะพร้าวลูกหนึ่ง กินแต่น้ำไม่กินเนื้อ
มือเทียงเป็นมังสวิรัต ข้าวกล้อง เน้นอาหารปรุงสุกไม่เกิน 3 ชั่วโมง
บายๆ น้ำมะพร้าวอีกลูกหนึ่ง

เย็นผลไม้สุก จะกินประมาณ 6 โมงเย็นไม่เกิน 1 ทุ่ม

การกินผลไม้มีอะไรก็กินอันนั้น ยกเว้นที่ห้าม แต่ละมီးควรเป็นผลไม้ชนิดเดียว รสชาติเดียวกัน ประเภทหวานก็ควรหวาน ไม่เปรี้ยวกับหวานปนกัน เพราะน้ำย่อยที่มาย่อย ตามวิชาการธรรมชาติมันบังคับจะคนละตัว อาจปวดท้อง ท้องอืด ท้องเฟ้อได้ และผลไม้จะไม่กินหลังอาหาร เพราะน้ำย่อยคนละตัว ต้องรอหลังอาหารหนึ่งชั่วโมง หรือกินก่อนหนึ่งชั่วโมง

นอกจากเรื่องอาหารพยายามลดละสารเคมี โลชั่น สบู่ ยาสระผมที่เคยครบเครื่อง

“ตอน 1 เดือนที่เข้มงวดนั้นจะไม่ใช้เลย ดูว่าจะเปลี่ยนไหม ก็รู้สึก ว่าตัวเองสะอาด เบาสบายแล้วก็ผิวพรรณก็ดีขึ้น ตอนนี้เครื่องสำอาง น้อยลงเยอะแต่ก็ยังมีทาบ้าง ลิปสติกชนิดหนอย ซึ่งต่างจากเมื่อก่อนนี้ จะทาครบชุดเครื่องใหญ่” พี่แดงเล่า หลังจากปฏิบัติ 1 เดือนน้ำหนัก ลดลง 7 กิโลกรัมอย่างสบาย ไม่ได้รู้สึกทรมาน หรืออยากอาหารเป็นพิเศษ

“ก่อนนี้กิน 3 มื้อปกติทั่วไป ทำไมไม่หิว... เพราะเหมือนถูกหักดิบมาจากในค่ายแล้ว เราารู้สึกสบาย อาจต่างจากสังคมหนอย อย่างเป็นทางการเลย เราจะกินแยกแต่ผักมา ะไรอย่างนี้ หรือกินแค่น้ำเปล่า ถ้ารู้ว่าไป งานเลี้ยงจะกินกั๊วไปก่อน กินอะไรที่ง่าย ผลไม้ที่ง่าย ๆ ไปก่อน”

ผลที่เกิดขึ้นพี่แดงบอกว่าอธิบายน ให้เข้าใจยาก นอกจากลองปฏิบัติเอง เท่าที่สัมผัสได้คือตัวก็เบา ใจก็เบา

ตามแนวทางนี้ เชื่อว่าร่างกายเรามีความสมดุลก็จะมีภูมิคุ้มกันแล้ว ร่างกายจะมีการเยียวยา รักษาตัวเองได้ในกรณีเจ็บป่วย หลักการธรรมชาติบำบัด เน้นร่างกายสะอาด ถ้าร่างกายสะอาด เราจะได้ไม่ต้องโทษว่าร่างกายเราเจ็บป่วยจากเชื้อโรคหรืออะไรก็ตามความบกพร่องของอวัยวะ

สำหรับพี่แดงอาการเจ็บป่วยทุกประเภท หรือง่าย ๆ อย่างหวัด ที่เคยเป็นบ่อยและหายยาก ไม่เคยอย่างกรายมาเยือนอีกเลย ไม่มีท้องอืด ท้องเฟ้อ ไม่มีท้องผูก นอนหลับสบายตื่นตาใส ตัวเบา ตื่นเช้าไม่งัวเงีย ง่วงเหงา ไม่หงุดหงิดซีโมโห จากการเป็นคนเครียดง่ายก็หายไป น้ำหนักหายไป 12 กิโลกรัม แข็งแรงมากขึ้น

“ปล่อยได้หมด ไม่ยึดติด พึ่งพาตัวเองได้ไม่เป็นทุกข์กับเรื่องที่ไม่ควรเป็น อิสระแม้กระทั่งความคิด วิธีนี้เราเชื่อว่าไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ ทำให้สมดุลทุกอย่าง รู้สึกอิสระมากขึ้น เป็นเรื่องวิเศษนะการไม่ต้องยึดติดอยู่กับค่านิยมเดิมว่าเราต้องกินอันนี้นะ เราต้องบริโภคอันนี้นะ

เราต้องตามแพ้นั้นนี่ เพราะเมื่อมาอยู่ตรงนี้ มันเรียบง่าย ชีวิตเรียบง่ายขึ้น มีเวลาเหลือมากขึ้น รู้จักตัวเองมากขึ้น จริงๆ แล้วเป็นหลักโยงกับศาสนาพุทธโดยตรง”

ปัจจุบันคนเราทุกข์ วิ่งตามกระแสวิ่งตามธุรกิจการโฆษณาทุกอย่าง แม้กระทั่งบริษัทขายนั้นนี่ จะมากกระตุ้นให้คนสนใจสุขภาพก็จริง แต่สุดท้ายแล้วไม่เป็นอิสระ เพราะเราต้องไปพึ่งผลิตภัณฑ์ของเขาตลอดเวลา เขาผลิตบอกว่ามนุษย์เราควรได้รับวิตามินตัวนั้นเท่าไร ตัวนี้เท่าไร เขาผลิตวิตามินแคปซูลมาขายเรา คนที่เสียเงินคือเรา

ถ้าคนเรารู้จักพึ่งตัวเอง รู้จักมีอิสระในการคิดที่จะตัดสินใจเพื่อสุขภาพตนเอง เราไม่จำเป็นต้องพึ่งบริษัทใดๆ เลย เราพึ่งตัวเองได้จริงๆ แล้วถ้าครอบครัวเกือหนุน คือเห็นด้วยกับเรา ปฏิบัติด้วยกัน เราก็จะเป็นครอบครัวที่อิสระ ปราศจากการไปวิ่งตามแพ้นั้น กินนั่นกินนี่ตามแพ้นั้น

บางคนยึดติดกับค่าต่างๆ มากเกินไปจนเป็นทุกข์ แล้วเท่านั้นเท่านั้นที่ตัวเองไม่ได้เป็นอะไรเลยสบายดี ก็ต้องไปคิดกังวลสาระตะหาเรื่อง จะพบหมอให้ได้ ต้องกินยาทำอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่เคยคิดจะเปลี่ยนพฤติกรรมตัวเองเลย

ทุกวันนี้พี่แต่งจึงทานอาหารเที่ยงประจำอยู่ที่ร้านครัวเพื่อสุขภาพ ในหาดใหญ่ เป็นร้านที่ไม่มีผงชูรส ไม่มีมัน สะอาด ผักมาจากพื้นบ้านจริงๆ โดยเกษตรอินทรีย์วิถีธรรมชาติไทย

ธรรมชาติบำบัดไม่ใช่แค่มังสวิรัต แต่หมายถึงการกินอาหารสด รับพลังจากผักและผลไม้ การรับพลังจากผักและผลไม้สด นั่นคือเน้นความสด เชื่อว่าการที่คนทั่วไปส่วนใหญ่คิดว่าการกินเนื้อสัตว์แล้วมีพลังไม่จริง

“เปรียบเทียบตัวพี่แต่งเอง กินเนื้อมากๆ แล้ว หดพลัง กินเสร็จแล้วจะเหนื่อยแต่ว่ากินผักผลไม้ที่ไม่มากเกินไป เคี้ยวตามถูกหลักวิธี มีความสดจริงๆ เราก็จะมีพลังจริงๆ จากผักและผลไม้ เพราะเขาถือว่า

ชีวิตต่อชีวิต ถือว่าใบผักผลไม้เหล่านั้นมีชีวิตอยู่ เผลอยังไม่ตาย แต่เนื้อสัตว์เชลตายหมดแล้ว เราได้โปรตีน ได้ไขมันจากมันก็จริง แต่ความมีชีวิตไม่มีแล้ว มันก็คือศพ เป็นขึ้นเนื่องจากศพ”

สารอาหารจากผักผลไม้ไม่สามารถเลือกได้ ผักผลไม้แต่ละอย่างมีสารอาหารหลักของมันอยู่แล้ว โปรตีนจากถั่วหรือจากอะไรหลายอย่าง

“ใครมาทักว่าขาดโน้นขาดนี่พี่แดงก็ยอมขาดนะ ถือว่าถ้าให้กลับไปเบียดเบียนเนื้อสัตว์อีกไม่ทำแล้ว ยอมขาดดีกว่าไปฆ่าเขาเพราะถือว่าเราเป็นสัตว์กินพืช สัตว์กินผลไม้จริงๆ ไม่ใช่สัตว์กินเนื้อ”

ปัจจุบันสมาชิกระดับแกนนำของกลุ่มธรรมชาติบำบัด มีพี่แดง คุณอบทิพย์ คุณชรรยา และอาจารย์อภิชาติ ซึ่งเป็นกรรมการชุมชนในนครหาดใหญ่

เพื่อขยายผลแนวทางดังกล่าว เทศบาลนครหาดใหญ่สนับสนุนให้มาจัดค่ายธรรมชาติบำบัดสืบเนื่องมา โดยเชิญหมอเจคอมมาเป็นวิทยากร แต่ถ้าเข้าค่ายแล้วปฏิบัติแค่คนหนึ่ง หรือตัวเองก็ไม่เกิดผล ไม่คุ้มกับงบประมาณที่เสียไปในการจัดค่าย อยากให้เกิดการขยายผล

โดยให้ทำออกมาในรูปแบบให้ไปสู่ชุมชน จากการประชุมกันในคืนสุดท้าย ของค่ายที่สวนสายน้ำจึงมีการเลือกตั้งกรรมการ และกลายเป็น 4 คน ดังกล่าวโดยมี อาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า จากเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ วิถีไท เป็นที่ปรึกษา

จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเครือข่ายสุขภาพ ได้มีผู้ ปฏิบัติตามแนวทางกลุ่มธรรมชาติบำบัดเพิ่มอีกหลายราย

หนึ่งในนั้น กรณีคุณแสง ธรรมดา ศิลปินเพลงเพื่อชีวิต ที่ต้อง เข้าไอซียูด้วยอาการโรคหัวใจ

“คุณแสงไม่ได้เข้าค่ายกับเรา เรียนรู้เอาจากปากต่อปากมากกว่า เขามีเพื่อนปฏิบัติเองจากการอ่านหนังสือคุณหมอเจดอบ เพื่อนแกเคย เข้าค่ายคุณหมอเจดอบมาก่อน แล้วให้ซีดีจากค่ายของคุณหมอมาดู อ่านหนังสือ ปฏิบัติ คุณแสงน้ำหนักลดมา 12 กิโลกรัม อาการปวดหัวใจ ไม่มีอีกแล้ว เลิกกินยารักษาโรคหัวใจ หลังจากมาทางธรรมชาติบำบัดแล้ว”

พี่แดงเล่าว่าคุณแสงเป็นกรณีศึกษาใช้ชีวิตที่ผิดธรรมชาติ ทำงาน กลางคืน เครียดกับกิจการร้านอาหาร กินเหล้า สูบบุหรี่ ครอบครอง อยู่มาวันหนึ่งเจอปัญหาเศรษฐกิจ กิจการร้านไม่ค่อยดี ยังเจอปัญหา ว่าตัวเองเป็นโรคหัวใจ เจ็บหัวใจต้องนอนไอซียู ผ่าตัดเปลี่ยนลิ้นหัวใจ ไปสองรอบ ไปบอลดูสองรอบอาการยังไม่ดีขึ้น ยังปวดหัวใจและเครียด

“ระหว่างสามปีที่รักษาโรคหัวใจคุณแสงบอกว่า ไม่มีพลังคิดจะ แต่งเพลงเลยทุกอย่าง ดำมืดหมด ชีวิตเหมือนนั่งรอความตายอย่างเดียว แกก็ไปเล่าประสบการณ์ในลานสุขภาพที่สวนสาธารณะ ค่อยแลกเปลี่ยน กัน เราก็ดึงไปเข้ากลุ่มเดือนละหน ของเครือข่ายสุขภาพที่สวนสาธารณะ ตอนออกจากโรงพยาบาลไม่มีความหวังเลยว่าจะหาย เพราะถามคุณหมอ บอกว่า กินยาไปเรื่อยๆคุณแสงเกิดคิดเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นโอกาส เพราะ ตอนอยู่ไอซียู เห็นคนตายผ่านหน้าทุกวัน คิดว่าถ้าออกจากไอซียูต้อง เปลี่ยนอะไรสักอย่าง”

คุณแสงเลยกลายเป็นคนกินมังสวิรัตต่อนทีียง เข้าเย็นกินผลไม้ แต่ตอนเช้าทราบว่าจะไม่กินอะไร เริ่มกินเมื่อเที่ยง ปฏิบัติมา 1 เดือน เจอกันก็ถามว่าอาการดีขึ้นไหม ยาโรคหัวใจต้องกินต่อหรือเปล่า ก็บอกว่า ยาจะกินอาทิตย์ละหนเดี๋ยวนี่ปวดจริงๆ นั่นเป็นตอนที่ปฏิบัติใหม่ พอเจอครั้งที่ 2 คุณแสงไม่ต้องกินยาอีกแล้ว

“พวกเราที่เคยรู้สึกดีใจ ดีจังที่ไม่ต้องกินยาแล้ว” พี่แดงเล่าและว่า คุณแสงหายป่วยรู้สึกมีพลังอยากจะแต่งเพลง และแต่งเพลงให้ชาว ธรรมชาติบำบัดมา 2 เพลง ซึ่งนำไปร้องในตลาดนัดสร้างสุขคนสงขลา 50 เมื่อ 5-6 ตุลาคม และคิดว่าจะแต่งเพลงแนวนี้ต่อไปอีก ให้ครบ อัลบั้มเลย

ธรรมชาติบำบัดไม่ได้ปฏิเสธการแพทย์สมัยใหม่ เพราะว่ามีขีด จำกัดในการรักษาคนไข้บางอย่าง เช่น โรคปัจจุบันทันด่วน อุบัติเหตุ แขนขาหัก จะรักษาเฉพาะโรคเรื้อรัง หรือที่เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยน

วิถีชีวิตเท่านั้น ต้องรักษาร่วมกัน และผู้มีโรคประจำตัวอยู่ต้องมีความรู้
ลึกซึ้งในการกินอาหาร ไม่ใช่เห็นว่ากินผลไม้ 3 มื้อ เหมือนบางอย่าง
จะมีข้อจำกัดบางอย่าง

พี่แดงเล่าว่าวิถีธรรมชาติบำบัดเป็นเรื่องที่ต้องลงมือทำอย่างจริงจัง
ใครทำจึงจะได้ผล บางคนได้เข้าค่ายแล้วแต่กลับไปกินเหมือนเดิม กินหมู
กินข้าวขาหมู มากมายเหมือนเดิม

แนวธรรมชาติบำบัดอาจรักษาได้ทุกโรคแต่ไม่ใช่ทุกคน

คนไม่เหมือนกัน คนบางคนมีภาวะจิตใจที่มุ่งมั่นจะทำ แต่บางคน
ไม่มี เพราะฉะนั้นจะล้มเหลวในคนที่ไม่ตั้งใจจริง

“อย่างกินเจปีละครั้งก็ช่วย แต่ถ้าทำอย่าให้เป็นธุรกิจเกินไป หรือ
กระแสเกิน เพราะเท่าที่ดูแล้วถ้าเราจะกินเจจริง จะล้างพิษในร่างกาย
เราจริง จะทำเมื่อไรก็ได้ไม่ต้องทำเพียงช่วงเดียว อย่างพี่แดงเข้าร้านเจ
มา 2 ปีกินทุกวัน แต่ช่วงเทศกาลกินเจไม่ยอมเข้าเลย เพราะคน
เยอะมาก ทำไมคนไม่แบ่งกันกินเดือนโน้นเดือนนี้มัน จะได้แบ่ง ไปอัด
กันอยู่ช่วงนี้ รถก็ติด มันไม่ธรรมชาติ ถ้าเราต้องการจะทำให้ทุกอย่าง
เป็นธรรมชาติจริงๆ เราทำได้ตลอด ที่อยากจะทำ อยู่ที่เรา”

แม้แต่พี่แดงเองเคยหย่อนๆลงหลังปฏิบัติได้ 2-3 เดือน ไปกิน
ปลาอาทิตย์ละครั้งตามชีวิตบ้าง รู้สึกว่าไม่สุขสบายจริงๆ อึดอัด เหมือน
สุดท้ายก็กลับมาเหมือนเดิม คือไม่กินเนื้อสัตว์จริงๆ

“แต่ก็ดีใจนะ ถ้าใครเพียงคนเดียวได้เปลี่ยนวิถีชีวิต แค่ว่า
40-50 ที่เข้าค่าย ได้เปลี่ยนไป 1-2 คน ก็คุ้มกับเงินที่รัฐบาลเสียไป
ในการจัดค่าย”

ถ้าเราปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตัวเองเราไม่ต้องมากังวลกับสิ่งเหล่านี้
เลย ไม่ต้องเสียเงินเสียทองในระดับบุคคลและสังคมใหญ่

“บางคนก็คิดว่า เราไม่ต้องเสียเงินเพราะรัฐบาลรับอยู่แล้ว เป็น
ข้าราชการเบิกได้ ถามว่าสุดท้ายรัฐบาลก็ต้องเสียเงินอยู่ดี กินยา ตับ ไต
ทำงานมากขึ้น การกินยามากไม่ดี คุณหมอเองไปถามดูเถอะ เขาก็ไม่
อยากกินยา และเขาไม่อยากจะป่วยด้วย ถ้าเราพึ่งตัวเองได้ในวิถีธรรมชาติ

บำบัดมาใช้กับตัวเรา ถ้าทุกคนช่วยกัน มาบำบัดใช้กับตัวเองจะปลอดภัย และเสี่ยงกับการเป็นโรคต่างๆน้อยมาก อาจจะมีโรคที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิด เช่น กรรมเก่า ปฏิบัติดีหมด ทำไมอยู่ดีๆ รถชน วัยรุ่นมาวิ่งราว ฆาตกรรม อันนั้นเสี่ยงไม่ได้ แต่เรามั่นใจว่าสุขภาพเราจะดี”

แนวทางธรรมชาติบำบัด ไม่ค่อยมีงานวิจัยสนับสนุน แต่ประเทศอื่นเขาได้ศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง แต่ถ้าที่ทดลองกับตัวเอง หรือใครๆ ที่อยากทดลองว่ามันดีจริง ก็น่าทดลอง เพราะไม่ได้เสียหายอะไรกับเรามันอยู่ที่ใจเท่านั้นเองว่าใจเรามันจะทำหรือเปล่า

“พี่แดงก็ไม่ใช้ 100% ที่จะไม่วิ่งตามสิ่งนี้ มีลูกสามที่เด็กๆบางทีลูกก็บอกแม่อยากกิน หรือโน่นนี่ก็มีบ้าง โอกาสพิเศษก็พาเขาไป ก็แค่นั้นเอง แต่เราทำได้ที่ตัวเรา เราไม่คิดจะไปเปลี่ยนใคร แต่ก็พยายามทำตัวอย่างให้ลูกดู ซึ่งลูกเขาก็ทำตามตัวอย่างของเราได้ ตอนเช้าค่ายก็สามารถกินผักผลไม้ได้เหมือนผู้ใหญ่ ไม่วิ่งร้องขออยากกินเนื้อสัตว์หรืออะไรก็โอเค ตอนนีู้สึกว่าพอใจกับสุขภาพตัวเอง สุขภาพลูก สุขภาพครอบครัว คือสามีเขาก็ทำบ้างไม่ทำบ้าง แต่เขาเป็นคนกินผักเยอะอยู่แล้วไม่ต้องห่วงเท่าไร ออกกำลังกายสม่ำเสมอ กินผักมาก ผลไม้มาก แต่เขายังกินเนื้อสัตว์”

แม้ทางภาคใต้ยังไม่มีศูนย์ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติบำบัด อยู่เลย กระแสธรรมชาติบำบัดได้รับความสนใจมากขึ้นเรื่อยๆ เสียงเรียกร้องให้จัดค่ายธรรมชาติบำบัดบ่อยขึ้น ซึ่งอาจมีค่าใช้จ่าย แต่ต่ำกว่าต้นทุนมาก เพราะที่จัดอยู่ทางภาคใต้มีหน่วยงานรัฐช่วยเหลืออย่างค่าลำสุดที่จัดขึ้นที่สวนสายน้ำ เริ่ม 20 ตุลาคม 2550 นี้ มีเทศบาลนครหาดใหญ่ และสสส.ช่วยเหลืองบประมาณส่วนหนึ่ง ผู้เข้าร่วมจ่ายแค่ส่วนน้อย และมีคนขอเข้าค่ายเกินจำนวนที่รับได้

พี่แดงเล่าว่าคุณหมอแพทย์แผนปัจจุบันเองหลายท่านก็รักสุขภาพตัวเองไม่ยอมกินยาเหมือนกัน หมอคนหนึ่งที่สนใจหมอเจคอบ อ่านหนังสือหมอเจคอบมาเยอะมาก อ่านในเวปไซด์มาแต่ไม่มีโอกาสได้เจอตัว ก็สมัครมาเข้าค่ายครั้งนี้ด้วย.

6.

ห้องเรียนท้องนา LEARNING FIELD

ปิดเทอมปลายกันยายน 2551 ที่ผ่านมา เด็กๆ ตำบลควนรู อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา พบห้องเรียนใหม่ ณ กลางทุ่งกว้าง สีเขียวได้ผืนฟ้าโปร่งไร้ขอบเขต กลับกลายเป็นโลกแห่งการสนุกไม่รู้ไม่น่าเบื่อเหมือนห้องสี่เหลี่ยม

ทุ่งนาหนองฐานศึกคักตั้งแต่เช้า คนที่มาถึงก่อนกลับไม่ใช่เจ้าถิ่นทั้งหมด แต่มาจากหลายที่ เด็กๆ จากโรงเรียนได้ร่มไม้ กลุ่มบ้านเรียน ผู้ใหญ่ไฝ่รู้จากเครือข่ายเกษตรทางเลือก กระทั่งแพทย์และอาจารย์จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตั้งใจหยุดพักงานประจำมาทำนา

คนขับรถผ่านไปมาตามถนนยนตรการกำธร ใกล้เคียงแยกคูหาวันนั้น ต้องหันมามองดูกลุ่มคนที่รวมตัวอยู่กลางท้องทุ่งด้วยความสนใจ หากชะลอรถอ่านป้ายที่ปักโดดเด่นอยู่ จะพบความว่า “ห้องเรียนท้องถิ่น โดยกลุ่มชาวบ้านบ้านโคกหาร หมู่ 1 และหมู่ 7 ตำบลควนรู อำเภอรัตภูมิ ...ย้อนรอยวิถีเก่า ชาวนาแต่แรก ร่วมฟื้นฟู สืบสานวิถีชาวนาภาคใต้ ให้คนรุ่นใหม่”

น่านา สุวรรณเวหา หญิงวัยกลางคนเจ้าของที่นาไม่เปลืองเวลาเปล่า ปลอ่ยนักเรียนที่มาก่อนเริ่มแบบฝึกหัดแรกด้วยการลงถอนต้นกล้า เตรียมสำหรับการปักดำในช่วงโมงถัดไป ทุกคนกระโดดลงทำงานอย่าง กระตือรือร้นด้วยพลังความตั้งใจอยากเรียนรู้ที่พกมา ยามแดดยังไม่ ร้อนแรงเกินไปนัก

ครั้นเริ่มบทแรกชาวนาฝึกหัดทั้งหลายดมอมแมมถั่วหน้าแล้ว แขนขา หน้าตา เส้นผม เต็มไปด้วยดินโคลน กลิ่นน้ำโคลน ต้นกล้า ผสมกลิ่นหญ้าสดๆ อาจแปลกสำหรับคนไม่คุ้นแต่ใครจะคิดอีกมุมบ้างว่า เป็นกลิ่นหอมเคล้าสายลมอันลงตัวแห่งท้องทุ่งอย่างหนึ่ง

เด็กบางคนยังตัดสินใจไม่ได้ต้องเดินวนเวียนรอบคันทันนาก่อน คงกลัวเท้าเลอะเทอะเปรอะดำเหมือนคนที่ลงไปก่อนหน้า ผู้ใหญ่บางคน ตกอาการเดียวกันขอเพียงยืนดูใกล้ๆ เกรงใจใส่กางเกงขายาวตัวใหม่ แต่สุดท้ายอดใจไม่ไหว พับขากางเกงลุย

เด็กเมืองอาจไม่เคยเจอบรรยากาศแบบนี้ พอสัมผัสโคลนเข้าจริง กลับคุ้นในเวลาอันรวดเร็ว เกือบกลิ้งทิ้งตัวนอนเล่น “จระเข้ว่ายน้ำ” เหมือนเด็กเจ้าถิ่น พอลงไปโคลนในโคลนแบบจระเข้แล้ว เกิดความคิด เล่นเกมปาโคลนใส่กัน สงครามสนุกๆ เกิดขึ้นประปรายยามเพลอ

ถอนต้นกล้ารวมเป็นกำพอเหมาะ ฟาดกับฝ่าเท้าให้ซี้ดินกระเซ็น หลุดจากราก กระเด็นต่อไปใส่หน้าอีกคน จริงบ้างแก้งบ้างพอได้เฮฮา

หลายคนไม่รู้ว่าไหนคือต้นกล้าหรือต้นหญ้า เมื่อฉัษฐวรรณ
อิสระทะ ผู้ประสานงานโครงการพูดถึงเรื่องนี้ขึ้น จึงตามมาด้วยเสียง
หัวเราะ ยอมรับความผิดพลาดอย่างหน้าขึ้น

ถอนต้นกล้าจนพอตามต้องการ นำน้าเย็นสรุบทเรียนเบื้องต้น
ใกล้ล้มไม้ ริมแปลงต้นกล้า

“ต้นข้าวเหล่านี้เมื่อน้าลงไปดำจะแตกรากใหม่ รากเดิมมันจะ
เน่าเปื่อยหมด เพราะฉะนั้นตอนถอนกล้ามารากขาดไม่เป็นไร ส่วนการ
ตัดยอดกล้าทำให้ออดข้าวแตกเร็ว” นำน้าเล่า

นำแดงและนำริน ชาวนาอาชีพที่มาร่วมด้วยช่วยเสริม สาธิตทำ
การจับต้นข้าว 4-5 ต้นที่โคน ก่อนใช้หัวแม่มือกดแทรกดินนุ่ม

“การดำนาต้องดูทิศทางลม ปลูกให้ต้นลู่ตามลมไม้นั้นลมจะพัด
ถอนรากขึ้นมา” นำน้าบอกในลัองที่หลายคนไม่รู้มาก่อน ระยะเวลา
ในการปักดำ วิธีการเดินถอยหลัง ไปจนถึงกระบวนการใส่ปุ๋ย และ
ตอบคำถามต่างๆ ครูใหญ่ก่อนจะพาไปยังบั้งถัดไป นาบั้งใหม่นี้
ส่วนหนึ่งปักดำแล้ว เจตนาเจ้าของเหลือพื้นที่ทดลองสำหรับนักเรียน
ท้องถิ่นโดยเฉพาะ

“น่าจะเป็นเรื่องห้องเรียนเดิมที่ทำปีก่อน”

เทพรัตน์ จันทพันธ์ ผู้จัดห้องเรียนท้องถิ่นเล่าบนคันนาขณะ
ที่นักเรียนเริ่มลงตัวกับการดำนา แม้ว่าแนวแถวปักดำอาจดูไม่เป็น
ระเบียบบ้างประสามือใหม่

“เราขยับมาเรื่องห้องเรียนท้องถิ่นเพราะเป็นวิถีชีวิต ปีที่แล้วเรา
ทำหลายอย่างเกี่ยวกับเด็ก มาปีนี้เน้นห้องเรียนท้องถิ่นเป็นหลัก เลือก
พื้นที่ที่มีกิจกรรมอยู่ มีความพร้อม” เทพรัตน์เล่าและว่าหลักการ
ห้องเรียนท้องถิ่น คือการเรียนรู้พร้อมการปฏิบัติ ถ่ายทอดจากคนเฒ่า
คนแก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เด็กเรียนรู้ และส่งเสริมการรักถิ่น

“ไม่เฉพาะเด็กเมือง เด็กในพื้นที่เองวิถีแบบนี้ก็หายไป ทำอย่างไร
ให้พื้นที่กลับมาโดยผ่านการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง”

ห้องเรียนท้องถิ่นคือการสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ให้กับท้องถิ่น หรือชุมชน ให้ทุกคนสามารถมาใช้พื้นที่ตรงนี้ถ่ายทอดและแบ่งปัน สิ่งดีๆ ให้กัน มีความสนุกสนาน มีความรู้ มีอะไรกลับไปบอกเล่าเรื่องราว

ไม่ใช่ว่าใครมีความรู้มากมาสอนคนมีความรู้น้อย เพียงแต่ทำให้เกิดแลกเปลี่ยนเรียนรู้คนกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่ม คนที่มีไปสูคนไม่มี คนรุ่นปู่ย่าตายาย พ่อแม่บอกกล่าวเล่าเรื่องแก่ลูกหลาน

“เป็นนิยามพื้นที่แห่งการเรียนรู้มากกว่า ไม่ได้ทำอะไรเชิงวิชาการ มาก ที่เห็นคือ เล่า คูย พุด ลงมือทำ เป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด” เทพรัตน์ว่าพอมาเป็นพื้นที่แบบนี้ คนที่เป็นภูมิปัญญาถ่ายทอดได้ เด็กก็สามารถเรียนรู้ได้ เกิดพื้นที่สำหรับการเรียนรู้

เทพรัตน์มองว่าในเชิงการปฏิบัติสัมพันธ์อย่างนี้เด็กคงไม่ได้เรียนรู้ แต่เรื่องข้าวอย่างเดียว ยังสามารถพูดเรื่องดินน้ำ ความเป็นอยู่ เรียนรู้ เรื่องการหุงข้าวแบบโบราณกับหม้อดิน

เหล่านั้นเป็นวิถีโดยภาพรวมที่อยากเห็น มุ่งหวังการเรียนรู้กับ ท้องถิ่นชุมชน บนการปฏิบัติให้เห็นทั้งกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้น ถึงสุดท้ายว่าก่อนที่จะได้ข้าวเม็ดหนึ่งมาให้กิน

มีกระบวนการความเป็นมา
อย่างไร

“เด็กที่มาพร้อมเป็นเด็กในพื้นที่หลักและที่มาจากเครือข่าย เมื่อพวกเขาได้สัมผัสดินสัมผัสโคลนเกิดคำถามบนความสนุกสนาน เกิดการเรียนรู้ มีเรื่องเล่า มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่น กิจกรรมนี้จะต่อเนื่องไปอีกคือ หลังจากดำเนินเสร็จเราจะกลับมาเกี่ยว ข้ามมาดูว่าต้นข้าวโตอย่างไร”

เขามองว่าเด็กทุกวันนี้ห่างจากความรู้แบบนี้ไปเยอะ อย่างข้าวหนึ่ง เมล็ดเติบโตได้ก็ก่อก ก็ก่อกมาเป็นรวง ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องอีก ดิน น้ำ ลม ไฟ (แสงแดด) เกี่ยวข้องกันหมด รายละเอียดต่างๆ ตรงนี้ เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคน แต่ไม่ได้ถ่ายทอด ซึ่งการอธิบายโดยการเขียน ไม่สามารถถ่ายทอดได้ ต้องมาสัมผัส เห็น และถาม

“เด็กจะรู้ อย่างที่นี้ปลูกข้าวในปี ต้องรอฝน บางปีน้ำไม่พอก็เว้น หรือสูบน้ำจากคลองมาลง รู้ว่าถีนี่ใช้ข้าวพันธุ์เสียบก พันธุ์พื้นบ้าน ที่นิยมที่สุดของภาคใต้ การเรียนรู้แบบนี้เด็กๆ จะได้รู้ว่าการปลูกข้าว แต่ละพื้นที่จะแตกต่างกันไปอีก ตั้งแต่การเพาะพันธุ์ข้าว ดิน รายละเอียด ต่างๆการลงมาคลุกสัมผัสแบบนี้ คือเรียนรู้จริง”

นอกจากการเรียนรู้คือความสนุกที่แฝงอยู่ แม้ว่าเด็กเมืองกับเด็ก บ้านเมื่อยืนอยู่กลางนาจินตนาการต่างกัน เด็กเมืองจินตนาการอีกแบบ เล่นอีกแบบเด็กบ้านที่ใกล้ชิดกับวิถีชาวนามากกว่า ต่อเติมจินตนาการ เล่นคนละอย่าง

“น้ำโคลนสกปรก แต่เด็กเมืองจะเรียนรู้ว่า เคยได้ยินเด็กคนหนึ่ง บอกแม่ว่า ทำไมสระว่ายน้ำเราไม่มีน้ำแบบนี้ให้เล่นบ้าง มันจะนี่ก็ออก ว่าทำไมไม่ใช้น้ำสกปรก เขาเล่นกันสนุกสนาน มันได้เรียนรู้ ที่จริงไม่ใช่ เรื่องไกลตัว แต่ใกล้ตัวลงมาสัมผัสได้”

อีกครั้งหนึ่งเด็กที่มาพร้อมกิจกรรมพูดกับแม่ว่า “ลูกเพิ่งรู้ว่ากว่าจะมาเป็นข้าวเหนียวขนาดนี้ต่อไปจะกินข้าวหมดจาน” นั่นเพราะเด็กรุ่นใหม่ ไม่เคยรู้เห็นมาก่อนว่ากระบวนการก่อนจะได้ข้าวมานั้นเป็นอย่างไร

“เรารู้ว่าแค่นี้เป็นคำพูดที่ใช้ได้แล้ว สุดท้ายเด็กจะจำได้ด้วยตัวเอง บอกกล่าวกับตัวเองได้ การปฏิบัติต่อข้าวหรือธรรมชาติที่เขาเรียนรู้ จะได้นึกถึงอยู่ในใจเขาเอง ซึมซับไปในตัว” เทพรัตน์เล่าขณะทำงาน ดำนากำลังเสร็จสิ้น เด็กยังอดอดหาพื้นที่เล่นคลุกโคลนกันต่อพักใหญ่ กว่ายอมเคลื่อนย้ายขึ้นมาอาบน้ำล้างเนื้อตัว

“ปลิงๆ” เด็กคนหลอกเพื่อน

“ปลิงเหรอ โลหลายตั้งค์” อีกคนว่า

พักกลางวันของชาวนา ใต้มะม่วงป่าทอดเงาร่มครีမ် ต้นไม้ใหญ่ อวูโสแห่งชุมชนท้องทุ่ง

การตรากตรำใช้แรงงานกลางแดดแม้จะช่วงเวลาอันไม่นานนัก ทำให้มองเห็นได้ชัดว่าข้าวและน้ำทุกคำที่รออยู่จะเอร็ดอร่อยอย่างไร หิวจนหลายคนไม่ยอมรอกินข้าวร้อนกรุ่นและนุ่มจากหม้อดิน ที่เพิ่งเริ่ม สาดิตการหุง

การหุงข้าวหม้อดินด้วยเตาฟืนมีเทคนิควิธีการเฉพาะ หม้อดินใหม่ต้องแช่ให้อิ่มน้ำ การหุงหลังจากข้าวเดือดต้องราไฟอย่างชำนาญ จะได้ข้าวหอมกรุ่นกลิ่นดังข้าวติดกันหม้อ คนรุ่นใหม่มักไม่ได้สัมผัสข้าวสวยที่อร่อยแบบนี้

ผู้ใหญ่อยุ่ใจดีจากทุ่งนาภาคกลาง ผู้ชำนาญหุงข้าวหม้อดินบอกว่ากินข้าวสวยคลุกเกลือยังอร่อย โดยไม่ต้องกินกับ

ฉัฏฐวรรณ อิศระทะ ผู้ประสานงานห้องเรียนท้องถิ่นเล่าว่าเจ้าของที่นาคือนำนายนิตีให้ใช้พื้นที่ 3 ไร่เศษ เป็นที่เรียนเรื่องการทำงาน

กิจกรรมนี้ทำให้เรียนรู้วิถีชาวนาว่าเป็นอย่างไร ข้าวที่เขากินอยู่กว่าจะมาเป็นเม็ดข้าวมาอย่างไร

“ปกติเขาทำนาถ้าจะทำให้เสร็จเลยก็ได้แต่เขายินดีเว้นไว้สำหรับเด็ก แต่เราบอกว่าเด็กจะมาสักกี่คน เขาก็จะเอาไว้ ก็พอดีเลย นี่คือเห็นความเชี่ยวชาญ แต่เขาเองยังไม่ถนัดถ่ายทอดแม้มีความรู้ในตัวเองะ”

ฉันทวรรณเล่าและชื่นชมผู้นำเจ้าของที่นาว่าอยาก让孩子ได้เรียนรู้ เพราะนำเองก็ไม่มีลูก แกยังชวนเพื่อนกลุ่มที่ทำนามาช่วยเตรียมปรับพื้นที่คันทนา สูดน้ำ เตรียมดิน

บ้านโคกหารหมู่ 1 กับหมู่ 7 ถือว่าเป็นชุมชนเมืองแต่ยังมีวิถีคนทำนา ที่จับกลุ่มเอาแรงกันอยู่ทางภาคใต้เรียกว่า “ซอ” ในกลุ่มนี้มีอยู่ 5 คน เวลาซอแรงกันจะวางแผนว่าหว่านข้าวแปลงนี้เสร็จหว่านในนาใคร ถอนกล้าเสร็จจะดำของใคร เมื่อเขาได้ข้าวจะซ้อมมือออกขายตามตลาดนัด แม้ว่าจะเป็นพันธุ์เดียวกัน แต่เขาจะตกลงว่าจะเอาของใครขึ้นขายก่อน เป็นภาพกลุ่มคนเล็กๆที่ผูกพันอย่างน่ารัก

“เด็กในพื้นที่สนใจ” ฉันทวรรณเล่าพลางชี้ “อย่างเด็กเสื้อเหลืองคนนั้นเขาเพิ่งตื่นมาไม่ทัน เขากามเราว่าลงหมดแล้วหรือ บอกว่าลงแล้วเขามาไม่ทันก็ยังเดินลงไปนา อย่างน้อยได้เหยียบซีโคลน”

ฉันทวรรณเล่าว่าวิถีปกติเด็กถิ่นนี้ชอบลงไปเที่ยวตามทุ่งนาลำคลองเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

“ถ้ามีกิจกรรมแบบนี้ขอให้บอกเท่านั้นจะมากันฟรี โดยเฉพาะเล่นน้ำคลองจะชอบกันมาก ซึ่งนำไปสู่กิจกรรมอื่นเช่นช่วยกันรื้อรพาวในคลองไปด้วยเล่นน้ำไปด้วย”

การทำนาเป็นเรื่องปกติของคนสมัยก่อน แต่เด็กทุกวันนี้ถูกผลักดันให้ห่างจากท้องทุ่งนาข้างบ้านด้วยเหตุผลหลายประการ ผู้ใหญ่เองมีส่วนตรงนี้บางคนไม่กล้าให้ลูกสัมผัสซีโคลน ด้วยจินตนาการของพ่อแม่อันแตกต่างแปลกแยกออกไปจากอดีต

“เราจะแจ้งกิจกรรมให้เครือข่ายที่มีอยู่แล้ว ไม่ว่าอำเภอบางกล่ำ อำเภอควนเนียง หรือตำบลกำแพงเพชร ในรัศมีวันนี้เด็กในพื้นที่ อาจมาน้อย แต่บางส่วนได้เรียนในชีวิตจริงเพราะช่วยพ่อแม่ทำนาอยู่”

กรณีเด็กที่มา ณ์ทสุวรรณเห็นว่าพวกเขามีความสุขที่ได้เรียนรู้ ลองทำ และเล่น พวกเขาได้ว่ายน้ำจะแช่แปลงร้าง

ผู้ใหญ่หลายคนมาช่วยมีส่วนร่วม ทั้งที่ก่อนหน้านี้บางคนอาจไม่เข้าใจเจตนาสมัครมากนัก อย่างผู้ใหญ่บ้านมาถึงลงมือตัดไผ่ขั้ว หม้อดินด้วยตัวเอง

หลังกินข้าวกลางวันเรียบร้อย วงเสวนาง่ายๆ เกิดขึ้นได้ต้นมะม่วง สมาชิกทั้งเด็กและผู้ใหญ่ราว 30 คน เด็กส่วนหนึ่งทำตัวกลมกลืนกับ ท้องทุ่ง โดยปลีกตัวไปกระโดดน้ำคลองคลายร้อนแล้ว

การเสวนาอย่างเป็นกันเอง ผู้เฒ่าแห่งชุมชนให้ความรู้เรื่อง การทำนาสมัยโบราณ มองว่าการปลูกข้าวเป็นเรื่องสำคัญ และอาศัย ภูมิปัญญา

หลายคนบอกว่าเป็นกิจกรรมดีๆ เพราะอีกไม่นานอาจไม่เห็น คนทำนาอีกแล้ว เด็กหายไปจากวิถีท้องนา จึงไม่ควรละเลยมองข้าม เรื่องนี้

แพทย์จากโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ เห็นว่ากว่าจะมาเป็นข้าว นั้นยากมาก โอกาสที่ได้มาทำนา

บ่ายคล้อยพอควรถึงเวลาทุกคนแยกย้ายกลับ

สำหรับเด็กเจ้าถิ่น อีกเดือนมีนัดมาดูต้นกล้าที่ดำไว้ และงานใหญ่ ในฤดูเก็บเกี่ยวตอนปิดเทอมหน้าร้อนรออยู่ พวกเขาจะกลับมาพบกัน อีกครั้งหนึ่ง.

ด.ช.อดิศักดิ์ เกียรติศิริ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านชายคลอง เล่าว่า ที่บ้านเคยทำนา โดยแม่เป็นคนทำอยู่แถวดอนม่วง

“ผมได้ช่วยแม่ดำกล้าอยู่ วันนี้สนุกเหมือนที่บ้าน ได้เล่นซัดซัดดินเล่นว่ายน้ำแบบเซ่” ด.ช.อดิศักดิ์เล่า ในนาแถวนี้ยังมีปลาที่พอหาได้อย่างปลาตุก ปลาช่อน ปลาเต

“ผมได้จับปลาชิ้นาง (อุปกรณ์จับปลาจากไม้ไผ่) ได้กุ้ง ปลาช่อน ปลาตุก ปลาหมอ”

ด.ช.สมภพ พุกทูล นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนชุมชนบ้านโคกค้ายเล่าว่า ที่บ้านไม่ได้ทำนา พ่อแม่อาชีพทำสวนยาง

“แม่เคยมีนาแต่ขายแล้ว เลยไม่เคยได้ช่วย กิจกรรมแบบนี้มา 2 ครั้ง ครั้งก่อนมาเกี่ยวข้าว สนุก ตอนเกี่ยวใช้แกละเกี่ยว ผมก็ทำได้”

น้องสมภพซึ่งชอบเรียนวิชาพลศึกษาเล่าว่า ตอนอยู่บ้านไม่ค่อยได้ออกไปเที่ยวในนา วันหยุดไปช่วยพ่อแม่เก็บยาง หรือเล่นอยู่บ้านแม่เฒ่า (ยาย) การมาร่วมกิจกรรมวันนี้ ชอบเพราะได้มีเพื่อนมาก สนุก

“ผมคิดว่าทำนายังไม่เป็นทั้งหมด แต่ช่วยทำได้ คือถอนกล้ามาแล้วก็ดำนา ผมรู้ว่าการได้ข้าวมาแสนยาก”

นายน้า สุวรรณเวณา เจ้าของนาไร่สีตั้นเต็นท์ลูกหลานมาช่วยกันทำนา เห็นว่าเด็กแต่ก่อนเรียนรู้การทำนาจากพ่อแม่ เพราะจบ ป.4 ก็ออกมาทำนา ทำตามพ่อแม่ เห็นพ่อแม่ทำอย่างไรก็ทำอย่างนั้น พ่อแม่เป็นครูในตัว สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น แต่ทุกวันนี้ไม่เป็นเช่นนั้น

“ให้ที่นาเพราะอยากให้เด็กได้เรียนรู้ ถ้าดำให้หมดก็เสร็จไปเมื่อวาน แต่เว้นที่ไว้ให้เด็กลองมาทำดู”

นายน้าประเมินถึงผลงานของเด็กๆ ว่า ภาพรวมถือว่าสอบผ่าน ทำนาเป็นและทำได้เลย ใครก็ทำได้ ไม่ยาก แต่น่าจะโตสักหน่อยราวเด็ก ป.3 เป็นอย่างน้อย.

7.

สมัชชาเด็กและเยาวชนสงขลา “คิดเป็นนะคิดง่าย...ทำได้ซิแข็งกว่า”

ไฟทุกดวงดับวูบลงชั่วครู่...กระทั่งกลางเวทีสว่างขึ้น เรามองเห็นกล่องสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ด้านหันเข้าหาผู้ชมมีแผนที่ความคิดข้อความ ครอบครั้ว, การบ้านเยอะ, เพศสัมพันธ์, ไม่มีที่เรียน, ยาเสพติด, รถซิ่ง... สมมติว่าขณะนี้เด็กกำลังติดอยู่ในกล่องนั้น

ละครสั้นในพิธีเปิดงานสมัชชาเด็กและเยาวชน จังหวัดสงขลา ครั้งที่ 1 ภายใต้แนวคิด “คิดเป็นนะคิดง่าย...ทำได้ซิแข็งกว่า” เมื่อ 8 กันยายน 2551 ณ ห้องประชุม โรงแรมหาดใหญ่พาราไดซ์แอนด्रीส์อร์ท งานนี้สนับสนุนโดยแผนสุขภาพจังหวัดสงขลาประเด็นเด็กและเยาวชน องค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาและเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดสงขลา

ละครต้องการสื่อว่าจะออกจากกล่อง
ปัญหาสารพัดได้อย่างไร? เด็กร้องสับสนหา
หนทางอย่างน่ากลัว เสียงร่ำกอลง
ประกอบเร้าทุกคนเอาใจช่วย

จากต่อเนื่อง เด็กออกตามหา
ผู้ใหญ่ใจดีชี้แนะแนวทาง นายแพทย์
สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ ถูกเลือกเป็น
ตัวแทนผู้ใหญ่คนนั้น

“การออกจากกล่องปัญหาได้ต้อง
รู้จักคิด ไม่มีใครช่วยได้นอกจากช่วยตัวเอง
ออกไปสู่โลกกว้างลองคิดกับมันดูว่าเราจะใช้ชีวิต
อย่างไรให้เรียนดีด้วย และสามารถจะเรียนรู้โลก
กว้างได้ ลงมือทำ แก้ไขปัญหา ลงมือช่วยเหลือ
เพื่อนฝูง ลงมือที่จะมองออกไปให้ไกล และมอง
ดูว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ส่วนหนึ่งที่จะสร้าง
สังคมที่ดีได้อย่างไร” หมอสุภัทรกล่าวกับเด็ก

“การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ เราต้องฟัง
ฟังแต่สิ่งดีๆ ไม่ใช่ฟังแต่เพลง อ่านหนังสือ
ให้มากกว่าหนังสือเรียน มีความจริงมากมายที่น่า
อ่าน ให้ความรู้กับเรา เราต้องถาม คุยกับผู้ใหญ่
คุยกับเพื่อน คุยกับพ่อแม่ คุยกับหลายๆคน
ตั้งคำถามที่มากกว่าว่าวันนี้เราทำอะไร สุดท้าย
ก็ต้องคิดว่าเราและเพื่อนๆ จะทำอะไรกันดี
คิดเป็นนั่นคิดงาย ทำได้ซียากกว่า เราต้องไม่
ทิ้งการเรียน เรามี 24 ชม.เท่ากันทุกคน เราสามารถ
เรียนให้ได้ดี ตั้งใจเรียนได้และมีเวลาว่างพอ
ที่จะมาทำกิจกรรมสร้างสรรค์สังคม ทำสิ่งดีๆ
ให้กับตัวเองได้ คิดเป็นง่ายทำได้ซียากกว่า
เพราะฉะนั้นเราลงมือสร้างสรรค์ ลงมือทำ ลงมือคิดกันวันนี้”

หมอสู่ภัทรประสานมือกับตัวละครเด็กๆ ถึงเวลาทุกคนพร้อมจะก้าวไปด้วยกัน...ไฟสว่างพร้อมเสียงปรบมือ

นับเป็นการจัดประชุมสมัชชาเด็กและเยาวชนครั้งแรกของสงขลา มีเด็กเข้าร่วมราว 100 คน งานนี้เด็กๆ คิดเองทำเองทั้งหมด

เป็นกระบวนการที่มุ่งหวังจะให้เด็กและเยาวชนที่มีความเกี่ยวข้องและเห็นถึงความสำคัญของปัญหาเด็กและเยาวชนมาร่วมแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเรียนรู้โดยใช้ปัญญาตามฉันทน์ เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะของเยาวชน และสร้างกิจกรรมร่วม สู่การพัฒนาเรียนรู้และสังคมที่เอื้อต่อการสร้างสุขภาวะทางปัญญา

ก่อนมาถึงกิจกรรมในวันนั้นชาคริต โภชะเรือง คณะทำงานกลางแผนสุขภาพจังหวัดสงขลาเล่าว่า แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา ประเด็นส่งเสริมสุขภาพเด็กและเยาวชนปี 2551 มีแนวทางหลัก 2 กิจกรรมได้แก่

1. ขยายผลกิจกรรมที่ดำเนินงานในปี 2550 มาแล้วได้แก่ การลดปัจจัยเสี่ยงวัยเด็ก สู้ทักยะชีวิต โรงเรียนท้องนา เป็นต้น

2. สมัชชาเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนในจังหวัดสงขลาได้ร่วม

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำเสนอและหาทางแก้ปัญหาสุขภาพของเด็กด้วยตนเอง โดยมีเป้าหมายใหญ่ คือสร้างสุขภาวะ ภายใต้แนวทาง “สร้างครอบครัวอบอุ่น เด็กอยู่ดีกินดี คิดเป็น มีความสุข เห็นคุณค่าในตัวเอง”

กระบวนการสมัชชาต้องการผลักดันให้เกิดนโยบายสาธารณะ และเป็นกระบวนการประชาธิปไตยแบบวิจารณ์ญาณ ก่อนมาเป็นสมัชชาเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา ได้มีการรวมตัวของเด็กและเยาวชนที่ทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ในจังหวัดสงขลาเดิมเช่น

- โรงเรียนพะตงประธาณศิริวัฒน์ อำเภอหาดใหญ่ มีกลุ่มเยาวชนต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์คลองอยู่ตะเภากิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากร/วัฒนธรรม/คุณธรรม โดยมีเครือข่าย 44 โรงเรียนในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอยู่ตะเภา
- โรงเรียนบ้านสุเหร่า อำเภอจะนะ มีกิจกรรมโรงเรียนทำนา/พันธุ์ข้าวท้องถิ่น ออกกำลังกายด้วยปัญญาซีละ
- โครงการ อย.น้อย โรงเรียนแจ้งวิทยา อำเภอเมือง มีเครือข่าย 9 โรงเรียน ในคาบสมุทรสทิงพระ ให้ความรู้ในเรื่องอาหารปลอดภัย/เด็กไทยทำดีในโรงเรียน
- สภาเยาวชนโรงเรียนรัตภูมิวิทยา เทศบาลกำแพงเพชรส่งเสริมอาชีพ/อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ
- สมัชชาเด็กเครือข่ายเยาวชนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โรงเรียนสทิงพระชนูปถัมภ์ ทำกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง/คัดแยกขยะ/พลังงานทดแทน/การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
- เด็กคิดจัดรายการวิทยุชุมชน เป็นปากเสียงให้เยาวชน มีกิจกรรมเสียงที่เห็น (อ่านนิทานให้เด็กโรงเรียนคนตาบอด)
- โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีกิจกรรมการลดอุบัติเหตุด้วยมหาวิทยาลัยราชภัฏโมเดล
- โรงเรียนพะตงประธาณศิริวัฒน์ จัดโครงการก้าวอย่างเข้าใจ สื่อเรื่องเพศศึกษากับเยาวชน ทำละครเวทีบนที่กลางแจ้งดี
- นักเรียนเพลงเรือลดอุบัติเหตุ อนุรักษ์เพลงเรือประยุกต์มารณรงค์อุบัติเหตุ/ยาเสพติด

เป้าหมายในการจัดงานปีนี้ เพื่อ 1.เยาวชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนในจังหวัดสงขลา 2.ผลักดันให้มีองค์กรของเด็กและเยาวชนระดับจังหวัดที่มาจากกรมมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน

จากการประชุมกัน 7 ครั้งที่ผ่านมาทำให้เด็กๆ ลดกิจกรรมย่อยลงเหลือเพียงประเด็นหลักในการจัดงานสมัชชาฯ คือทำอย่างไรให้เด็กสงขลา “คิดเป็น” เพียงประเด็นเดียว จะได้เชื่อมโยงกิจกรรมย่อยของแต่ละกลุ่มมาดำเนินการให้ไปในแนวทางเดียวกันให้ได้

แต่คิดเป็นย้อมไม่ใช่เป้าหมายสูงสุด เพราะเด็กก็ให้แนวคิดงานครั้งนี้อีกชิ้นหนึ่งว่า “คิดเป็นนะคิดง่าย...ทำได้ซิเจ๋งกว่า”

เมื่อผู้ใหญ่อย่างเรามีโอกาสยื่นอ่าน กระดานความคิดที่พวกเขาช่วยกันเสนอความคิดดีๆ ส่วนตัวออกมา อาจเห็นเพียงจุดเริ่มต้นแต่นั้นพอทำให้รู้จักพวกเขาได้จากบางถ้อยคำ

...จะไม่ใช่แว่นบอย สก็อตเกิร์ล/จริงใจกับเพื่อนไม่นินทาเพื่อน/ผมจะทำความฝันแม่ให้เป็นจริง/จะเป็นเด็กดีต่อพ่อแม่/ทำดีทำได้ไม่หวังผลตอบแทน/รักเพื่อน รักครอบครัว รักเรียน/จะไม่ทิ้งขยะลงในแม่น้ำเพื่อให้คนรุ่นหลังจะได้มีน้ำใช้กันถ้วนหน้า/รักเพื่อน/รักครูที่ปรึกษา/หนูจะเข้าชมรมต้านยาเสพติด/จะช่วยเพื่อนที่ติดยา รดซิง และการเรียน/อายุคนจั่งเลย/ขอให้คนไทยรักกัน สามัคคีกัน/หนูจะไม่ใจร้อน/ปลุกป่าปลูกต้นไม้/เมื่อรัฐบาล/เพชรที่ว่าใส แพ้ใจที่บริสุทธิ์ ฯลฯ

เหลือบเห็นกระดาดอีก 2 แผ่น เขียนภาษาญี่ปุ่นแม้เราอ่านไม่ออกแต่รับรู้ถึงมิติวัฒนธรรมต่างแดนที่มีอิทธิพลต่อเด็กร่วมสมัย

จากการคิดเป็นที่นำไปสู่การทำได้ เบื้องต้นคงจากการแสดงของกลุ่มเยาวชนต่างๆ ที่ผลัดเปลี่ยนขึ้นเวที ไม่ว่าจะดีเกสตูจากโรงเรียนสอนคนตาบอดธรรมสากล โนราจากบางกล่ำ โรงเรียนสทิงพระชนูปถัมภ์ ดนตรีกระป๋องโรงเรียนบ้านควนเนียง มองอย่างพื้นๆ เด็กกลุ่มหนึ่งคิดเป็นแล้วว่าสิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านอันมีคุณค่า

ที่จะต้องสืบทอดและเขาได้ฝึกฝนมาจนทำได้ มาแสดงเป็นรูปธรรม
จริงให้เพื่อนๆ จับต้องมองเห็น เขาพร้อมประกาศได้อย่างเต็มปากอวด
ใครต่อใครว่า “คิดเป็นนะคิดง่าย...ทำได้ซิเก่งกว่า”

ไชยยนต์ แก้วมรกต หรือ “เอ็ม” นักเรียน ชั้น ม.6/1 โรงเรียน
พะตงประธานศิรีวัฒน์ รองประธานสภาเยาวชนแห่งประเทศไทย
หนึ่งในแกนนำสมัชชาเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลา นำเสนอข้อมูลว่า
ปัญหาของเด็กและเยาวชนปัจจุบันแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าปัญหา
ที่เกิดขึ้นเนื่องจากเด็กและเยาวชนเป็นผู้สร้างขึ้น เช่น การทะเลาะวิวาท
ขับรถซิ่ง ชู้สาว ปัญหาเรื่องเพศ การตั้งท้องก่อนเวลาอันควรและโรค
ติดต่อทางเพศอย่างเอดส์

อีกด้านหนึ่งปัญหาที่สังคมเป็นต้นเหตุให้เกิดขึ้น เช่น ปัญหา
ยาเสพติด การหนีเรียนเนื่องจากสังคมสร้างสิ่งยั่วยุ สถานบันเทิง ผับ บาร์
อยู่ในชุมชน ปัญหาการขาดจิตสำนึกรักชาติ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงทางความคิด หรือการสร้างสุขภาวะทางปัญญา
(คิดเป็น) จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทวนกระแสสังคมที่เลวร้ายลงทุกวัน
เพราะมองเห็นว่าพฤติกรรม มาจากความคิด ความเห็น และความเชื่อ

คิดและเชื่ออย่างไรก็จะทำอย่างนั้น หากความคิด ความเห็น และความเชื่อประกอบไปด้วยปัญญา มีเหตุผลหรือตั้งอยู่บนความรู้ที่ถูกต้อง ย่อมส่งผลพฤติกรรม ที่ถูกต้องดีงามและนำไปสู่ความสุข

“ไม่ว่าสุขภาพทางกาย สังคม หรือทางจิต จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ ล้วนขึ้นอยู่กับเราว่ามีปัญหา หรือใช้ปัญญามากน้อยเพียงใดในการดำเนินชีวิต”

เขายกตัวอย่าง โทษของการกินอาหารตามใจปาก กินโดยคำนึงแต่รสชาติ กินอาหารขยะ ย่อมเอื้อให้เกิดพฤติกรรมทางลบ การหมั่นออกกำลังกายเพราะเห็นประโยชน์ช่วยให้สุขภาพแข็งแรง

ทำนองเดียวกันจะอยู่อย่างราบรื่น กลมกลืนกับผู้อื่นได้ ต่อเมื่อเชื่อมั่นในความดี หรือเห็นว่าการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันเป็นสิ่งที่ดีงาม สามารถสมานน้ำใจผู้อื่นได้นำไปสู่การร่วมมือเพื่อก่อประโยชน์แก่ทุกฝ่าย แต่หากไม่มีความคิดดังกล่าวหรือมีความคิดไปในทางตรงข้ามว่าการคดโกงหรือเอาเปรียบเบียดเบียนกันไม่ใช่เรื่องเสียหาย ในที่สุดชีวิตมีแต่เรื่องเดือดร้อน ไม่เป็นที่ไว้วางใจหรือเป็นที่รักของใครเลย

จิตใจที่เข้มแข็งแจ่มใส ไร้กังวลหม่นหมอง ต้องอาศัยมุมมอง หรือวิธีคิดที่ถูกต้องด้วยเช่นกัน เช่นเห็นความพลัดพรากสูญเสียหรือความล้มเหลวเป็นเรื่องธรรมดา เพราะชีวิตย่อมมีทั้งขึ้นทั้งลง หรือเมื่อประสบความยากลำบาก ก็ไม่ท้อถอย เพราะมองว่าเป็นเรื่องฝึกใจให้เข้มแข็ง หรือเพิ่มประสบการณ์ให้มากขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากไม่มีวิธีคิดที่ถูกต้อง จิตใจก็จะเต็มไปด้วยความทุกข์ เพราะไม่ว่าจะได้มาเท่าไรก็ไม่เคยพอใจ เนื่องจากคอยเปรียบเทียบกับคนที่มากกว่าตนอยู่เสมอ

สุขภาพทางปัญญา (คิดเป็น) จึงเป็นที่มาของสุขภาพะอีก 3 ด้านที่เหลือกกล่าวได้ว่า สุขภาวะทางกาย ทางสังคม และทางจิตจะมั่นคง ยั่งยืนได้ก็ต้องอาศัยสุขภาพทางปัญญา (คิดเป็น) เป็นพื้นฐาน หากปราศจากสุขภาพทางปัญญา (คิดเป็น) พฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของเราก็ต้องขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม หรือการชักจูงจากคนรอบข้าง

(สังคม) รวมทั้งการโฆษณา (สื่อ) ซึ่งอาจนำพาเราไปในทางที่ไม่ถูกต้องได้ เช่นการโฆษณาที่กระตุ้นการบริโภค การกระตุ้นการใช้ความรุนแรงหรือการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งอาจทำให้เรามีสุขภาวะที่ไม่ครบถ้วน เช่น มีสุขภาวะทางกายแต่ขาดสุขภาวะทางสังคม หรือทางจิต ดังเห็นในปัจจุบันว่ามีเด็กและเยาวชนเป็นอันมากแม้ว่าสุขภาพทางกายดี แต่ชีวิตครอบครัวที่มีแต่ปัญหา มีเรื่องบาดหมางกับผู้อื่น รวมทั้งมีความทุกข์เนื่องจากมีปัญหากลัดกลุ้มใจอยู่เสมอ ด้วยเหตุนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่า ปัญหาของเด็กและเยาวชนในปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วเกิดจากสาเหตุหรือปัจจัยเล็กๆ คือเด็กคิดไม่เป็น หรือขาดสุขภาวะทางปัญญา ดังนั้นสุขภาวะทางปัญญา (คิดเป็น) จึงหมายถึงความสุขของเด็กและเยาวชนที่เกิดจากการดำเนินชีวิตด้วยปัญญา แก้ไขปัญหาหรือเลือกทางเดินชีวิตด้วยการใช้ปัญญา และปัญญาในที่นี้ นอกจากหมายถึงความรู้แล้ว ยังครอบคลุมถึงความคิด ความเชื่อ และความเห็นที่ก่อประโยชน์เกื้อกูลจนทำให้เด็กและเยาวชนเกิดสภาวะทางปัญญาที่เรียกว่า “เด็กคิดเป็น”

ไฮไลต์ของงาน ส่วนหนึ่งอยู่ที่การเสวนาร่วมกันของสมัชชาเด็กและเยาวชนสงขลา เรื่องคิดเป็นนะคิดง่าย ทำได้ซิเจ๋งกว่า ไชยยันต์ เป็นผู้นำการเสวนา เรามองเห็นปัญหาของเด็กและเยาวชน จังหวัดสงขลา จากปากคำสดๆ หลากหลาย

ปัญหาครอบครัว

เด็กคนหนึ่งสะท้อนความคิดว่า ครอบครัวที่พ่อแม่ทำตัวไม่เหมาะสม เด็กก็ไม่ไปด้วย แต่อีกคนมองย้อนอีกมุมว่า บางคนพ่อแม่ดีแต่ลูกติดยา ทำไมเป็นแบบนั้น?

กรณีพ่อแม่ทำร้ายจิตใจลูก เช่น พ่อแม่ข่มขืนลูก ทำร้ายจิตใจเด็ก ถูกยกขึ้นมากล่าวต่อเนื่อง ว่าเหตุการณ์ลักษณะนั้นทำให้เด็กไม่อาจอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข ปัญหาครอบครัวแตกแยกจะตามมาด้วยปัญหา ลูกเลี้ยง แม่เลี้ยง พ่อแม่รักลูกไม่เท่ากัน กระทั่งตัวเด็กสร้างปมด้อยชั่วชีวิต

“ความเลื่อมถอย จริยธรรม... เชื่อมี่ยวว่าเรื่องนี้มีความสำคัญมาก ปัจจุบันแต่ละครอบครัวต้องการปัจจัย ปัจจัยยังชีพเป็นเรื่องสำคัญแต่ละครอบครัว ทำอย่างไร เพื่อให้ได้เงินมาเพื่อฐานะเศรษฐกิจดี แต่ไม่สนใจบุตรหลานในครอบครัวว่าตุนิยม คุณธรรมจริยธรรมเลื่อม” ใครคนหนึ่งกล่าว ลูกขาดคุณธรรม พ่อแม่หาเงินลูกเดียว รักเงินกว่ารักลูก แม่พ้อแม่รวย แต่ลูกไม่ได้ดีตามเพราะพ่อแม่ใช้เวลาหาเงิน ให้ความสำคัญทางการเงิน แต่ไม่ได้ให้ความมั่นคงทางจิตใจ ทั้งที่จิตใจสำคัญที่สุด

ข้อชวนถกต่อเนื่องกันทำให้เด็กมองเห็นความเจริญทางวัตถุอย่างแต่ละโรงเรียนยังแข่งสร้างตึกสูงไม่รู้กี่ชั้น แต่ว่าคุณธรรมต่ำลง สังเกตวิชาจริยธรรมที่มีแค่ 10% จากคะแนนทั้งหมด

ขมวดมาถึงว่าสื่อน่าจะเป็นต้นเหตุของปัญหานี้ เพราะความไม่เท่าทันสื่อ กรณีพ่อข่มขืนลูกอาจมีผลมาจากสื่อกระตุ้นขาดความยั้งคิด แต่ถ้าพ่อแม่มีคุณธรรมจริยธรรม แม่รับสื่อแต่ผลกระทบทางลบไม่น่าเกิด แสดงว่าคุณธรรมจริยธรรมเป็นปัจจัยสำคัญ

ที่สุดเด็กต่างมองร่วมกันว่าปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาพื้นฐาน
สำคัญอันนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย

การศึกษา

สิ่งที่สร้างความหนักใจให้เด็กทุกวันนี้อย่างหนึ่ง สืบเนื่องมาจาก
เด็กมักอยู่ในความคาดหวังของพ่อแม่ หรือพ่อแม่เป็นผู้แข่งขันและ
บงการเกมให้เด็กเป็นผู้เล่น

“ผู้ปกครองทำให้เด็กเครียดเพราะบังคับให้เด็กเรียน อย่างนั้น
อย่างนี้มากเกินไป น่าจะอยู่ที่ความถนัดของเด็ก” นั่นมุมหนึ่งแต่บางคน
พ่อแม่ไม่สนใจ เพราะพ่อแม่หาเงินอย่างเดียว

คนที่เรียนอย่างเดียว มีปัญหาไปอีกอย่างคือพวกเขา มักมีบุคลิก
ไม่สนใจปัญหาหรือข้อขัดแย้ง เห็นแก่ตัว เรียนเพื่อตัวเอง ไม่ได้คิดทำอะไร
เพื่อสังคม

สถาบันกวดวิชา เป็นประเด็นหนึ่งที่หยิบมาถกกันมาก โดยมองไปที่

- เด็กทะเลาะเรียนในห้อง แต่คิดจะเรียนพิเศษ

- ในจังหวัดสงขลามีสถาบันกวดวิชาจำนวนมาก แต่เด็กครอบครัวฐานะ
ไม่เท่ากัน โอกาสเรียนไม่เท่ากัน บางคนก็หนีไปเรียนพิเศษ เพราะ
ค่านิยมว่าต้องเรียนตามเพื่อน เด็ดร้อนพ่อแม่ต้องหาเงินมา
ให้ลูก

“ถามว่าที่โรงเรียนครูสอนเต็มที่ต่อเนื่องแล้วครูจะเปิดติวทำไม
อาจหมกเม็ดเรื่องคะแนน จิตพิสัย และข้อสอบ ถือว่าไม่ถูกต้อง
มองว่าอาจารย์ทำไม่ถูกต้องไม่ควรให้สิทธิพิเศษสำหรับนักเรียนไปเรียนพิเศษ
กับอาจารย์ ควรเท่าเทียมกัน อาจารย์ควรสอนให้เต็มที่ ไม่ใช่กักความรู้
เอาไว้”

เด็กคนหนึ่งระบายความอัดอั้นตันใจ ขณะมองว่าการเรียนพิเศษ
ในสถาบันกวดวิชาเป็นเหมือนดาบสองคม บางคนได้ความรู้ แต่บางคน
โกหกผู้ปกครองและครูว่าไปเรียนแต่จួយโอกาสหนีเที่ยวมั่วสุม

สื่อ

เด็กมองสื่อในแง่ติดลบเห็นว่าสภาพปัจจุบันการออกข่าวของสื่อจะมีแต่ฆ่ากันตาย

“เราอยากให้สื่อพูดถึงการทำความดีมากกว่าข่าวร้าย เพราะบางทีคนไม่ดีได้เป็นข่าว อาจทำให้เด็กเอาอย่างในทางไม่ดี เพื่อแค่อยากเด่นดังเท่านั้นเอง ทำไมหนังสือพิมพ์หน้าแรกต้องมีแต่ข่าวอาชญากรรม ข่าวคนทำความดีไปหลบอยู่หน้าใน”

พวกเขาเห็นว่าต้องปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับสื่อ สื่อเองต้องมีพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก ไม่ใช่เสนอแต่มุมซ้าๆ ต้องมีพื้นที่สร้างสรรค์ให้เด็กแสดงความสามารถ สำหรับตัวเด็กเองควรเลือกบริโภคสื่อ เพราะมีทั้งดีไม่ดี

“ควรปลูกจิตสำนึกกับเยาวชน เชื่อมโยงกับการศึกษา/อย่าง กระแสญี่ปุ่น เกาหลี ที่เด็กเอาตามโดยไม่มีเหตุผลเลย อาจรับค่านิยม ผิดๆ มาก็ได้”

ยาเสพติด

มีการเผยแพร่ข้อมูลจากเด็ก อ้างจาก สภ.หาดใหญ่ว่าเด็กหาดใหญ่ที่ติดยาเสพติดมากกว่าที่อื่น 30% และอยู่ระดับประถมศึกษา

เมื่อเปิดประเด็นดังกล่าวเด็กชั้นประถมคนหนึ่งยอมรับว่ามีทั้งบุหรี่ กระเทียม และ 4X100 ติดยาเพราะครอบครัวไม่อบอุ่น หรือไปคบเพื่อนติดยา

“การซื้อขายยาทำได้ง่าย บางที่เด็กรู้วิธีทำเองอย่าง 4X100 ทำเอง ทำให้ติดยาง่ายขึ้น”

เด็กยอมรับร่วมกันว่าปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือคนติดยาขาดโอกาสกลับตัว เพราะเด็กทั่วไปเลือกคบแต่คนดีเลิศ แต่ลืมเพื่อนที่ติดยาที่กำลังบำบัดรักษาฟื้นฟูตัวเองอยู่ และปัญหายาจะไม่เกิด ถ้าเพื่อนรักกันให้โอกาสกัน

สภาพแวดล้อมในชุมชน

สถานบันเทิงในหาดใหญ่มีมาก ถูกยกมาเป็นต้นเรื่อง

“ไม่มีบัตรก็เข้าได้” เด็กคนหนึ่งบอกว่าเคยเข้าไปแล้ว และว่าเป็นสิ่งแวดลอมที่ทำให้ไขว้เขว สู่การติดยาได้ง่าย เพราะมีการมั่วสุม น่าจะเปลี่ยนสถานที่ท่องเที่ยวแบบนี้เป็นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ สิ่งแวดลอมเสียจะดีกว่า

“อยากเปลี่ยนโรงงานร้าง ป่าละเมาะ เป็นสนามเด็กเล่นหรือที่ออกกำลังกาย ไม่งั้นกลายเป็นแหล่งมั่วสุม” เด็กสาวคนหนึ่งว่า น้องสาวเธอเกือบถูกลวนลามระหว่างขี่จักรยานผ่านโรงงานร้างใกล้บ้าน

“ยาเสพติดที่มีหลายแบบสมัยนี้ เช่นที่เป็นแผ่นพลาสติก เป็นแอสแตมปีติดเอาไว้ใต้ลิ้น หรือเป็นน้ำ เพื่อนผมดูดบุหรี่ หรือบางคน มียาบ้าที่บอกว่ารสชาติเหมือนช็อกโกแล็ต เขาบอกว่าการเสพยา เก่ง เท่ห์ แต่ผมไม่เล่นด้วย”

ไม่เฉพาะในเมือง ชนบทก็เป็นแหล่งมั่วสุมได้ เด็กอีกคนมองต่าง ว่าในเมืองตำรวจเข้าถึงทุกแห่งได้ แต่ในชนบทสถานที่ห่างไกล สภาพที่เป็นป่ารก เหมาะสำหรับคนเสพยา ก็เข้าไปมั่วสุม เพราะเจ้าหน้าที่เข้าไม่ถึง ลับหลับตาผู้คน ปัญหา ยาเสพติดจึงขึ้นอยู่กับชุมชนว่าเข้มแข็งแค่ไหน หรือผู้ปกครองดูแลลูกหลานใกล้ชิดได้อย่างไร

วงสนทนาเด็กๆ เปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่แสดงความคิดเห็น ชัยวุฒิ เกิดชื่น บอกว่าดีใจที่เด็กๆ บ้านเราอยากรู้อะไรมากขึ้น

“ในฐานะที่ผมทำสื่อมานาน อยากบอกว่าการเรียนรู้ไม่ใช่ขาดทุนกำไร อย่างที่ยกตัวอย่างว่าพ่อแม่ มองแต่ขาดทุนกำไร ชีวิตทุนนิยม ต้องถามตัวเด็กเอง ว่าเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า สื่อมองทุกอย่างเป็นการขาย เพราะคนที่ฟังไม่ได้มีความรู้มากกว่าสื่อ อันนี้คือปัญหา คนฟังไม่ยอมหาความรู้มากกว่าสื่อ เราแค่มองว่าเขาขายอะไรให้ตัวเนียนเท่านั้น แต่ในสื่อมีเยอะกว่านั้น”

“เราต้องไม่มองว่าสื่อคือสื่อ พ่อแม่คือพ่อแม่ การเรียนคือ การเรียน ทุกอย่างคือชีวิต เธออยากรู้ว่าดารากินอะไร เป็นเกย์หรือเปล่า แต่เราไม่อยากจะรู้ว่าโตขึ้นเราจะทำอะไร ไม่กล้าเป็น พ่อว่างๆ ไปดูหมอว่าจะทำอะไร เพราะเราไม่กล้าตั้งเป้าหมายตัวเอง อันนี้ถูกหรือเปล่า เด็กต้องคิดเอง เด็กกล้าขึ้นแต่ขอให้เราเรียนรู้ให้มากๆ” ชัยวุฒิว่า

ภานุวัฒน์ เพชรโชติ งานสิทธิประโยชน์ผู้ป่วย โรงพยาบาล สงขลานครินทร์ กล่าวชื่นชมยินดีที่เด็กคิดเป็นอย่างนี้

“ใครว่าประเทศเรากำลังแย่ ผมว่าประเทศชาติเรามีอนาคต แต่เสียใจว่าเด็กเก่งวันนี้มีแค่นี้หรือ คนที่มาไม่กังวลใจ แต่เด็กที่ไม่คิด หรือคิดไปในทางลบ อาจจะได้แนวคิดอย่างนี้ก็ได้ ต้องไปหาคำตอบ กับเพื่อนแบบมิตร ซึ่งในฐานะแกนนำต้องไปช่วยกัน”

ภานุวัฒน์กล่าวว่าเด็กมองระบบครอบครัว การศึกษาที่ล้มเหลว แต่มองอีกวันหนึ่ง ถ้าเด็กโตขึ้นไปต้องไม่ทำอย่างนั้น

“บอกพ่อแม่ไม่ดี แต่เราจะเป็นพ่อแม่ที่พร้อมหรือเปล่าในอนาคต” เขามองว่าปัญหาทุกวันนี้เกิดจากพ่อแม่ไม่พร้อมจะเกิดลูก เป็นพ่อแม่ โดยความจำยอม ปัญหาจึงตามมา เมื่อไม่พร้อมเป็นพ่อแม่ จึงไม่มีใจ เลี้ยงลูกและถ่ายทอด หรือแม้กระทั่งพ่อแม่พร้อม ยังมีปัญหาทาง เศรษฐกิจ บางทีพ่อแม่ต้องการสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับตัวพ่อแม่เอง โดยไม่ได้ ดูเด็ก ตอบสนองเด็กทุกอย่างแต่เพื่อพ่อแม่เอง เด็กอยู่กับสถานศึกษา ตั้งแต่เล็กมาก เด็กจะคิดเองไม่เป็น เพราะไม่เคยได้คิด

“อยากให้สร้างฐานตัวเองให้แน่น สร้างภูมิคุ้มกันตัวเองให้ดี ชักชวนเพื่อนให้มาเป็นคนดีอย่างพวกเรา” ภานุวัฒน์ฝากกับเด็กๆ

ถ้าคุณมีโอกาส จะทำอะไร?

คำถามสุดท้ายที่ถูกโยนเข้าวงสนทนาเด็กว่าวันนี้ ซึ่ง “เอ็ม” รองประธานสภาเยาวชนแห่งประเทศไทย ยังทำหน้าที่ดำเนินรายการ เขารายงานถึงมติจากกิจกรรมกลุ่มว่า สร้างความรักให้เกิดในสังคม/ ยิ้มทุกวัน แก้ปัญหา/โลกสวยด้วยสองมือเรา/สร้างความฝัน หวัง เชื้อ

ศรัทธาให้กับตัวเอง ว่าสังคมให้เราเป็นคนดี/ตั้งกลุ่ม หรือคิดกิจกรรม ในการร่วมกันแก้ปัญหา คือ ตั้งสภาเยาวชน

หลังจากนั้นเด็กต่างออกมาให้ความเห็นเพิ่มเติม ซึ่งมีความคิดดี ๆ อย่างเช่น

- อยากทำอะไรให้ดีขึ้น แต่ขั้นแรกต้องเริ่มที่ตัวเราก่อน
- อยากให้เด็กในสงขลา ทำกิจกรรม มีบทบาทชัดเจน ผู้ใหญ่จะทำอะไร เด็กต้องมีส่วนร่วมด้วย
- อยากให้มีการถือการเรียนการสอนดีขึ้น
- อยากเห็นเยาวชนทำอะไรร่วมกันที่เป็นประโยชน์อย่างการอ่านหนังสือ
- อยากให้บ้านเมืองสงบสุข ปัญหาการเมืองสำคัญ กระทบมาสู่เด็กทุกเรื่อง
- เพื่อแก้ปัญหาหายาเสพติด อยากให้เด็กและเยาวชนช่วยจับกลุ่มเผยแพร่ อบรม ให้ลดลง ให้ความรู้ว่าโทษอย่างไร ป้องกันอย่างไร
- การที่มาทำอะไรร่วมกัน อยากให้มีต่อเรื่อยๆ ทำให้เพื่อนต่างโรงเรียนที่ไม่ได้พบเจอกัน ได้มาเจอ ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี มิตรภาพที่ดี

“สรุปว่าอยากเห็นภาพแบบนี้บ่อยๆ เป้าหมายอยากเกิดกิจกรรมร่วมของเยาวชนของจังหวัดสงขลาสู่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และสังคมที่เอื้อต่อการสร้างสุขภาวะทางปัญญา เราจะพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ ก้าวแรกแล้วก้าวต่อไปพร้อมเพื่อนทุกคนที่นี่ เรากำลังจะเป็นเด็กคิดเป็นทุกสิ่งเกี่ยวกับการพัฒนา ถ้าคิดถึงสิ่งดี ก็ถือว่าคิดเป็น ไม่ได้คาดหวังระยะสั้น แต่มองระยะยาว”

เอ็มหรือไอชียันต์กล่าวและว่า ก้าวต่อไปของสมาชิกฯ คือทุกคนจะไปสร้างเครือข่ายขยายออกไปเป็นใยแมงมุมตามชุมชนทั่วสงขลา เพื่อทำกิจกรรมทำร่วมกัน ขับดันการพัฒนาทางปัญญาของเยาวชนสงขลา.

“คิดดี + คิดได้ + พุดง่ายๆ = คิดเป็น”

การยอวาที่เรื่อง “คิดดี + คิดได้ + พุดง่ายๆ = คิดเป็น” กิจกรรมหนึ่งในเวทีสมัชชาเด็กและเยาวชนจังหวัดสงขลาวันนั้น มี 3 ทีมเข้าร่วม โรงเรียนพะตงประธานศิรีวัฒน์ โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย 2 และโรงเรียนสะเดาพรรคชัยกัมพลานนท์อนุสรณ์ ตัวแทนทีมละ 3 คน ออกมาพุด บทสรุปน่าสนใจ

โรงเรียนหาดใหญ่วิทยาลัย 2

มองว่าการคิดดีมาจากการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ต้องกล้าเปลี่ยนแปลง ความคิด ถ้าคิดว่าทำได้ก็จะทำได้ แล้วจะทำให้เดินไปข้างหน้าอย่างมั่นใจ

การคิดต้องคิดแบบเชื่อมโยงความรู้ สามารถนำไปสู่แนวปฏิบัติ เรียนรู้จากปัญหาเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดี นำสิ่งผิดพลาดมาคิดใหม่ให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต

“ถ้าเราคิดเป็นเรื่องสอบ มองเป็นเรื่องธรรมดา แค่เป็นการปูพื้นฐานให้ก้าวหน้าต่อไปในอนาคต คนได้คะแนนเต็มไม่มีทางรู้เลยว่า ความรู้สึก

คนสอบตกเป็นอย่างไร และพัฒนาตัวเองต่อไปอย่างไร คนสำเร็จตลอดแล้วมาผิตหวัง อาจจะเสียความคิดดีๆ ไปเลยก็ได้”

สอบตกยังเป็นจุดเริ่มต้นของความสำเร็จได้หรือการบ้านเยอะยิ่งทำให้เก่ง ข้อสอบยากคือบทเรียนที่จะสร้างปัญญาอย่างวิเศษ สิ่งสำคัญต้องเปิดโลกความคิดให้กว้าง รู้จักกลั่นกรองความคิดให้รอบคอบ และคิดเป็นต้องพอดีด้วย

โรงเรียนพะตงประธานศิรีวัฒน์

มีมุมมองว่าถ้าคิดไม่เป็นจะเป็นเหยื่อสถานการณ์ อย่างกรณียาเสพติด

มีข้อเสนอเรื่องสุขแท้ด้วยปัญญาว่าความสุขที่เกิดจากปัญญาเกิดจากความคิด มีสติ ไม่ประมาท คิดในสิ่งที่ดี คิดแบบมีเหตุผล จะทำการอันใด ต้องคิดด้วยเหตุผล วางแผนรอบคอบ คิดให้ดีผลสำเร็จจึงจะไปตามเป้าหมาย

ต้องคิดแบบมองส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว การทำอะไรให้คิดถึงคนอื่นก่อนตัวเอง จะทำให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

คิดแบบโครงสร้างมีลำดับขั้นตอน รู้จักการทำงานรวมกลุ่มทุกคนคิดได้ แต่จะนำความคิดมาใช้ประโยชน์อย่างไร เป็นความสามารถแต่ละคน

สำหรับเด็กการคิดต้องรู้จักคิด แยกเวลาว่าตรงไหนเล่น เรียน คิดใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งชั่วร้ายเกิดมาต้องคิดแต่สิ่งดี และคิดแล้วต้องปฏิบัติ สังคมจะดีขึ้นถ้าไม่เพียงแต่คิดและนั่งเฉย

“หลังร่วมงานสมัชชาครั้งนี้ ทุกคนคิดเป็นแน่นอน ทุกคนต้องมีปัญหาและความสุข เดินคู่ไปได้ ไม่มีใครเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง เมื่อเจอปัญหาต้องรู้เท่าทัน ตามหลักศาสนา ทุกข์เกิดจากใจ เราต้องใช้ใจล้างทุกข์ออกจากตัวเราได้”

โรงเรียนสะเดาซรรค์ชัยฯ

เห็นว่าคิดในสิ่งมีประโยชน์ เป็นผลดีกับตัวเองและคนรอบข้างคิดดี ไม่พอดังคิดได้ ว่าเหมาะสม เอาเยี่ยงอย่างได้หรือไม่ ต้องรู้จักเอาใจ เข้าหาผู้อื่น

“จากการเข้าโครงการนี้น่าจะให้เราไปใช้ได้สถานการณ์ลบบ ให้เป็นบวก น่าจะทำให้ชีวิตเปลี่ยนไป เป็นโครงการที่ดี น่าจะไปสร้าง เพื่อนเยาวชนไปแนวทางนี้ด้วย แค่คิดชีวิตก็เปลี่ยน เพียงแต่ไปใน ทางที่ดี ต่อตนเองและผู้อื่น”

การคิดเป็น พูดเป็น ยังสามารถนำไปแก่เพื่อนที่มีปัญหา ใ้ใช้การ สื่อสารอันนี้ไปช่วยเพื่อน อย่างคนติดยา ว่ามีปัญหาอะไร นี่คือการคิดเป็น และถ่ายทอดได้จริงๆ การเริ่มทำและคิดสิ่งใด คือสติและสมองอย่างเดียว คิดได้แต่ไม่รู้จักไตร่ตรองยังคิดมีปัญหา สติเป็นทางเสีย จะพาไปที่สูงต่ำ ถูกผิด ไม่ต้องเลิศจหรือลังการ คิดดี ตัวเองดี อยู่ในสังคมอย่างไร ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน.

8.

สาแหรกเดรีอชาติ ตรรกะเลิกทะเลาะ

“สมัยก่อนถ้าถูกคนแก่ด่าว่าไอ้ลูกสัตว์!
ขนมต้มเดือน 10 ไม่ได้พลอยของมึง
สักหน่วย นั้นเจ็บมากแต่มาด่าทุกวันนี้
เด็กยิ้ม เพราะไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริง
ว่าเป็นการไม่รู้จักรับบุญคุณคน”

ครูเป็ลียง สุขสวัสดิ์ ผู้อำนวยการ
โรงเรียนวัดดอนหมุ่ม 8 ตำบลคูเต่า อำเภอ
หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เล่าเรา
เมื่อครั้งวันเปิดทำโอ ทำเรือ
ริมคลองอู่ตะเภา อันเป็นการ
ฟื้นฟูวิถีประวัติศาสตร์ชุมชน
ชักชวนชาวบ้านหันหน้ากลับ
มาร่วมกันรักษาดูแลสายน้ำ
กิจกรรมดังกล่าวจัด
ขึ้นเมื่อ 5 กรกฎาคม เป็น
ส่วนหนึ่งในงานถวายเทียน
พรรษาทางน้ำ 9 วัด ประจำปี
ปี 2551

หลังทำโอเรียกว่า “สวนสืบสาน” ที่ดินรกร้าง ชุมชนเคยใช้เป็นสถานที่ทำบุญหัวเสาและทำบุญวันว่าง ภายใต้ร่มไม้ของไม้ใหญ่ กำลังถูกปรับใช้เป็นศูนย์กลางรื้อฟื้นวัฒนธรรมตำบลคูเต่า

วันที่ชาวคณะถวายเทียนพรรษาเป็นแขกพิเศษของสวนสืบสาน มีการเหยียบ(ทำ)ขนมจีนแบบโบราณเอาไว้เลี้ยงรับรอง การสาธิตแสดงทางวัฒนธรรม และนำเสนอโครงการจัดทำผังเครือญาติของโรงเรียนวัดดอน ซึ่งนับว่าทุกส่วนเกี่ยวข้องกัน

ครูเปลื้องผู้เป็นแกนนำตั้งกลุ่มฟื้นฟูเครือญาติสัมพันธ์ โรงเรียนวัดดอน พบว่าคนชุมชนแห่งนี้ล้วนแต่มีความผูกพันมาตั้งแต่อดีต แต่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้เหินห่างกันไป การสืบญาติน่าจะนำสิ่งที่ดีกลับมา

“เราลองทำกับเด็กชั้น ป.6 จำนวน 16 คน ให้เด็กไปสืบว่าสายพ่อมาจากไหน สายแม่มาจากไหน ย้อนยุคให้ไกลที่สุดเท่าที่จะทำได้เวลานี้พวกเขาจะสืบสาวเล่าเรื่องตัวเองได้หมด”

เด็กหลายคนเชื่อมโยงตัวเองถึงรุ่นทวดทั้งสายพ่อและแม่ ทั้งที่ก่อนหน้านี้ไม่เคยรับรู้มาก่อน บางคนเพิ่งรู้ว่าทวดอยู่ต่างหมู่บ้าน และเสียชีวิตไปนานแล้ว บนเส้นสายโยงใยตระกูลจากตัวเองถึงทวด ทำให้พบญาติพี่น้องที่ไม่เคยรู้จักอีกมาก

“เด็กเขาจะรู้ หลังได้เขียนแผนผังญาติเขาได้ เฉพาะชั้น ป.6 จำนวน 16 คนสามารถเชื่อมโยง 4 วงศ์ตระกูล”

เด็กทุกคนนับญาติกันได้หมด ครูปลื้มมั่นใจว่าข้อมูลนี้ถูกต้องแน่ เพราะเขาอยู่ที่นี้มานาน รู้ว่าลูกศิษย์แต่ละคนตระกูลมาจากไหน ลูกใคร หลานใคร

“จากเดิมที่หยิกหยักกัน เพราะไม่รู้ว่ามีพี่น้องกันพอไปสืบแล้วพบว่า แม่เฒ่า(ยาย)ของเด็กคนนี้กับปู่เขาเป็นพี่น้องกัน แต่เด็กมาคนละนามสกุล” ครูปลื้มเล่า

คนทุกวันนี้ ส่วนมากนับญาติด้วยนามสกุลเดียวกัน แต่ลืมไปว่า ญาติต่างนามสกุลอาจใกล้ชิดกันแนบแน่นไม่ต่างกัน ด้วยสายเครือญาติทางการแต่งงาน แต่เปลี่ยนนามสกุลเดิมตามสามี

“แต่ก่อนเด็กไม่รู้ว่า เป็นญาติกัน พอรู้เกิดความภาคภูมิใจว่าพี่น้อง เขาก็หลายคนเหมือนกัน ไม่ใช่มีสองสามคน ไม่ใช่ป่าสักคนลุงสักคน น้าสักคนเท่านั้น พอสืบสาวราวเรื่องต่อยังรู้ว่าพี่น้องไม่ใช่อยู่ในหมู่บ้าน แต่อยู่หมู่บ้านอื่นด้วย โยงใยไปต่างถิ่นต่างอำเภอก็มี”

ครูปลื้มยกตัวอย่าง ด.ญ.ทิพากร ไชยประสิทธิ์ ที่เพิ่งรู้ว่าทวดฝ่ายแม่ชื่อแจ้ อยู่ที่บ้านห้วยอนวัด อำเภอบางกล่ำ แต่ไม่มีชีวิตแล้ว แม้แต่หน้าตาก็ไม่เคยเห็น แต่อย่างน้อยโครงการนี้ทำให้เธอรู้ว่าพ่อกับแม่อยู่คนละฝั่งคลองอุตะเถา รู้โยงใยต่อไปว่าใครเป็นญาติพี่น้องบ้าง

“เขาเกิดภาคภูมิใจไม่เดียวตายอีกเมื่อคิดถึงญาติพี่น้องที่มีอยู่”

คนสมัยก่อนให้ความสำคัญกับเครือญาติ รักกัน นับถือกันหนักแน่น ครอบครัวยุคใหม่ถูกตัดขาดต้องนำไปแนะนำให้รู้จักจนทั่ว

“เขาจะบอกว่าตายายเดียวกัน ที่ใช้ คำว่าตายายเดียวกัน คือวงศ์

“ความญาติเดียวกัน ตรงนี้หายไป เพราะถูกทอดทิ้ง” ครูเปลื้องเล่า อธิบาย เหตุผลที่ทำให้ทุกคนเห็นห่างกันว่า

1. การเห็นแก่ตัวของสังคม
2. วัฒนธรรมที่ดีถูกยกเลิก เช่น การเอาขนมเงินไปให้คนแก่ เดือน 5 ให้ขนมต้มเดือน 10 และการแนะนำเด็กให้รู้จัก ญาติพี่น้องในโอกาสต่างๆ
3. เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา

ชุมชนสมัยก่อนต่างจากทุกวันนี้มากตรงการมีใจเอื้อเพื่อดูแลกัน เห็นได้จากคนรุ่น 60 ปีขึ้นไปยังยึดสายเคเบิลญาติผูกพันเหนียวแน่น แต่วัยหลังจากนั้นลดหย่อนลงมา จนเหลือแค่เพียงเส้นบางๆ ที่มองแทบไม่เห็นเมื่อถึงเด็ก

“คนแต่ก่อนยึดถือพี่น้องมาก จะคุ้มครองพี่น้องตัวเองอย่างคนต้น (นักแสดง) พี่น้องเลี้ยงวัว ควาย ไม่มีใครกล้ามาขโมย”

การทำงานจะมีการช่วยกันไถนา หากคนที่ถูกร้องขอติดธุระไม่ได้ไปเอง จะให้วัวไปใช้

กระบอกทองเหลืองสำหรับทำเส้นขนมเงินประเพณีวันว่าง เป็นของหายาก แต่คนที่มั่งมีก็เอื้อเพื่อคนอื่นในชุมชน โดยให้หยิบยืมหรือ ทำเส้นขนมเงินให้คนอื่นไปด้วยกัน ทุกฝ่ายจึงต้องถนอมน้ำใจกัน แต่ปัจจุบันไม่มีใครเกี่ยวข้องหรือต้องง้อใคร เพราะไม่ต้องทำเส้น ขนมเงินเอง แต่ไปซื้อในตลาด

“น้ำใจเลยหายาก”

ครูเปลื้องว่า หากจะเปรียบระหว่างพุทธกับมุสลิมฝ่ายหลังดูจะแน่นแฟ้นกว่า เพราะลักษณะการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมักอยู่ด้วยกัน ไม่แยกไปไหน แต่งงานในวงชุมชน

หลังจากการจัดทำผังเครือญาติของเด็ก ป.6 โรงเรียนวัดดอน ได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า 4 ตระกูลใหญ่ของหมู่ 8 ตำบลคูเต่า ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เด็กอาศัยอยู่ ประกอบด้วย ไชยประสิทธิ์, ไชยวรรณ, จินดาวงศ์ และณรงค์รัตน์

“พอมาสืบแล้วจินดาวงศ์กับณรงค์รัตน์ พี่น้องกันอีก แต่เด็กมาใช้คนละนามสกุล เนื่องด้วยไปใช้นามสกุลพ่อ แม่ณรงค์รัตน์ แต่พ่อจินดาวงศ์ เด็กก็เลยเรียนรู้ว่าเราพี่น้องกัน”

ครูเปลื้องเชื่อว่าถ้าสืบให้ลึกในหมู่ 8 คงมาจาก 2 ตระกูลใหญ่เท่านั้น คือ จินดาวงศ์ และไชยวรรณ สรุปว่าพี่น้องกันหมด

การได้เห็นชุมชนมีที่มาอย่างไร ทำให้เกิดความรักสามัคคีมากขึ้น

“ครูถามเด็กว่าที่รบกกันอยู่ รบกกันทำไมไม่เช็กให้ดี พ่อเฒ่าเธอกับย่ามันนั้นสองคนพี่น้อง”

การรื้อฟื้นเครือญาติ พอเห็นแว้วว่าช่วยแก้ปัญหาอะไรบางอย่างได้ ครูเปลื้องตั้งความหวังว่า เมื่อรุ่นพี่ ป.6 ทำได้แล้ว จะขยายต่อไปทุกระดับชั้น แต่สิ่งสำคัญกว่านั้นคือหลังจากนับญาติได้แล้ว คือเร่งฟื้นฟูประเพณีเข้าหาคนเฒ่าคนแก่อย่างจริงจัง

วัฒนธรรมสำคัญของท้องถิ่น เกี่ยวกับการนับญาติ คือการเหยียบขนมจีนหรือการทำงานขนมจีนเพื่อร่วมประเพณีทำบุญวันว่างเดือน 5

“ทำไมขนมจีน เพราะเป็นขนมเส้นยาว เชื่อว่าถ้าเอาไปไหว้ศาลาคนญาติเป็นการต่อเชื้อใยไปยังพี่น้องยาวเหมือนเส้นขนมจีนนี้ปู่ครูเล่าให้ฟัง ที่ทำในเดือน 5 เรียกว่าทำบุญว่าง เพราะฤดูร้อน ว่างจากทำนา พี่น้องที่อยู่ไกลๆ ไปทำอาชีพอื่น จะกลับมาบ้านเดิมเพื่อไหว้หลุมศพปู่ ย่า ตา ทวด ในป่าช้า ลูกหลานได้มาพบคนเฒ่าคนแก่ว่า

ยังสบายดีอยู่หรือเปล่า นั่นคือเป็นความฉลาดที่ให้ลูกหลานกลับมาบ้านโดยไม่บอกเหตุผล เขาบอกโดยการทำบุญ เขาไม่ได้สั่ง แต่ลูกหลานกลับมาเอง”

ใครไม่กลับมาบ้านเกิดในประเพณีวันว่าง ชุมชนถึงกับเชื่อว่าเขาผู้นั้นอาจจะไม่มีชีวิตอีกแล้ว

กระบวนการการเหยียบขนมจีน เป็นกุศโลบายสร้างความสามัคคี ดิจนี่เอง การทำเส้นขนมจีนตามแบบโบราณ ใช้เวลาต่อเนื่องถึง 3 วัน วันแรกเริ่มแช่ข้าวสาร

วันที่สองบดเม็ดข้าวเป็นแป้งแล้วทับเพื่อรีดน้ำออกเอาใส่ผ้ามัดจุกปล่อยให้แห้ง เรียกว่า “แหงแป้ง” ในย่ำรุ่งวันที่ 3 เอาแป้งทำเป็นก้อนกลมราวครึ่งกิโลกรัม นำไปต้มในน้ำเดือด ก้อนแป้งเจาะรูตรงกลาง เพื่อให้ความร้อนเข้าถึงมากที่สุด รูที่เจาะยังสะดวกกับการจะใช้ไม้เสียบจากน้ำเดือดมาเข้าตำในครก มือสาก 2-3 คนช่วยกันตำจนแป้งเหนียวเป็นเนื้อเดียว

“สามวันที่ทำขนมจีนคิดดูเถอะ ทำคนเดียวได้อย่างเดียวตอนแช่แป้ง ที่เหลือต้องช่วยกันทำ ยิ่งสมัยก่อนในหมู่บ้านหนึ่งมีกระบอกทำเส้นขนมจีนแค่ 2 กระบอก ยิ่งต้องช่วยกันเป็นกลุ่มใหญ่”

เมื่อทำเส้นขนมจีน ทำน้ำแกงเสร็จ เวลาสำคัญที่สุดคือการเอาขนมจีนใส่ปั่นโตไปให้ปู่ย่าตาทวด

“บางคนอาจไม่ใช่สายเลือดโดยตรงแต่มีพระคุณอย่างให้ความไว้วางใจมาไกลนา เขาจะบอกลูกเลยว่าต้องเอาขนมจีนให้ บอกเหตุผลว่าทวดคนนั้นเคยช่วยอะไร มีบุญคุณอย่างไรกันมา”

หากคนแก่ผู้รับไม่รู้ว่าเด็กที่นำขนมจีนมาให้เป็นใครก็จะเอ่ยปากถาม “สูลูกเต้าเหล่าใครกัน” ตรงนี้เองเกิดการนับญาติขึ้นอย่างเป็นทางการ

ในแต่ละปี คนเฒ่าคนแก่ที่รู้ว่าลูกหลานจะมาหาไม่อยู่เฉยเหมือนกันต้องเตรียม กกล้วย ส้ม ลูกเนียง สะตอ ใส่ปั่นโตกลับไปให้ลูกหลานทุกคน

ลักษณะเดียวกันจะเกิดอีกครั้งในการทำบุญเดือน 10 เพียงแต่
สิ่งของที่นำไปให้เปลี่ยนเป็นขนมต้ม และขนมเดือน 10

“ปีนี้ครูอยากจะดูขนมต้มเดือน 10 ที่จะถึงนี้ว่าเด็กเอาไปให้ใคร
บ้าง ทำผิงเครือญาติไปแล้วเกิดผลจริงหรือไม่ต้องดูตรงนี้” ครูเปลื้องว่า
ทางหนึ่งที่จะทำให้สำเร็จ ครูจะพูดกับผู้ปกครองให้ปลุกผิงเรื่องนี้
กับเด็กจริงจัง วัฒนธรรมนี้ขาดหายไปนับ 10 ปี โทษเด็กไม่ได้ เพราะ
ผู้ใหญ่รุ่นหลังละเลยไม่ได้ให้ความสำคัญ จนถึงมีค่าค่อยเลือนหาย
แบบไม่รู้ตัว

ด.ต.นิคม ทองมุณี สจ.สงขลา มองปรากฏการณ์ที่เปลี่ยนไปว่า
ประเพณีทำบุญวันว่างอาจยังอยู่ แต่แทนที่จะเหยียบขนมจีน ทุกวันนี้
สะดวกมาก ชาวบ้านแค้ไปซื้อขนมจีนจากตลาด

“ซื้อมาทำบุญจะไม่ฝากคนแก่หรือคนแก่ทอด แต่เหยียบขนมจีนทำเป็น
ชะ(ตะกร้าสานใส่เส้นขนมจีน) เอาไปฝากย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า น้องตา
น้องยาย แจกแล้วได้สายใย ได้โครงสร้างความเป็นเครือญาติ ผมรู้จัก
น้องพ่อเฒ่าตั้งแต่เล็ก เพราะเอาขนมจีนไปให้” ด.ต.นิคมว่า

ภาพพ่อแม่จะเอาขนมเงินใส่ปิ่นโตให้ลูกหลานเอาให้ฝากปู่ย่าตายายเป็นภาพแห่งความมีน้ำใจ แต่สมัยนี้ไม่มี ต่างคนต่างอยู่ เหมือนไม่มีเครือญาติมาเกี่ยวข้อง

“บางที่เป็นญาติกันจริง แต่ลูกพี่ลูกน้องเราไม่นับญาติกัน บางทีน้องสาวผมไปใช้นามสกุลสามี แต่ถ้าลูกผม ลูกพี่ชายนามสกุลเหมือนกัน สองคนนี่ ลูกพี่ชายผมกับลูกผมเป็นเหมือนญาติเป็นยี่หื้อ แต่ลูกน้องสาวสายเลือดเดียวกัน แต่ต่างนามสกุลกลับเหมือนไม่ใช่ญาติ”

นั่นคือปัญหาจากการนับญาติโดยดูเพียงนามสกุลเดียวกัน การทำฝั่งเครือญาติ จึงจะมองความสัมพันธ์อันลึกซึ้งชัดเจนในอีกมิติหนึ่งได้

“ผมอยากเห็นกระบวนการแบบครอบครัวทอดยาวที่ยังด้วยสายเลือด ไม่ใช่ด้วยนามสกุล ทะเบียนบ้าน”

ด.ต.นิคม มองว่า ในมุมโรงเรียนวัดดอน นักเรียนทำตามที่ครูสั่ง แต่ว่าชุมชนยังไม่เข้าใจ

“ผมว่าเด็กเขียนออกมา มันเชื่อมด้วยตัวหนังสือไม่ได้เชื่อมด้วยตัวจริง ต้องเดินด้วยตัวบุคคล เพราะฉะนั้นสำหรับนักเรียนต่อไปคือเอาขนมเงิน ขนมแห้ง ขนมลา เอาไปให้ยาย พ่อเฒ่า ไปให้ใครต่อใคร พ่อต้องมาเล่าลูกว่าทวดเป็นน้องของแม่เฒ่าพ่อเฒ่า แบบนี้จะเกิดฝั่งเครือญาติ แค่ออยู่ในสมุดไม่ได้”

ด.ต.นิคมมองว่าโครงการฝั่งเครือญาติโรงเรียนวัดดอน อาจถือเป็นจุดเริ่มต้น แต่ยังไม่ถึงเจตนารมณ์ เป้าหมายต้องเดินไปพบของจริง ยกตัวอย่างเมื่อพ่อบอกเด็กว่าทวดคือใครเด็กต้องหา ต้องสืบให้พบแล้วไปสนทนิน

“ต้องไปสัมพันธ์กัน เอาเด็กไปสัมพันธ์กับผู้เฒ่าด้วยขนมเงิน ขนมลา ด้วยการใช้วัฒนธรรมเก่าๆ เด็กได้รู้เขาประกอบจากส่วนไหนบ้าง ถ้าโครงการนี้ได้ผลจะได้รับการสนับสนุนจากชุมชนมาก”

.....

1 สิงหาคม 2551 ในห้องเรียน ป.6 โรงเรียนวัดดอน ถึงเวลาที่เด็กเป็นฝ่ายเล่าเรื่องนี้ให้ฟังบ้าง

พวกเขาช่วยกันเล่าว่าก่อนลงไปทำผังครูแนะนำรูปแบบให้ พอลงไปสืบ ทำให้รู้จักญาติพ่อแม่มากขึ้น ที่ผ่านมาก่อนข้างเถื่อนกลาง รู้จักเฉพาะคนในครอบครัวตัวเอง ญาติที่ไม่ค่อยพบ ผู้ใหญ่จะรู้จักตนเอง เด็กจะไม่ได้รับรู้ด้วย พอทำผังเครือญาติ จึงรู้ว่านับญาติกันได้หมด ในชั้น ป.6 ไม่มีใครที่นับญาติคนอื่นไม่ได้ แม้แต่ครูเปลืองก็เป็นญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง

“มีคนเคยทะเลาะกันบ้างแต่พอรู้ว่า เป็นญาติก็เลิกทะเลาะกันแล้ว” เด็กชายคนหนึ่งยอมรับ

ด.ญ.กฤษฎิ์ จินดาวงศ์ เล่าว่า ประเพณีวันว่างเดือน 5 ที่ผ่าน เธอได้เอาขนมเงินไปให้ปู่ คนที่จัดขนมเงินใส่ถุงให้คือย่า

“หนูอยู่กับครอบครัวฝ่ายย่า ย่ากับปู่แยกกันอยู่ วันนั้นย่าจัดขนมเงินให้ใส่ถุงไป มีเส้นขนมเงิน น้ำแกงและผัก ก็ขี่จักรยานคนเดียวพาไปให้ที่คูเต่า อีกหมู่บ้านที่ไม่ไกล เมื่อไปถึงได้เจอป้าด้วย วันนั้นปู่ให้เงินกลับมา 100 บาท” เธอเล่าว่า เพิ่งทำได้แบบนี้เป็นครั้งที่สองแล้ว ครั้งแรกตอนอยู่ ป.5

เหมือนเพื่อนอีก 1-2 คนที่บอกตรงกันว่า เคยเอาขนมเดือน 10 ไปให้ยาย มีขนมต้ม ขนมเจาะหู ยายให้ของกลับมา มีขนมลา ก๊วย และให้พร

ด.ญ.ทิพากร ไชยประสิทธิ์ นักเรียนเรียนดีประจำชั้น ลูกช่างสีที่ชอบนั่งฟังพ่อเล่าเรื่องราวต่างๆเกี่ยวกับชุมชน เธอบอกว่า นามสกุลที่พบมากของเด็กโรงเรียนวัดดอนประกอบด้วย จินดาวงศ์ ทองสองยอด ทองชูช่วย และไชยวรรณ เมื่อครูให้ไปสืบเครือญาติ มักไปถามจากพ่อแม่ มีโอกาสพบคนแก่ ท่านจะอธิบายว่าเด็กแต่ละคนนับญาติกันได้อย่างไร

“ครูบอกว่ามีเรื่องเล็กๆ น้อยๆ จะทะเลาะกันทำไม เพราะเป็นพี่น้องโดยสายเลือด บางคนเป็นพี่น้องสายการแต่งงาน นามสกุลอาจไม่เหมือนแต่พี่น้องกัน” เธอเล่า

ครูเปลื้องที่ติดตามผลงานความคืบหน้ามาตลอด นั่งฟังอยู่ด้วย เสริมบางตอนบอกว่า จะนำเรื่องนี้นำเสนอในกิจกรรมบ้านคุณธรรมของทางโรงเรียนที่จะจัดในเดือนกันยายน เพื่อให้ทุกคนสนใจ

ที่โรงเรียนวัดดอน ยังมีกิจกรรมอื่นอันเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำหนังสือประวัติความเป็นมาของชุมชนหมู่ 8 การจัดกิจกรรมเรียงความที่ตั้งหัวข้อเครือญาติที่เราภาคภูมิใจ เราจึงได้เห็นเด็กยกย่องบรรพบุรุษของพวกเขาที่เชี่ยวชาญการต่อกระดูก หมอบีบนิ้ว หมอชาวบ้าน ผู้อุทิศตัวช่วยเหลือสังคม บางคนเก่ง ทำเครื่องมือหาปลาชนิดใครเปรียบยาก เหล่านี้ล้วนเป็นกิจกรรมน่าสนใจต่อการวางรากฐานความสัมพันธอันเหนียวแน่นในชุมชนอนาคต.

ตานลวงนา ฝังความเชื่อ

ครูเปลื้อง สุขสวัสดิ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอน ให้เด็กช่วยกันหาข้อมูลชุมชนและจัดทำหนังสือขึ้นมาเล่มหนึ่งชื่อว่า วิธีหมู่ 8

หมู่ 8 ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา มี 4 ชุมชนย่อย ประกอบด้วย บ้านดอน บ้านโอ ชายคลอง และหลวงนา (โหล๊ะ) รวมแล้ว 200 ครัวเรือน

เดิมชาวบ้านผูกพันอยู่กับแหล่งน้ำ อันเชื่อมโยงกับคลองสายหลักคือคลองอู่ตะเภาอันอุดมไปด้วย กุ้งหอย ปูปลา แม้แต่จระเข้ ชาวบ้านนิยมจับปลาหมอ ดูก ไหล ช่อน โดยเครื่องมือจับปลา จำพวกเบ็ดราว เบ็ดทาง ไช รัน ชุด กัด แห

การละเล่นประจำถิ่นมีเพลงเรือแหลมโพธิ์ เพลงกล่อมเด็ก ทอยตรอก หมากขุม หมากเก็บ

บุคคลสำคัญท้องถิ่น บ้างล้มหายตายจาก ที่มีชีวิตอายุเลย 80 ปีแล้ว มีหมอต้าแย ศิลปินพื้นบ้าน นายหนังตะลุง มือปี มือขอ คนแกะรูปหนังตะลุง คนแทงหยวก คนร้องเพลงเรือแหลมโพธิ์ คนต่อเรือ ชุดเรือ คนแกะลายกนกโลง

วัฒนธรรมประเพณีสำคัญ คือทำบุญวันว่างเดือน 5 และทำบุญเดือน 10

คนที่นี่มีความเชื่อเรื่องภูตผีปีศาจ ลิงศักดิ์สิทธิ์ พระภูมิเจ้าที่ พ่อแม่ตายาย (โนราโรงครู) โพระพริง (คล้ายโนราโรงครู มีการอัญเชิญดวงวิญญาณแต่ใช้ทับเป็นเครื่องดนตรีทับเพียงอย่างเดียว)

โนราโรงครู และโพระพริง นับเป็นการนับญาติสำคัญอย่างหนึ่งที่สืบทอดกันมา ใครอยู่ในสายญาติต้องเข้าร่วมพิธี แต่เด็กรุ่นใหม่กลับห่างหายไป

ความเชื่อเรื่องตากลวงนาว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกปักรักษาคุ้มครองชาวบ้าน ให้ทำมาหากินอยู่ดีกินดี มีตำนานมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตาทวด ตากลวงนา สิ่งสถิตอยู่ที่ต้นหิปีใหญ่อายุกว่า 200 ปี บริเวณกลางทุ่งบ้านตากลวงนา (หรือบ้านโหล๊ะ)

มีเรื่องเล่าว่าตากลวงนาเป็นมุสลิมร่างกายใหญ่ มีลูกหลานมาก เป็นคนเฒ่ากลางบ้าน หมายความว่าเป็นที่เคารพนับถือ ปัจจุบันบ้านตากลวงนาไม่มีมุสลิมอยู่ แต่พบว่าที่นาส่วนใหญ่เคยเป็นของมุสลิม แต่ภายหลังเปลี่ยนมือมาเป็นของพุทธ-มุสลิมครั้งต่อครั้ง

เมื่อชาวบ้านต้องการสิ่งใด จะบนบานตากลวงนาให้ช่วยเหลือตามเรื่องเล่าว่า ตากลวงนาแสดงปาฏิหาริย์หลายครั้ง อย่างมาช่วยป้องกันโจรที่มลักวัว บางครั้งมาปรากฏร่างให้เห็นเป็นคนมาเตือนว่าจะมีโจรมาหรือแปลงร่างเป็นหมาหมีตัวใหญ่ กระโดดกัดโจร ดลใจให้โจรที่เข้ามาลักวัว เดินหลงอยู่ในบ้านเจ้าของวัว กลับไม่ถูกจนถูกจับได้

ทุกปี ในช่วงขึ้นเดือน 7 จะมีพิธีบวงสรวงสักการะตากลวงนา โดยทุกบ้านจะจุดตะเกียงเอาไว้หน้าบ้าน (ปัจจุบันใช้เทียน) เชื่อว่าเพื่อให้ตากลวงนาได้มาคุ้มครอง หัวค้ำชาวบ้านจุดเทียนเสร็จแล้วจะออกไปรวมตัวกันที่กลางทุ่งนาคบ้านตากลวงนา บริเวณต้นหิปีจะจัดให้มีพระสวดการทำเทียมดา (ศาลทำจากหยวกกล้วย) และการแสดงหนังตะลุงตอนเข้ามีการทำบุญเลี้ยงพระ

ด.ญ.ทิพากร ไชยประสิทธิ์ เล่าในชั้นเรียน ป.6 ว่า ในวันบวงสรวงตากลวงนา จะมีการจุดเทียนไว้หน้าบ้าน เมื่อเธอจะเล่าต่อคนอื่นซัดเอาไว้นัยว่าไม่มาจะพูดถึง หรือไม่แน่ใจว่าควรพูดหรือไม่ สุดท้ายยอมรับว่ากลัวกัน เพราะเป็นเรื่องผีลึกลับ

“งานประเพณีหลายอย่างเด็กไม่ค่อยได้เข้าร่วมเท่าไรนัก มีบ้างงานบวชงานแต่ง เมื่อไปงานจะได้เจอญาติ รู้จักเขา แต่ที่เด็กชอบคือไหว้เจ้าที่ เพราะมีของกิน ได้กินของเช่นไหว้หลังพิธี” เด็กชายคนหนึ่งกระซิบยอมรับ.

9.

อาสาบ้านพรุดอบัติเหตุ บูรณาการสู่ทุกเรื่องชีวิต

ไม่กี่ทศวรรษมานี้ บ้านพรุ อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เปลี่ยนโฉมหน้าจากชนบทมาเป็นเมืองอัตรารุ่งจากโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้คนต่างถิ่นย้ายเข้าอยู่จนมากกว่าคนถิ่นเดิม

“การทำงานพัฒนากับคนเมืองมีความต่างกับชนบท” บทสรุปจากสุมาลี คำอำไพ ผู้ประสานงานกลุ่มอาสาบ้านพรุดอบัติเหตุ

คนพื้นเพที่นี่ เธอมีบิดามารดา ผู้อุทิศตัวทำงานเพื่อชุมชนมาตลอด ทุกวันนี้เธอจึงได้รับการแต่งตั้งเป็นประธานคณะกรรมการชุมชนเขต 4 เทศบาลเมืองบ้านพรุ แม้วัยการเมืองยังน้อย

“คนในเมืองมาร่วมกิจกรรมอะไรสักอย่างมักหวังผลประโยชน์เกินไป เขาคาดหวังค่าใช้จ่ายในการ

ประชุม เบียดเบียน พอไม่ได้มีปัญหา” เธอเล่าปัญหาการทำงานที่เจอ เป็นวิกฤติอยู่ช่วงหนึ่ง

เธอว่าชุมชนเดิมเป็นชนบทความเป็นจิตอาสาโดยธรรมชาติไม่ ต้องมีโครงการอะไรหรือใครสั่ง คนจะมีรวมกลุ่มพัฒนาตนเอง

“ตอนนั้นตัวเองอายุ 14-15 ปี วันเสาร์อาทิตย์ จะรวมตัวกัน ถากหญ้าริมคู ถนนดินแดง แล้วจะมีคนเลี้ยงหมมน้ำ(ลอดช่อง) มีคน รับผิดชอบมาเล่นสนุกสนาน จะเป็นแบบนั้น นั่นเป็นจิตอาสาแท้ๆ”

ภาพคนมาช่วยงาน ถือจอบถือพร้า วางแผนกันว่าจะไปพัฒนาจุด ไหน หมุ่มสาวถือโอกาสพบปะ เกี่ยวพาราตีในสายตาผู้ใหญ่ ความ สนุกสนาน ทำงานแบบคลุกฝุ่น ต่อมาจนถึงการช่วยกันปลูกผักสวน คริวรั้วกินได้ก่อนคำสั่งรัฐบาลกลางเสียอีก หรืออาสาเข้ารับการฝึก อาสาป้องกันตนเองและหมู่บ้าน (อพป.) เป็นเพียงความทรงจำลางเลือน

“พอความเจริญเข้ามา เกิดความเปลี่ยนแปลง ความร่วมไม้ร่วมมือ ก็หายไปตอนนี้คนย้ายถิ่นเข้ามามาก โดยเฉพาะชุมชนเขต 4 จะมีคน ย้ายเข้ามามาก มีหมู่บ้านโครงการ บ้านเช่า โรงงาน คนดั้งเดิมเหลือน้อยเพราะย้ายไปอยู่อื่นก็มาก”

สุมาลีมองว่าจิตอาสาค่อยเปลี่ยนเพราะสังคมเปลี่ยน การเมือง เปลี่ยน จากสุขาภิบาลบ้านพรุมาเป็นเทศบาลเมืองบ้านพรุ ถนนดินแดง เปลี่ยนเป็นถนนลาดยางที่เทศบาลจ้างคนดูแลกลางหญ้าให้เรียบร้อย ชาวบ้านไม่ต้องลุกขึ้นมาทำส่วนนี้อีก

กลุ่มเพื่อนของสุมาลีที่โตมาด้วยกัน ต่างเคยทำงานให้ชุมชน พอ ถึงวัยรุ่น ต่างคนไปเรียนต่อ ไปเรียนต่อ ไปมีครอบครัวไม่ค่อยได้พบกันอีก

สุมาลี เรียนจบคณะวิทยาการจัดการ จากวิทยาลัยครูสงขลา (ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา) เคยทำงานโรงงาน ไม่นานมานี้ตัดสินใจลาออกมาดูแลครอบครัว

“พอลาออกจากงานประจำมาอยู่บ้านแล้วก็อยากปลูกผัก เพราะ ว่าเรามีพื้นที่พอสมควร”

เธอเล่าว่าเป็นจังหวะเดียวกับที่พบกับคุณมารุต ลอยผา ผู้ประสานงานโครงการพัฒนาระบบบริการสุขภาพ (HA) โรงพยาบาลหาดใหญ่ กับคุณสุวรรณ รัตนะ ซึ่งเป็นพี่ชายคุณดวงดาว รัตนะ เหี่ยวเมาแล้วขับผู้มีบทบาททรงจูงมือคนสำคัญคนหนึ่งของจังหวัดสงขลา

คุณดวงดาวร่วมมือกับคุณมารุตทำโครงการเหี่ยวเมาแล้วขับสู่ชุมชน บูรณาการกับโครงการอาหารปลอดภัย หากคนปลูกผักไร้สารพิษส่งโรงพยาบาลหาดใหญ่

“ใจเราชอบเรื่องปลูกผักอยู่แล้ว สนใจอยากใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์”

ช่วงนั้นยังมีอาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า จากสมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท กับคุณชาคริต โภชะเรือง จากสถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เข้ามาให้การสนับสนุนกิจกรรมด้วย

“มาหาคนว่าใครจะปลูกผักไร้สารพิษ จะแนะนำให้ ก็ชวนกันไปมา ครั้งแรกไปประชุมที่บ้านแม่ (ของสุมาลี) 5-6 คนก่อน บอกกันว่า จะปลูกผักไร้สารพิษส่งโรงพยาบาลหาดใหญ่”

ชาวบ้านที่สนใจได้เข้าอบรมกับอาจารย์ภาณุเกี่ยวกับการทำน้ำหมักปุ๋ยชีวภาพ ประมาณ 3 ครั้ง จัดที่บ้านคุณดวงดาว รัตนะ ซึ่งใช้เป็นศูนย์เหี่ยวเมาแล้วขับสู่ชุมชน หลังจากครั้งนั้นชาวบ้านราว 10 คน มีโอกาสเข้าร่วมโครงการหลักสูตรพัฒนาคุณภาพชีวิตที่โรงเรียนผู้นำของมูลนิธิพลตรีจำลอง ศรีเมือง ที่กาญจนบุรี ใช้เวลา 5 วัน

“ทำให้เราเปลี่ยนทัศนคติมาชนิดหนึ่ง เข้าใจคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น เหมือนปุ๋ยใช้เศษอาหารมาทำ การแยกขยะอะไรเหล่านี้ เปลือกเงาะมังคุดที่ทิ้งขยะ ตอนหลังเรามาคิดว่าเปลือกผลไม้ยังเป็นอินทรีย์ ไส้โคนต้นไม้ยังดีกว่า ยังช่วยลดภาวะขยะจากเทศบาล”

ขณะเดียวกันชาวบ้านได้ทำโครงการรณรงค์ลดอุบัติเหตุ จากโครงการเหี่ยวเมาแล้วขับสู่ชุมชนที่คุณดวงดาวทรงจูงมือก่อนแล้ว

“เราได้ร่วมกับคุณดวงดาว ที่โรงเรียนโปิะหมอ รมรงค์อุบัติเหตุ การขับขีให้ปลอดภัย การสวมหมวกกันน็อค”

สุมาลีเล่าต่อว่าพอมิโครงการนี้เข้ามา เริ่มเข้าหาแกนนำชุมชน

“พอดีว่าชื่อโครงการที่ตั้งครั้งแรกชื่อว่าบ้านพรุร่วมใจลดอุบัติเหตุ พอสมาชิกเข้าประชุมเขาดูชื่อว่าพ้องกับทีมการเมือง ก็เห็นว่าเปลี่ยนดีกว่าจึงเปลี่ยนเป็นอาสาบ้านพรุลดอุบัติเหตุแล้วใช้ชื่อนี้มาตลอด มีหน่วย กู้ชีพบ้านพรุเข้ามามีส่วนร่วม”

เธอเล่าปัญหาการแสวงหาความร่วมมือว่าค่อนข้างยากอยู่สำหรับที่นี่

“พอพูดถึงอุบัติเหตุ ชาวบ้านมีแนวคิดว่าเขาทำเหมือนกัน พอเราบอกว่าเราทำอยู่แล้ว เขากลับไม่ยอมมาร่วมด้วย คล้ายว่าเราทำแล้วทำไมเขาไม่รู้เรื่องเลย เขาตอกกลับว่าเขาก็คิดทำ เป็นเรื่องชื่อเสียง การเอาหน้าอะไรแบบนั้นไปอีก พาลไม่มาร่วม”

สำหรับสมาชิกกลุ่มอาสาบ้านพรุลดอุบัติเหตุราว 30 คน ได้รับการอบรมให้ความรู้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้รับการปลุกจิตสำนึกว่ากลับไปว่าต้องใส่หมวกกันน็อค ขับรถต้องระมัดระวัง เปิดไฟเลี้ยวเมื่อถึงทางเลี้ยวซ้าย-ขวา เพื่อเป็นต้นแบบให้คนอื่นเห็น กิจกรรมอบรมเด็ก รมรงค์ลดอุบัติเหตุ เป้าหมายเพื่อเด็กจะบอกผู้ปกครองต่อการปฏิบัติ ที่ถูกต้อง

“พบว่าพ่อแม่ที่มารับลูกที่โรงเรียน ไม่นิยมใส่หมวกกันน็อค หน้าโรงเรียนโปิะหมอยิ่งเป็นจุดเสี่ยงเพราะเป็นสามแยก เราถ่ายทอดผ่านเด็กว่าต้องระมัดระวังอย่างไร ถ้าพ่อแม่รับแล้วมา เด็กก็ได้พูดต่อว่าไม่ให้ขับรถ”

กิจกรรมที่ให้เด็กมีส่วนร่วมอื่นๆ เช่น ให้เด็กเขียนเรียงความหรือวาดภาพ หัวข้อว่าจะลดอุบัติเหตุอย่างไร ให้ทุนการศึกษา

“เท่าที่ทำมาเด็กชอบและกระตือรือร้นเรื่องนี้ดีตอนนั้นเราเอาเด็ก ป.5 กับ ป.4 มาร่วม ให้พี่ดวงดาวมาคุย แล้วเอาซีดีรณรงค์อุบัติเหตุ มาเปิดให้ดู เด็กเขาทำกิจกรรมกลุ่มด้วย ให้เขาเสนอเป็นกลุ่มว่า

สาเหตุอุบัติเหตุ การป้องกันทำอย่างไรบ้างให้แล้วเด็กเสนอออกมา เป็นกลุ่มๆ”

อย่างไรก็ตาม เธอคิดว่าผลที่ได้มาถือว่ายังน้อย

ในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านพรุ อุบัติเหตุก่อนหน้าทำโครงการก็ เยอะอยู่แล้ว ตามรายงานหน่วยกู้ชีพพระบုสาเหตุว่าเกิดจากเมาแล้วขับ มีจุดเสี่ยงแถวชุมชนภาษีเจริญ ส่วนบนถนนกาญจนาภิเษมมีมาก แต่จะเป็นคนต่างถิ่นที่สัญจรผ่านมาเพราะเป็นถนนสายหลัก มีจุดเสี่ยงตรง ทางเลี้ยวบางแห่งที่ระวังยาก

“ในชุมชนช่วงหลังจะเจียบไปเยอะเหมือนกัน ช่วงมีมากก็จะมาก จริงๆ เราฟังเสียงรถกู้ชีพที่เขากรู๊ ส่วนมากอุบัติเหตุเกิดกับคนขับ มอเตอร์ไซด์” สุมาลีเล่า

ศูนย์ประสานงานโครงการฯ ใช้อาคารปูนชั้นเดียว อยู่ในบริเวณบ้านของเธอ

“เราเป็นประธานคณะกรรมการชุมชนของเขต 4 กรรมการมี 9 คน ที่ปรึกษา 5 คน มีกิจกรรมประชุมบ่อย ก็เลยเอาที่ตรงนี้ประชุม เดิมเคยทำเป็นร้านค้าให้ญาติมาทำการค้า ให้ใช้ฟรี พอญาติไม่ใช้เราก็ไม่ได้ให้เช่าต่อ กศน.มาใช้เป็นที่เรียนอยู่ด้วยพักหนึ่ง แต่ตอนนี้คนเรียนตรงนี้น้อยเลยไม่ได้ใช้ กศน.เอาหนังสือมาไว้ตรงนี้มาก เรื่องเกษตร เรื่องสุขภาพอะไรต่างๆ”

หลังโครงการเหยื่อมาแล้วจับคู่ชุมชน ทำงานในนามกลุ่มอาสา บ้านพรุลดอุบัติเหตุ เกิดการทำงานต่อเนื่องมาหลายเรื่อง ใช้สถานที่แห่งนี้เป็นจุดศูนย์กลาง

“ไม่นานมานี้ทางเกษตรอำเภอส่งเจ้าหน้าที่เกษตรระดับตำบล มาส่งเสริม มาทำจับกลุ่มเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มารวมรวมสมาชิก ผู้สนใจเรื่องการปลูกผักอะไรแบบนี้ ก็เลยมาทำน้ายาล้างจาน น้ายาปรับผ้านุ่ม เพราะถ่วงอก โดยเจ้าหน้าที่เกษตรมาสอนให้”

การที่เกษตรตำบลลงมาส่งเสริมเป็นศูนย์เรียนรู้ กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงบ้านพรุ เท่ากับว่าเกิดความต่อเนื่องเป็นกลุ่มใหม่ โดยมีฐานของกลุ่มเดิมอยู่ส่วนหนึ่ง แต่คนสนใจน้อย อ้างไม่มีเวลา ไม่มีพื้นที่ มีอาชีพหลักอยู่ อย่างทำงานบริษัท ทำงานราชการ ตลาดนัดมีทุกวัน ซึ่งง่ายกว่า ไม่ได้มองเรื่องสุขภาพ

อาจารย์ภาณุ ส่งเสริมสมาชิกกลุ่มใหม่ที่ว่านี้ เข้าสู่การทดลอง หลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้การผลิตอาหารปลอดภัยและการสร้างสุขภาวะตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักสูตรทดลองของกรมส่งเสริมการเกษตร สมาชิก 20 คนมาเรียนใน 1 เดือน มีซีดีมาดูราว 50 แผ่น มีวิชาบังคับพื้นฐานอยู่ มีวิชาเลือก เรียนทั้งหมด 36 ชั่วโมง โดยสามารถเลือกเรียนเวลาว่าง มีคนสอบผ่าน 10 คน เป็นพวกที่สนใจเรื่องนี้จริงจัง

“หลายคนยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ บางคนอาชีพกรีดยาง แต่ปลูกผักรอบบ้าน ขายบ้าง กินบ้าง แจกบ้าง ทำน้ำยาล้างจานรวม กลุ่มกัน 10 คนที่แน่นอน คนที่ไม่ผ่านคือไม่มาเรียนเลย สัมครไว้เฉยๆ พอถึงเวลาจริงๆไม่ว่างบ้าง ไม่มา รับไม่ได้” สุมาลีกล่าวถึงผู้เข้าร่วม หลักสูตรการเรียนรู้การผลิตอาหารปลอดภัยและการสร้างสุขภาวะตาม วิถีเศรษฐกิจพอเพียงส่วนที่หายไป สอบไม่ผ่านเพราะอะไร

ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการเรื่องผักไร้ สารพิษ บัญชีครัวเรือน ส่งเสริมลดต้นทุนวิสาหกิจ ชุมชน ส่งเสริมสุขภาพในเชิงรูปธรรมอาจทำ เป็นสพานวดฝ่าเท้า ขณะยังทำหน้าที่ศูนย์ ถ่ายทอดรณรงค์ลดอุบัติเหตุ บูรณาการหลาย เรื่องเกี่ยวกับชีวิตมารวมกันตรงนี้

งานอุบัติเหตุยังดำเนินต่อไปที่โรงเรียน โปะะหมอ จะพูดประเด็นใหม่คนซึ่งจักรยานร่วมกับคุณมารุต ผลักดันแนวคิดเป็นตำบล ตัวอย่างในการรณรงค์อุบัติเหตุ ต้องการบูรณาการว่าโครงการลด อุบัติเหตุนั้นสามารถทำได้หลายวิธี อย่างปลูกผักไร้สารพิษกินเอง ก็ลดอุบัติเหตุได้

สนทนาถึงตอนนี้ **มารุต ลอยผา** ผู้ประสานงานโครงการ พัฒนาระบบบริการสุขภาพ (HA) โรงพยาบาลหาดใหญ่ เล่าเสริมต่อว่า

“ถ้าเราปลูกผักกินเองเราก็ไม่ ต้องขับรถเสี่ยงออกไปซื้อผัก ลดอัตรา เสี่ยงอุบัติเหตุได้อย่างหนึ่งสำหรับคนพิการ

ถ้าเขาอยู่บ้าน เขาก็รายได้ตรงนั้นจากการปลูกผักด้วย มีสุขภาพที่ดี แต่คนพิการที่ปลูกไม่ได้ แต่เอาจากคนที่ปลูกได้ อย่างโรงพยาบาล หาดใหญ่รับซื้อผักชาวบ้านแล้วให้ชาวบ้านรวมผักส่งให้คนพิการมีรายได้ จากการทำกิจกรรม เช่น บรรจุผัก”

เป้าหมายสูงสุดเขาอยากสร้างกระแสว่า การปลูกผักเป็นแฟชั่น แห่งวิถีชีวิต ใครปลูกผักกิน ทำน้ำยาล้างจาน ยาสระผม ต้องถือว่าเก่ง ในสังคม แต่เขายอมรับว่าการจับกลุ่มปลูกผักก็ยังยากอยู่ สำหรับพื้นที่ บ้านพรุ เพราะคนมีรายได้จากยางพารา หรืออาชีพอื่นเป็นหลักอยู่แล้ว กลุ่มรวมผักไร้สารพิษส่งขายโรงพยาบาลหาดใหญ่ ตามโครงการของ มารุตจึงยังไม่เกิด

“อย่างกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงที่มาวันนี้เป็นการต่อยอดจาก โครงการเหยื่อเมาแล้วขับสู่ชุมชน” มารุตว่า

วันนั้นมีการนัดสมาชิกศูนย์เรียนรู้ กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงบ้านพรุ ราว 10 คนมารวมกลุ่มทำน้ำหมักชีวภาพ บางคนเริ่มมาถึง

การลงมาทำงานในชุมชนบ้านพรุ มารุตบอกว่าตอนแรกมีแรง กัดดันจากชาวบ้าน ลักษณะของคนในชุมชนเมืองที่มาร่วมหวังผล ประโยชน์ตอบแทนเกินไป แรงเหวี่ยงเรื่องเงินเดินสวนทางกับจิตอาสา อาจเกิดขึ้นได้ทั่วไป แต่ภายหลังมีความเข้าใจกันมากขึ้น

“ก่อนผมเข้ามาก็ไม่มีการขยับเขยื้อนอะไร โครงการมาก็หายๆ ที่ผมมาตรงนี้เพราะ มีกลุ่มคนพิการ ดวงดาว รัตนะ คือสองสารคนพิการ เขาไม่ต้องออกไปผจญภัยในเมืองเกี่ยวกับอุบัติเหตุ จึงตั้งเครือข่าย เมาแล้วขับสู่ชุมชนขึ้นมา หากคนอาสาสมัคร ที่ชายที่ดวงดาว(คุณสุวรรณ) เป็นคนพาผมไปหากคนโน้นคนนี้ไปทั่ว แต่คนมักปฏิเสธกันจนมาพบ คุณสุมาลี”

มารุตบอกว่าหากพูดเรื่องอุบัติเหตุอย่างเดียวชาวบ้านไม่ฟัง จึงเอา อะไรสักอย่างที่เป็นผลประโยชน์ด้วย โครงการปลูกผักส่งโรงพยาบาล แต่เงื่อนไขว่าก่อนปลูกผักส่งโรงพยาบาลต้องมารณรงค์อุบัติเหตุกับเรา

เป็นกุศโลบายดึงอาสาสมัคร

กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านมา เขาพบว่ามักกำหนดทิศทางเอาไว้แล้วและแข็งตัวมาก การเสนอความคิดเห็นจึงไม่ค่อยเกิดผล “แต่ผมเข้าใจแล้วว่าเขาทำงานอย่างไร ก็เข้าใจครั้นน้อยใจบ้างแต่ทำงานต่อ” แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการไม่มาช่วยเขาและทีมงานลุยกันเอง

“ก็มีผม คุณสุมาลี และ 3-4 คน ที่ทำตัวอย่างให้เห็น ตอนหลังหลายหน่วยเห็นแล้วเริ่มเข้ามา แต่นานเหมือนกันกว่าเขาจะตอบสนอง ตอนนี้มีคนอยากเข้ามามีส่วนร่วมมาก ยังอยากได้รับความอุดหนุนจากหน่วยงานต่างๆ การสนับสนุนไม่ต่อเนื่องอาจสร้างปัญหาโครงการเหมือนกัน”

สุมาลี มองว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอดีต ผลประโยชน์และกิจกรรมตกอยู่กับคนกลุ่มเดิมๆจำนวนหนึ่ง ยังเน้นกิจกรรมแบบเดิมๆ คือ ปีใหม่ วันเด็ก ลอยกระทง ฯลฯ เกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพแบบยั่งยืนฝึกให้คนคิดคนทำแบบนี้ยังไม่มี อย่างเคยมีการทำแผนชุมชนของเกษตรตำบลร่วมกับศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีเกี่ยวกับเกษตรมาแล้วครั้งหนึ่ง แต่เทศบาลเมืองบ้านพรุไม่รับเพราะเห็นว่าไม่มีเกษตรกรโครงการดังกล่าวจึงถูกดึงไปนอกเขต ตอนนี้นำเริ่มใหม่ มีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี จึงมีการทำแผนโครงการสำหรับชาวบ้านชุมชน

“เวลานี้เป็นเขตเมือง ไม่ค่อยมีพื้นที่ปลูก อยู่บ้านเช่า แต่เราจะส่งเสริมให้ปลูกโดยใช้กระถาง ปลูกพริก มะเขือวางหน้าบ้าน แทนที่จะส่งเสริมปลูกไม้ประดับอย่างเดียว ในที่สุดเป็นแนวคิดที่เทศบาลเห็นดีด้วย พร้อมอุดหนุนงบบอกว่าไปทำเลย และแม้ว่าจะเป็นการคิดของเราในเขต 4 เขาอยากให้ทุกเขตทำก็ลงบให้ทุกเขต”

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงถ้าทำได้จริงสุมาลีมองว่ามีช่องทางในการเสริมรายได้และยั่งยืน แต่กองทุนหลายตัวมักส่งเสริมให้กู้ สร้างปัญหามากกว่า

“เราไม่เน้นอย่างนั้นถ้าไม่คืน
จะเสีย เราตั้งใจทำเรื่องลดค่า
ใช้จ่ายเพิ่มรายได้”

หลังความพยายามพอจะ
บอกได้ว่า แนวโน้มความร่วมมือ
มือจากทุกส่วนเป็นไปในทางที่
ดีขึ้น

“ที่ผ่านมาในชุมชน หรือกลุ่ม
อาจยังไม่ลงตัวถ้าไม่จัดเที่ยว
หรือไม่มีเบี้ยเลี้ยงไม่มาหรรอก
ชอบว่าโจมตีกัน เราอยู่ชุมชน

จนรู้แล้วว่า ความแตกต่างเป็นอย่างไร แต่ถ้าเราเป็นต้นแบบให้คนอื่น
ได้ก็มีความสุข ความภูมิใจที่เราสามารถให้คนอื่นทำเหมือนเรา ไม่ใช่ว่า
หมดหวังทีเดียว ชาวบ้านบางกลุ่มอยากมีส่วนร่วม”

สุมาลีมองว่าชาวบ้านอาจเบื่อระบบที่เคยเป็นมาของหน่วยงาน เช่น
ว่าไปประชุม แต่ไม่มีส่วนร่วมจริงหรือเน้นเรื่องเงินกู้ แต่สิ่งที่เธอทำมา
ราวปีเศษ เป็นการรวมตัวแบบธรรมชาติเอาคนที่ตั้งใจจริง เริ่มเห็น
สิ่งดีๆ หลายคนสนใจมาร่วมกิจกรรม พอเห็นมีการทำบุญ น้ำยาล้างจาน
คนอื่นก็จะเริ่มมีคำถามต่อว่า ซื่อสัตย์มาจากไหน อย่างไร

“เราเลยบอกสมาชิกอย่าเพิ่งบอกสูตร ต้องมาเข้าเรียนรู้กับกลุ่ม”.

เศรษฐกิจพอเพียงอาจจะสูญหาย !!!

บ่ายวันที่ 1 ตุลาคม สมาชิกศูนย์เรียนรู้กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง บ้านพรุ ซึ่งเป็นหญิงวัยกลางคนราว 10 คน นัดกันหอบหิ้วหน่อกล้วย มะละกอ สับปะรด มาเรียนรู้ ทำน้ำหมักชีวภาพร่วมกัน หลังสมาชิก ดำอาชีพ เขียนสูตรน้ำพอน้ำแม่ ลงไว้ที่บอร์ดให้สมาชิกจดบันทึกการ ลงมือทำจริงก็เริ่มอย่างสนุกสนานประสาคนรู้จักมักคุ้น

กาญจนา ปะทะโม สมาชิกศูนย์เรียนรู้กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง บ้านพรุเล่าว่า กลุ่มทำของใช้ในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย น้ำยาล้างจาน ปลุกผักกินเองปลอดสารพิษ

“เราเองก็ได้หันมาดูแลสุขภาพพอเพียงยิ่งขึ้น ถึงแม้ไม่ได้เพิ่มรายได้ แต่ลดรายจ่าย จากซื้อหอยวัน 500 ลดเหลือ 20 บาท แบบนั้น”

เธอยอมรับว่าชุมชนที่นี้เล่นการพนันมีมากโดยเฉพาะหวยสัตว์ 36 ตัว มีเจ้ามือ 2 ราย เปิดแทงรายละ 2 รอบ คนจึงเล่นหวยได้วันละ 4 รอบ

“ตอนนี้เจ้าแม่ตะเคียนดัง เขาอุจันเจ้าแม่ตะเคียนมาเข้าฝันว่า แสบหมดแล้ว คนแทงหวยขอเจ้าแม่ช่วยตอนนี้ เจ้ามือก็หันมาขอให้ เจ้าแม่ช่วยเหมือนกัน”

กาญจนาเล่าว่า หวยยิ่งรุนแรง คนที่นี้ใครไม่รู้เรื่องหวย เซย ต้อง ไปนั่งแก้ฝันให้คนนั้นคนนี้ รัฐต้องล้างอบายมุขตรงนี้ ถ้าจะยกระดับ คุณภาพชีวิตคน

“การพัฒนาตนเองเริ่มจากตนเอง การมารวมกลุ่มเพราะลูกโตแล้ว อยากร่วม ในกลุ่มมีเค้าแถมวิทยารายได้ดี ยกเว้นตัวเอง เอาเวลา มาพบปะกัน แม้ว่างานบ้านเยอะ คนที่ว่างหรือไม่ทำ อยากร่วมกลุ่ม เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม อยู่คนเดียวได้ไง ต้องมาพบปะพูดคุยกัน”

การทำน้ำยาล้างจาน น้ำหมัก เน้นใช้ไม่เน้นขายที่เหลือแจก ใช้ของ ที่มีอยู่มาให้เกิดประโยชน์ ประหยัด มีอะไรมาแลกเปลี่ยนกัน ทำให้ เกิดประโยชน์มากที่สุด.

10.

มหาวิทยาลัยราชภัฏโมเดล ทักษะชีวิต : ต้นแบบความร่วมมือ

อุบัติเหตุรถจักรยานยนต์นักเรียน 2 ครั้งเมื่อปี 2550 เหตุเกิดหน้า
ประตูโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ จังหวัดสงขลา (ม.ว.) หลายฝ่ายยืนยัน
ตรงกันว่าไม่ใช่ความผิด เด็กที่กำลังเดินกลับบ้านอยู่บนฟุตบาทแท้ๆ
แต่มาจากความประมาทของคนขับรถยนต์ที่ชนแล้วหนี

กรณีดังกล่าวยังถูกหยิบมาพูดในมหาวิทยาลัยราชภัฏโมเดล (MVSK
Model) โครงการต้นแบบความร่วมมือป้องกันภัยอุบัติเหตุ
จรรยาโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ จังหวัดสงขลา

มหาวิทยาลัยราชภัฏโมเดล เกิดจากนางอัจฉิมา พรรณนา
นักวิชาการสาธารณสุข 7 สำนักงาน

สาธารณสุขจังหวัดสงขลา

แกนนำขับเคลื่อน

แผน สุข ภาพ

จังหวัดสงขลา

ประเด็นอุบัติเหตุ

จรรยา มีโอกาสเข้า

หารือกับผู้บริหาร

โรงเรียนเมื่อ 8

เมษายน 2551

“เราไปนำเสนอว่าอุบัติเหตุมันร้ายแรงแค่ไหนกระทบคน ครอบครัว ส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างไร เอาสถิติให้ดู ฉายภาพให้เห็น สถิติที่เกิด สาเหตุ ความสูญเสีย” นางอัจฉิมาเล่า

ที่ผ่านมาเธอมุ่งทำกิจกรรมกับกลุ่มเด็ก เยาวชน และสถานศึกษา มาตลอดเพราะเห็นว่าอุบัติเหตุมักเกิดกับคนเหล่านี้ค่อนข้างรุนแรง

ในแต่ละปีคนไทยตายจากอุบัติเหตุทางถนนกว่า 13,000 คน เฉลี่ยชั่วโมงละ 1.5 คน มีกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานอายุ 15-29 ปี เป็นกลุ่มที่บาดเจ็บและเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจรรยาจนมากที่สุด รถจักรยานยนต์ เป็นพาหนะที่ก่อให้เกิดอุบัติเหตุสูงสุด ผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต 90% ไม่สวมหมวกกันน็อค

“บนรถมอเตอร์ไซด์เราจะเห็นเด็กซ้อนหน้า ซ้อนท้าย โอกาสเกิดอันตรายมากกว่าผู้ใหญ่อาจสวมหมวกเพราะการบังคับใช้กฎหมายของ ตำรวจ อย่างเมืองสงขลาคิดว่าส่วนใหญ่สวม แต่คนซ้อนท้ายหรือ เด็กเล็กไม่มี”

ที่ผ่านมาการรณรงค์สวมหมวกกันน็อคในเด็กได้ผลน้อยมาก ขนาดแจกฟรียังถูกนำกลับไปแขวนหรือทิ้งเพ่นพ่านอยู่กับบ้านเสียส่วนใหญ่ แต่นางอัจฉิมายังมีความหวังว่าจะเปลี่ยนค่านิยมใหม่กลุ่มเด็ก ที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ตระหนักว่าการขับขี่ที่ปลอดภัย และการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดช่วยให้ปลอดภัยจากการใช้รถใช้ถนน

“เราคิดว่าน่าจะสร้างรูปแบบโมเดลขึ้นมา ขึ้นต้นคิดไว้ที่โรงเรียน วิเชียรชม ระดับประถมศึกษาที่เคยไปร่วมกิจกรรมปีก่อน แต่เรามองว่า เด็กวิเชียรชมที่เคยผ่านโครงการนั้น ต้องขึ้นมัธยมแล้ว นำติดตามดูผล อีกระดับ”

เพื่อให้เป็นวาระต่อเนื่องกับแผนงานเดิมที่ทำไปแล้ว นางอัจฉิมา จึงขอประชุมร่วมระหว่างผู้บริหารโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชูท และโรงเรียน วิเชียรชม

“ทุกฝ่ายยินดีร่วมมือ แต่ช่วงนั้นปิดเทอมพอดีเราเองไม่รู้ว่ามีแผนยุทธศาสตร์โรงเรียนมหาวิทยาลัยต้องทำตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์” แผนงานของประเด็นอุบัติเหตุจึงไม่สามารถนำเข้าสู่แผนยุทธศาสตร์โรงเรียนได้ แต่พบจุดแข็งอย่างหนึ่งของโรงเรียนคือโครงการทักษะชีวิตและมองเห็นได้ชัดเจนว่าประเด็นอุบัติเหตุเชื่อมกับเรื่องนี้ได้

ทักษะชีวิตบนความหมายที่โรงเรียนยึดถือว่าความสามารถอันประกอบด้วยความรู้ เจตคติ และทักษะในอันที่จะจัดการปัญหารอบๆ ตัว ในสภาพสังคมปัจจุบัน และเตรียมพร้อมสำหรับการปรับตัวในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเพศ สารเสพติด บทบาทชาย - หญิง ชีวิตครอบครัว สุขภาพ อิทธิพลสื่อ สิ่งแวดล้อม จริยธรรม และปัญหาสังคม ฯลฯ

อาจารย์ณรงค์ ชุ่มทอง รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน หัวเรือใหญ่กิจกรรมทักษะชีวิต ผู้มองเห็นปัญหาเนื่องจากมาเยือนรับนักเรียนหน้าโรงเรียนตั้งแต่หกโมงครึ่ง นานนับปีแล้ว เห็นดีด้วยที่จะนำเรื่องอุบัติเหตุมาเป็นส่วนสำคัญของทักษะชีวิต ขณะที่อาจารย์สังจา ศรีเจริญ ผู้อำนวยการโรงเรียนประกาศชัดว่า

“ผมยินดีมากเป็นโครงการที่ดีผมไม่เคยเห็นใครทำเรื่องนี้จริงจังแบบนี้มาก่อน ยินดีให้การสนับสนุน”

นางอัจฉิมาเล่าว่า การที่ผู้บริหารเห็นชอบและลงมือทำงานร่วมกับนับเป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จได้ระดับหนึ่ง

“หลังจากฟังเราหลายครั้งโรงเรียนมีท่าทีตอบรับชัดเจน ปกติโรงเรียนมหาวิทยาลัยมีบุคลากรมีคุณภาพ แผนงานชัดเจน เชื่อมกับเครือข่ายชุมชน 33 แห่ง ในเขตเทศบาลนครสงขลา มีระบบไอทีในโรงเรียน มีระบบ MVTV โทรทัศน์ภายในโรงเรียน ระบบเสียงตามสาย ความเป็นลูกน้ำเงินขาวเป็นเหมือนความภาคภูมิใจมาจากยุคสมัยมีศิษย์เก่าที่เป็นอดีตนายกรัฐมนตรี ข้าราชการระดับสูง นักการเมือง ผู้มีชื่อเสียงในแวดวงต่างๆ”

ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรี และรัฐบุรุษ
นักเรียนเก่า เอกบุรุษของโรงเรียนมหาวชิราวุธ ได้กล่าวให้โอวาทกับ
คณาจารย์เสมอ เมื่อกลับมาเยี่ยมเน้นย้ำเสมอว่าครูที่ดีเป็นอย่างไร

“บุคลากรมหาวชิราวุธนับว่ามีคุณภาพสูงแต่ทำอย่างไรจะมาช่วยเด็ก
เรื่องการระวังป้องกันบรรณรังค์ลุดอุบัติเหตุ” นางอัจฉิมาว่า

เบื้องต้นยังได้กระแสดความร่วมมือกับผู้ปกครองนักเรียนหลายคน
ที่เห็นด้วยกับการดูแลเด็กอย่างถูกต้อง ไม่ปกป้องในสิ่งที่เด็กทำผิด
ตามกรอบทักษะชีวิต แต่อยากเห็นเป้าหมายที่ชัด

“เด็กทำผิดอะไรจะถูกตัดคะแนนอย่างไร ระเบียบ กติกาอย่างไร
ต้องกลับไปสู่ชุมชน แต่ไม่ใช่กลับไปนอนเล่นอย่างเดียวต้องทำความดี
ให้ครู ชุมชนเห็น อย่างความผิดซึ่งรถต้องถูกพักการเรียนกลับบ้าน
แต่เมื่อถูกส่งกลับบ้าน แล้วคนดูแลเด็กคือใคร โรงเรียนไปเยี่ยมเด็ก
แค่วัน นั่นคือสิ่งที่เขาอยากให้เห็นในความร่วมมือ”

โรงเรียนมหาวชิราวุธ อันมีสีน้ำเงิน-ขาว เป็นสีประจำโรงเรียน
มีความเป็นมาเก่าแก่กว่า 110 ปี มีวัฒนธรรมองค์กร ความเป็นคนดี
มีคุณธรรม รักพี่รักน้องสืบทอดกันมาไม่ขาดสาย สร้างเครือข่ายหลาย
ภาคส่วนเหนียวแน่น อาจกล่าวได้ว่า นอกจากครู ผู้ปกครอง ชุมชน
ยังมีสมาคมนักเรียนเก่ามหาวชิราวุธเป็นฐานสำคัญ แคร่ระดับปัจเจก
ศิษย์เก่าที่มีอยู่เต็มบ้านเต็มเมือง ยินดีเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนทุกเมื่อ

โอกาสจึงเป็นของโรงเรียน ดำรวจ หมอ พยาบาล สาธารณสุข
นักวิชาการ เหี่ยวเมาแล้วขับ ขนส่งจังหวัด เทศบาล ดีเจ บริษัทเอกชน
ฯลฯ พร้อมเข้าร่วมมหาวชิราวุธโมเดล

“เราบอกว่าโรงเรียนน่าจะประสานหลายทางเข้ามาเพื่อผลระยะยาว
การประชุมไฟกัศกรู๊ปเมื่อ 29 พฤษภาคม ได้ยกร่างแผนขึ้นมา เริ่มใช้
ชื่อมหาวชิราวุธโมเดล พูดได้ว่าหลักสำคัญเป็นโมเดลของความร่วมมือ”

หลังเกิดแผน มีการวิเคราะห์เป็นยุทธศาสตร์ 5 ด้าน

1. ยุทธศาสตร์การบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement)

นางอัจฉิมามองว่า อุบัติเหตุจราจรมักเกิดนอกสถานศึกษา ถ้าทำโครงการมีเป้าหมายพื้นที่เฉพาะในโรงเรียน อาจมองหลงทิศผิดทางได้ เมื่ออยู่ในระบบเปิด ต้องมีหลายภาคส่วนมาช่วย การบังคับใช้กฎหมาย จึงต้องอาศัยคนข้างนอก

ตำรวจเป็นด่านแรกที่เจอเด็กทำผิด อาจบอกว่า “*อาจารย์ครับ ลูกศิษย์อาจารย์นะครับ*” ฝ่ายครูผู้รับผิดชอบต้องมีข้อมูล สามารถเปิดทะเบียนชื่อเด็กแล้วรู้ว่าพ่อแม่คือใคร พร้อมโทร.บอกพ่อแม่ไปเจอกันที่โรงพัก

ยุทธศาสตร์นี้ทำให้เกิดโครงการเตือนก่อนสายร่วมใจช่วยเหลือ เพื่อลดจำนวนนักเรียนที่ทำผิดกฎจราจรให้น้อยลง มุ่งไปที่การรับแจ้งเหตุการณ์กระทำผิดกฎจราจรของนักเรียนจากตำรวจจราจร ถ้ามีการกระทำผิด ครู และผู้ปกครอง ต้องมาพบตำรวจก่อนรับเด็กกลับบ้าน การดำเนินการตามกฎหมายที่กระทำได้ของโรงเรียน และการขอความร่วมมือนักเรียนที่โดยสารรถยนต์รับจ้าง ไมโหนทัยารถ และผู้ขับขี่ไม่ให้บรรทุกน้ำหนักเกินกฎหมายกำหนด

2. ยุทธศาสตร์การปรับปรุงโครงข่ายจราจร (Engineering)

กรณีอุบัติเหตุเกิดหน้าโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชวู เพราะต้นเฟื่องฟ้าที่อยู่บนเกาะกลางถนนบังทัศนวิสัยในการขับขี่ จึงนำเสนอโครงการถนนเส้นขาว ล้อมรั้วน้ำเงินขาว ประสานการตัดแต่งกิ่งเฟื่องฟ้าหน้าโรงเรียน ผลักดันการติดตั้งไฟกระพริบ และป้ายจราจรชะลอความเร็วรถ ผลักดันติดตั้งกล้องวงจรปิดด้านหน้า-ข้างโรงเรียน เพื่อระวังเหตุร้ายจากอุบัติเหตุและการก่อการร้ายอีกด้วย

3. ยุทธศาสตร์การให้ความรู้ การประชาสัมพันธ์และการมีส่วนร่วม (Education & Participation)

24 กรกฎาคมที่ผ่านมานำเสนอ
แผนบูรณาการเพื่อแลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นและสร้างการมีส่วนร่วมจาก
หน่วยงานภายนอกโดยเฉพาะคณะ
ทำงานป้องกันอุบัติเหตุของศูนย์อำนวยการ
ความปลอดภัยทางถนน เพื่อเรียนรู้และระดม
ความร่วมมือร่วมใจดำเนินงานลดอุบัติเหตุใน
“สงขลามหาวิทยาลัย
โมเดล”

28 กรกฎาคม - 1 สิงหาคมที่ผ่าน
มา มีการจัดคาบเรียนทักษะชีวิตพิชิต
อุบัติเหตุ โดยเครือข่ายเหยื่อเมาแล้ว
ขับโรงพยาบาลหาดใหญ่ ส่งตัวแทน
ผู้พิการที่เป็นเหยื่อเมาแล้วขับมาเป็น
วิทยากรเล่าเรื่องชีวิตที่ยังเหลือ ฝ่าย
ตำรวจจะมาบรรยายความสำคัญกฎหมาย
จราจร ในกิจกรรมนี้ทีมงานแผนสุขภาพ
ประเด็นอุบัติเหตุจราจร ยังได้ทำ
เอกสารเผยแพร่เรื่องทักษะชีวิตขับซึ่
ปลอดภัย สิ่งที่ควรรู้ในชีวิตประจำวัน
มุ่งหลักสำคัญคือ การขับซึ่รถให้
ปลอดภัย, เมาไม่ขับ, ง่วงไม่ขับ, โทร.
ไม่ขับ, ความรู้เรื่องป้ายจราจร และการ
มีใบอนุญาตขับซึ่ จากกิจกรรมคาบเรียน
ทักษะชีวิตพิชิตอุบัติเหตุ จะมีการสอบ
วัดความรู้กฎจราจร และกฎหมายที่
เกี่ยวข้อง

9 สิงหาคมที่ผ่านมา จัดโครงการดีเจนักเรียน เอาเด็กนักเรียนที่สนใจ จากโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ และเพื่อนนักเรียนและเยาวชนจากโรงเรียนคู่พัฒนาของ มว. จากโรงเรียนวรนาธิเฉลิม นวมินทรราชูทิศทักษิณ สงขลาวิทยาคม และสงขลาเทคโนโลยี 100 คน อบรมการจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ เอาเรื่องอุบัติเหตุมาเป็นเนื้อหาในการนำเสนอ พร้อมประสานวิทยากรจากสถานีวิทยุ Sunshine radio สาขาสงขลา ให้ความรู้ “การเตรียมตัวเมื่อต้องจัดรายการ รมรงค์ลตอุบัติเหตุจังหวัดสงขลา” หลังจากนั้นก็จะขยายผล เด็กที่ผ่านการอบรมสู่สถานีวิทยุหลายสถานี เช่น ชันไซน์เรดิโอ วิทยุชุมชนสวีทจูเนียร์ สถานีตำรวจตระเวนชายแดน

สำหรับกิจกรรมที่อยู่ระหว่างดำเนินการ มีโครงการอบรมซ้ำที่ปลอดภัย และต้องการมีใบขับขี่ได้สอบใบขับขี่ โครงการประกวดสื่อรณรงค์ลดอุบัติเหตุ โครงการจัดทำศูนย์ข้อมูลอุบัติเหตุ ทำเวบเพจ (Web Page) มหาวิทยาลัยราชภัฏโมเดล ลงเวบไซต์ (Website) ของโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อเชื่อมโยงกับแหล่งข้อมูลจากศูนย์อุบัติเหตุแห่งชาติ และแหล่งอื่น

โครงการรณรงค์สวมหมวกนิรภัยเน้นการสวมใส่จริง ได้รับการอุดหนุนหมวกกันน็อคจากภาคเอกชน แจกให้กับผู้ปกครองที่มานั่งนักเรียนเป็นประจำถึงหน้าโรงเรียน ราว 200 ราย ผู้ที่รับแจกแล้วไม่สวมมีข้อแม้ว่าเด็กคนนั้นไม่ผ่านทักษะชีวิต

4. ยุทธศาสตร์ระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน (Emergency Medical Service ; EMS)

แม้เป็นเรื่องปลายเหตุ การรับส่งผู้บาดเจ็บ ทั้งเจ็บป่วยและก้อุบัติเหตุฉุกเฉิน แต่นางอัจฉิมามองว่าเด็กจะเป็นช่องทางหนึ่งที่มีบทบาทต่อเรื่องนี้ได้

“เด็กมหาวิทยาลัยราว 3,000 กว่าคน แค่ 10% ที่รู้เรื่องนี้ก็ช่วยได้มาก การแจ้งเหตุต้องทำอย่างไร รู้ระบบว่ารถฉุกเฉินอยู่ไหน พัฒนาต่อไปอาจฝึกว่า กรณีกระดูกหัก ลำเลียงอย่างไร ใครสนใจก็คุย สอบก็มาฝึก”

10 สิงหาคมที่ผ่านมา จัดโครงการจิตอาสาเพื่อผู้ป่วยฉุกเฉินหรือ EMS Junior ให้ตัวแทนเด็กนักเรียนที่เข้าร่วม เรียนรู้การดำเนินงานในระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉิน

5. ยุทธศาสตร์การประเมินผล (Evaluation) เน้นประเมินกระบวนการตั้งแต่ต้นว่าเกิดได้อย่างไร แต่ละจุดร่วมกันอย่างไร ผู้ปกครองชุมชนเกี่ยวข้องแค่ไหน

นางอัจฉิมาองไกลต่อไปว่า พัฒนาจริงจึงโดยได้เข้าแผนปีการศึกษาหน้าให้ขบโรงเรียนขับเค็ลื่อน แมปีแรกโมเดลนี้ให้ความรู้เกี่ยวกับอุบัติเหตุแต่เท่ากับสร้างโอกาสเชื่อมโยงชุมชนไปยังเรื่องทางสุขภาพอื่นๆ ทุกเรื่อง

“ถ้าเป็นระบบดีจริงตามความคาดหวังหมายความว่าต้องคุยกันบ่อย มีเครือข่ายโครงสร้างงานที่ชัดเจน ตัวมหาวิทยาลัยโมเดลจะขับเค็ลื่อนไปต่อ ขยายผลนำโมเดลนี้ไปใช้ในมัธยม 10 โรง ประถม 10 โรง เราเองจะเอากระบวนการไปช่วยต่อเพื่อกระจายไปทั่วสงขลา เราต้องวิ่งต่อไป ต้องหาเวทีให้เขาพูดคุยนำเสนอสิ่งดีให้โรงเรียนอื่น นั่นจะได้นวัตกรรม ไม่เฉพาะโรงเรียน หน่วยงานอื่นก็อาจนำไปขับเค็ลื่อนระบบก็ได้”

อาจารย์ณรงค์ ชุ่มทอง รองผู้อำนวยการโรงเรียนมหาวิทยาลัยราชวูฒเกล้าว่าแม้ทักษะชีวิตจะเป็นนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการแต่โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชวูฒจังหวัดสงขลา นับว่าเป็นโรงเรียนเดียวที่จริงจังกับการขับเค็ลื่อน

สืบเนื่องมาจากปี 2549-2550 อาจารย์สัจจา ศรีเจริญ ผู้อำนวยการโรงเรียน กำหนดเป็นปีคุณธรรม โดยเล็งเห็นว่าเด็กเปลี่ยนเพราะสังคมเปลี่ยนสื่อเปลี่ยน เด็กมีความคิดของตัวเอง ผู้ใหญ่ก็ไม่มีเวลาดูแลลูก เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ เด็กคิดเอง โดยเอาสื่อมาตัดสิน คิดว่าลูกต้องครูต้องหาทางช่วยนักเรียนให้พ้นจากวิกฤติใหม่ ต้องฝึกความหลากหลายให้อยู่ในสังคมได้

“นักเรียนของเราแต่ละคนจะมี รบ.2 ใบ ใบแรกเป็นการประเมินทางด้านวิชาการ อีกใบเป็นการประเมินทักษะชีวิต ซึ่งมีระเบียบคู่มือชัดเจนว่าต้องทำอะไร แม้เกรดเฉลี่ย 4 แต่ถ้ามีฐานข้อมูลทักษะไม่ดี จะไม่ได้เรียนต่อหรือจบ ต้องแก้ทักษะชีวิต เหมือนกับติด 0 หรือติด ร” อาจารย์ณรงค์เล่า ทักษะชีวิตไม่ต้องการจับผิดนักเรียน แต่ต้องการฝึกวิชาชีวิต วิชาคนให้อยู่ในกรอบ รู้จักกติกา สอดคล้องกับการส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย

เมื่อโยงมาเรื่องจราจร มองเห็นปัญหาเชิงรูปธรรมอย่างหนึ่ง กรณีทางโรงเรียนห้ามนักเรียนพารถจักรยานยนต์มาโรงเรียน ถือว่าเสี่ยงจะเกิดอันตราย

และการมีจักรยานยนต์เป็นโอกาสที่เด็กจะทำความผิดอย่างอื่นสืบเนื่อง เช่น หนีโรงเรียนไปเที่ยว หรือกระทำความผิดอย่างอื่น แต่คำสั่งห้ามไม่ เป็นผล นักเรียนมักหลบเลี่ยงแอบพามาจอดเอาไว้ใกล้โรงเรียน อันเป็น สถานที่ราชการ

“เอามามากถึง 400-500 คัน แอบจอดหลังโรงเรียน พอเอา ทักษะชีวิตมาจับกับเรื่องนี้จึงคลี่คลายเพราะเด็กจะกลัวใบสั่งทักษะชีวิต”

งานนี้อาจารย์ณรงค์ชี้ให้เห็นว่าเกิดสำเร็จได้เพราะเครือข่าย มีทั้ง ตำรวจ คนขับรถสองแถวหน้าโรงเรียน ศิษย์เก่า กระทั่งนักเรียน จำนวนมากโทร.มาแจ้งความผิด ถ้าปล่อยให้ครูวิ่งไล่จับอยู่ส่วนเดียว คงไม่ไหว

เพื่อสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์เดทรอบด้านอาจารย์ณรงค์ให้นโยบาย ไล่เรื่องนี้ลงในหลักสูตร ม.1-ม.2 โดยสอบถามหมายจรจรเบื้องต้น ก่อนขยายผลถึง ม.6 เป็นแบบที่อาจารย์บอกว่า เคยไปดูงานมาจาก สิงคโปร์

“ผมให้เด็กรู้จักกฎจราจรก่อน ให้รู้อันตรายจากการจราจรว่าจะเกิด อะไร เราคุยกับผู้ปกครอง 6 วันรวด ประชุมเด็ก 6 วันรวด ประชุมครู 3 วัน ประชุมเครือข่าย ประชุมนักเรียนให้เข้าใจประเด็นนี้ พร้อม ประสานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ”

ที่ผ่านมานักเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏมักได้รับการยกเว้นจากเจ้าหน้าที่ ตำรวจที่เป็นศิษย์เก่ารุ่นพี่มหาวิทยาลัยวชิรเวศน์ อาจารย์ณรงค์ลงคุยกับ เจ้าหน้าที่ตำรวจปรับมุมมองใหม่

“ตอนนี้จับทั้งนั้น เด็กที่โดนจับมาบอกว่าหลบแล้ว ผมว่าตัว กฎหมายต้องมีผลเป็นตัวบังคับให้คนปฏิบัติ”

อาจารย์ณรงค์เล่าว่า นักเรียน ม.1-ม.6 จะมีคาบเรียนทักษะชีวิต

“นักเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ในเทอม 1 ทุกคนจะต้องสอบผ่านความรู้ เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายจราจร ถ้าสอบไม่ผ่านนักเรียนคนนี้จะไม่ผ่าน หลักสูตร”

อาจารย์ณรงค์ตั้งใจจะทำเรื่องนี้มาก เพราะมองว่าอุบัติเหตุเป็นเรื่องน่าเสียใจ น่าเศร้า

“ถ้าตายจะเสียใจทีเดียว แต่พิการเช่นกรณีที่เกิดขึ้นต้องไปดูแลกันนานเห็นผู้ปกครองเดือดร้อน สังคมเราสนใจปัญหาอุบัติเหตุผ่านสื่อ บางช่วง เช่น สงกรานต์ 7 วันอันตราย กลัวตายปีไม่ก็หน ไม่ตระหนักถึงตลอดเวลา ต้องใส่ในห้องเรียน ดึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมาร่วมมือกัน ประสานการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เพื่อบอกว่าต่อไปนี้จะเอาอย่างนั้นะ เห็นด้วยหรือไม่ พอเห็นด้วยผมชี้แจงว่าบทบาทพวกคุณ คุณจะช่วยเหลืออะไร เรื่องลดอุบัติเหตุจราจรในชุมชนของคุณ และถ้าคุณเห็นเด็กมหาฯ ต้องรับผิดชอบ ต้องช่วย”

นับได้ว่าขณะนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏโมเดลสร้างปรากฏการณ์ใหม่ขึ้นระดับหนึ่งในการเฝ้าระวัง ดูแล ป้องกันอุบัติเหตุ

เอกสารคู่มือคณะกรรมการชุมชน ตามระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนของฝ่ายกิจการนักเรียน โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ จังหวัดสงขลา ปรากฏรายชื่อ เบอร์โทรศัพท์ของคณะกรรมการชุมชน สายด่วนกิจการนักเรียน กรณีผู้ปกครองมีปัญหาเรื่องบุตรหลาน ซึ่งทุกฝ่ายพร้อมทำงาน มีการระบุภาระหน้าที่ของกรรมการชุมชนว่าต้องให้ข้อมูลนักเรียนในชุมชน สอดส่องดูแลช่วยเหลือนักเรียนในชุมชน เสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมและพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนและประสานข้อมูลพฤติกรรมนักเรียนให้เครือข่ายชุมชน

“เคยเกิดเหตุหน้าโรงเรียนก็จริงแต่ในชุมชนมีอุบัติเหตุเยอะกว่า ไม่ใช่เฉพาะเด็ก ม.ว.เท่านั้น แต่เด็ก ม.ว.กว่า 3,500 คน เป็นกลุ่มใหญ่น่าจะเป็นต้นแบบได้ ทำอย่างไรให้เขาเป็นต้นแบบ เราเริ่มทำสิ่งที่ดี เราไม่ได้มุ่งหวังให้เด็ก มว.ป้องกันภัย แต่เรามุ่งหวังว่า อันนี้เป็นแบบอย่างหลังจากนี้จะเอาเรื่องนี้เผยแพร่สู่ข้างนอก กล้าณรงค์เผยแพร่สิ่งเหล่านี้มายินดีที่ สวรรส. เข้ามาช่วย”

อาจารย์ณรงค์บอกว่า มหาวิทยาลัยโมเดลมีเป้าหมายเพิ่มความเข้มแข็งภายใน เมื่อเข้มแข็งแล้วจะออกสู่ภายนอกโดยใช้เครือข่ายชุมชนที่มีอยู่ 33 ชุมชน ถ้าสำเร็จจะขยายสู่ อบต.รอบนอก โดยลงไปคุยกับ นายก อบต. เพื่อลงสู่ชุมชน

“ผมมองว่าในโรงเรียนครูตระหนักรู้แล้ว แต่คนในหมู่บ้านอุปถัมภ์เหตุช่วงสงครามตีพบในสายรองมากกว่า ในหมู่บ้านเมาเหล้าแล้วโยกย้ายที่เดิมหรือออกถนนใหญ่ ผมเชื่อว่าถ้าชุมชนทุกชุมชนตระหนักรู้ทุก อบต.ตระหนักรู้ มีกฎจราจร มีการเผยแพร่มั่นใจว่าเป็นไปได้ ผมไปประเทศอังกฤษ พอเข้าไปในหมู่บ้านในซอยเขาดูแล ออกมาเตือนว่าคุณขับรถเร็ว เขามาร่วมขนาดนั้น”

ผลที่เกิดขึ้นในโรงเรียนมหาวิทยาลัยหลังจับเคลื่อนกิจกรรมออกแล้วอาจารย์ณรงค์บอกว่า เด็กมีความตระหนักรู้เรื่องอุบัติเหตุจราจรเห็นได้ชัด แม้จะยังมีคนแอบนำรถจักรยานยนต์มาโรงเรียนแต่ลดน้อยลง การซึ่งรถมอเตอร์ไซค์ของเด็กนักเรียนน้อยลง

“ผมเชื่อว่าผมกำลังทำให้สำเร็จ การนำทักษะชีวิตมาแก้ปัญหาพฤติกรรมนักเรียนน่าจะเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน เพราะไม่ได้วัดว่าได้หรือตก แต่ฝึกให้มีวินัย รู้จักเคารพกฎกติกา”

อาจารย์อัจฉรา รัตนจรณะ ฝ่ายกิจการนักเรียนกล่าวว่า ทักษะชีวิตหมายถึงจิตใจในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความเป็นคนเพียบพร้อมทุกด้าน ทั้งความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และพฤติกรรม สำหรับการดำเนินการมหาวิทยาลัยโมเดลให้ความสำคัญ การดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

“เราก็อยากให้ทุกองค์กรในสงขลามาช่วยกัน อาจารย์ณรงค์ลงไปคลุกชุมชน ชุมชน 33 แห่ง ชวนเข้ามามีส่วนร่วม และร่วมอย่างถูกต้องคือให้ความรู้เด็กได้ด้วย มีตำรวจ ชุมชนเครือข่าย ผู้ปกครองเครือข่าย สสจ. เข้ามาทุกองค์กรที่มีส่วน”

สำหรับโรงเรียน มีสถานักเรียนเป็นตัวตั้ง โรงเรียนมีคณะกรรมการนักเรียนที่มาจากกาเลือกตั้ง ทุกกิจกรรมถ้าเกี่ยวข้องกับนักเรียนจะให้ผ่านกรรมการนักเรียน

“มหาวิทยาลัยโรโมเดล คือเอาทุกองค์กรที่เกี่ยวข้องมาประชุมร่วมกัน แล้วคิดวิเคราะห์สภาพทั่วไป เพื่อกำหนดกลยุทธ์ แผน โครงการต่างๆ เราให้ความสำคัญเรื่องระบบดูแล มีการประชุมผู้ปกครองทั้งผู้ปกครองชั้นเรียน อย่างน้อยเทอมละ 2 ครั้ง”

ลึกลงไปในโรงเรียนมีกรรมการเครือข่ายระดับชั้น กรรมการในห้องเรียนกรรมการสายชั้น และกรรมการระดับโรงเรียน มาคุยทุกปัญหาเมื่อมาคุยจะได้ข้อมูลว่าต้องการอะไร เด็กมีปัญหาอะไร

“สำรวจชุมชนที่ช่วยโรงเรียนเกิดเพราะเรามีศิษย์เก่าเป็นตำรวจมาก บางที่ตำรวจโทร.เข้ามาว่ามีน้องโรงเรียนไปอยู่ตรงนั้นตรงนี้ ก็คิดว่าทำให้เป็นระบบ มีชุมชนเครือข่ายเข้ามาจัดการร่วมกับตำรวจ แม้แต่คนขับรถ แม้คำที่เกี่ยวข้องตรงนี้ เราจัดทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ตั้งแต่ร่วมเห็นปัญหา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมิน แล้วร่วมกันชื่นใจ”

นายชิต ส่งกุลพงศ์ ประธานผู้พิพากษาสมทบ หนึ่งในเครือข่ายมหาวิทยาลัยโรโมเดล กล่าวยอมรับว่าทักษะชีวิตเป็นกลยุทธ์ที่ใช้ได้เอื้อมากและน่าจะเป็นโครงการนำร่องให้กับสถานศึกษาอื่นๆ

“บทบาทผมที่เป็นผู้พิพากษาสมทบ มีบุคลากรเกี่ยวกับชีวิตและกฎหมายเกี่ยวกับเยาวชนมาเกี่ยวข้อง พร้อมมาพูดคุยกับโรงเรียน ถ้าเชิญมาให้ความรู้ก็ยินดีและถ้าขยายเป็นเรื่องทักษะชีวิตพิชิตปัญหาอุปบัติจรรจงฟังดูแล้วมีค่ามาก” นายชิตกล่าวและว่า ปัญหาที่พบเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นกลุ่มของเด็กที่อยู่นอกระบบโรงเรียนจะอย่างไรต่อไป ทุกวันนี้กระบวนการยุติธรรมมีมุมมองใหม่ว่าเยาวชนเป็นผู้รู้เท่าไม่ถึงการณ์พร้อมให้ออกาสแก้ตัว กลับมาสู่ครอบครัวมากกว่าลงโทษ ซึ่งชุมชนพร้อมรองรับ นอกจากประเด็นอุบัติเหตุ ต้องให้ความรู้ พร้อมปัญหาอื่นๆ ของเยาวชน เพศ ลักทรัพย์ ยาเสพติด

“ผมมองว่าการให้ความรู้เด็กยังไม่ได้ผลเท่าไร เด็กไม่สนใจอยากให้ทางโรงเรียนมหาวิทยาลัยไปร่วมกิจกรรม เพื่อมองเห็นปัญหา เกี่ยวข้อง สำหรับผมยินดีช่วยเหลือ”

พ.ต.ท.ถาวร ผลกล้า สวป.สถานีตำรวจภูธรเมืองสงขลา ศิษย์เก่า โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏกล่าวว่า ตำรวจมีหน้าที่ปราบโจร แต่หน้าที่ทุกวันนี้ไม่ใช่หน้าที่นั้นอย่างเดียวแล้ว

“ผมเน้นการให้โอกาสไม่เน้นทำลายเด็ก ที่เน้น มว.มากหน่อย เพราะผมเป็นศิษย์เก่าอยากให้มี มว.เป็นแบบให้กับเด็กคนอื่น ถ้ากระทำผิดจะมานั่งชี้แจง อบรม สั่งสอน ที่จริงมีเด็กทุกโรงในสงขลา พยายามชี้แจงอธิบาย ถ้าเขาเข้าใจก็ปล่อยกลับ บางเรื่องมาถึงโรงเรียนยกเว้นความผิดเกี่ยวข้องรุนแรงต้องดูว่าเอาอย่างไร อย่างเอารถมาโรงเรียนหนีเรียน พบโพยบอลในกระเป๋าย่างนี้ ต้องดูเป็นรายๆ อย่งไรเราพยายามไม่ให้เขามาเสียหายในช่วงเวลาตรงนี้”

พ.ต.ท.ถาวร มองว่ากิจกรรมทางโรงเรียนช่วยได้เยอะ เพราะถ้าเด็กมีปัญหา ที่สุดก็ถึงตำรวจอยู่ดี แต่ถ้าเด็กไม่มีปัญหาตำรวจก็สบาย

“ตรงนี้จะสนับสนุนเต็มที่ทุกโครงการ ที่สำนักงานสาธารณสุข เสนอมา เป็นประโยชน์สำหรับส่วนรวม และตำรวจพร้อมช่วยเหลือทุกเรื่อง”

นายชาติรี ปรีชาชาญ นักเรียนชั้น ม.5/14 ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานนักเรียน ปี 2551 กล่าวว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏโมเดล เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน ตั้งแต่จัดระเบียบหน้าโรงเรียน

“แต่ก่อนเวลามาส่ง รถมีสองเลนจะเต็มติดยาว เราจัดระเบียบรถยนต์เป็นเลนเดียว ตั้งกรวยไว้ให้เจ้าหน้าที่โบกเป็นเลนเดียว ลดอุบัติเหตุได้ เพราะครั้งหนึ่งเกิดอุบัติเหตุ เพราะรถจอดแน่นทุกเข้าทุกเย็น พอมาทำตามโครงการจัดระเบียบจราจรให้รถไม่จอดนาน ให้รถทยอยเข้ามา รถผ่านสะดวกขึ้น”

ชาตรีทำหน้าที่โฆษกรายการเสียงตามสายยามเช้าของโรงเรียน เขาพูดเรื่องอุบัติเหตุ และเปิดสปอร์ตอุบัติเหตุที่ได้จากสำนักงาน สาธารณสุขจังหวัดสงขลา

“อย่างเรื่องกฎจราจร หมวกกันน็อค เราจะพูดเสริม เหมือนการจัดรายการวิทยุทั่วไปอย่างเปรียบเทียบสถิติการใส่หมวกกันน็อคได้อย่างไร หรือพูดว่า ทุกๆ ปัญหาของอุบัติเหตุเกิดจากการฝ่าฝืนกฎจราจร”

ชาตรียังรับเป็นดีเจจัดรายการอยู่ตามสถานีวิทยุเอกชนอยู่หลายแห่ง เมื่อมีโอกาสเขาจะเอาเรื่องนี้ไปเผยแพร่

“ที่สถานีวิทยุที่ผมไปจัดครั้งหนึ่งเจ้าของสถานีเขาถามว่าผมเปิดสปอร์ตอุบัติเหตุทำไม เกือบทะเลาะกัน ผมอธิบายว่าวิทยุเป็นเอกชน เป็นเชิงพาณิชย์ แต่เห็นแก่ตัวอย่างเดียวไม่ได้ ต้องช่วยสังคมบ้าง เขาก็โอเค เขาเข้าใจว่าเราทำอะไรเพื่อสังคม”

ในฐานะประธานนักเรียน เขาเล่าว่าได้ร่วมกิจกรรมมหาวชิราวุธ โมเดลทุกเรื่อง อย่างโครงการอบรมดีเจเป็นโครงการของมหาวชิราวุธ โมเดล และของกรรมการนักเรียน มาบูรณาการกันจะมีการให้ความรู้เรื่องอุบัติเหตุ และการจัดรายการวิทยุมารวมกัน

“เอาดีเจมาอบรมให้น้องๆที่สนใจมาเข้าร่วม พออบรมเสร็จจะให้นักเรียนแต่ละคนมาจัดรายการเสียงตามสายยามเช้า เป็นการฝึกความกล้าอะไรไปด้วย ทุกคนได้ประโยชน์ ได้เรียนรู้เรื่องอุบัติเหตุด้วย”

ชาตรีมองว่า มหาวชิราวุธโมเดลเป็นแบบอย่างของการป้องกัน และลดอุบัติเหตุของโรงเรียน

“ทุกอย่างจะเริ่มได้ต้องเริ่มที่ตัวเราก่อน เราจะปลูกฝังพี่น้องทุกคนในการเฝ้าระวัง และป้องกันอุบัติเหตุ และให้ทุกคนรู้ในเรื่องนี้”

ความร่วมมือของมหาวชิราวุธโมเดล ภายในระหว่างโรงเรียนกับนักเรียน ชุมชน ครูอาจารย์ บุคลากร ภายนอกมีนักเรียนเก่า ตำรวจ ภาคเอกชน ชุมชน

ทุกส่วนสำคัญ เป็นเครือข่ายอยู่ทั่ว มีเครือข่ายรายชื่ออยู่พร้อม
ว่าใครอยู่ที่ไหน เรียกพบประชุมได้ตลอด

“การแก้ปัญหาให้นักเรียนแอมโมเตอร์ไรค์สำเร็จได้เพราะศิษย์เก่า
และชุมชนช่วยเป็นหูเป็นตา เด็กเอารถไปซิ่งโชว์สวยๆ ไปยกล้อโชว์บ้าง
พอเกิดปัญหาโรงเรียนก็เสีย คนก็ว่าเด็กมหาอีกแล้ว ก่อนหน้านี้
มาตรการไม่แข็งแรงเท่าไร ตอนหลังแข็งแรงขึ้น กับเครือข่ายข้างนอกด้วย
และด้านในจะมีเป็นสายให้ เด็กจึงไม่กล้าทำผิดอีก”

ชาตรียอมรับว่า มหาวิทยาลัยโมเดลทำให้เกิดความตระหนัก
อุบัติเหตุอย่างชัดเจน เขาประเมินจากการพูดถึงตามสาย มีเด็กสนใจ
และสนใจกิจกรรมเกี่ยวเนื่องทั้งหลาย

น.ส.ศิริวรรณ แก้วนพรัตน์ รองประธานนักเรียนกล่าวว่า การแก้
ปัญหาอุบัติเหตุ นักเรียนมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน เช่น หน่วย
ปฏิบัติการจราจร (ปจร.) ทำหน้าที่ร่วมกับตำรวจหน้าโรงเรียน จัดระเบียบ
การจอดรถ คนข้ามถนน คนเดินเท้า

ปจร. จะมีการอบรมจราจร สัญญาณอะไรกันมากขึ้น การเป่านกหวีด
สัญญาณเตือนให้หยุด การออกอากาศเสียงตามสายมีการขอความ
ร่วมมือทำให้ตระหนักมากขึ้น เธอมองว่าการพูดมากๆ บ่อย คงเข้าไป
ในความคิดของทุกคนจนได้

“หลังรณรงค์มีการระวังตัวมากขึ้น เป็นระเบียบมากขึ้น เมื่อก่อน
รถตู้ๆ จอดสะเปะสะปะ ตอนนี้มีระบบการจอด ขึ้นเป็นระเบียบ
ไม่มีการโหน เห็นได้ชัดต่างจากเมื่อก่อน” เธอว่าแม้ยอมรับว่าเด็ก
นักเรียนจำนวนหนึ่งยังแอบใช้มอเตอร์ไรค์มาโรงเรียน และยังแอบซิ่ง
แต่เหลือน้อย.

11.

สภาอาหารปลอดภัยสงขลา ก้าวสำคัญแห่งสุขภาพองค์รวม

การเกิดขึ้นของสภาความร่วมมือเครือข่ายความปลอดภัยและความมั่นคงด้านอาหารจังหวัดสงขลาหรือ “สภาอาหารปลอดภัยสงขลา” นับเป็นก้าวสำคัญอันนำพาสู่มิติใหม่ด้านสุขภาพ

ชาวสงขลาสามารถจัดตั้งสภาอาหารปลอดภัยพร้อมก้าวเดินสำเร็จเป็นแห่งแรกของประเทศไทย

อาจารย์ภาณุ พิทักษ์เผ่า นายกสมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท และแกนนำสภาอาหารปลอดภัยสงขลาเล่าว่า แนวคิดสภาอาหาร

ปลอดภัยเกิดขึ้นสมัยที่นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ดำรงตำแหน่งรอง
นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์ เห็นความสำคัญและมีแนวนโยบายเกี่ยวกับอาหารปลอดภัย
และความมั่นคงทางอาหาร จึงเชิญตัวแทนจากหลายภาคส่วนเข้า
ประชุมที่ทำเนียบรัฐบาล

“ท่านเห็นว่าเรื่องนี้ นักการเมืองมาจากการเลือกตั้งมักไม่สนใจ
เพราะไม่ใช่เรื่องจะได้คะแนนเสียง ท่านจึงเห็นว่าน่าจะขับเคลื่อนเรื่อง
นี้โดยรูปแบบสภาพที่มีความยั่งยืนไม่ว่าการเมืองจะเป็นอย่างไรต่อไป
จึงติดต่อองค์กรภาคประชาชนที่ทำเรื่องนี้อยู่แล้วทั่วประเทศ ผมเป็น
ตัวแทนของภาคใต้” อาจารย์ภาณุเล่า

การประชุมต่อเนื่อง 2-3 ครั้งในตึกบัญชาการทำเนียบรัฐบาล
ในที่สุดมีการตั้งสภาความร่วมมือเครือข่ายความปลอดภัยและความ
มั่นคงด้านอาหารเป็นองค์กรระดับชาติ หลายฝ่ายร่วมลงนามบันทึก
ความเข้าใจ (MOU) มีนายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม รองนายกรัฐมนตรี
และรัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ขณะนั้น
เป็นประธาน บุคคลสำคัญระดับผู้บริหาร มีผู้บริหารจากธนาคารเพื่อการ
เกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ตัวแทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
กระทรวงสาธารณสุข และตัวแทนภาคประชาชนจากทั่วประเทศ

สภาพนี้มีแนวทางขับเคลื่อนจากภาคประชาชนจับมือกับฝ่ายราชการ
ที่เกี่ยวข้อง โดยรัฐจะสนับสนุน

ระดับชาติมีการร่างธรรมนูญความร่วมมือเครือข่ายความปลอดภัย
และความมั่นคงด้านอาหาร มีร่างแผนแม่บทการขับเคลื่อนเครือข่าย
ความปลอดภัยและความมั่นคงด้านอาหาร ภายใต้ความร่วมมือของ
สภาความร่วมมือเครือข่ายความปลอดภัยด้านอาหารมีวิสัยทัศน์ว่าชุมชน
ผลิตอาหารปลอดภัยสู่สุขภาพชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่ก่อให้เกิดความ
มั่นคงด้านอาหาร

พันธกิจ 2 ประการ 1.สนับสนุนให้เกิดพื้นที่รูปธรรมการผลิตอาหารปลอดภัย และมีความมั่นคงด้านอาหารตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และ 2.สนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยง และการประสานงานระหว่างผู้ปฏิบัติตลอดห่วงโซ่อาหาร ตั้งแต่ผู้ผลิตถึงผู้บริโภค เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนนโยบายความปลอดภัยและความมั่นคงของอาหาร

ยุทธศาสตร์หลัก 1.ส่งเสริมการเรียนรู้ และจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตอาหารปลอดภัย 2.ส่งเสริมการตลาดอาหารปลอดภัยในและนอกชุมชน 3.ส่งเสริมการสื่อสารสาธารณะและการประชาสัมพันธ์ 4.พัฒนาเครือข่ายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5.ระบบติดตาม/ประเมินผล และการจัดระดับความเข้มแข็งของกลุ่ม และ 6.การหาทุนสนับสนุน

กรอบแนวคิดเรื่องนี้สภาระดับจังหวัดจะเป็นผู้ขับเคลื่อนโดยจัดทำเป็นต้นแบบระดับจังหวัด 23 แห่ง สภาระดับภูมิภาคเป็นผู้สนับสนุนและหนุนเสริม รวมทั้งการจัดการความรู้ระหว่างสมาชิกเครือข่ายระดับจังหวัดในภูมิภาค และรวบรวมองค์ความรู้เป็นคลังความรู้ ส่วนสภาระดับชาติ สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการขับเคลื่อนระดับประเทศ

อาจารย์ภาณุเล่าว่า ตอนนี้องค์กากระดับภาคยังเกิดไม่ได้ เพราะระดับจังหวัดยังไม่เติบโต จึงยังไม่มีที่ไหนมีการขับเคลื่อนเรื่องนี้ชัดเจน แต่จังหวัดสงขลาพร้อมมากที่สุด

“เกิดจากว่าเรามีทุนที่ทำอยู่ก่อนแล้ว เริ่มจากแผนอาหารและสุขภาพที่เป็นประเด็นหนึ่งในเครือข่ายสร้างเสริมสุขภาพจังหวัดสงขลา”

รูปธรรมที่ชัดเจนของสงขลาเกิดเนื่องจากมีแนวปฏิบัติภารกิจเกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่แล้ว ถึงไม่มีสภาอาหารปลอดภัยเกษตรกรส่วนหนึ่งเดินทางทำมาตลอด

สมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไทเองทำการส่งเสริมการทำเกษตรไร้สารพิษบนแนวคิด *“ปลูกเพื่อกิน กินสิ่งที่ปลูก ถ้าเหลือขาย”* เชื่อมต่อกับศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียง ที่นำโดยอาจารย์

ภาคอื่นเช่นเดียวกัน จัดอบรมเกษตรกรทุกภาคส่วนไม่ว่าภาครัฐ เอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน ก่อนจะลงมือทำจริง นั้นเป็นหนทาง สร้างมาตรฐานของสินค้าไร้สารพิษอย่างแท้จริง มีใบรับรองคุณภาพ ตรวจสอบได้ ไม่ใช่จะเป็นใครก็ได้ส่งสินค้าประเภทนี้ออกขายสู่ตลาด กระแสสังคมอาจหันมาสนใจเรื่องนี้ แต่อาจยังรู้เพียงผิวเผิน คนจำนวนมากยังต้องเสี่ยงกับการบริโภคไม่ปลอดภัยต่อไป

ศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียงสามารถผลิตเกษตรกร ไร้สารพิษตัวจริงของจริงเชื่อมโยงกับส่วนอื่นๆ เช่นแผนสุขภาพจังหวัด สงขลา นับเป็นการเคลื่อนตัวแบบองค์รวม

การเชื่อมกับโครงการผักปลอดภัยคนปลอดภัยของโรงพยาบาล หาดใหญ่ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลอาหารปลอดภัยนำร่องของกระทรวง สาธารณสุข โรงพยาบาลหาดใหญ่รับเป็นตลาดแน่นอนสำหรับรองรับ ฝ่ายผู้ผลิตแต่ไม่พอ

กระแสการผลักดันตลาดอาหารปลอดภัย เป็นตลาดกลางชัดเจน ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง ร้านอาหารครัวเพื่อนสุขภาพ เลขที่ 217/12 ถนนศุภสารรังสรรค์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ของอาจารย์ภาณุ ทำหน้าที่เป็นตลาดกลางของสมาชิกเครือข่ายสภาอาหารปลอดภัย ได้อีกระดับหนึ่ง

สภาอาหารปลอดภัย เชื่อมโยงกับสมาคม

เกษตรอินทรีย์วิถีไทยที่ผลิตและส่งเสริม

ให้เกษตรกรหันมาปลูกพืช

แบบไร้สารเคมี มีกลไก

การทำงานทางด้าน

ผลิต การตลาดที่

ดำเนินการต่อเนื่อง

มาแล้ว เชื่อมกับ

ศูนย์เรียนรู้คุณธรรม

เศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้และสร้างเกษตรอินทรีย์วิถีไท ตามหลัก ฟังตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง

“การเปิดเวทีรับฟังความเห็นที่โรงพยาบาลหาดใหญ่มา 2-3 ครั้ง มีการขยับจากหาดใหญ่พื้นที่ซึ่งมีความพร้อมมากที่สุดโดยเฉพาะ โรงพยาบาลหาดใหญ่ที่รับซื้อผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ขยับขยายออกไป สู่อื่น”

สภาพความร่วมมือเครือข่ายความปลอดภัยและความมั่นคงด้าน อาหาร จะเกิดจาก 4 ส่วนคือ

- ผู้ผลิตหรือเกษตรกร
- ผู้บริโภค
- ผู้ทำตลาด เช่น ชมรมผู้ประกอบการร้านอาหารปลอดภัย ภัตตาคาร โรงแรม
- ผู้สนับสนุน เช่น กระทรวงสาธารณสุขที่มีนโยบายเรื่องอาหาร ปลอดภัยอยู่ ส่วนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สนับสนุนให้มีการผลิต โดยปราศจากสารเคมี และศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียงของ สมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท ที่สนับสนุนส่งเสริมให้เกษตรกรเรียนรู้ และกลับไปผลิตอาหารปลอดภัย เป็นต้น

การขยับทั้ง 4 ฝ่ายออกไปยังอำเภอต่างๆ ทั่วจังหวัดสงขลานั้นจาก โรงพยาบาลสงขลาซื้อผลผลิตจากสมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท โดย ระบบประมูล ผู้ประมูลได้ต้องเป็นสมาชิกของสมาคมเกษตรอินทรีย์ วิถีไท ทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตจากเครือข่ายฯ ส่งให้โรงพยาบาล

โรงพยาบาลหาดใหญ่มีนโยบายรับซื้อผลผลิต ซึ่งสมาชิกไปส่งได้ อิสระ แต่มีข้อจำกัดรับผลผลิตได้ไม่มาก จึงมีแนวคิดเรื่องทำตลาดกลาง ในรูปแบบสหกรณ์เอาไว้รองรับ

“อำเภอสติงพระผมไปร่วมด้วยเห็นว่าเป็นไปได้ เพราะมีองค์กร หลักอยู่โรงพยาบาลระโนด ผู้อำนวยการโรงพยาบาลรับได้คนดีศรีสงขลา พร้อมผมก็ได้คุยกันมีนโยบายว่าอยากให้ร้านอาหารในโรงพยาบาลรับซื้อ

พืชผักผลผลิตจากเครือข่ายของเรา กำหนดวันจำหน่ายผัก จุดจำหน่ายผัก ผลไม้ ข้าวสาร สินค้าเกษตรแปรรูป เป็นเดือนละครึ่ง เป็นการเริ่มขยับ”

อีกด้านหนึ่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (มอ.) กำลังจะร่วมกับสภาอาหารปลอดภัย ร่วมกำหนดให้มีวันผักสด ทุกวันศุกร์ช่วงเย็น หลังเลิกงาน จะมีการจำหน่ายผักไร้สารพิษ ที่ด้านหน้าสถานีวิทยุ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และจัดกิจกรรมทัวร์เกษตรอินทรีย์สำหรับผู้บริโภคที่สนใจว่าของที่นำมาขายปลอดภัยอย่างไร จุดดังกล่าวยังจะมีการให้ความรู้เกี่ยวกับอาหารปลอดภัย เช่น ปัญหาสารกันมอดในข้าวสาร ประเด็น พืช ผัก ผลไม้ สินค้าเกษตรแปรรูป เป็นต้น โครงการนี้จะเริ่ม มกราคม 2552 เป็นการเปิดตลาดให้กว้างขึ้นอีกสำหรับผู้ผลิตอาหารปลอดภัยที่ผู้บริโภคมาซื้อที่นี้อาจารย์ภาณุสามารถรันตีความมั่นใจได้อย่างไม่ต้องสงสัย

“ที่เกิดตรงนี้ส่วนหนึ่งเพราะมองว่าที่เป็นอยู่ตลาดเกษตร มอ. มันเพี้ยนไปเสียแล้ว ผมเองเป็นผู้ริเริ่มทำตรงนี้โดยส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกผักอินทรีย์ที่เราควบคุมและผลิตจริง แต่ระยะหนึ่งทางคณะทรัพยากรธรรมชาติเจ้าของโครงการเห็นอย่างนั้นก็มีผู้เช่าน้อยรายได้น้อย สุดท้ายจึงไม่ได้สนใจเรื่องความปลอดภัย ผมลาออกจากกรรมการตลาดเกษตร มอ. สืบเนื่องจากนโยบายเปลี่ยนไปดังกล่าว ขณะที่ทุกวันนี้ผู้บริโภคส่วนหนึ่ง ยังเข้าใจว่าตลาดเกษตร มอ. เป็นตลาดปลอดภัยจริงๆ ไม่เหลือเค้าแล้ว”

อาจารย์ภานุเล่าว่านายแพทย์รุ่งโรจน์ ก้าวพานิช รองนายกเทศมนตรีนครหาดใหญ่ชวนไปคุยว่าฐานะที่เทศบาลนครหาดใหญ่มีตลาดสดน่าจะมียูมพีชผักปลอดภัย

“อันนี้คงต้องดูกันต่อไปว่าจะช่วยอย่างไร รองนายกบอกว่าจะเริ่มที่ตลาดโค้งโค้งก็ลองดูก่อนว่าเป็นไปได้หรือไม่ เพราะในตลาดของเรากลัวว่าจะไปกระทบผู้ค้าผักทั่วไปเดิม”

ไม่นานมานี้ จงกลณี วิทยารุ่งเรืองศรี ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการอาหารปลอดภัย กระทรวงสาธารณสุข เดินทางพบอาจารย์ภาณุพร้อมกับที่ปรึกษาอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร และเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตร ที่ดำเนินการเรื่องสภาความร่วมมือเครือข่ายความปลอดภัยและความมั่นคงด้านอาหารแห่งชาติ

“เขาได้มาเห็นว่าสงขลาไปได้มากกว่าจังหวัดอื่น ที่อื่นคนที่ทำเกษตรอินทรีย์ก็ทำไปขายเอาเอง ผมเข้าใจว่าเป็นแบบนั้น คนที่กินก็ไม่ว่างไปซื้อที่ไหน เอาที่ไหน เหมือนว่าต่างคนต่างทำ ผู้บริโภคไปซื้อผักในศูนย์การค้า ไม่น่าจะปลอดภัยจริงหรือเปล่า แต่ถ้าเกิดสภาความร่วมมือขึ้นมา อย่างสงขลาที่เราทำอยู่นี้มีคนกิน คนปลูก ผู้สนับสนุน ชมรมผู้ประกอบการร้านอาหาร ได้พบกันรู้ว่ามีตลาดตรงไหน และสามารถตรวจสอบได้”

คณะจากทางส่วนกลางชุดดังกล่าวได้ปรึกษาอาจารย์ภาณุว่า สภาฯ อาหารปลอดภัยสงขลาจะช่วยอะไรต่อไปในปี 2552 โดยจะช่วยเหลืองบประมาณ ซึ่งก่อนหน้านั้นการขับเคลื่อนเรื่องอาหารปลอดภัยพูดกันซัดว่าจะไม่มีการสนับสนุนงบประมาณให้แต่ละจังหวัดไปดำเนินการเอาเอง

ทุกวันนี้สภาฯอาหารปลอดภัยสงขลามีการประชุมต่อเนื่องทุกเดือน ผู้บริโภค ผู้ผลิต ผู้สนับสนุน ผู้ทำตลาด มีข้อเสนอ ข้อคิดเห็น สามารถใช้เวทีดังกล่าวมาแลกเปลี่ยนถึงเรื่องราวต่างๆ

จากการขับเคลื่อนอย่างจริงจัง มีการสนับสนุนจากสังคมโดยมีนักธุรกิจรายหนึ่งมอบรถยนต์ 1 คันมาใช้ในการขนส่งผลผลิตของสมาชิกเครือข่ายฯ

นอกจากในจังหวัดสงขลา สภาอาหารปลอดภัยสงขลา ค่อยขยับไปจังหวัดใกล้เคียง

“จากการที่สมาคมภัตตาคารไทยจัดสัมมนาสมาชิกร้านอาหารทั่วประเทศ เขาเชิญผมไปพูดที่โรงแรมลีการ์เดน หาดใหญ่ เราไปนำเสนอว่าสงขลากำลังขับเคลื่อนสภาอาหารปลอดภัย ซึ่งจะได้ประโยชน์กันทุกฝ่าย ถ้าใช้ผลผลิตของเครือข่าย น่าจะทำให้ลูกค้ามีความเชื่อถือ”

ถัดจากนั้นจังหวัดพัทลุงชวนอาจารย์ภาณุไปบรรยายที่พัทลุงซึ่งที่นั่นมีชมรมผู้ประกอบการร้านอาหารปลอดภัยเช่นเดียวกัน อาจารย์เสนอแนวคิดไปว่าร้านอาหารสามารถคุยกับสมาชิกเครือข่ายเกษตรอินทรีย์พัทลุงได้คล้ายกับที่สงขลาทำอยู่หรืออาจส่งสมาชิกมาเรียนรู้ที่ศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง มองว่าการเคลื่อนไหวในลักษณะการเรียนรู้คิดว่าน่าจะไปได้ดี และคึกคัก

“ร้านอาหารบางร้านอาจมีพื้นที่ในการปลูกผักเองก็ได้”

จากการเคลื่อนสภาอาหารปลอดภัยตามสภาพที่เป็นจริง ทำให้มีองค์กรอื่นเข้ามาร่วม ผ่านศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียง

“รศ. มีลูกค้าที่เป็นหนี่อยู่ 3,000 กว่าคน เขาส่งลูกค้าเหล่านี้มาให้ทางผมอบรมที่ศูนย์คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียง”

เกษตรกรเหล่านี้พึ่งตัวเองไม่ได้ เป็นหนี่ไม่รู้ว่าจะใช้หนี่อย่างไร แต่พอผ่านกระบวนการเรียนรู้ เขามีความหวังกลับไปเปลี่ยนแปลงการผลิต ตามที่เขามีความรู้ที่ได้เรียน เดิมเคยซื้อปุ๋ยเคมีกระสอบละ 1,300-1,400 บาท สำหรับทำนาปลูกผัก พอผ่านกระบวนการเรียนรู้ว่าปุ๋ยหมักทำอย่างไร การไม่ใช้สารเคมี น้ำหมักสมุนไพรอย่างไร

ด้านสาธารณสุข สภาอาหารปลอดภัยส่งเสริมสุขภาพคนที่ผ่านหลักสูตรที่ศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียง เพราะสามารถพัฒนาชีวิตองคร่วม

“คนกินเหล้า 20-30 ปี มาเลิกเหล้าได้เด็ดขาด ลด ละเลิก เหล้า บุหรี่ ซึ่งเป็นเรื่องยากมาก แต่พอมีกระบวนการเรียนรู้องคร่วมเรื่องสุขภาพ

ทำให้คนเข้าใจอย่างชัดเจน แม้แต่เรื่องของแผนสุขภาพตำบลที่ผมไปร่วมสังเกตการณ์ พบว่าการไปทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่าแผนสุขภาพคืออะไร เป็นเรื่องยาก เขายังงงอยู่ว่าสุขภาพคืออะไร เข้าใจว่าการไปโรงพยาบาลคือสุขภาพ คำว่าแผนสุขภาพมันคืออะไรมองไม่เห็น ผมเลยเคยเสนอว่าแผนสุขภาพ 14 ประเด็นน่าจะส่งมาเข้าสู่ศูนย์เรียนรู้เป็นหลักสูตรใช้ประโยชน์ตรงนี้”

ศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียง ยังขยายฐานการเรียนรู้จากคนที่เรียนรู้ไปแล้วจัดทำศูนย์เรียนรู้ที่บ้านขึ้นมาเอง

“อย่างบ้านไต่ะอิหม่ามรอหิม (สะอู) อำเภอนะนะ เอาความรู้ที่ได้ไปทำต่อจัดทำศูนย์เรียนรู้ขึ้นที่บ้าน เราส่งคนไปสนับสนุนให้มีชุดความรู้ อย่างการผลิตไบโอแก๊สในการหุงต้มอาหาร ไปทำเป็นตัวอย่างเอาไว้เลย หรือเตาที่ผลิตน้ำส้มควันไม้ ซึ่งใช้รักษาอาการปวดฟัน โรคผิวหนังเรื้อรัง หรือใช้กำจัดแมลงศัตรูพืช”

ที่อำเภอสทิงพระก็จะมีศูนย์ที่กระจายเกิดขึ้นในชุมชนหลายแห่ง ทางอาจารย์ภาณุ จัดสื่อเรียนรู้รูปแบบวีซีดีชุดปลูกผัก ปุ๋ยสูตรต่างๆ สบู่ น้ำยาล้างจาน ให้เรียนรู้เองได้

“มันเป็นเรื่องของ การเสริมสร้างสุขภาพและการพึ่งตนเองในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่ององค์รวม”

ล่าสุดทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังมอบหมายอาจารย์ภาณุ ทำหลักสูตรต้นกล้าเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเยาวชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยจะมีการพาเยาวชนรุ่นละ 100 คน มาเรียนรู้ที่ศูนย์คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียง

“หลักสูตรนี้จะบูรณาการเช่นเดียวกับสภาฯอาหารปลอดภัยนี่คือทำให้เขาู้การผลิต การตลาด ที่พึ่งตัวเองได้ เรื่องสุขภาพอะไรต่างๆ”

โดยภาพรวมของสภาฯอาหารปลอดภัยจึงพบว่าเริ่มขยายผลวงกว้าง โดยสงขลาเป็นศูนย์กลาง.

เสียงงานรับ

นพ.ไพโรจน์ วราจิต รองผู้อำนวยการโรงพยาบาลหาดใหญ่ กล่าวเปิดเวทีในการสัมมนาสภาอาหารปลอดภัยเมื่อ 16 มิถุนายน 2551 ว่า จากภาวะเศรษฐกิจที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ นับเป็นเหตุผลที่ประชาชน มีโอกาสบริโภคอาหารที่ไม่ปลอดภัยมากยิ่งขึ้น วิธีที่เน้นความง่าย เร็ว และถูก คนขามมีแนวโน้มทำอาหารไม่ปลอดภัย เช่นการใส่สีผสมอาหาร แทนการใช้สีจากธรรมชาติ เป็นต้น

“ผู้บริโภคก็ต้องรับกรรมกันไป” นพ.ไพโรจน์กล่าว และว่าทาง โรงพยาบาลตระหนักถึงเรื่องนี้ และได้ดำเนินกิจกรรมอาหารปลอดภัย มาระยะหนึ่ง ยาวนานพอสมควร เพียงแต่สังคมอาจยังไม่ได้รับรู้มากนัก เป็นโครงการที่ทำร่วมกับภาคประชาชนทำอาหารที่ปลอดภัยที่สุด สำหรับเลี้ยงคนไข้ในโรงพยาบาลหาดใหญ่ โดยใช้ผักปลอดสารพิษ นอกจากนั้นยังเปิดตลาดผักปลอดสารพิษขึ้นมาในโรงพยาบาลอีกด้วย

จกกลณี วิทยารุ่งเรืองศรี ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติอาหารปลอดภัย กระทรวงสาธารณสุขกล่าวว่า โอกาสที่ฝ่ายผลิตและฝ่ายผู้บริโภค จะมาเจอกันนั้น เป็นได้ยาก แม้ว่าทางกระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายอาหาร ปลอดภัย ทั้งในโรงพยาบาล โรงเรียน หน่วยงานราชการ ร้านอาหาร ฯลฯ

“เราพบว่าในอาหารทั่วไปมักมีสารเคมี เชื้อจุลินทรีย์ปนเปื้อน” ผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติอาหารปลอดภัยกล่าวและว่า กำลังขับเคลื่อน โดยมองโรงพยาบาลหาดใหญ่เป็นต้นแบบ

เพ็ญพิศ วัฒนพฤกษ์ นักโภชนาการจากฝ่ายโภชนาการ และ ศิริวรรณ เดี่ยวสกุล พยาบาลวิชาชีพ หน่วยเวชกรรมสังคม สรุปลภาพรวมโครงการผักปลอดพิษคนปลอดภัยของโรงพยาบาลหาดใหญ่ ว่าเริ่มมา 2 ปีแล้ว มีความชัดเจนมากขึ้นเมื่อมาเชื่อมกับศูนย์เรียนรู้ คุณธรรมเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดสงขลา และเครือข่ายเกษตร วิถีธรรมชาติไท สู่อาหารปลอดภัยเพื่อสุขภาพชุมชน

โรงพยาบาลหาดใหญ่นำร่องผักไร้สารพิษด้วยตามนโยบายของ กระทรวงสาธารณสุข มาตรฐานผักกำหนด 3 แบบ 1.ผักที่กระทรวง เกษตรฯ รับรองให้ใช้สารเคมีระยะเริ่มต้น เว้นระยะก่อนเก็บ ซึ่งความจริงที่รู้กันอยู่ว่าเกษตรกรมักปิดบังข้อเท็จจริงการใช้สารเคมี 2.ผักที่

โรงพยาบาลเห็นว่าปลอดภัยจากสารพิษคือ ใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์แค่ 10% และห้ามใช้สารเคมีอื่นอย่างยาฆ่าแมลง และ 3. ผักไร้สารพิษ ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ใช้น้ำหมักชีวภาพ

จากข้อมูลผู้ป่วยโรงพยาบาลหาดใหญ่ มี 800 กว่าคน รับประทานคนละ 3 มื้อต่อวัน ต้องผลิตอาหารวันละ 2,400 จาน ยังไม่รวมผู้ป่วยพิเศษ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลประมาณ 1,800 คน ญาติผู้ป่วยอีกราว 5,000 คนในแต่ละวัน

กลุ่มผู้ผลิตผักปลอดสารพิษตามบัญชีของโรงพยาบาลหาดใหญ่ พบว่าในจังหวัดสงขลา ที่บ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ 38 แปลง ควนดิ่ง อำเภอหาดใหญ่ 1 แปลง นาทวี 10 แปลง กระแสสินธุ์ 20 แปลง สะเดา 1 แปลง สทิงพระ 9 แปลง ควนเนียง 6 แปลง รวม 86 แปลง นอกจากนั้น มีที่จังหวัดพัทลุง ที่อำเภอควนขนุน 19 แปลง ซึ่งจะต้องผ่านการอบรมศูนย์เรียนรู้คุณธรรมเศรษฐกิจพอเพียงของสมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท

การปรับเปลี่ยนเกษตรกรมาทำแบบไร้สารพิษ ค่อนข้างทำยาก แม้จะจูงใจด้วยผลตอบแทนสูง อย่างเช่นราคาตลาดกิโลกรัม 10 บาท

ถ้าปลอดสารพิษทางโรงพยาบาลหาดใหญ่พร้อมจ่ายให้ 20 บาท ถ้าระดับ
ไร้สารพิษให้ราคา 25 บาท รับผิดชอบและประกันราคาทั้งปีแบบไม่อื่น
ไม่ว่าผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักกาดขาว บวบ ฟักทอง ฟักเขียว ผักบุ้ง
ถั่วฝักยาว แตงกวา มะเขือยาว มะเขือเปราะ ผักกาดหอม ต้นหอม ผักชี
พริกชี้หนู พริกชี้ฟ้า ใบกะเพรา ใบโหระพา บร็อคเคอรี่ ผักตำลึง ฯลฯ

แม้ต้นทุนการผลิตเท่าเดิม แต่การปลูกแบบใช้สารเคมีสะดวกกว่า
เกษตรกรไร้สารพิษจึงมีอัตราเพิ่มขึ้นช้า คนที่มาส่งผักไร้สารพิษ ยังจำกัด
เฉพาะคนอยู่ในบัญชีรายชื่อที่โรงพยาบาลได้ขึ้นบัญชีไว้เท่านั้น ปัญหา
เกษตรกรบางรายทำผิดสัญญา ทั้งแอบใช้สารเคมี หรือสอดไส้ผลผลิต
ที่ใช้สารเคมีอันตรายออกมาขาย ซึ่งต้องขึ้นแบล็คลิสต์แต่ให้โอกาส
ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทางโรงพยาบาลหาดใหญ่พร้อมติดตาม เยี่ยม
ให้ความรู้ และพัฒนา

สำหรับผักปลอดสารพิษที่วางขายในโรงพยาบาลหาดใหญ่ เท่าที่
ผ่านมาเมื่อเปิดขาย คนแย่งกันซื้อแม่แพงกว่าปกติ เพราะโรงพยาบาล
การันตีคุณภาพให้การบริการเกี่ยวกับตลาดผักทั้งระบบ ทำโดยสหกรณ์

บริการสุขภาพขนาดใหญ่ จำกัดเงื่อนไขการรับสินค้ามาจำหน่ายของ
สหกรณ์ฯ 1.ปลอดภัย ไร้สารพิษ ดีต่อสุขภาพ 2.ได้โดยตรงจากธรรมชาติ
ไม่ผ่านกรรมวิธีมาก 3.เน้นอนุรักษ์ธรรมชาติ Reused ลดภาวะโลกร้อน
4.สนับสนุนกิจกรรมจากชุมชน กลุ่มผู้ด้อยโอกาส 5.ผู้ปลูกผักผ่าน
หลักสูตรการเรียนรู้คุณธรรมวิถีไท 6.ลดการใช้ทรัพยากรกับกิจกรรม
ที่ไม่จำเป็น

สถานที่ขายผักในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ มีร้านค้า 2 แห่ง คือชั้น 1
ข้างลิฟต์ตึกอุบัติเหตุใหม่ และที่สหกรณ์ฯ นอกจากนั้น ส่งขายต่อไป
ยังโรงเรียนเทศบาล 1 นครหาดใหญ่ อย่างไรก็ตามทุกวันนี้ผักปลอด
สารพิษยังไม่เพียงพอ เน้นส่งให้หน่วยโภชนาการปรุงอาหารให้ผู้ป่วย
กินก่อน ในอนาคตคาดหวังจะส่งบริการที่หอผู้ป่วย โรงเรียนเทศบาล
2, 3, 4 และ 5 ของนครหาดใหญ่ ขณะที่แผนงานอนาคตต้องการ
เปิดตลาดสุขภาพข้างโรงพยาบาลขนาดใหญ่ และโรงเรียนเทศบาล 1
ขยายเครือข่ายออกไปยังโรงเรียนในเขตเทศบาล 30 แห่ง โรงเรียน
นอกเขตเทศบาล 3 แห่ง สถานีนอนามัย 16 แห่ง ศูนย์บริการสาธารณสุข
เทศบาล 15 แห่ง บ้านผู้ป่วยของศูนย์บริการสุขภาพที่บ้านของโรง
พยาบาลขนาดใหญ่ ชุมชนในเขตเทศบาลหาดใหญ่ 47 แห่ง

ร.ต.ต.ประสิทธิ์ ขวัญสง่า สมาชิกสมาคมเกษตรอินทรีย์วิถีไท
เกษตรกร ผู้อยู่ในบัญชีผู้ผลิตผักส่งโรงพยาบาลหาดใหญ่คนหนึ่ง
ทำการปลูกผักไร้สารพิษโดยใช้ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพหลายอย่างที
ผลิตเอง กำจัดศัตรูพืชโดยสมุนไพรและเล็งไก่เพื่อกินหนอนพืช
เป็นวิถีที่ต้องต่อสู้อย่างมากกว่าจะพลิกผืนดินนาร้างมาปลูกผักได้
ขณะที่ถูกล้อมรอบโดยเกษตรกรที่ใช้สารเคมีอันตราย

“ตอนนี้หากเข้าร่วมประชุมที่ไหนจะย้ำเรื่องไร้สารพิษ ไม่ใช่ปลอด
สารพิษ แต่ต้องไร้สารพิษ เขากล่าวว่าเพราะอะไร บอกว่าปลอดสารพิษ
เพราะเราใช้สารพิษมาก่อน มาปลอดระยะ เช่นฉีดยา จะบอกว่าถัด
จากนั้นก็วันจะเก็บเกี่ยวได้ ที่ไร้สารพิษคือไม่ใช้เลย บางทีเพื่อนหมั่นไส้
เอาเหมือนกัน เพราะทำไมได้อย่างนี้ ของผมไม่ใช้สารเคมีเลย แต่เขา
ไม่เชื่ออีก”.

12.

ดินหอม กล้างาม ณ จุดเริ่ม...ป้อนข้าวโรงเรียน

“เป็นความโชคดีของชาวตำบลรัตนภูมิ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลาที่ได้มีการจัดทำแผนสุขภาพระดับตำบลขึ้น” พิษณุ มุณีแนมกล่าว

การร่างแผนดังกล่าวภายใต้ประเด็น 4 อ. คือ อาหาร อากาศ อารมณ์ และอุบัติเหตุ

“อาหารทุกคนต้องกินอยู่แล้วแต่จะทำอะไรให้สอดคล้องถูกต้องกับชุมชน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใครสักคนให้หันมากินอาหารปลอดภัยในหนึ่ง-สองวันเป็นไปไม่ได้ เริ่มแรกเราจึงเอาเด็กเป็นตัวตั้ง เพราะเด็กหนึ่งคนมีพ่อแม่สองคน อาจรวมถึงปู่ย่าตายายไปอีก สามารถขยายวงกว้างออกไป”

พิษณุเล่าที่มาของโครงการอาหารกลางวันโรงเรียนบ้านหนองปลิง หมู่ 8 ตำบลรัตนภูมิ ที่เขาอาสาเข้าไปรับผิดชอบ

“ผมเข้าไปเสนอโครงการนี้ในการประชุมผู้ปกครองพ่อแม่ พอพวกเขาเห็นว่าเราจะทำอาหารกลางวันให้ลูกหลานได้กินของดีมีประโยชน์ต่างยินดี”

พิษณุเป็นผู้นำกลุ่ม “ดินหอม กล้างาม” ชื่อที่ต้องการสื่อว่าเป็นการเกษตรแบบใช้สูตรปุ๋ยดินหอมดินที่เสียหากปรับใช้จุลินทรีย์คลุกเคล้าครบกำหนดแล้วหิบบินขึ้นมาแม้จะปนกับมูลสัตว์ สามารถดมได้อย่างสนิทใจ กลิ่นดินจะหอม ไล่ต้นไม้มุขชนิดจะเติบโตองงาม

เขาจะปลูกข้าวและพืชผักตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ไร้สารพิษ ส่งขายโรงเรียนบ้านหนองปลิง เป็นวัตถุประสงค์สำคัญในโครงการอาหารกลางวัน

“ตอนนี้ข้าวสารกิโลละ 40 บาทผมจะขายราคาข้าวเปลือก เกวียนให้โรงเรียนกิโลละ 17 บาท” พิษณุเล่าว่าเขาลงมือปลูกข้าว สำหรับโครงการดังกล่าวแล้ว ท้องทุ่งนาอันเป็นผืนดินกว้างใหญ่ 10 ไร่ ติดกับบริเวณบ้านกำลังเขียวขจีงดงาม

พิษณุออกปากชวนสมาชิกกลุ่มดินหอมกล้างามอีก 2 รายจาก ที่นาแปลงข้างเคียงอีก 10 ไร่ มาผลิตข้าวไร้สารพิษร่วมกัน

“สองรายนั้นผมบังคับเขาไม่ได้เต็ม 100% แต่ผมจ่ายเมล็ดพันธุ์ ข้าวสังข์หยดไป ไถนาให้บอกว่าเขาต้องมาร่วมโครงการกับผม อย่าง น้อยผลผลิต 30% ต้องขายข้าวเปลือกเกวียนให้โรงเรียน นี่เป็นเงื่อนไขสู่โครงการอาหารกลางวันนักเรียน”

แผนของเขาหลังเก็บเกี่ยวได้ข้าวเปลือกมาจะเก็บในยุ้ง ชวนกลุ่มแม่บ้านผู้ปกครองนักเรียนมาช่วยกันสีด้วยมือประมาณเดือนละครึ่งส่งให้โรงเรียน ที่เหลือทางกลุ่มวางแผนจะทำเป็นข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือ บรรจุถุงกระดาษขนาด 1 กิโลกรัมและ 3 กิโลกรัมส่งขายในเมืองหาดใหญ่

“ข้าวที่เราผลิตจะเกินความต้องการของโรงเรียนเพราะที่นา 20 ไร่จะได้ไม่ต่ำกว่า 5 เกวียน ใน 1 ปีโรงเรียนใช้เลี้ยงเด็กข้าวกลางวันเด็กไม่ถึงเกวียน”

ส่วนพืชผักที่กลุ่มพร้อมป้อนโรงเรียนได้เลย มีฟักทอง ถั่วฝักยาว ไร่ค่าง ผักกูด เห็ด และผักจีนต่างๆ รับฝากพืชผักไร่สารพิษจากเกษตรกรส่งต่อยังโรงเรียน ตัดพ่อค้าคนกลางออก ไม่ให้โรงเรียนถูกเอารัดเอาเปรียบ

กลุ่มดินหอมกล้างามสนับสนุนเกษตรอินทรีย์ไร่สารพิษ โดยให้สมาชิกที่สนใจมาเรียนรู้อบรมกลุ่มทำปุ๋ยหรือเอาวัสดุดิบมาแลกปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพจากกลุ่มได้เลย

“ผมบอกไปว่าคุณต้องการอะไรมาเอาที่ผม ปุ๋ยมาเอาสูตรไม่ต้องไปคิดให้ปวดหัว ใครมีวัสดุดิบทำปุ๋ยเอามาแลก มีแกลบ มีรำ ถ้าไม่มีแค่เอาแรงมาพลิกแกลบให้ผม” พิษณุว่า เขาพร้อมทำกิจกรรมส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ชีวภาพสำหรับชุมชนถิ่นเกิดเต็มที่

พิษณุเตรียมสูตรปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเอาไว้ไม่ต่ำกว่า 15 สูตรเหมาะสำหรับเกษตรกรนำไปทำเองที่บ้าน

เขามองว่าถ้าเกษตรกรในกลุ่มหากได้รับการสนับสนุนที่ชัดเจนเกี่ยวกับปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ จะวางแผนควบคุมการปลูกพืชผักให้หลากหลายส่งผลโดยตรงกับผู้บริโภคในกรณีนี้คือนักเรียนจะได้กินผักที่แตกต่างไม่ซ้ำ

เขายังวางแผนให้โรงเรียนเพาะพันธุ์เมล็ด ขายกลับมาให้กลุ่มกลุ่มแจกเมล็ดให้เกษตรกรนำไปปลูก ลักษณะเช่นนี้โรงเรียนสามารถได้ผักตามเมนูที่ต้องการอย่างแน่นอน

“เกษตรกรที่เป็นแนวร่วมกับเราในนามกลุ่มพร้อมจะหาผักมา
ป้อนโรงเรียนได้เลย ส่วนอาหารโปรตีน เราเตรียมไว้อีกเหมือนกัน
ผมเลี้ยงไก่ 50 ตัว เลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติ แล้วซื้อพันธุ์ลูกไก่ไป
แจกในกลุ่ม 5 ครั้วเรือน ครั้วเรือนละ 5-15 ตัว กระจายให้ต่างคน
ต่างเลี้ยงแล้วมาขายเรา จะได้ทยอยส่งหลายรุ่นพอกับความต้องการ
ของโรงเรียน”

กลุ่มดินหอมกล้างามไม่ค่อยมีโอกาสประชุมเป็นทางการมากนัก
แต่พบปะกันรายตัวบ่อยตามบ้านแต่ละคน ปรึกษาแลกเปลี่ยนข้อมูล
การทำเกษตรอินทรีย์

“ผมเช็กเครือข่ายใครขาดเหลืออะไรมาเอาที่บ้านผม ถ้าหายไป
2 สัปดาห์ แสดงว่าไม่สนใจกลุ่มหรือดูว่ากลุ่มไม่สำคัญ ผมจะติดตาม
พวกเขาไม่ค่อยว่างด้วยเพราะการทำเกษตรอินทรีย์ ต้องใส่ปุ๋ยบ่อย ต้นทุน
ต่ำแต่ใช้แรงงานสูง”

โครงการอาหารกลางวันโรงเรียนบ้านหนองปลิงที่เขาลงไป
ผลักดันในนามกลุ่ม เขามองว่าเป็นการจับมือกันของชาวบ้าน ส่งผล
ต่อเด็กนักเรียน และขยายวงออกไปได้ง่าย

“กลุ่มแม่บ้าน เด็ก ผู้หญิง จะโน้มน้ำหนักง่าย ผู้หญิงมีความรัก จะห่วงลูก ขณะเดียวกันอิทธิพลสามารถโน้มนำครอบครัวให้ทำอะไร เหมือนกัน”

พิษณุเห็นว่าทุกวันนี้ หันไปทางไหนเกษตรใช้สารเคมีล้วนๆ

“เราประกาศตัวเองว่าเราทำไร้สารพิษแต่อย่างดีแค่ปลอด ผลออก ไม้รู้จะปลอดภัยจริงหรือเปล่า นี่ความจริงแม้เราทำไม่ใช่เคมี แต่ถูก ล้อมรอบด้วยสารเคมีทั้งนั้น เวลาฝนตก ดินน้ำ ชะล้าง สำหรับผม ทำไร้สารพิษเต็มที่ แต่อุปายผมชวนคนรอบข้างมาใช้ปุ๋ยของผม ผมให้ฟรี อย่างน้อยป้องกันไว้ได้บ้าง เป็นแนวกำบังบ้าง ทำนาผมก็ใช้หลักเดียวกันผมช่วยเขาหลายเรื่องให้ใช้ปุ๋ยผม ต้องกลับมาขายผม ส่งให้โรงเรียน”

พิษณุสู้มาหลายแบบหลายวิธี เขาหันหลังให้เมืองกลับมาทำนา และเกษตรอินทรีย์ราว 8 ปี เคยเจอวิกฤติน้ำท่วม นาล่ม ขาดทุน ย่อยยับ แต่ปีอื่นอากาศปกติตามฤดูกาล ผืนนาแห่งนี้ได้ผลดีพอสมควร

“นาอินทรีย์ของผมมีวิธีการว่าตอนตะ ต้องตากดิน 7-15 วัน พอหญ้าตาย เอาปุ๋ยอินทรีย์อย่างของเราใช้ชี้โก้ไปโรย หลังจากนั้น ถ้าจะไถแปร ทำการหว่าน คือถ้ารู้ว่าจะไถแปรรวมคนมาหว่านให้เสร็จ พอหว่านตีรวมกันทั้งปุ๋ย เมล็ด”

ปัญหาหนุ่แก้ปัญหาโดยตัดหญ้าห้วนยาป่าปล่อยให้รก ต้องนัดคนไปทำพร้อมกันทีเดียวให้เสร็จ เขายังเชื่อว่ามินกพื้นเมืองชนิดหนึ่งชื่อว่านกกรด จะควบคุมหนุ่ตามธรรมชาติ เขาพบว่าปีไหนนกกรดเยอะหนุ่จะน้อย

“ถามว่าคนมีความรู้ตระหนักในการกินมากน้อยแค่ไหน เมื่อทุกคนตระหนักแต่ทำที่กินอาหารปลอดภัยไม่ได้ ถ้ามีหน่วยงานหรือกลุ่มคณะบุคคลที่ทำให้กินคุณต้องการหรือไม่ ชาวบ้านต้องการ แม่ค้าเองต้องการ ชายผักที่ปลอดภัย เขาต้องการที่จะรู้ว่าปลอดภัยอย่างไร ก็ต้องการมันดีให้เขา”

สุดท้ายพิษณุมองว่ายังเล็งผลเลิศให้เห็นผลทั้งหมดไม่ได้ในประเด็นดังกล่าว เนื่องจากว่าความจำเป็นในการประกอบอาชีพ

“ผมมองว่าถ้าสามารถทำให้แม่บ้านทั้งหมดมาร่วมกับผมจะยิ่งใหญ่กว่าให้เด็กกินอาหาร 100 มื้อ 100 วัน ใน 1 เทอม จริงแล้ว ปีหนึ่งคนกิน 1,000 กว่ามื้อ เด็กกินกับเราแค่ 100 มื้อ เข้าเย็นกินที่บ้าน แต่ถ้าเราให้เขาร่วม ปลุกผักมาส่งขายเราได้ ผักปลอดสารที่เหลือเขาก็ต้องทำให้ลูกเขากิน”

ครั้งปรากฏภาพกลุ่มแม่บ้านหันมากร่อง ปลุกผักข้างบ้าน พิษณุเห็นโอกาสจึงตระเวนหาयरถยนต์เก่ามาแจกจ่ายชาวบ้านสำหรับนำไปปลุกผักอีกแรง

“ชาวบ้านเริ่มยอมรับได้เพราะเขาไม่ต้องซื้อ แต่เราต้องรับความจริงว่าอาจไม่เกิดศรัทธาอาจเป็นการเห่ระยะเบื่องต้น เพราะเพิ่งเริ่มจะว่า 100% เป็นไปไม่ได้ ใจคนยากจะเข้าไป แต่ดีใจว่าเราดึงมาได้บางส่วน”

ความคาดหวังของเขา อยากให้ชาวบ้านยืนด้วยตัวเองในเรื่องนี้สร้างคนให้มีจิตวิญญาณสำนึกอาหารปลอดภัย

“ถ้าป้อนอย่างเดียวไม่รู้จักอิม เราจะมีกำลังป้อนสักเท่าไร เราคิดถึงตรงนี้ จุดเริ่มต้นต้องยืนให้มัน พอเรายืนด้วยตัวเอง จะเอื้อเพื่อเผื่อแผ่

สนับสนุนกลุ่มได้ใหม่ อยากทำให้ตัวเองให้ชัด ชาวบ้านวังมาหาเพราะ
อยากทำ ไม่บังคับให้เขาทำ ถ้าเขากระตือรือร้นจะเกิดความยั่งยืน”.

ทางคณะทำงานได้ดำเนินการสุ่มสำรวจจากโรงเรียนในพื้นที่
เพื่อจัดทำเป็นโครงการนำร่องขึ้น โดยการกำหนดให้โรงเรียนบ้านยางงาม
และโรงเรียนบ้านหนองปลิง เป็นโรงเรียนต้นแบบ ซึ่งจากการสำรวจพบว่า
เด็กนักเรียนประมาณ 5-10% เป็นโรคอ้วน และ 20% ขาดสารอาหาร
และรับประทานอาหารไม่ครบมื้อ กล่าวคือไม่ได้รับประทานอาหารเช้า
เนื่องจากสถานะทางครอบครัว ดังนั้นทางคณะทำงานได้จัดให้มีการ
ทำตารางอาหารกลางวัน เพื่อเป็นตัวอย่างในการแก้ปัญหาต่างๆ
ในอนาคตต่อไป

การจัดทำตารางอาหารกลางวันนักเรียน จัดให้มีการทำตารางอาหารดังนี้ ในแต่ละสัปดาห์

สัปดาห์ที่ 1

วัน	รายการอาหาร	ขนม/ผลไม้
จันทร์	ข้าวมันไก่บ้าน/น้ำซุปรผัก	มะละกอสุก
อังคาร	ต้มปลาทูกับสายบัว/ปลาทอด	กล้วยน้ำว้า
พุธ	แกงเลียงผักหวาน/ปลาเค็มทอด	แกงบวดฟักทอง
พฤหัสบดี	ปลาพันทิมราดพริก/ผัดเปรี้ยวหวาน	กล้วยบวดชี
ศุกร์	แกงเขียวหวานไก่/ไข่เจียว	กล้วยน้ำว้า

(หมายเหตุ ผลไม้อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามฤดูกาล)

สัปดาห์ที่ 2

วัน	รายการอาหาร	ขนม/ผลไม้
จันทร์	ไข่พะโล้/ผัดถั้วฝักยาว	มะละกอสุก
อังคาร	แกงส้มชะอม/ไข่ทอดชะอม	กล้วยน้ำว้า
พุธ	แกงกะทิฟักทอง/ยำถั้วพู	มันบวดกะทิ
พฤหัสบดี	แกงจืดผักกาดขาว/ปลาราดพริก	ข้าวโพดต้ม
ศุกร์	ก๋วยเตี๋ยวราดหน้า	ผลไม้ตามฤดูกาล

สัปดาห์ที่ 3

วัน	รายการอาหาร	ขนม/ผลไม้
จันทร์	ข้าวมันไก่บ้าน/น้ำซุ้ปลูก	มะละกอสุก
อังคาร	ต้มปลาทูกับสายบัว/ปลาทอด	กล้วยน้ำว้า
พุธ	แกงเลียงผักหวาน/ปลาเค็มทอด	แกงบวดฟักทอง
พฤหัสบดี	ปลาต้มทิมราดพริก/ผัดเปรี้ยวหวาน	กล้วยบวดชี
ศุกร์	แกงเขียวหวานไก่/ไข่เจียว	กล้วยน้ำว้า

สัปดาห์ที่ 4

วัน	รายการอาหาร	ขนม/ผลไม้
จันทร์	ไข่พะโล้/ผัดถั้วฝักยาว	มะละกอสุก
อังคาร	แกงส้มชะอม/ไข่ทอดชะอม	กล้วยน้ำว้า
พุธ	แกงกะทิฟักทอง/ยำถั้วพู	มันบวดกะทิ
พฤหัสบดี	แกงจืดผักกาดขาว/ปลาราดพริก	ข้าวโพดต้ม
ศุกร์	ก๋วยเตี๋ยวราดหน้า	ผลไม้ตามฤดูกาล

(หมายเหตุ ผลไม้ อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามฤดูกาล)

13.

ปลูกป่าสันทรายสภิงพระ ประโยชน์มากกว่าใช้สอย

บนผืนดินทรายริมชายทะเลตำบลวัดจันทร์ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา “ระนอง ชัยสุวรรณ” ร่วมกับกลุ่มชาวบ้านตำบลวัดจันทร์ ขอใช้พื้นที่สาธารณะทุ่งเลี้ยงสัตว์ 20 ไร่ ทำโครงการปลูกป่าและอนุรักษ์พันธุกรรมท้องถิ่น

“ปลูกต้นไม้ในดินทราย ไม่ง่ายเหมือนตามควน” ระนองกล่าว

กลางไอดินร้อนก่อนการประชุมกลุ่มผู้ร่วมโครงการ ณ อาคาร ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตร ประจำตำบลวัดจันทร์ จะเริ่มต้น

ยามเที่ยงที่ลมนิ่งอ้าว น้ำทะเลสีฟ้าเข้ม มองไกลออกไปต้องหยีตา ด้วยระยับแดด ริมชายคาขอบอาคารโล่งแห่งนี้จึงดูสดชื่นกว่าใต้เพิง ใบมะพร้าวและตาข่ายบังแสง กล้าไม้เขียวสดในถุงเพาะชำสีด่าง รายรอบ กระถินเทพา ยาร่วง(มะม่วงหิมพานต์) หูกวาง สบู่ดำ สน ขี้เหล็ก หางนกยูง มะขาม มันสำปะหลัง กับสมุนไพรอีกหลายชนิด

“กิจกรรมเรานั่นทำเรื่องปลูกต้นไม้เป็นหลัก เสริมเรื่องศึกษา สมุนไพรในชุมชน การสำรวจสมุนไพรเบื้องต้นถือว่าเป็นการต่อยอดที่เรา ทำมาก่อน พอสำรวจแล้ว เราจัดวันปลูกต้นไม้ มีโรงเรียน นักเรียน ชาวบ้านมาร่วม” ระนองเล่า

วิถีเกษตรกรแห่งชุมชนวัดจันทร์นั้นพลิกผันมาตลอดเคยเจอวิกฤติ น้ำท่วมพื้นที่นาเมื่อปี 2540 น้ำท่วมซังหมักหมมอยู่ราว 6-7 ปี ทำนา ไม่ได้ผล สาเหตุที่น้ำท่วม ระนองสาวปัญหาต้นตอให้ฟังว่าตั้งแต่ปี 2518 มีโครงการเงินผัน เกิดการทำถนนขนานใหญ่ แต่ถนนไม่มีทางระบายน้ำ น้ำจึงเริ่มท่วมซัง เมื่อทำนาไม่ได้ ชาวบ้านหันมาทำไร่นาสวนผสมและ บ่อปลา อีกทางหนึ่งดิ้นรนทำแผนหาทางระบายน้ำ รอจนปี 2545 เอาแผนเข้าองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทำทางระบายน้ำได้ปี 2547 จึงกลับมาทำนาได้อีก

ปี 2548 น้ำท่วมใหญ่ ข้าวนาลึกลงได้กิน ปี 2550-51 ฝนตก มากขึ้น

คำว่าฝนตกมากขึ้น กลายเป็นปัญหาใหม่สำหรับคนทำนาเพราะ ฝนตกถี่ผิดธรรมชาติ ต่างจากฤดูกาลสมัยก่อน มองเผินๆดูว่าฝนตกดี กว่าเดิม แต่ไม่เหมาะกับคนทำนา อย่างปกติเดือน 5-6-7 น้ำแห้ง ดินแห้ง ทำให้ดินในนาสุก พอฝนตกจะไถดี แต่ทุกวันนี้พบว่าฝนตก มากจนดินแฉะตลอดปี

“อีกอย่างทำนาเดี๋ยวนี้นักคนหวังจ้างรถไถต้นทุนสูง ถ้าทำแบบเก่าใช้ควายไถ ก็น่าจะทำได้ คันนาก็หมดไปสมัยก่อนมีคันนาวิดออกเปิดน้ำเข้าทำเป็นลีด แต่เดี๋ยวนี้อันไม่มีคันนา ถ้าจะต้องรวมกัน 4-5 แปลง จึงจะสามารถทำได้ นี่คือสถานการณ์”

วิถีเดิมทำนาเสร็จแล้วก็ปลูกพืชผักข้างบ้าน เมื่อปี 2547 โหระพา กะเพรายังสามารถผลิตออกจากที่นี่เป็นต้น ปลูกกันทุกบ้าน เป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกง่าย ไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลง เพราะกลืนไล่แมลงในตัว แต่พอปลูกมากโหระพา กะเพรา พากันตาย เพราะปลูกซ้ำซากเกิดเชื้อรา เปลี่ยนมาปลูกถั่วลิสง มะเขือ ยาสูบ ดิบลิ มันทลา(มันเทศ) ตามฤดูกาลที่เหมาะสมของพืชแต่ละชนิด

“แต่ก่อนผมยังเล็กที่ขึ้นชื่อเรื่องแตงโม ในไร่แตงจะปลูกมันเทศเอาไว้ด้วย พอเก็บแตง มันเทศจะถอนได้”

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลายจากหลายตอน ทุกปัญหาล้วนเป็นบทเรียนชีวิตจริง การที่ชาวบ้านได้คิดได้คุยกับเครือข่ายต่างๆ หรือกระทั่งเครือข่ายเกษตรทางเลือก ในที่สุดจึงเห็นว่าพวกเขาไม่น่าปลูกเฉพาะ

ผักล้มลุกอายุสั้น
มีแนวคิดสู่การปลูกพืช
พื้นบ้านยืนต้นที่กิน
ยอดได้แทน

“นี่คือเท่ากับคิดเรื่องปลูกป่าเป็นตัวตั้งแล้ว มาเน้นไม้กินยอด มะขาม ยาร่วง ชี้เหล็ก” ระนองเชื่อมโยงมาถึงโครงการปลูกป่าและอนุรักษ์พันธุกรรมท้องถิ่น กับต้นกล้าไม้จำนวนมาก เตรียมไว้ตั้งที่เห็น

“เราเพาะกล้าไม้เอาไว้ที่นี่แต่ไม่ใช่เอามาปลูกที่นี่ย่างเดียว สมาชิกที่มาประชุมใครยังไม่มีการคิดไม้ตัดมือกลับไปปลูกที่บ้าน แลกเปลี่ยนกัน”

พื้นที่ 20 ไร่รับรองโครงการใช้ทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะรอบอาคาร ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีเกษตร ประจำตำบลวัดจันทร์ ณ ใต้โอเดร็อนแรงแห่งนี้ และทุกแห่งในตำบลวัดจันทร์ มีส่วนจะปลูกต้นไม้ได้ทุกรายนี้ เพียงแต่ทุกคนยินดีช่วยกันปลูก

“ตอนรัฐบาลส่งเสริมปลูกไม้ใช้หนึ้นเองที่พวกเราคิดว่า ที่สาธารณะของชุมชนยังว่างอยู่ คิดแผนตั้งแต่ปี 2544 ถึง 2546 พบว่ามีที่สาธารณะ 100 ไร่อยู่ แต่ไม่มีป่า หย่อมพันธุ์พืชมีอยู่ใน 100 ไร่แต่ไม่กระจาย เราทำการสำรวจ 2 ระลอก ทั้งเรื่องพันธุกรรม และสำรวจสมุนไพร”

ถึงตอนนั้นผู้เข้าร่วมประชุมราว 15 คนช่วยกันให้ข้อมูลพืชท้องถิ่น ยาร่วง

“แต่ก่อนทำรายได้ง่าย ๆ ให้เด็กได้ โดยการเก็บเม็ดขาย สมัยนั้นไม่เน้นขายยอด แต่ขายหัวโมง (เม็ด) ส่วนเต้าก็ร้อยเป็นพวงไปขาย แลวทำหิน”

“เต้ามันนี่คั่วปลาช่อนแห้งอร่อย หรือแกงส้มโมงอ่อนต้มเค็ม”

“ที่หมดไปเพราะมีแมง จำพวกแมงไข่มวง มาไซ(เจาะ)ตามต้น ต้นตาย”

“ผมว่า...เป็นโรคระบาด มีแมลงที่ทำลายยาร่วง รุ่นผมยังเด็ก ทุกบ้านสายรั้วจะมีต้นยาร่วง ไม่มีโรค แต่ตอนหลังเกิดโรคคุดแลยก คงเป็นกรณีของมัน ม่วงเบา ที่ว่าทนยังเป็นหนอน”

มะม่วงเบา

“ตอนผมเป็นคณะกรรมการเกษตรกรทำนาวัดจันทร์ นายอำเภอ มาเปิดตลาดนัด ท่านถามว่าทำไมที่นี่ไม่ปลูกม่วงอื่นบ้าง คำตอบคือ

น่าจะไม่มีขึ้น แต่หลังปี 2521 มีมะม่วงอื่นมาติดตา ทาบกิ่งปลูกบ้าง แต่ก่อนหน้านั้นไม่มีมะม่วงอื่นนอกจากมะม่วงเบา” ระนองว่าตั้งข้อสังเกตมะม่วงเบาเป็นพืชประจำพื้นที่คาบสมุทรลึงพระหรือไม่

“ที่ร้อยหรือสอง ผมว่าเกิดจากเทคโนโลยีที่สามารถติดตาทาบกิ่งเอาพืชอื่นมาติด ถึงม่วงเบาไม่ได้เป็นพืชเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาทำให้เปลี่ยนแปลง เพราะมีศัตรูตลอด แต่ดูแลได้”

ระนองเล่าว่า พืชที่นำมาปลูกในพื้นที่ โครงการปลูกป่าและอนุรักษ์พันธุกรรมท้องถิ่น น่าจะเริ่มต้นจากไม้โตเร็วเพื่อสร้างร่มเงาก่อน เน้นไม้ในถิ่นจำพวกต้นเฒ่า หูกวาง หว้า ในระยะแรกจำเป็นต้องดูแลอย่างดี เพราะดินทรายแห้งแล้ง และการเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะวัวที่ชาวบ้านปล่อยหากิน อาจกินต้นอ่อนเสียก่อนโต

“เราจะปลูกต้นหว้าซึ่งเป็นทั้งอาหารคน อาหารนก ไปหาต้นหว้ามาจากสิงหนคร ได้มา 20 กว่าต้น ส่วนไม้ในถิ่นที่มีคือ ต้นหว้า กำขำ ข่อย นีออน”

นีออน - เป็นพืชสมุนไพร ลูกนีออนแก้ฝีคำร้อย โดยกินลูกเท่าจำนวนอายุผู้ป่วย กินสดๆ รสขมปนฝาด ในอดีตชาวนายังเอาไม้นีออนมาทำหัวโล เพราะเนื้อแข็ง ทนทาน

ข่อย - ชาวบ้านที่นี่ใช้เป็นยาในวัวที่กำลังตั้งท้อง เป็นยาบำรุงตอนคลอดให้รกออก หรือถักรกวัวติด เจ้าของจะให้วัวกินใบข่อย

ขี้เหล็ก - ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิในวัว

หวาด - ใช้ยอดคั้นเอาน้ำมาเป็นยาถ่ายพยาธิในคน

เหม็ดซุน/ลาม/ตาเปิดตาไก่ - ใช้กินยอด

โทะ - ใช้ไม้ทำหัตถกรรม เช่น ด้ามหว่าก (จวัก)

“เท่าที่สำรวจในบริเวณนี้มีพืช 20 ชนิด” เมื่อระนองลงไปสำรวจพันธุ์ไม้ เขากลับมาเล่าให้เด็กๆ ที่มาร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้ในภายหลังฟังว่าพันธุ์ไม้ประจำถิ่นเหล่านี้ ทำประโยชน์อะไรได้บ้าง

เข็ดหมูน(บอระเพ็ด) - ยาสำหรับเด็กเกิดใหม่

ผักเปิด/ใบมะขาม - แก้ไข้ เป็นหวัด

ยอดเรียนเทศ - แก้วต๋อง
คราแดง - แก้วโอ
แฝกหอม - ใช้ทำแป้งลูกอ่อน ทำยาพื้นบ้าน
หงเทศ(สบู่ดำ)/ซีโก้(สาบเสือ) - ห้ามเลือดกรณีมีบาดแผลสด
โดยหงเทศให้หักก้านใบหรือยอด เอาขามาจุ่มแผล สำหรับใบซีโก้
(สาบเสือ) ขยี้แล้วโปะแผล

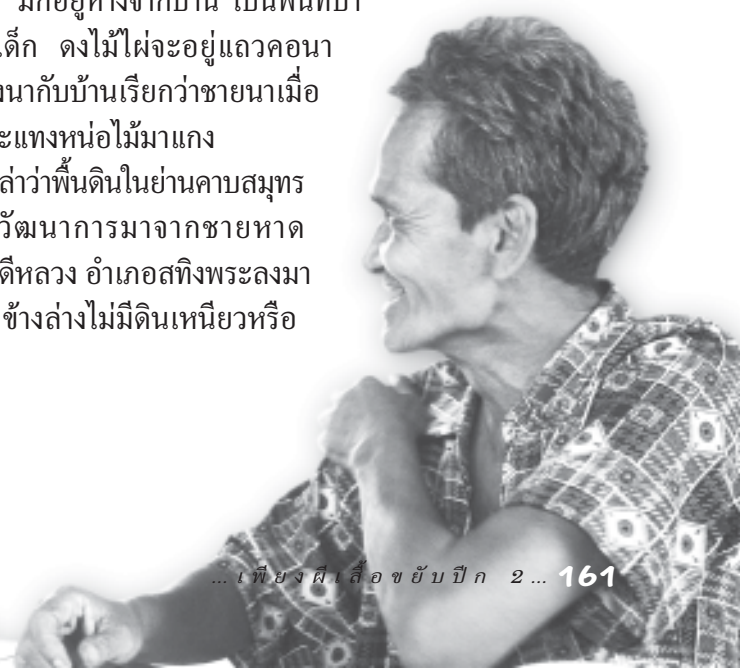
“เอาของเฉพาะหน้าให้เด็กเห็น คุณกันได้เกือบ 20 ชนิด
เป็นสมุนไพรเบื้องต้น พอคุณเสร็จ ไปเก็บภาพมาบ้าง ส่วนหนึ่งก็ลอง
เอามาปลูก” ระนองเล่า

พื้นที่เป้าหมายนี้ อาจจะปลูกสมุนไพร แต่ข้อกังวลว่าพืชบางชนิด
ดูแลยากด้วยสภาพดินทราย แต่มีความหวังว่าเป็นไปได้

“แถวใกล้กันแห่งหนึ่งมีป่ามาก ตอนเด็กผมมาตัดไม้ทำฟืนกันได้
มีไม้เสม็ด โทะ ยาง เฟิร์น กล้วยไม้ พอชาวบ้านหันไปใช้แก๊สแทนฟืน
เกิดเป็นป่ามีใบไม้ทับถม พืชหลายอย่างกลับมาขึ้น แค่มีดินไม้มาบ้าง
อย่าทำลาย ดินก็สมบูรณ์แล้ว”

ความเปลี่ยนแปลงดินทรายชายทะเล มาเป็นป่าต้องพึ่งวิถีจักร
ดังกล่าว แต่เดิมบริเวณน้ำซังริมทะเลชาวบ้าน
เรียกว่า “วะ” มักอยู่ห่างจากบ้าน เป็นพื้นที่ป่า
ที่เล่นน้ำของเด็ก ดงไม้ไผ่จะอยู่แถวคอกนา
คืออยู่ระหว่างนากับบ้านเรียกว่าชายนาเมื่อ
ไปไหนจะแวะแทงหน่อไม้มาแกง

ระนองเล่าว่าพื้นดินในย่านคาบสมุทร
สติงพระ วิวัฒนาการมาจากชายหาด
เริ่มจากตำบลตีหลวง อำเภอสติงพระลงมา
คือสันทราย ช้างล่างไม่มีดินเหนียวหรือ
อยู่ลึกลงไป

“คนแก่บอกว่าถ้ายื่นชายเลไม่เห็นเกาะหนูเกาะแมว หมายความว่า น้ำน้ำเต็ม น้ำในดินจะใช้ไม่ได้ ถ้าเห็นเกาะหนูเกาะแมวน้ำจืด”

นั่นเป็นวิธีดูสภาพดินง่ายๆ แบบคนโบราณ ดินไม่เค็ม เพราะน้ำบนบกชะล้างน้ำทะเลลงไป แต่ระนองพบว่าหน้าน้ำเมื่อคลื่นสาดขึ้นไปไม้เหี่ยวหมด แดง เหลือง พืชที่ทนได้นั้นมีต้นสนกับมะพร้าวที่ชอบไอทะเลเท่านั้น

หลังการสำรวจพันธุ์พืช กิจกรรมต่อมาที่ทำแล้วคือเพาะขยายพันธุ์ “เป็นเพียงเบื้องต้นที่คุยกันเราจะตั้งเป็นศูนย์เพาะถาวร ต้องเพาะเรื่อยๆ ปลูกเรื่อยๆต่อไป”

หลังเพาะต้นกล้าไม้ ระนองหันมาเพาะ “กล้าคน” ชวนเด็กและครูมาปลูกต้นไม้ในพื้นที่นาร่อง 2 ครั้ง

ในกิจกรรมมีการพูดให้เด็กฟังว่าต้นไม้มีความสำคัญอย่างไร แล้วให้เด็กเป็นเจ้าของต้นไม้ที่เขาปลูก เด็กรู้ว่าต้นไม้เป็นของใคร แล้วมาดูแลด้วย พบว่าจากเด็กที่มาร่วม 100 กว่าคน จะมี 10 กว่าคนใช้เวลาหลังเลิกเรียนหรือหยุดเสาร์อาทิตย์มาดูแลต้นไม้ ระนองชวนเด็กพวกนี้มาเพาะต้นไม้ต่อ

“ไม่ได้หวังอะไรมากแค่มาร่วม พอเพาะเป็น ปลูกเป็น รู้จักหว่าน พวกเราก็อายุมาก เด็กจะต่อยอดได้... ผมเคยไปคุยในโรงเรียนชุมชนบ้านบ่อประดู๋ เพราะเป็นประธานกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนมีพื้นที่ 52 ไร่ นำใช้ประโยชน์แต่คุยแล้ว ผู้บริหารไม่ขยับ เลยมาปลูกเองดีกว่า ปลูกให้เขาดูจนครูเริ่มมาขอต้นไม้ที่เพาะไปปลูกในโรงเรียน”

กำราบ พานทอง จากเครือข่ายเกษตรทางเลือก นำเสนอเรื่องพืชที่จะปลูกในโครงการปลูกป่าและอนุรักษ์พันธุกรรมท้องถิ่น โดยมองกว้างออกไปถึงการสร้างป่าสันทรายชายหาด อันสามารถมีประโยชน์รับมือวิกฤติการกัดเซาะชายฝั่งที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้นทุกปี

ข้อมูลทางวิชาการว่า อีก 5 ปีน้ำจะท่วมขึ้นมาสูงจากเดิมมาก คลื่นสูง 5 เมตร และมาไกลถึง 100 เมตร

“ทางภาคกลางใช้ไม้ไผ่กันลม เป็นไปได้หรือไม่ จะใช้พืชตระกูล
ไผ่มาปลูกที่นี่ เชื่อว่าปลูกได้ แต่อยู่ที่วิธีปลูก” คำราบว่าถ้ามีป่าไผ่
นอกจากแนวกันคลื่นลม จะเป็นพืชเศรษฐกิจ

คำราบนำเสนอนว่า ในป่าสันทรายชายหาดแห่งนี้จะมีพืช
ที่ประกอบด้วย

- ประเภทเครื่องนุ่งห่ม จักสาน
- ไม้ใช้สอย
- ไม้ประเภทยาสมุนไพร
- พืชใช้ทำอาหาร
- ไม้ประเภทน้ำมัน
- ไม้พื้นบ้าน

“เนื่องจากที่สาธารณประโยชน์แห่งนี้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์
ของมหาดไทย น่าจะมีความร่วมมือกับ อบต.ในระยะยาว เช่นทำเป็น
อุทยานพันธุ์ไม้พื้นบ้าน ขอพื้นที่ใช้ประโยชน์เฉพาะกิจการนี้ หรือ
ค่อยขยายเอาส่วนนำร่องไปเชื่อมต่อโครงการสำคัญของประเทศ
ประกาศเป็นเขตอุทยานชุมชน”

ทวีป บัณฑิตโท สมาชิกของกลุ่ม กล่าวว่าเป้าหมายโครงการนี้คือทำอะไรให้มีต้นไม้ทุกชนิดของท้องถิ่นกลับมาเหมือนเดิม แล้วเอาแนวคิดเข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อความยั่งยืน

“เอาเด็กมาศึกษาไม่พอต้องเข้าระบบการศึกษา ครูต้องสอนด้วยต้องเล่นไปด้วยกันให้โรงเรียนต้องมีหลักสูตรต่อไปถึงระดับมหาวิทยาลัยต่อเนื่องไปเรื่อยๆ จากแปลงเพาะชำเล็กๆนี่ ให้เด็กเรียนรู้การปลูกต้นไม้ตรงนี้ ทำให้เด็กรักท้องถิ่น รักบ้าน เขาจะได้อยู่รักเหง้าประวัติศาสตร์เขาอยู่ตรงไหน ต้องมีอุดมการณ์ตรงนี้ อย่างวัฒนธรรมไม้ไผ่ที่หายไปเพราะถูกหลานไปเรียนในเมืองไม่ยอมกลับมา และไม่รู้ทำอะไรเมื่อเขาถูกอบรมมาอีกแบบ ไปเรียนเทคโนโลยี ไม่สนใจเรื่องแบบนี้”

ระนอง กล่าวเสริมถึงไม้ไผ่ ที่เปิดประเด็นมาจากกำราบ พานทอง โดยกล่าวว่าปัญหาไอน้ำเค็ม จะสร้างปัญหากับพืชตระกูลไผ่หรือไม่ เพราะเท่าที่สังเกต พอคื่นขึ้น ไผ่ไม่แดง แตก เหี่ยว แต่ไม้ไผ่น่าสนใจที่ผ่านมาไม้ไผ่ใช้ประโยชน์มากสำหรับคนคาบสมุทรสทิงพระ เช่นเดียวกับตาลโตนด ไม้ต่างถิ่นที่มาเป็นไม้ประจำถิ่นนี้ไปเสียแล้ว

จึงหะเกิดความคิดดีๆจากหลายคน ว่าด้วยประโยชน์ไม้ไผ่

- หน่อไม้ ทำแกงคั่วเดือน 10
- ลำไผ่ ทำเหนียวหลาม
- พะอง ขึ้นตาล
- สานเป็นแผงตากยา(ใบยาสูบ)
- ทำตับจาก
- กระบอกใส่น้ำตาลโตนด
- ทำรังไก่
- ตอไผ่ ทำด้ามพรว้า และส่วนประกอบในพิธีทางไสยศาสตร์อย่างหนึ่ง
- ทำหน้า (กระท่อม)
- สะพาน
- คานหาบ

- สานกระดัง/กระเซอ

- ห้ามศพไปป่าช้า

สรุปแล้วสรรพคุณไม้ไผ่มีมาก แต่วิถีโบราณหายไป

“ยอมรับว่าไม้ไผ่เป็นพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง ราคาแพงไม้ไผ่ราคาลึก ถ้าผ่านดินบริเวณนี้ลงไปได้จะรอด ดินชั้นข้างล่างดินไม่แห้ง ไม่เค็ม ผมไปเชียงใหม่ เขามีป่าไผ่ชุมชนที่ช่วยกันปลูก แล้วบินไปใช้ โดยตัดเป็นแฉว มีกติการ่วมกัน ไม้ไผ่ 20-30 ไร่ อาชีพเขาสานที่ใส่ฝัก สิ่งที่จะตามมากับไม้ไผ่มาก ชาวบ้านมีงานทำ”

ระนองมองว่าพืชหลายชนิดมีความเป็นไปได้ในการปลูก

ผักกินยอด - เน้นไม้ยืนต้น อายุยืน แต่มีผล เช่น ยาร่วง ขาม ขี้เหล็ก เป็นพืชที่หาพันธุ์มาเพาะได้ง่าย

ยางแดง - ปลูกเป็นไม้ใช้สอย ใบเล็ก โตช้า คนอดีตใช้น้ำมันยาง มาทาถังน้ำ เขาเตรียมเพาะเอาไว้หลายต้น

มะขาม - เป็นพืชเศรษฐกิจ ปลูกง่ายราคาดี

เครื่องเทศ เครื่องหอม - เขาทดลองปลูกในที่ดินส่วนตัวบ้างแล้ว

ฝนแสนห่า - พืชสมุนไพรสามารถสร้างรายยารักษาเงินได้

หมุย - ชาวบ้านปลูกกันทุกบ้านอยู่แล้ว

เตยเล (ลำเจียก, ลังค้าย) - ปลูกริมสายน้ำ ใช้เป็นอาหาร ใบทำเครื่องจักสาน ส่วนไม้มาทำบ้านได้ เป็นพืชที่ควรฟื้นกลับมา

“ใน 100 ไร่ที่มีล้งค้ายหลายจุดแต่ก่อนทับชายเลหมายล้งที่รวมของชาวประมงมาสร้างบ้านหาปลา จอดเรือรับจ้างแต่ล้งค้ายล้งค้ายกันแดด เป็นร่มนอนเล่น”

ระนองกล่าวว่าใน 20 ไร่ ที่ดำเนินการปลูกไปแล้ว ไม่มีปัญหา อาจขอขยายต่อไปอีก ข้อจำกัดคือยังไม่ได้รับความร่วมมือจากส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะชุมชน ชาวบ้าน โรงเรียน หากเป้าหมายแรกเกิดผลชัด ต่อไปคือการปลูกต้นไม้ ดูแลต้นไม้ ในพื้นที่ทั้งหมด 100 ไร่ สร้างป่าสังเคราะห์ ชายหาดชุมชน นอกจากได้ประโยชน์ในการเก็บผลผลิตร่วมกัน นี่คือนวนก้นคลื่นที่ดีที่สุดสำหรับทุกคน.

14.

แผนสุขภาพตำบล สุตปัญษาปิดตาอาบน้ำ

แม้เคยได้ยินมาก่อนว่า “ดินลูกรัง” เป็นสินค้าส่งออกกระดับ OTOP ของบ้านห้วยโอน ตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัทภูมิ จังหวัดสงขลา ใครก็คงนึกว่าพูดเปรียบเปรยหยอกเข้าเสียมมากกว่าจริงจัง แต่ผลกระทบจากวิธีดังกล่าวมีคำตอบอยู่ในน้ำประปาหมู่บ้าน

“ชุ่มมาก บอกไม่ถูกว่าอย่างไร ต้องทำใจหลับตาอาบน้ำ” หะเล็ม โอะหมาน ประธานประชาคมบ้านห้วยโอน และรองประธานแผนสุขภาพตำบลกำแพงเพชร เล่า วันนี้เขาอาจหัวเราะกับสิ่งที่ผ่านมาแล้ว แต่วันที่ผ่านมานั้นหัวเราะไม่ออก

กว่า 8 ปีที่บึงหะเล็มพยายามต่อสู้ หาทางบอกกล่าวให้คนภายนอกได้รับรู้ปัญหาดังกล่าว เพื่อช่วยหาทางออกอันมีดমন พูดเรื่อง

นี้ทุกเวทีประชาคมที่ได้เข้าร่วมก็แล้ว แต่ไม่เคยเกิดผลมากนัก กระทั่ง
ร่วมทำแผนสุขภาพตำบลกำแพงเพชร

ชุมชนบ้านห้วยโอนอดีตเคยอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ
ชาวบ้านมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ป่าเป็นแหล่งอาหาร น้ำอุปโภคบริโภค อาศัย
คลองห้วยโอนที่ไหลมาจากเขาแก้วแหล่งต้นน้ำคลองกุ่มี ที่หล่อเลี้ยง
ผู้คนจำนวนมาก แต่ดูเหมือนธรรมชาติไม่เป็นใจให้กับคนต้นน้ำนัก เพราะ
นอกจากน้ำจากแหล่งธรรมชาติผิวดินพวก ห้วย หนอง ลำคลอง ระดับ
น้ำใต้ดินกลับอยู่ลึกมากและมีแผ่นหินสีดำฝังขวางเป็นชั้นแนวใต้พื้นพิภพ
อยู่เบื้องล่าง ชาวบ้านเรียกว่า “รากเขาแก้ว” เป็นสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็น
อุปสรรคในการขุดบ่อ หรือเจาะบาดาล นั่นเป็นเหตุผลว่าเมื่อน้ำผิวดิน
ตามแหล่งธรรมชาติมีปัญหา จึงกระทบกับชาวบ้านส่วนใหญ่มาก

บังเหสีเริ่มเล่าว่าราวปี 2527 ชุมชนเริ่มมีการขยายตัว ประชากร
เพิ่มมากขึ้นแต่ก่อนน้ำอาจไม่ใช่ประเด็นปัญหา ชื่นพูดออกไปคนอื่นก็
หัวเราะกลับมาเท่านั้นเอง ราวปี 2532 ทางกรม
โดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เข้ามา
ส่งเสริมประปาหมู่บ้าน โดยใช้พรุหลุมพีพื้นที่
ราว 100 ไร่ เป็นแหล่งน้ำดิบ

“ตอนใหม่ๆ น้ำจากพรุยังใสไม่มีปัญหา
เพราะยังไม่ถูกรบกวนจากชุมชน ตาม
ธรรมชาติน้ำจะนิ่งจะเตี๊ยะแต่ถ้าใสมา”

เป็นการอธิบายสภาพธรรมชาติว่ามี
ส่วนคัดกรองน้ำดีมาให้ของสมยศ
รุ่งกิจประเสริฐ ผู้ช่วยผู้ใหญ่
บ้านห้วยโอน ในฐานะรอง
ประธานกรรมการประปา
หมู่บ้านเล่าเสริมขึ้น
ในวงสนทนาวันนั้น

มีผู้เกี่ยวข้องมานั่งอยู่ครบ วัชรินทร์ ชิตณรงค์ นักวิชาการสุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กำแพงเพชร และดลก่อเดช หิมเหม พนักงานดูแลระบบประปาบ้านห้วยโธน

ในพวจึงมีการขุดสระขนาด 40 เมตร ยาว 100 เมตร ลึก 4 เมตร รองรับน้ำก่อนสูบไปขึ้นถึงผลิตประปา

“ที่ตรงนั้นชาวบ้านเรียกว่าปลายดิน คือที่ดินแบ่งปันกัน คนสมัยก่อน การมาตั้งที่อยู่อาศัยมองที่ทำนาไว้ก่อน มีแหล่งน้ำทำมาหากิน ตอนแรกใช้ได้ไม่มีปัญหาอะไร น้ำไม่แดง คิดว่าเพราะประชากรไม่มาก แต่เมื่อคนมาอยู่มากน้ำถูกรบกวน ชะล้างสารเคมี หญ้าฆ่าหญ้าอะไรลงมา รถแมคโครขุดดินข้างบนเขาไปทำบ่อดิน พอฝนตกลงมาจะชะล้างดิน ลงมาในพรุทำให้น้ำขุ่น ตะกอนพวกนิตยาหญ้าทำให้เกิดทับถม น้ำเป็นสีแดง” สมยศเล่าถึงความ เป็นมาเพิ่มเติม

เมื่อชุมชนขยายตัว จากพรุหลุมพีที่แม่จันมีการจับจองเป็นเจ้าของ แต่ยังไม่ทำอะไร เพราะที่ทำกินตรงอื่นยังมี 10-20

ปีที่ผ่านมา ความจำเป็นในการใช้พื้นที่อื่น จำกัด ทำให้ลูกหลานและเจ้าของที่ดินเริ่ม เข้าไปทำประโยชน์ ทำไร่นาสวนผสม ขุด บ่อปลา ยกคันปลูกต้นไม้ เมื่อลงไปทำ กิจกรรมรบกวนพรุ การขุดดินลูกรังขาย การทำลายป่าข้างบนเขา น้ำที่ไหลลงมา เต็มไปด้วยตะกอน

ยังไม่รวมถึงกระแสที่โรงงาน ทำถุงมือยางที่จะเข้ามาสร้าง บริเวณป่าต้นน้ำของชุมชน แต่ชาวบ้านรวมตัวคัดค้าน จนระงับการก่อสร้างไว้ชั่วคราวเสียก่อน

ปัญหาเฉพาะหน้า น้ำมีตะกอนสีแดง ไม่สามารถนำน้ำมาใช้อุปโภคบริโภค ปัญหาการใช้น้ำเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2540 ในช่วงหน้าแล้ง ไม่สามารถนำน้ำมาดื่ม ปี 2546-2548 ยิ่งรุนแรงมากแต่ชาวบ้านที่นั่นทนใช้กันมา

ที่ผ่านมาได้มีหน่วยงานรัฐแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ เช่น การสร้างแท็งค์กรองน้ำขนาดใหญ่ แต่น้ำไม่พอจ่ายทุกครัวเรือน ต้องซื้อน้ำจากภายนอกมาดื่ม สร้างภาระด้านค่าใช้จ่ายกับชุมชน ส่วนน้ำเพื่อการอุปโภคยังใช้แหล่งน้ำเดิมอยู่ แต่ต้องทำให้ตกตะกอนโดยการใช้สารส้มแกว่งชาวบ้านทั่วไป ยังมีความกังวลว่าโครงการน้ำประปาหมู่บ้าน ดึงน้ำจากพรุหลุมพีไปใช้ เกรงว่าสักวันน้ำในพรุหลุมพีจะเหือดแห้ง

“บังมองเห็นปัญหาเรื่องน้ำมานานแล้ว เพราะเคยได้คุยกับชาวต่างประเทศ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ บรูไน แต่มาพูดกับชาวบ้านเขาไม่ค่อยให้ความสำคัญเรื่องนี้ เขาหัวเราะ วันหนึ่งก็เจอกับปัญหาจริง” บังหะเล็มชี้แจงว่าน้ำขุ่นเพราะการหมักหมมของหญ้า ยิ่งคนเข้าไปใช้พื้นที่พรุในการทำกินมากขึ้น เท่ากับเป็นตัวเร่งมากขึ้นเท่านั้น

“เกิดปัญหาแล้วทุกคนได้แต่ทน แต่กรรมการหมู่บ้านไม่ได้อยู่เฉย ช่วยกันแก้ ปัญหา รื้อสระบ้าง รื้อหญ้าตะกอน ขุดตมในสระ ตะกอนที่หมักหมมมานาน ไม่รู้ว่าสักเท่าไรแล้ว ถุดฝนน้ำจะหลากพามา เพราะสระนี้ดีกน้ำพรุ พอฝนตกจะชะน้ำนี้ลงมา แต่ก่อนยังไม่มีใครลงไปทำอะไร แต่พอไร่นาสวนผสม รถบี๊ตโฮลงไปขุดดินเกิดปัญหา พรุถูกใช้รุกเข้ามา เหลือไม่มาก” บังหะเล็มว่า

เมื่อเกิดตะกอน มาพบหนทางแก้ปัญหาด้วยสารส้ม พบว่าต้นทุนสารส้มสูงกว่าที่รายได้ของการจัดเก็บค่าน้ำเพราะต้นทุนต่อยูนิต (ลูกบาศก์เมตร) รวมค่าจัดการทุกอย่างแล้ว 9-10 บาท แต่จัดเก็บค่าน้ำยูนิตละ 5 บาทเท่านั้นเอง

การดำเนินการแก้ไขผ่านแผนสุขภาพตำบล บึงหะเล็มเล่าว่าได้มีการจัดประชุมชี้แจงคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน เพื่อสอบถามสภาพปัญหา ความต้องการและเชิญชวนตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นจัดประชุมชี้แจงชุมชนสอบถามความสมัครใจและชี้แจงต้นทุนการดำเนินการที่สูงกว่าข้อเท็จจริงพร้อมกับเสนอแนะแนวทางแก้ปัญหา

จัดซื้ออุปกรณ์ ทดลองปรับระบบการกรองน้ำที่ชุมชนตัดชั้นตอนการใช้สารส้มในการดักตะกอนออก โดยการกลับไปใช้ระบบการผลิตที่ครบวงจรอีกครั้งและดูผลคุณภาพของน้ำเป็นเวลา 1 เดือน จัดเวทีชุมชนสอบถามประชาคมติในการแก้ปัญหาด้วยการกำหนดราคาน้ำที่ตรงกับความเป็นจริงและค้นหาแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืน ได้งบประมาณอุดหนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสนับสนุนผ่านแผนสุขภาพจังหวัด สงขลาประเด็นการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้ จัดซื้ออุปกรณ์สารส้ม ปูนขาว และทราย เพื่อทดลองปฏิบัติเต็มรูปแบบ

“เมื่อใช้สารส้มจริงจึงปัญหาจาก 100 เหลือราว 70 เราทำให้ชาวบ้านเห็นว่าเป็นน้ำใช้ได้ ผิดกับ 4-5 เดือนก่อนเปิดตาอาบน้ำมันแดงจนดำคล้ำแต่ต้องอาบ เพราะไม่รู้อาบไหน บ่อก็ไม่มี เพราะตอนได้ประปามาใหม่ๆ ก็ลมบ่อเสีย”

สมยศเล่าว่า การประชุมชาวบ้านห้วยโธนครั้งล่าสุดเมื่อ 11 กรกฎาคม 2551 วาระสำคัญคือ

1. ขอมติขึ้นค่าน้ำประปาจากยูนิตละ 5 บาท เป็น 8 บาท ซึ่งที่ประชุมชาวบ้านยินยอมให้เก็บไปก่อน จนกว่าจะหาแหล่งน้ำจากที่ใหม่ซึ่งลดต้นทุนน้ำได้ เพราะถ้าใช้น้ำจากแหล่งอื่นไม่จำเป็นต้องใช้สารส้ม

2. การพิจารณาเรื่องน้ำประปาสำหรับสถานที่สาธารณะ ได้แก่ โรงเรียนสอนศาสนา และสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาในหมู่บ้าน ทั้งมัสยิดและที่ประกอบศาสนกิจย่อยอีก 2-3 แห่ง ที่ไม่เคยจ่ายค่าน้ำประปามาก่อน จะมีการจัดเก็บครั้งราคา

“พี่น้องห้วยโธน 600 ครัวเรือน ใช้ประปาเกือบ 100% เพราะไม่มีบ่อน้ำกิน ก่อนหน้านี้โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม และสถานที่ประกอบศาสนกิจยังไม่เก็บ ต่อไปนี้เก็บหมด ชาวบ้านก็ต้องยอมรับไม่รู้ทำอะไร เราชี้ให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายดำเนินการมาก ไม่ว่าค่าไฟ ค่าสารส้ม เดือนหนึ่งสามสี่หมื่น ค่าไฟสองหมื่นหก สารส้มหมื่นสี่ ยังมีค่าจัดการดูแล ระบบเก็บเงิน บัญชี รวมแล้วเดือนละ 5 หมื่นกว่า เก็บได้ 3 หมื่นกว่า ต่อไปนี้ถ้าตามเข้าน่าจะ 4 หมื่นกว่าจึงจะอยู่ได้” สมยศเล่าและว่า การเก็บยูนิตละ 5 บาท มาจนถึงปี 2540 ที่ไม่กล้าเคาะตัวเลข เร่งรัดชาวบ้านขึ้นราคาให้คุ้มต้นทุน และมีกำไรนิดหน่อยพอจะทำอะไร เพราะน้ำที่ส่งออกไปมีตะกอนแดงนั่นเอง เมื่อเป็นอย่างนั้น เป็นปัญหาลูกโซ่ต่อว่าไม่สามารถพัฒนาระบบต่อไป

การที่รับปากกับชาวบ้านเอาไว้ว่า อาจจะมีการลดราคาน้ำประปาในอนาคตได้ เพราะตอนนี้ได้รับงบประมาณจาก อบต.กำแพงเพชร ไปขุดสระเพิ่ม 3 แห่ง ในพื้นที่หลายสิบไร่ ซึ่งมีคนบริจาคที่ดินให้บริเวณดังกล่าว มีตาน้ำธรรมชาติ คุณภาพน้ำใสไม่มีตะกอน ดีกว่าจากที่ใช้อยู่เดิม แต่อยู่ไกล จำเป็นจะต้องมีระบบท่อส่งน้ำมาเชื่อมกับสระ ปัจจุบันอยู่ระหว่างการรอกบประมาณส่วนนั้นเพิ่มเติม เพราะลำพังประปาหมู่บ้านไม่มีงบทำได้

“สำหรับพฤษหภูมิ ถูกรุกด้วยการใช้พื้นที่ทำกิน ยิ่งบนเขาขุดลูกรังพฤษเริ่มแห้ง แต่ยงดีว่าที่ดินบางส่วนคนยังเอาไปใช้ไม่ได้แน่ เพราะเจ้าของที่ตั้งใจบริจาคเอาไว้แล้ว ก็ยังเป็นพื้นที่สำหรับการสำรองน้ำไว้ได้ ที่ผ่านมามีเพียงปีที่แล้งจัดเท่านั้นที่น้ำแห้งหมด ส่วนใหญ่ยังพอใช้” สมยศว่า

แนวทางการสร้างระบบเก็บน้ำใหม่ โดยการกรูซิเมนต์ในสระ
แก้ปัญหาตะกอนได้เหมือนกัน แต่ใช้งบประมาณมาก

แม้ปัญหาคลี่คลาย สมัยคมองว่า มีปัญหาในการจัดการระบบ
เพราะว่าต้องใช้งบสูงอยู่ การจะซื้อสารส้มเทลงระบบน้ำตลอดต้องใช้
อย่างน้อยวันละ 2 กระสอบ ราคา 700 กว่าบาททุกวัน ก็เสียดายเงิน
โดยเฉพาะสารส้มขึ้นราคาอีกมาก

“ตอนนี้กระสอบละ 400 บาทแล้ว ที่ไปเอาประจำเขายังไม่ขึ้น
แต่ร้านอื่นขึ้นแล้วทั้งนั้น” ดลก่อดเดช หิมเหม พนักงานดูแลระบบ
ประปาบ้านห้วยไอนยีนยันและแนะนำ ต้องหาวิธีอื่นมาแทนการเติม
สารส้มเพื่อความยั่งยืน

“อบต.บอกว่าจะหางบต่อท่อจากสระน้ำแห่งใหม่ลงมาใช้ให้ได้
อบต.รับในหลักการแล้ว ช่วยลดการใช้สารส้มอีกทางหนึ่ง อบต.บอก
ว่าจะตั้งบใช้เครื่องกรอง 2 ตัว ซึ่งจะไม่ต้องเอาน้ำขึ้นที่สูง ปัจจุบันนี้
น้ำประปาเราใช้ 2 ข้าง เครื่องกรองฝั่งหนึ่งเป็นระบบเก่า เราสูบน้ำ
ขึ้นไปที่สูง ปล่อยลงมาใช้ไฟมาก อีกตัวใช้ระบบประปอนามัยใช้ไฟฟ้า
ไม่มาก ถ้าได้แบบนามัยมาอีกตัวจะลดค่าไฟลง ยิ่งถ้าสูบน้ำที่ใหม่มา
จะลดค่าสารส้มลง ตอนนั้นค่าใช้จ่ายลด มีกำไร เราก็ลดค่าน้ำลงได้”

ข้อเสนอจากที่ประชุม 11 กรกฎาคม 2551 ให้อบต.ตั้งงบประมาณดูแลปัญหาอย่างใกล้ชิด ซึ่งตัวแทน อบต.ที่เข้าร่วมประชุมยอมรับในหลักการ

สมยคว่าปัญหาเรื้อรังมานานเพราะสมัยก่อน อบต.ไม่ได้สนใจเรื่องแบบนี้ สนใจเรื่องการสร้างถนนหนทางมากกว่าแต่ไม่รู้ว่าเรื่องน้ำกินต้องดูแลด้วย การต่อสู้อากาศประชาชนในปัจจุบันที่เคลื่อนไหวเข้าไปทำงานร่วมกับภาครัฐ ท้องถิ่นเข้าถึง อบต. นายกอบต. เพื่อได้มีส่วนร่วมแก้ปัญหาแบบนี้บ้าง

บั้งหะเลี่ยมมองว่า องค์การท้องถิ่นยังไม่เข้าใจบทบาท แต่ 3 ปีที่ว่แกนนำชาวบ้านเคลื่อนไหวกัน พอได้เข้าไปใน อบต. จึงขยับ

“ตอนนี้คนในพื้นที่รู้จักบั้งไม่ได้มองพื้นที่แล้ว ถ้าขึ้นไป กทม. ก็มองระดับจังหวัด เลาให้เขาฟัง เป็นเรื่องการช่วยกันคิด อย่างชาวบ้านมาช่วย อบต. ก็สบายขึ้น ชาวบ้านเขามีพลังที่อยากจะคิดด้วย มีส่วนร่วมมีจิตสำนึกกว่านี้ของเรา ไม่ใช่ของ อบต. ภาษีของชาวบ้าน อนาคตต่อไปจะทำอย่างไร ขยับต่อไปอย่างไร เราอาศัยแผนสุขภาพตำบลมาทำงานกันระดับตำบล”

บั้งหะเลี่ยมเสนอว่าการแก้ปัญหาต้องเชื่อมโยงทุกส่วนให้ได้ กรณีแก้ปัญหาหน้าบ้านห้วยโอน อยากเสนอให้นัดคุยกันทุกเดือน เพื่อติดตามว่าเรื่องเป็นอย่างไร ควรพัฒนาอะไร ถ้าชาวบ้านหรือคณะทำงานไม่เข้าใจระบบจะทำงานยาก

วัชรินทร์ ชิตณรงค์ นักวิชาการสุขาภิบาล อบต.กำแพงเพชร กล่าวว่า การประสานระหว่างชาวบ้านกับรัฐดีขึ้น กรณีที่เกิดขึ้นกับปัญหาน้ำประปาห้วยโอน เพราะ อบต.เดิมไม่มีฝ่ายรับผิดชอบด้านนี้โดยตรง พอเขาเข้ามารับผิดชอบตรงสายงานสามารถทำได้เลย ส่วนการแก้ปัญหาเรื่องน้ำบ้านห้วยโอนถือว่าเป็นโชคดีหลายประการกล่าวคือ

- สรรส.เข้ามาประสานงานทำแผนสุขภาพตำบล
- ผู้บริหาร อบต.กำแพงเพชร เห็นด้วยให้เข้าร่วม

- ชาวบ้านกล้าจะบอกปัญหาจริงที่เกิดขึ้น

- เรากล้ายอมรับความจริงว่าอันไหนทำไม่ได้คือให้คนอื่นมาช่วย

“ตอนนี้ปัญหาลุด่วงคือ คนที่มีความรู้คือ ทรัพยากรน้ำภาค 8 มาช่วยด้วย แต่กำลังสำคัญคือชาวบ้าน ยอมรับว่าแต่ก่อนขาดส่วนราชการ มาดูแลจริงจัง เมื่อสวรรคต.มาเป็นพี่เลี้ยง จัดทำแผนสุขภาพตำบล จึงเอา เรื่องนี้เป็นประเด็นปัญหาเร่งด่วน ลุด่วงเพราะค้นหาประเด็น”

การหาแหล่งน้ำใหม่วัชรินทร์ มองว่าเพื่อเป็นการลดต้นทุนจากยูนิ ตละ 8 บาท เป็นอีกขั้นหนึ่งแล้ว ประเด็นปัญหาเร่งด่วนเรื่องคุณภาพน้ำ ถือว่าจบ

“ผมมองผลดีว่าพอปัญหาคลี่คลายน้ำส่วนรวมจะพอใช้ แต่ก่อน 5 บาท ใช้ไม่เห็นคุณค่า รถตันไม้ ล้างรถ พอแพงต้องประหยัด อาจจ่ายน้อยกว่าเดิมอีก เพราะราคาแพงขึ้น แต่น้ำที่ได้มาจะใช้ได้ ทุกอย่างอาบ ซักผ้าอะไรได้ ไม่ใช่สีแดงแบบเมื่อก่อน”

วัชรินทร์มองว่าแผนสุขภาพตำบลมีบทบาทเรียนสำคัญว่า ครั้งแรก คิดทำเครื่องกรองน้ำแจก เพื่อแก้สนิมแต่เมื่อใช้วิธีการใหม่ในการแก้ปัญหา มามองปัญหาร่วมกันในข้อเท็จจริง ได้รับข้อมูลจากทุกคน ลงมาดูข้อเท็จจริงในพื้นที่ ดูพื้นที่ว่าปัญหาเป็นอย่างไร เกิดจากอะไร คำตอบชัดเจนกว่า

“เราเข้ามาช่วย แต่อยากให้ชาวบ้านขับเคลื่อนเองได้ เราเป็น พี่เลี้ยงให้เขาทำเองได้ ถ้าเราเข้าไปเต็มที่ เขาก็ทำไม่เป็นจะเหมือนที่ผ่านมา เราต้อง

สร้างคนขึ้นมาเรื่อยๆแต่เราจะบอกว่าทำอะไร ความเห็นอาจแตกต่างกันไป” วัชรินทร์กล่าวและว่า การแก้ปัญหาประปาห้วยโธน ระดับต่อไป อบต.มีแผนว่าจะจัดอบรมการดูแลระบบ จะเชิญทรัพยากรน้ำภาค 8 มาช่วยในการจัดการดูแลระบบการบริหารจัดการภายใน ส่วนอบต. จะอบรมการทำบัญชี ทุกกระบวนการในการจัดการองค์กร และจะมีการติดตามอย่างน้อยทุก 3 เดือน เพื่อกระตุ้น และรักษามาตรฐานให้คงที่ เพราะถ้าไม่ทำแบบนี้จะกลับไปแบบเดิม เกิดกระแสแล้วหายไป

บั้งหะเลียมกล่าวทิ้งท้ายว่า ที่ผ่านมามองผิดพลาดไปตรงหวังพึ่ง การแก้ปัญหาจากภาคการเมืองอย่างเดียว นักการเมืองหลายคน มักหาเสียงรับปากว่าจะจัดการ อย่างการแก้ปัญหาประปาห้วยโธนที่ บอกว่าจะทำประปาภูเขาใช้งบ 80 ล้านใช้ทั้งอำเภอรัตนภูมิ มีแต่คนมาหาเสียงหลายคนหลายสมัยแต่ไม่มีการทำจริงสักที

ถือว่าโชคดีที่การทำแผนสุขภาพตำบล คราวนี้ที่ผ่านมามีชาวบ้าน อยู่แบบปัจเจก ตัวใครตัวมัน ทำให้ทุกส่วนเข้ามาเชื่อมกัน โดยเฉพาะ 11 หมู่บ้านในกำแพงเพชร แม้มีงบประมาณเล็กน้อย แต่ได้ภาคภูมิใจว่าอย่างน้อยได้ใจชาวบ้าน สบายใจที่เพื่อนมาช่วยกันดูแล เมื่อได้คุย แล้ววงจะค่อยกว้างขึ้น

“กับเรื่องนี้เราจะเชื่อมต่อไปยังเรื่องพลังงาน เพราะเห็นว่าใน กระบวนการส่งน้ำประปา ใช้พลังงานมาก ผมเสนอกองหันลมเป็น พลังงานทดแทน บริเวณที่ตั้งโรงประปาอยู่ในช่องเขาที่ลมพัดผ่านตลอด ปริมาณลมน่าจะเพียงพอ แต่ไม่มีความรู้อะไรมากกว่านี้ อยากให้นัก วิชาการมาแนะนำ ถ้าทำได้ค่าใช้จ่ายเรื่องพลังงานลดลงสักครึ่งยังดี อาจใช้ไฟฟ้าครึ่งหนึ่ง พลังงานลมครึ่งหนึ่ง” บั้งหะเลียมกล่าวและว่า

วันนี้อาจยังไม่เกิดอะไรตามที่คิดทั้งหมด แต่ถ้าพยายามต่อเติม คุยไปเรื่อย ลูกหลานสานต่อจะมีแนวคิดย่อมดีกว่านั่งมองปัญหาแล้ว นิ่งเฉยอย่างแน่นอน.

15.

แก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ “ทำจริง ได้ผลจริง” ที่คลองรี

ยุควิกฤติพลังงาน การทำแก๊สชีวภาพใช้เอง ดูเหมือนเป็นแนวคิด
พูดกันตามคั้น แต่หากคนลงมือทำใช้จริงยาก วันนี้ชาวตำบลคลองรี
อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา กำลังแสดงให้เห็นว่าไม่ยุ่งยากเลย
หากมีความตั้งใจ

ประกาศ ขำมาก หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลคลองรีเล่าว่า โครงการ
ทำแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ระดับครัวเรือน เกิดจากการประชุมทำแผน
สุขภาพสงขลา

“มีแผนอยู่ตัวหนึ่งเรื่องการจัดทำแก๊สชีวภาพ ผู้จัดทำแผนต้องการ
ขยายผลตรงนี้ให้ชัดเจนขึ้น” เขาเล่า

สอดคล้องกับเหตุปัญหาที่แก๊สหุงต้มแบบถังขายราคาแพงกว่า
เดิมมาก ชาวตำบลคลองรียังมีวิถีติดิบทำแก๊สชีวภาพคือขี้วัว เนื่องจาก
เลี้ยงวัวกันอยู่มาก บางหมู่บ้านอย่างเช่นหมู่ที่ 5 เพิ่งได้รับการส่งเสริม
เลี้ยงวัวขุนจากทางราชการ สภาพโดยทั่วไปที่ผ่านมา การกำจัดมูลสัตว์
ไม่ค่อยถูกต้องตามหลักอนามัย เลี้ยงใต้ถุนบ้าน การเก็บกวาดค่อนข้าง
เรี่ยราด ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน

“แต่เราไม่สามารถเข้าไปช่วยทำอะไรได้ เพราะมันเป็นปัญหา
ถ้าไว้หน้าอกบ้านก็กลัวโจรอีก แม้ปัญหาที่ว่ามีน้อย แต่คนเลี้ยงวัวก็ทำ
คอกเอาไว้ใต้ถุนเรียบร้อยแล้ว”

เมื่อทางแผนสุขภาพจังหวัดสงขลาพร้อมจะอุดหนุนงบประมาณ
50,000 บาท ประกาศพร้อมกับชาวบ้านที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มแก๊สชีวภาพ
ตำบลคลองรี จึงเดินทางไปดูงานที่ร้านอาหารฟุนตลอบของคุณพิชยา
แก้วขาว อยู่ที่อำเภอหาดใหญ่ ทางร้านจัดทำถังหมักเศษอาหารขนาด
200 ลิตรเพื่อผลิตแก๊ส แต่ในสายตาของกลุ่มฯเห็นปัญหาที่นั่นว่า
ขนาดถังหมักยังเล็ก จึงได้แก๊สน้อย

“จุดแรกเริ่ม 3 มกราคม (พ.ศ.2551) ที่บ้านผมก่อน เป็นการสาธิต
คือเราเองก็ไม่มั่นใจเหมือนกัน” ประกาศเล่าถึงจุดเริ่มต้น

ช่างผู้ออกแบบประกอบและพัฒนาระบบแก๊สชีวภาพมาใช้ใน
คลองรีทุกวันนี้คือ ซาติ พฤษศรี สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
(อบต.)คลองรี ซึ่งมีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มแก๊สชีวภาพคลองรีนั่นเอง
ประกาศพยายามผลักดันให้เกิดกลุ่ม มีคณะกรรมการทำงาน โดยเขาเอง
นั่งเป็นเลขานุการ เพราะต้องการให้มีเจ้าภาพขับเคลื่อน

จากจุดสาธิตเริ่มต้นที่บ้านประภาส เมื่อกรรมการพร้อมและได้
งบนับสนุนราวกลางเดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา จึงเริ่มขับเคลื่อนสู่การ
ทำแก๊สชีวภาพระดับครัวเรือน 16 จุดในตำบลคลองรี กระจายอยู่ทุกแห่ง
ใน 9 หมู่บ้าน และยังมีจุดสาธิตอยู่ ณ ที่ทำการ อบต.คลองรีอีกด้วย

“หลังจากไปดูงานที่หาดใหญ่ เรามาคิดกันว่าถัง 200 ลิตร
จะใช้ได้ครึ่งชั่วโมง ชาวบ้านใช้จริงคงไม่พอ น่าจะใช้ราวชั่วโมงสำหรับ
ทำกับข้าว ผมงกับพี่ชาติประธานกลุ่มมานั่งคุยกันว่าทำเป็น 2-3 เท่า
ได้หรือไม่ เพื่อให้พอกับการใช้ประโยชน์ต่อวัน พี่ชาติเสนอว่าเคยเห็น
ถังขนาด 1,000 ลิตร เป็นถังใส่สารเคมีอย่างหนึ่ง พลาสติกหนาพอ
สมควร ทรงสี่เหลี่ยม มีลูกกรงอลูมิเนียมเป็นตะแกรงยึดอยู่โดยรอบ
ทำให้แข็งแรง ถังเปล่าเบาขนาดยกสองคน มีทั้งตัวเปิดด้านบน และ
ท่อปล่อยลงข้างล่าง น่าจะใช้ถังนั้นหมักข้าวได้ ไม่ต้องเจาะอะไรมาก
เพราะฝาบนมีอยู่แล้ว ข้างล่างจะมีท่อปล่อยทิ้งได้ด้วย” ประภาสเล่า

การดำเนินการเริ่มต้นขึ้น ส่วนประกอบหลักของการผลิตแก๊ส
ชีวภาพตามแบบคลองรี ประกอบด้วย

1. ถังขนาด 1,000 ลิตร สำหรับการหมักข้าวกับน้ำให้เกิดแก๊ส
ได้มาจากการไปซื้อถังบรรจุสารเคมีเก่าตามที่ประธานกลุ่มออกความเห็น
ถึงนี้สะดวกในการใช้งาน เพราะมีฝาเปิดส่วนบนเดิมอยู่แล้ว ทำท่อเติม
ข้าวลง ผนึกให้แน่นหนา ท่อแกนพีวีซี 3-4 นิ้ว ยาวลงไปเกือบถึงก้น
กันอากาศขึ้นมา ซึ่งป้องกันแก๊สรั่วขึ้นมา เพราะมีน้ำหล่อเลี้ยงอยู่
การออกแบบโดยใช้ปะเก็นแผ่นยางปิดทำให้ดูมั่นคงแข็งแรง

ระบบปิดหมด จะไม่ทำให้กลิ่นรบกวน ก้นถังมีช่องสำหรับเอาไว้
เททิ้ง เมื่อต้องการเปลี่ยนข้าวใหม่ รักษาให้ของเหลวอยู่ระดับ 2 ใน
3 ถัง แต่ไม่จำเป็นต้องเททิ้งบ่อยนัก ถังที่นำมาใช้เป็นสี่ขาโปร่ง
จึงมองเห็นระดับของน้ำผสมข้าวภายในได้ง่าย

2. จากถังหมักซีวู จะมีท่อพีวีซีต่อเชื่อมมายังกันถังพลาสติก ลีน้ำเงินขนาด 160 ลิตรที่คว่ำลงถึงขนาด 200 ลิตรที่บรรจุน้ำเต็ม ถังใบเล็กลอยอยู่ในน้ำถังใหญ่กว่า ให้จมลงบางส่วนเพื่อให้เกิดแรงดูดพุงถังลูกบนให้ลอยอยู่ได้ แก๊สที่เดินทางมาจากถังหมักตามท่อ จะลงไปอยู่ในที่ว่างของถังใบเล็กที่ลอยอยู่เหนือน้ำ ระดับน้ำป้องกันการรั่วไหล ใช้สังเกตปฏิกิริยามีแก๊สมากน้อย จากลักษณะการลอยของถังใบเล็ก การเพิ่มแรงดันแก๊สทำโดยกดถังใบเล็ก ซึ่งเอาของหนัก เช่นก้อนหินทับไว้ปรับความดันอย่างง่าย

ถังเก็บแก๊สใช้มากกว่า 2 ลูก เพื่อให้เพียงพอกับแก๊สและการใช้งาน ใครต้องการเก็บแก๊สมากกว่านั้นก็เพิ่มส่วนนี้

3. จากถังเก็บแก๊ส มีการต่อสายยางเข้าไปสู่อุณหภูมิเพื่อต่อเข้าหัวเตาแก๊สได้เลย ในสายยางใส่พบว่ามีการบดสีเหลือง ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแก๊สซีวู แต่ไม่มีกลิ่นเสียดลอดออกมา กลิ่นจากแก๊สติดไฟแล้วไม่มี แต่ถ้าปล่อยออกมาเฉยๆ จะมีกลิ่นซีวู ช่วงเผาไหม้เกิดไฟสีน้ำเงินเขียว เป็นการเผาไหม้สมบูรณ์ ก้นหม้อไม่ดำ

ส่วนหัวแก๊สบริเวณจุดไฟ ชาวบ้านหาของเก่าที่ใช้แล้วมาดัดแปลง เพราะต้องมาตัดออกบางส่วน จะใช้ของใหม่เสียตาย และต้องขยายรูให้ใหญ่กว่าปกติด้วย

“เริ่มสาธิตที่บ้านผม คณะกรรมการมาช่วยกัน ตั้งแต่การประกอบวัสดุอะไรต่างๆ ในถัง 1,000 ลิตร ผมเติมซีวู 15 ปีบ ซีวูเปล่าๆ จะเปียกหรือแห้งก็ได้ เอามาผสมน้ำให้เข้ากันดี อันนี้ใช้ซีหมูก็ได้นะ ส่วนซีวูใหม่จะเป็นเร็วย่อยได้เร็วกว่า ใช้ซีวูหนึ่งส่วน น้ำสองส่วน หมายความว่าใช้น้ำสัก 20-30 ปีบ ผสมแล้วเติมให้อยู่ในระดับ 2 ใน 3 ของถัง 1,000 ลิตร ในครั้งแรกปล่อยทิ้งไว้ 15 วัน จึงจะเกิดแก๊สขึ้นมา”

ประกาศเล่าว่า จากถังหมักมาถังแก๊ส ต้องทำถังเก็บแก๊ส 2 ลูก เพราะลูกเดียวไม่พอ

“อย่างของน้ำवास มีแก๊สเยอะต้องเพิ่มตัวเก็บแก๊สเป็น 3 ลูก ถ้าไม่ทำจะล้นมากเกินไป ถูกปล่อยทิ้งเสียเปล่า”

จากถังเก็บแก๊สต่อสายยางเข้าไปยังหัวแก๊ส แต่หัวแก๊สธรรมดาที่ใช้ทั่วไปใช้ไม่ได้ดังกล่าวแล้วเพราะรูเล็ก ออกแบบมาใช้กับแอลพีจี จากถังที่มีแรงดัน แต่แก๊สชีวภาพนี้ไม่มีแรงอัด จำเป็นต้องใช้ท่อใหญ่ ให้แก๊สเดินคล่อง

การประยุกต์ใช้งาน เพียงแต่ต้องตัดท่อแก๊สของเดิมออก เจาะรูใหม่ สวมท่อยาวเข้าไป ท่อพวกนี้อาจใช้ท่อเหล็กจากแผงรับสัญญาณโทรศัพท์ มาใช้ต่อท่อให้ยาวจนถึงหัวแก๊สก็ได้

“หลังจาก 15 วันเริ่มใช้งาน หลังจากใช้ไปแก๊สเริ่มหมด ถึงครอบ ตัวบนส่วนเก็บแก๊สไม่ขยับแสดงว่าแก๊สจะหมด ก็ต้องเติมชีวะในถังหมัก ซึ่งไม่มาก วันละ 4-5 กิโล ผสมน้ำมาเติมใส่ลงไปตามท่อฝานของถัง หมัก” ประภาสเล่า สำหรับครอบครัวเขาสมาชิก 4 คน เปิดแก๊สทำ กับข้าวรอบเช้าและเย็น เติมครั้งหนึ่งจะใช้ได้ 3-5 วัน พอเติมเสร็จคืน หนึ่งจะมีแก๊สเพิ่มเหมือนเดิมอีก แต่ถ้าแก๊สยังขึ้นดีแม้ใช้มาตามกำหนด ก็ยังไม่ต้องเติม เพราะชีวะที่ใส่ลงไปแต่ละครั้ง คุณภาพการให้แก๊สอาจ ไม่เท่ากัน

“แก๊สนี้แต่แรกผมก็ไม่เชื่อว่าใช้ได้พอ หรือความแรงของไฟว่าร้อน พอที่จะทำอะไรได้ แต่พอใช้จริงก็เหมือนแก๊สถังที่ซื้อมาใช้ทุกอย่าง สามารถทำอาหาร ทอดไข่ ได้ในเวลาเท่ากัน คุณสมบัติเหมือนกัน พอเราสาธิตให้เห็นชาวบ้านก็สนใจ เพราะชีวะเขามีอยู่แล้ว หลังจากทำ ครั้งแรก ต่อไปเติมครั้งละ 3-4 โล หรือ 2 ถังหัวปุณ ไม่ใช้เรื่องยากที่จะ หามาเติม” ประภาสเล่าและตั้งข้อสังเกตต่อว่า สำหรับการให้ทั่วไป หากเติมชีวะวันละก่อนก็พอใช้

“ชีหุอาจใช้ดีกว่าชีวะ เพราะวักินหญ้าอย่างเดียว แต่หมูกิน อาหารที่ทำให้เกิดแก๊สมากกว่า”

สำหรับประภามองว่า
ช่วยประหยัดค่าแก๊สพอสมควร
บ้านเขาใช้พอทีเดียว ไม่ต้องซื้อ
แก๊สเลย เพียงแต่ถ้าอาจมีภาวะ
ต้องคอยดูแลเติมชีวะราวสัปดาห์
ละครั้ง

ชาวบ้านที่ต้องทำกับข้าว
มากขึ้น อาจขยายกำลังการผลิต
เพียงแต่เติมชีวะบ่อยขึ้นหรือ
ขยายถึงเก็บแก๊สเพิ่มเป็นหลาย
ลูกถ้าต้องการมากก็เติมบ่อยขึ้น
หากเลี้ยงวัว 5-6 ตัว เติมทุกวันจะพอใช้แน่

สำหรับคนรักความสะดวก การต้องคอยเติมชีวะ อาจรู้สึกยุ่งยาก
เป็นภาระชนิดหนึ่ง ยิ่งถ้าใช้มากอาจต้องเติมบ่อย วันหรือสองวันครั้ง

“ถ้าไม่ถูกใจ ชีวะก็แพง ก็ลำบาก”

ใครทำได้นับเป็นช่องทางกำจัดและใช้มูลสัตว์เกิดประโยชน์ และ
การประหยัดค่าใช้จ่าย ต้นทุนเริ่มแรกประมาณ 5,000 บาท ถึงหมัก
ขนาด 1,000 ลิตรซื้อมาจากร้านรับซื้อของเก่า ตกลูกละ 2,500 บาท

ชุดถังเก็บแก๊สขนาด 200 ลิตรถังละ 500 บาท ส่วนถังตัวครอบ 400 บาท ที่เหลือจ่ายเป็นค่าช่าง

“ช่างคนทำคือคุณชาติ ประธานกลุ่ม และน้องวัฒน์ ที่เป็นกรรมการอีกคน ทั้งสองคนนี้ปกติเป็นช่างฝีมือมาก่อน” ประภาสเล่า จึงไม่แปลกที่หลังจากกลับจากดูงานคราวนั้นจึงคิดทำเองได้เลย

งบทที่ได้รับอุดหนุนทั้งหมด 50,000 บาท ทางกลุ่มให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการรายละ 4,000 บาท ให้ชาวบ้านร่วมสมทบอีก 1,000 บาท จึงขยายไปได้มากกว่า 10 จุด

“ที่จริงแล้ว 50,000 บาทยังไม่พอ แต่พี่ชาติแถมติดต่อยุติที่ห้องทำงานบริษัท สยามอิมพัลส์ ที่มีถึงพวกนี้อยู่ ทาง อบต.ทำเรื่องไปซื้อมาในราคาถูกลงกว่าปกติ ขอซื้อมา 10 ลูก มีน้องในกลุ่มติดต่อเขาให้ฟรีมาอีก 8 ถัง เราก็มาขยายเป็น 16 จุด เพราะถ้า 50,000 จะได้แค่ 10 จุดเท่านั้น”

ต้นทุนหลังจาก 5,000 บาทแรก ก็เพียงแต่หาซื้อหัวอย่างเดียว อายุการใช้งานของถังหมักดูคร่าวๆ อาจมีอายุการใช้งานราว 10 ปี

หัวที่เหลือจากหมักแก๊สปล่อยทิ้งแล้วยังนำมาทำปุ๋ยใส่สวนครัวได้ดี ปกติหัว ถ้าเอาไปใส่ต้นไม้ พบว่าจะมีหน้างอก เพราะเม็ดหญ้าที่วัวกินเข้าไปจะไม่ย่อยสลาย แต่พอผ่านกระบวนการนี้เม็ดหญ้าจะฝ่อไม่งอก ชาวบ้านต้องการ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกสวนครัวกินเอง ต้องใช้หัว

ประภาสเล่าว่าขบวนการตรงนี้ อบต.คลองรีเข้ามาช่วยตั้งแต่แรก เพราะกรรมการหลายคนเป็นสมาชิก อบต.อยู่ด้วย

“ผมไปคุยกับนายก อบต.(นายชนบ แทนประมุข)ว่าจะทำจุดสาธิตขึ้นมา แก่ก็สนใจให้ลาดพื้นหน้า อบต.ทำเป็นจุดสาธิต ขึ้นป้ายไว้เรียบร้อย แต่ก่อนไว้ข้างหลังผมบอกว่าถ้าต้องการสาธิตเอามาไว้ข้างหน้าก็ได้ นายกเลยสนับสนุนความคิดดังกล่าว”

ทุกวันนี้ชาวคลองรีต่างสะท้อนกลับมามองในทางบวก มองว่าต่อไปไม่ต้องซื้อแก๊สแล้ว แต่เรื่องการถ่ายปุ๋ยไปใช้ยังเป็นแนวคิด เพราะยังพอเริ่มต้นทำมาประมาณ 20 วัน

“ผมนั่งคิดต่อกับกลุ่มและ อบต.ว่าในพื้นที่ที่มีคอกหมูอยู่หลายคอก เป็นปัญหาในเรื่องของกลิ่นอยู่ ดูกรร็องเรียนมา แต่ในพื้นที่ที่ยาก เพราะ เขาลงทุนไปแล้ว ถ้าทำได้จะลดปัญหาเรื่องนี้ คอกหมูสามารถต่อจาก คอกลงถัง แต่ต้องทำถังใหญ่ อาจเป็นถังซีเมนต์เป็นบ่อเก็บ ถ้าอยู่ ละแวกบ้าน ต่อท่อไปใช้ได้ อันนี้ อบต.น่าจะสนับสนุน โดยให้เจ้าของ ฟาร์มสมทบถังก็ได้ บางส่วนรอบคอกหมู ต่อท่อไปใช้กันได้เลย”

จากปัญหาคอกหมู อบต.มองเรื่องมลพิษ ประภาสมองว่าถ้า ชาวบ้านต้องการจริง อบต.น่าจะรองรับได้ ชาวบ้านสมทบบ้าง คนที่อยู่ ใกล้คอกหมู 10-20 ครัว หากทำถังหมักให้ดี จะสามารถใช้ได้ตลอด ไปเลย จะเป็นประโยชน์ การร็องเรียนจะน้อย เพราะกลิ่นน้อยลง ยิ่งเขาได้รับผลประโยชน์อีก ก็น่าจะแก้ปัญหานี้ได้ส่วนหนึ่ง แล้วยังเอามาทำปุ๋ยได้อีกรอบหนึ่ง ชาวบ้านทำนา ปลูกผัก ปลูกสวน ไร่ นาสวนผสม อาจได้ปุ๋ยนี้ไปช่วยเสริมจากที่ซื้ออยู่ 100 อาจจ่ายเหลือ แค่ 20-30 บาท

หลังจากดำเนินการ 16 จุดแล้ว ประภาสเล่าว่า มีความสนใจ ในเรื่องนี้ โดยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 มาคุยกับกรรมการว่า มีงบกองทุนหมู่บ้าน 2 แสน ในหมู่บ้านจะสำรวจว่าใครต้องการทำแก๊สชีวภาพจะให้ยืมแล้ว ผ่อนคืน

“หมู่ 5 จึงน่าจะขยายไปก่อนเพื่อน เพราะงบประมาณเขาพร้อม แล้ว เพียงแต่เขารอตัดสินใจดูว่ากลุ่มแรกที่ทำอยู่มีปัญหาอะไรบ้าง”

ประภาสยังเล่าอีกว่ารู้สึกประทับใจกรรมการกลุ่มๆที่มาจาก ตัวแทนแต่ละหมู่บ้านและส่วนมากยอมรับ จุดแรกสาธิตที่บ้านกรรมการ เป็นส่วนมาก เพราะถือว่าคุยกันเข้าใจตกลงแล้ว ยอมเสียสละแม้ไม่มี งบอุดหนุน ทุกคนยินดีเริ่มต้นทั้งหมด ส่วนมากอยู่ในกลุ่มผู้นำถ้ามี ปัญหาเขาเอาปัญหาไปคุยกับชาวบ้านหรือผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นผู้นำต้อง เสียสละก่อน ยอมลงทุนทำก่อน

ชาติ พฤษศรี ประธานกลุ่มแก๊สชีวภาพคลองรี เล่าว่าโครงการ
ทำแก๊สของพวกเขากำลังได้รับความสนใจ มีคนเดินทางมาขอดูงาน
หลายกลุ่มแล้วไม่ว่า อบต.รำแดง อบต.ม่วงงาม อบต.พังยาง อบต.
กระดังงา รวมถึงสมาชิกจากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีของระโนด
กระแสดินธุ์ ปอดาน คุณชุด

“เขามาเพราะรู้ข่าวจากคณะทำงานของเรา ที่บอกปากเขาว่าเรา
กำลังทำแก๊สใช้เอง”

ชาติกล่าวก้าว จะไปดูบ้านใครก็ใช้ได้ผลเหมือนกันหมด ในวันนั้น
เขาจึงพาเรดตระเวนบุกไปถึงกันครัวหลายบ้านโดยไม่แจ้งล่วงหน้า เช่น
บ้านของประภาส ขำมาก หรือหมอ पास ผู้จุดประกายความคิดและ
จุดเริ่มต้นอยู่ที่หมู่ 5 บ้านของวาท โวหาร หมู่ 7 บ้านของจรูญ วงศ์-
พระจันทร์ หมู่ 5 และบ้านของวิวัฒน์ ต้นห้วย หมู่ 3 เป็นต้น

“คนที่มาดูแล้วเขากลมเลย่ว่าทำได้อย่างไร คือมันเห็นผล
เราทำได้ผล ไม่ใช่ทำแค่ดูแต่ใช้ได้จริงทุกบ้าน 16 ลูกนี่ต่อ
เข้าครัวหมดแล้ว ทดลองแล้วได้ผลจริง ใช้มีไฟจริง

ชาวตำบลกระดังงาที่มาดูบอกว่าจะกลับไปทำแน่
เพราะเห็นว่าได้ผล และมีงบแล้ว ทางอบต.
รำแดง อบต.ได้ข่าวว่าตั้งงบให้ 7 คน

7 หมู่บ้าน ทาง อบต.จะสนับสนุน
7 ครัวเรือน เขาจะกลับมาดูใหม่
อีกที่ คราวก่อนนายกเขามาเอง
เห็นแล้วทิ้งไว้ทำได้อย่างไร”

ก่อนมาถึงวันนี้ ชาติเคยไป
ดูงานวิถีไทที่สวนอัมพรและที่
ร้านฝุ่นตลบหาดใหญ่ นำมา
ปรับปรุงเป็นแบบฉบับเฉพาะ

ขั้นตอนการประกอบระบบผลิตแก๊สชีวภาพแบบนี้ ชาติบอกว่า ไม่ยาก ใช้ท่อพีวีซีเป็นหลัก ทั้งท่อ จุดเชื่อม ข้อต่อ แต่เมื่อทำให้ดีต้อง คอยดูเรื่องมาตรฐานไม่ให้รั่ว คนที่ดูสนใจจริง ดูครั้งเดียวเอาไปทำได้เลย

เขาเล่าว่าคราวกลับมาจากสวนอัมพร เคยขอเงินกองทุนหมู่บ้าน 2,500 บาท ทำแบบถัง 200 ลิตร ให้โรงเรียนบ้านท่าคุระ

“ผมบอกว่าเอาซีวีวใส่ อย่างอื่นผมทำให้หมด แต่จนถึงทุกวันนี้ เขายังไม่ใส่ซีวีว เขาไม่เชื่อว่าเราทำได้ แต่ผมก็ไม่ใส่ให้ ผมถือว่าผมทำให้ ใช้ได้จริง”

ชาติเล่าว่า แก๊สชีวภาพของกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยการใช้งานต่อเนื่อง แต่ละครั้งอยู่ราว 1 ชั่วโมง

“ของที่ได้ชั่วโมงกับ 10 นาที แต่มีคนที่ทำได้ชั่วโมงครึ่ง ใช้ถัง เก็บมาก พอหมดแล้วยังไม่ต้องเติม กระบวนการที่เกิดขึ้นของแก๊ส ต่อเนื่องมาอีก จะใช้ได้ในช่วงเย็น มันเกิดแก๊สใหม่ขึ้นมาเองจนหมด สภาพแก๊ส จะเกิดตลอดเวลาแต่ขึ้นทีละนิด เราเก็บไว้ในถังเก็บ จึงจะ เติมซีวีว”

จึงหะเริ่มแรกจริงๆ ต้องหมักซีวีว 10-15 วัน แต่ขึ้นอยู่กับซีวีว ด้วย 15 วันขึ้นแน่ บางราย 3 วันก็ขึ้นแล้ว ชาติยกตัวอย่างกรณีของ ชาวบ้านหมู่ 1 นำซีวีวมาจากคอกวัวลาดพื้น ซีวีวจะปนเยี่ยววัวเกิด แก๊สมาก ครั้งแรกหมัก 3 วัน ใช้การได้เลย

ชาติเล่าว่า เมื่อก่อนไม่รู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ รู้สึกว่าทำได้ยาก แต่เมื่อ รู้แล้วเห็นว่าไม่ต้องพึ่งนักวิชาการระดับดอกเตอร์ สามารถทำได้ทันที ใช้ได้จริง ถ้างลงทุนคร่าวละ 5,000 บาท ใช้ได้เลยและใช้ได้ตลอดไป

เขามองถึงปัญหาคอกหมูในชุมชนว่าการทำแก๊สชีวภาพอาจแก้ ปัญหาเรื่องนี้ได้เช่นกัน

“แก๊สระเหยขึ้นบนไม่ออกข้าง เป็นหลักกรรมชาติ เพียงแต่มีบ่อดิน ทำเป็นโดมฝาซีไปครอบ ต่อท่อมาใช้ได้เลย”

ในฐานะช่าง ชาติได้ทดลองทำหลายแบบ เช่นที่บ้านของวาด โวหาร หมู่ 7 เป็นจุดที่ถึงหมัก ถึงเก็บ กับหัวเตาอยู่ไกลหลายเมตร แต่ไม่มีปัญหาเรื่องระยะทางแค่นี้ เพราะแก๊สใช้งานได้ปกติ

ล่าสุดชาติ ได้ประดิษฐ์ถังเก็บแก๊ส เป็นนวัตกรรมใหม่ สามารถเก็บแก๊สได้ปริมาณมาก ที่บ้านของวิวัฒน์ ต้นห้วย หมู่ 3 เป็นการประดิษฐ์ส่วนถังเก็บแก๊สโดยนำถังซีเมนต์มาหล่อ บรรจุน้ำ แล้วครอบถังขนาดใหญ่ลงไปได้ และยังออกแบบเก็บระบบท่อที่เดินแก๊สเข้าครัว โดยการฝังไว้ใต้ดิน ทำให้ดูไม่เกะกะตา

เป็นแบบที่คนมาดูงานบอกว่าจะนำกลับไปทำตามเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามชาติเห็นว่าแก๊สชีวภาพมันเป็นทางเลือกไม่ใช่ทางรอด เพราะถ้าทางรอดมันคงต้องใช้หมดทุกอย่างทั้งวัน แต่ตอนนี้เราเลือกใช้บางครั้งบางคราว

“แก๊สธรรมชาติไม่สมำเสมอเหมือนที่ซื้อมาใช้ เป็นทางเลือก แต่บอกได้เลยว่า บางวันไม่ต้องใช้แก๊สเลย แต่ต้องมี เพราะวันไหนปฏิบัติ เราต้องเติมชีวะใหม่ ต้องมีจังหวะรอ ตอนนี้ชาวบ้านคิดจะทำถ้าไม่ขยันอย่าไปทำให้เสียเวลา เพราะจะอยู่ได้ใน 20 วัน ต้องถ่ายออกมาครั้ง คือต้องถ่าย 20-40 ลิตร เปิดทิ้งแล้วหาใหม่มาใส่เท่าเดิม บ้านพี่ใช้แก๊สถึงทุกวัน หลังจากแก๊สนี้หมดจนวินาทีสุดท้าย เพราะเราทำกับข้าวมาก เป็นครอบครัวใหญ่ พอเราทำได้ชีวะหมัก กับข้าวยังไม่เสร็จใช้แก๊สถึงต่อ แต่เริ่มแก๊สชีวะใช้หมดก่อน”

จากผลสำเร็จดังกล่าว ชาติกำลังจะทำระบบผลิตแก๊สชีวภาพออกโชว์ในงานลูกโหนด งานใหญ่ประจำปีของอำเภอสติงพระ เพื่อเผยแพร่ต่อไป เขายังพิจารณาตัวพร้อมให้ความรู้สำหรับคนที่มาดูงาน และติดตามไปช่วยประกอบสำหรับผู้สนใจอีกด้วย

ผู้สนใจอยากเข้ามาดูงานการทำแก๊สชีวภาพในคลองรี สามารถเดินทางเข้าไปได้ตลอดเวลา หากมาเป็นหมู่คณะแจ้งล่วงหน้าเพื่อการจัดน้ำท่าเอาไว้ต้อนรับ โดยสามารถติดต่อกรรมการกลุ่มทั้ง 3 คนคือ ชาติ พฤษศรี 089-6542446 ประภาส ขำมาก 087-2929055 วิวัฒน์ ต้นห้วย 089-8706308 หรือติดต่อมายัง อบต.คลองรี 074-486168 ทุกส่วนพร้อมประสานงานเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปตลอดเวลา.

16.

แก้สชีวภาพกระแสลินธุ์ กลั่นเหม็นฟาร์มดินกัวไรโซดอม

ด้วยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ปัญหากลิ่นเหม็นรบกวนจากฟาร์มในเขตเทศบาลตำบลกระแสลินธุ์ กำลังจะเปลี่ยนเป็นของดีแก้สชีวภาพ

ไพรัตน์ พิทักษ์ธรรม เลขาธิการนายกเทศมนตรีตำบลกระแสลินธุ์ ผู้ประสานงานโครงการแก้สชีวภาพกระแสลินธุ์ เล่าว่าอาชีพหลักของคนที่นี่มีการทำนาปีละครั้งอาชีพเสริมที่ทำควบคู่กันคือเลี้ยงสัตว์

“วัว หมู ไก่ มีเป็นจำนวนมาก มูลสัตว์เหล่านี้ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาตลอด เราจึงมีแนวคิดที่จะนำมาประยุกต์ใช้เป็นพลังงานทางเลือก”

เป้าหมายมองไปที่ปุ๋ยสัตว์ทั้งหมดในกระแสลินธุ์ โดยเฉพาะผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์เชิงพาณิชย์ล้วนมีปัญหาเรื้อรังต่อชุมชนฟาร์มหลายแห่งนอกจากส่งกลิ่นเหม็น ยังเป็นแหล่งพาหะนำโรคอย่างแมลงวัน ทั้งปล่อยน้ำเสียไหลลงทะเลสาบสงขลา

“ชาวบ้านร้องเรียนมายัง อบต.กระแสดลินธุ์ ให้ดำเนินการมาจนกระทั่ง อบต.ยกฐานะมาเป็นเทศบาลเมื่อต้นปีที่ผ่านมา ขณะทางจังหวัดเองส่งเจ้าหน้าที่ลงมาดูพื้นที่ก็ยอมรับถึงปัญหาในที่สุดเราเชิญผู้เกี่ยวข้องมาประชุมหาทางออก” ไพรัตน์เล่า

ทุกอย่างคลี่คลายมาเป็นขั้นตอนปี 2549 ได้ข้อสรุปว่าต้นตอที่ทำให้เกิดปัญหาคือเจ้าของฟาร์ม จึงเรียกคนเหล่านี้มาพูดคุย บอกพวกเขาว่าน่าจะถึงเวลาร่วมกับชุมชน ท้องถิ่นจัดการปัญหา ลดความขัดแย้ง

“เราได้คุยกันแต่เราไม่รู้จะอย่างไรเพื่อหาทางออก กระทั่งพบคุณชาคริต โภชะเรือง จาก สวรส.ภาคใต้ ว่ามีที่ไหนที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการเรื่องนี้เพื่อลดปัญหาชุมชน ความขัดแย้งต่างๆ ที่สุดเราได้ข้อมูลว่าควรลงไปดูฟาร์มหมูที่นาหม่อม” ไพรัตน์เล่า ช่วงนั้นเขาเองมีบทบาททั้งผู้ใหญ่บ้านและเครือข่ายสุขภาพจังหวัดสงขลา

ตัวแทนเครือข่ายสุขภาพจากโซนคาบสมุทรลุ่มน้ำสทิงพระกับกลุ่มเป้าหมาย 17 ครัวเรือน ลงไปดูงานที่อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา พบว่าฟาร์มแห่งนั้นสามารถนำขี้หมูมาผลิตแก๊สชีวภาพ เดินเครื่องกำเนิดไฟฟ้าใช้ได้ นับเป็นเรื่องน่าทึ่ง สำหรับคนไม่เคยรับรู้มาก่อน

“เราก็กลับมาทำเมื่อ อบจ.สงขลาอุดหนุนงบประมาณความรู้ อบรมศึกษาดูงานมาแล้ว เราประสานงานกับท้องถิ่นว่าจะตั้งบช่วยเหลือเจ้าของฟาร์มและชาวบ้านต้องสมทบกันอย่างไร”

ทางโครงการได้ประสานงานกับกรมพลังงาน กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อขอแบบการก่อสร้างบ่อแก๊สชีวภาพสำหรับฟาร์ม แต่เมื่อได้แบบมาแล้ว ปรากฏว่าไม่สามารถหาช่างที่ทำตามแบบแปลนนั้นได้ ช่างของกรมพลังงานเองก็ไม่สามารถเดินทางมาทำให้ได้

ทางออกปรับเปลี่ยนและหาช่างที่มีฝีมือในท้องถิ่น พาช่างไปดูงานหลายที่ ทั้งของกรมพลังงานที่ตำบลคลองรี อำเภอสทิงพระ และอำเภอ นาหม่อม นำทั้งหมดมาประยุกต์เหมาะสมตามความเป็นจริง สอดคล้องพื้นที่ โดยไม่ต้องเดินตามแบบกรมพลังงานทั้งหมด

“เราเริ่มดำเนินการ เริ่มในฟาร์ม 2 แห่ง เจ้าของฟาร์มยินดีให้ความร่วมมือ เราก็อยากแก้ปัญหาให้เขา ถ้าเขาไม่ทำ ไม่เฉพาะเจอชาวบ้านร้องเรียน ยังผิดกฎหมายปล่อยน้ำเสียลงคลองคลอง อีกอย่างต่อไปเมื่อมีการออกเทศบัญญัติกฎหมายของท้องถิ่น เขาต้องทำตามกฎหมาย ฟาร์มต้องมีบ่อบำบัดน้ำเสีย”

อบต.กระแสดินธุ์ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลเมื่อ 28 พฤศจิกายน 2550 ที่ผ่านมา หลังหมดวาระ อบต.ซุดเก่า มีการเลือกตั้งเทศบาลซุดใหม่มาแทนที่เมื่อกุมภาพันธ์ 2551 ไพรัตน์ รับการแต่งตั้งเป็นเลขานุการของนายโสพล ไชยวงศ์ นายกเทศมนตรี เขาได้รับมอบหมายจากนายกเทศมนตรี ดูแลโครงการบ่อแก้สชีวภาพ เป็นโอกาสเสนอแผนงานโครงการเสนอขอการอุดหนุนงบประมาณเทศบาลต่อเนื่องเบื้องต้น 3 ปี และจะทำต่อไปเพื่อให้แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ผู้เข้าร่วมโครงการทำแก้สชีวภาพระดับครัวเรือนมีจำนวน 10 ครัวเรือน เริ่มแรกเชิญคนเลี้ยงหมูจำนวน 10-20 ตัวขึ้นไปมาประชุมหาคนที่สมัครใจ รับผิดชอบได้ว่าต้องสมทบเงินส่วนหนึ่ง

หลังมีการทำจุดสาธิตขึ้นแห่งแรก ประกอบกับกระแสแก้สहुงต้มแพงขึ้นมาก ชาวกระแสดินธุ์ต่างให้ความสนใจ

ศักยภาพวัตถุดิบชีววันพื้นที่มีเพียงพอใช้งาน จากค่าเฉลี่ยครัวเรือนหนึ่งมีวัว 5 ตัว ถือว่ามากกว่าชุมชนทั่วไป

บางคนไม่เลี้ยงวัว แต่บ้านอยู่ข้างเคียงฟาร์มสามารถไปขอมาใช้

ได้เลย “ลักษณะการผลิตแก๊สชีวภาพครัวเรือนที่เราส่งเสริมให้ทำรูปแบบไม่ต่างจากที่อื่น อย่างเช่นที่ตำบลคลองรี แต่ปัญหาตอนนี้ถึงหมัก (ถังเคมีเหลือใช้สี่เหลี่ยมสีขาว) ราคาแพงมาก อุปกรณ์และค่าจ้างช่างประกอบเบ็ดเสร็จตกราว 8,000 บาท ให้ชาวบ้านสมทบเพียง 1,000 บาท ที่เหลือเทศบาลออกให้หมด”

ไพรัตน์อธิบายว่าการให้ชาวบ้านสมทบจำนวนหนึ่งแม้เพียงเล็กน้อยยังดีกว่าให้ฟรี เพราะยอมทำให้เห็นคุณค่าความสำคัญ

ยิ่งกว่าการได้ถังแก๊สชีวภาพมาใช้คือการใช้งานอย่างจริงจังต่อเนื่อง หากเพียงเห่อไปตามกระแสช่วงแรกแล้วหยุดใช้เพราะซี้เกียงเดิมวัสดุดิบหรือมองเป็นเรื่องยุ่งยากถือว่าการสูญเสียเปล่าทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่ลงทุนไป โอกาสที่จะได้พลังงานทดแทนมาใช้และไม่สามารถแก้ปัญหามูลสัตว์

ไพรัตน์พาเราลงไปดูครัวเรือนที่ผลิตแก๊ส การลองใช้งานจริงให้ดูพบว่าได้ผลดี เป็นแก๊ส ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ใช้ได้นานหลายวัน

แม้ชาวบ้านยังไม่เลิกใช้แก๊สหุงต้มแบบถัง แต่ทุกวันนี้ผู้เข้าร่วมโครงการ ได้ใช้แก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์เป็นหลักได้ สามารถใช้หมუნเวียนได้ตลอด ถ้าแก๊สเหลือน้อยถ่ายกากออกและเติมวัสดุดิบเข้ามาใหม่ปริมาณเท่าที่ถ่ายทิ้ง

พวกเข็ยงว้าวหรือเข็ยงหมู ซึ้หมูให้แก๊สดีกว่า แต่อาจนำสองอย่างมาผสมกันได้ แต่ไม่ว่าอย่างไหนต้องนำมาละลายน้ำแล้วคนให้เข้ากันก่อนเติมถังถึงหมัก

ในระบบฟาร์ม เทศบาลสนับสนุนงบประมาณซื้อวัสดุ เจ้าของฟาร์มออกค่าแรงค่าก่อสร้าง เฉพาะค่าซื้อวัสดุพบว่างบประมาณอย่างน้อย 70,000-80,000 บาทต่อบ่อแก๊สหนึ่งลูก แผนดำเนินการ 2 ฟาร์มแห่งหนึ่งแล้วเสร็จ อีกฟาร์มยังไม่ลงมือทำด้วยข้อจำกัดทางงบประมาณและต้องใช้เวลาก่อสร้าง

รูปแบบของการผลิตแก๊สชีวภาพจากฟาร์ม จะต่อท่อจากรางมูลสัตว์รวมมาหมักในบ่อซีเมนต์ ต่อท่อดึงแก๊สออกไปใช้ มูลสัตว์ที่ใช้แก๊ส

หมดแล้ว กากจะปล่อยไปสู่ลาน กากใส่กระสอบขายกลุ่มปุ๋ยในโรง
ผลิตปุ๋ยของตำบลที่พร้อมรับซื้อ

“แก๊สที่ได้จากในฟาร์มอาจจะใช้ในการกกลูกไก่ ลูกหมู กิจกรรม
พวกนี้เขาต้องใช้มาก ถ้าได้ตัวนี้จะช่วยประหยัด ส่วนหนึ่งจะต่อให้บ้าน
ข้างเคียงได้ใช้” ไพรัตน์กล่าวและว่า โครงการแก๊สชีวภาพของกระแสดินธุ์
ถือว่าเป็นต้นแบบความสำเร็จในการจัดการระดับฟาร์มได้

“ปัญหานี้อีกครั้งท้องถิ่นจะดูแลเต็มที่ ต่อไปเมื่อออกเทศบัญญัติ
เกี่ยวกับการฟาร์มขึ้นต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดไม่ให้เกิดผล
กระทบพี่น้องประชาชน เราจะขยับไปทั้ง 4 หมู่บ้านในเขตเทศบาล
จะให้จบต่อเนื่อง ผลักดันให้ได้ 100% ทุกฟาร์มต้องมีการจัดการฟาร์ม
ที่ถูกต้อง ถ้าไม่ทำถือว่าผิดเทศบัญญัติ ท้องถิ่นพร้อมช่วยเหลืองบ
ประมาณความรู้ อุดหนุนบปให้ซึ่งมากอยู่แล้ว มากกว่าที่เขาต้องออก
แต่ฟาร์มต้องให้ความร่วมมือ ถ้าเทศบาลเปิดกองสาธารณสุขจะให้
หน่วยงานนี้รับผิดชอบโดยตรงต่อไป”

โสพล ไชยวงศ์ นายกเทศมนตรีตำบลกระแสดินธุ์ กล่าวว่าชุมชนให้ความสนใจมากเกี่ยวกับโครงการแก๊สชีวภาพ ที่ผ่านมาเทศบาลได้สนับสนุนงบประมาณ และปี 2552 ก็จะมีสนับสนุนมากกว่าเดิมต่อเนื่องไป

“ผมเข้าไปดูที่เขาทำถือว่าไปได้ บางส่วนอาจยังไม่เสร็จ เพราะขั้นตอนการก่อสร้าง ชาวบ้านให้ความสนใจหลายคน เพราะเขาเลี้ยงหมูมาก เลี้ยงไก่ เลี้ยงวัว โรงปุ๋ยที่รับซื้อกากมูลสัตว์ที่เหลือก็สนับสนุนโดย อบต.ที่ดำเนินการมาตั้งแต่สมัยผมดำรงตำแหน่งนายก อบต.ผมกลับมาได้รับเลือกตั้งที่อยู่นี้ถือว่าได้ทำสิ่งเกี่ยวเนื่องต่อไป”

นายกเทศบาลกระแสดินธุ์มองว่าคนสนใจและร่วมมือนิดี มักอยู่ในหมู่ที่ 3 โดยเฉพาะกลุ่มคนเลี้ยงสัตว์ หนาแน่นกว่าพื้นที่อื่น

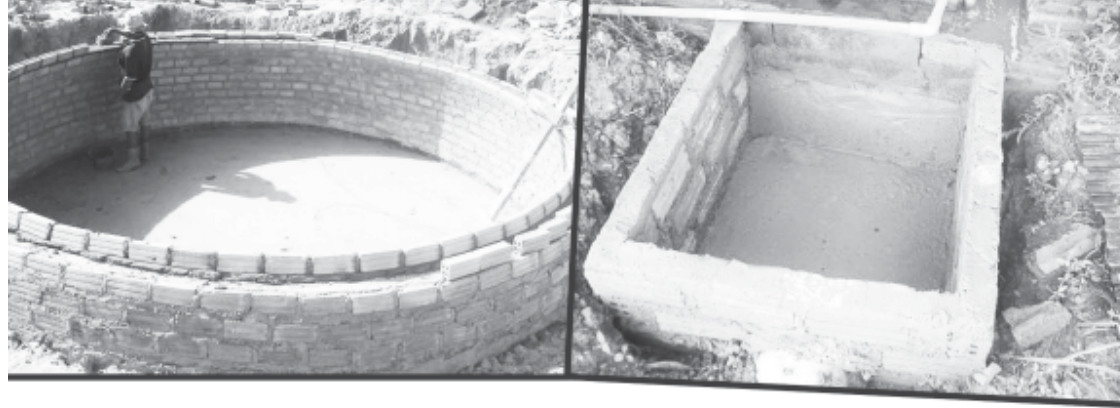
เทศบาลกระแสดินธุ์ มีเขตปกครอง 4 หมู่บ้าน เนื่องจากยังเป็นเทศบาลใหม่ยังมีได้จัดตั้งชุมชน ในอนาคตอันใกล้จะมีการเรียกชุมชนทุ่งบัว ชุมชนโตนดด้วน ชุมชนคลองโอน และชุมชนม่วงงาม ตามกรอบชุมชนของเทศบาล

“ประชากรจริงเกือบ 5,000 คนแต่เท่าที่สังเกตผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งมีราว 3,000 คน ในเนื้อที่ 25 ตารางกิโลเมตร”

โสพลเล่าต่อว่า โครงการนี้ได้ประโยชน์ในแง่ได้ใช้พลังงานทางเลือก และถือเป็นการกำจัดขยะ

“มูลสัตว์นอกจากเป็นปุ๋ย มาเป็นแก๊ส เป็นพลังงาน ได้เรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม อย่างเราคิดว่าจะทำอย่างไรว่าใน 2-3 ปีนี้ ต้นไม้เขียวให้ได้ เราจะได้ปุ๋ยใส่ต้นไม้เพื่อทำเกษตรอินทรีย์ เรื่องนี้ก็อยู่ภายใต้แผนสุขภาพของตำบลเราด้วยในส่วนที่ว่า เป็นการนำร่องและจะขยายไปทุกปี ผมเต็มที่เรื่องพัฒนาอยู่แล้ว”

เสนอ พุ่มพวง พี่นเพเป็นคนพัทลุง มาแต่งงานกับภรรยาชาวกระแสดินธุ์ อาชีพทำฟาร์มหมูและไก่ อยู่บ้านเลขที่ 66/3 ม.3 ต.กระแสดินธุ์ พื้นที่ฟาร์ม 11 ไร่ เลี้ยงแม่หมู 30-40 ตัว หมูขุน 300 ตัว ไก่ 10,000 ตัว

การก่อสร้างบ่อแก๊สชีวภาพในฟาร์มของเขา กำลังแล้วเสร็จและเปิดใช้ได้เป็นแห่งแรก

“ที่ผ่านมามีคนร้องเรียนทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงมาตรวจสอบก็คิดว่าจะทำอย่างไร พอเข้าประชุมเพื่อหาวิธีแก้ปัญหา ได้แนวคิดว่าจะทำบ่อแก๊ส จาก อบรม.กระแสลินธุ์ สมัยนั้น”

เสนอยื่นเกล้าให้เราฟังระหว่างติดตามการก่อสร้างบ่อแก๊สหลังคอกหมู ที่กำลังแล้วเสร็จ กลางกสิณเหม็นอบอวล เห็นรางส่งขี้หมูลงบ่อซีเมนต์ผลิตแก๊สชีวภาพ

“ขี้หมูส่งลงในบ่อ หลังใช้เสร็จกากก็จะออกมาอีกทางหนึ่ง”

เสนอบอกว่าแก๊สที่ได้จะต่อท่อไปให้คนที่อยู่รอบข้าง 10 ครัวเรือนได้ใช้ พวกเขาเหล่านี้คือผู้ได้รับผลกระทบจากกลิ่นนั่นเอง โดยให้ทุกคนมีโอกาสใช้เท่ากัน

“ขี้หมูเรามีมากพอ และถือว่ายังมากเกินไปที่จะลงในถังแก๊ส เพียงแต่ถ้าทำถังใหญ่กว่านี้ ไม่มีบพอ มันจ่ายมากเกินไป แก๊สที่ได้ผมจะไม่ใช้ส่วนตัว จะให้เขาทั้งหมด แต่เราก็ไม่มีบจะต่อท่อให้ ใครอยากได้อาจต้องลงทุนส่วนนั้นบ้าง”

เขาเล่าว่าพอทำเรื่องนี้ก็ไม่เห็นว่ามีคนร้องเรียน ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบมาคงพอใจแล้ว การมีบ่อแก๊สจะช่วยลดต้นทุนระดับครัวเรือนให้พวกเขาได้.

17.

ดวงเทียนทางน้ำปี 4 เปิดทำโอ-หันหน้ากลับขนาดลอง

สหกรณ์ออมทรัพย์ มอ.จำกัด มูลนิธิชุมชนไทย เครือข่ายรักษ์
คลองอู่ตะเภา สโมสรโรตารีโคกเสม็ดชุน หอการค้าจังหวัดสงขลา
และรายการแลบ้านแลเมือง ร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดถวายเทียนพรรษา
ทางน้ำ 9 วัด ประจำปี 2551

กิจกรรมดังกล่าวจัดขึ้นเมื่อ 5 กรกฎาคมที่ผ่านมา นับว่าต่อเนื่อง
เป็นปีที่ 4 ก่อนหน้านั้นประเพณีถวายเทียนพรรษาทางน้ำแห่งลุ่มคลอง
อู่ตะเภาสูญหายไป 50 ปี

ผู้สนใจหลากหลายราว 200 คนพร้อมกันที่วัดหาดใหญ่ตามนัดหมาย 07.30 น. หลายคนเดินทางไกลมาจากต่างอำเภอในฐานะสมาชิกเครือข่ายลุ่มน้ำสงขลา ที่นำเอากิจกรรมแห่งสายน้ำมาจับมือกัน

เนื่องจากเป็นเช้าอากาศโปร่ง ไม่มีเค้าฝนตกเหมือนวันผ่านมาทุกคนจึงเบียดกันเข้าโรงครัว สถานที่ไหว้พระ รัชสีล ถวายเทียนพรรษาที่วัดหาดใหญ่ในซึ่งเป็นวัดแรก ด้วยลีลาสดชื่น คุณประโยชน์ อินทร์ถาวร จากสหกรณ์ออมทรัพย์ มอ.จำกัด ยังรับหน้าที่พิธีกรหลักประจำรายการเหมือนทุกปี

นอกจากเทียนพรรษาและเครื่องบริวารทั้งหลาย ปีนี้มีการรวบรวมเงินทำบุญจากผู้เข้าร่วม และคนที่ไม่ได้มาแต่ฝากปัจจัยมาเป็นกองกลางสามารถนำแบ่งถวายวัดต่างๆ เป็นจำนวนเงินกว่า 35,000 บาท

หลังเสร็จพิธีสงฆ์วัดแห่งแรกเป็นทางการ พระท่านถือโอกาสเล่าถึงเส้นทางน้ำที่ทุกคนกำลังจะได้สัมผัสพอเป็นกระษัยว่า คลองอุตะเกาะเมื่อ 50 ปีล่วงแล้ว น้ำใส ใซ้กิน ใซ้อาบ นอกจากนั้นยุคที่ไม่มีถนนหนทางสะดวก ผู้คนสัญจรทางน้ำโดยมีบริการเรือยนต์รับจ้างหากวันนี้อย่างเปลี่ยนไปสิ้นเชิง

คนที่เพิ่งล่องคลองอุตะเกาะครั้งแรกกำลังพบความจริงบางอย่างด้วยตนเองนับจากนาที่นั้น

เรือหางยาว 25 ลำ เร่งเครื่องล้นค้ำน้ำตรงเข้ามาจอดเทียบหน้าท่าวัดหาดใหญ่ใน ชาวคณะต่างสวมชูชีพทยอยลงเรือ คณะผู้จัดเล่าว่าปีนี้เรือใหญ่ไม่สามารถเดินทางได้จากสภาพลำคลองบางแห่ง ดูจากการลงเรือ นั่งเรือ ทำให้เห็นว่าผู้คนทุกวันนี้ห่างไกลวิถีนี้มากทีเดียว สิ่งที่น่ายท่ายเรือคอยเตือนอยู่ตลอดคือการเอามือจับขอบแคมเรืออาจถูกเรืออีกลำครูด การเดินขึ้นลง-เรือต้องมีจังหวะ ค่อยทำทีละคน

เรือล่องตามกันมาเป็นขบวนอย่างไม่รีบร้อน คณะแถววง กลองยาวของนักเรียนโรงเรียนพะตงประษานศิริวัฒน์ ที่รวมตัวกันอยู่ในเรือลำหนึ่งทำให้บรรยากาศครึกครื้น เรียกความสนใจจากผู้คนสองฝั่งคลองได้พอ

สมควร คงเป็นภาพที่หาดูไม่ถ่ย่ายนัก อีกอย่างคนริมคลองไม่ค่อยหันมา
ดูคลองจากปรากฏการณ์ “ทันหลังให้คลอง” เพราะถนนตัดมาถึงหน้าบ้าน
สมาชิกคนหนึ่งในเรือที่เรานั่งมาด้วยเปรยว่า มาอยู่หาดใหญ่
หลายสิบปี เพิ่งได้ลงคลองอยู่ตะเภาครั้งแรกก็วันนี้เอง ตรงหน้าจึงเป็น
อีกมุมหนึ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน เพิ่งเห็นเครื่องมือจับปลาที่เรียกว่าบาม
เห็นการปลุกผักบั้งในคลอง แต่พอเห็นกองขยะทำให้คุ้ยเลยไปถึงคลอง
แสนแสบอันน่าเหม็นในกรุงเทพฯ โน่น

เราเองไม่เคยล่องคลองอยู่ตะเภาในจุดนี้มาก่อนเหมือนกัน แม้จะ
ชำนาญเส้นทางบนบกอยู่พอควร แต่เมื่อมานั่งในคลอง เงยหน้ามอง
ตลิ่งสูง กลับไม่อาจบอกได้ว่ากำลังอยู่จุดไหน อาการหลงทิศหลงทาง
เกิดขึ้นกับหลายคน จนกว่าจะเห็นอาคาร สะพาน หรือสะพานเหล็ก
สีดำตรงรางรถไฟพาดผ่าน พอคาดเดาว่ามาถึงไหนแล้ว

นายท้ายเรือมุสลิม เบนหัวเรือเข้าส่งพี่น้องชาวพุทธ ขึ้นถวาย
เทียนที่วัดท่าแซะเป็นจุดที่สอง เป็นท่าที่ขึ้นยากเพราะแคบและรก

ตรงหน้าท่ามีรูปปั้นจระเข้ขนาดเท่าของจริง คงจะเกี่ยวข้องกับความเป็นจริงในอดีตแห่งลำคลอง แต่ยังไม่เห็นใครถามจริงจัง หมู่คณะใหญ่กำลังวุ่นวายกับการขึ้นเรือไปถวายเทียน ยามสายที่อากาศเริ่มร้อน

จากวัดท่าแซะ ผมเปลี่ยนมานั่งเรืออีกลำตามความสะดวก เรือล่องลงมาตามลำคลองอีกครั้ง ขบวนเรือตามกันมาเป็นทิวแถวมองเห็นได้ชัดเจน อาจเป็นเพราะบางช่วงลำคลองไม่คดเคี้ยวมากนัก ริมฝั่งเห็นสวนยาง ชน้า ชีวิตริมคลอง เด็กโบกมือทักอย่างตื่นเต้น คนบนฝั่งบางคนแคว่มองผ่าน บางคนซักผ้าเทน้ำทิ้งลงคลอง บางคนกำลังตกปลา

กองขยะขนาดใหญ่อยู่ริมคลองหลังสถานศึกษาแห่งหนึ่ง เห็นชัดว่าเป็นกล่องโฟมสีขาว ถ้าน้ำขึ้นถึงวันใดคงได้กวาดล่องลอยออกไปถึงมหาสมุทร

ถึงสามแยกคลองเรือเลี้ยวขวาขึ้นไปตามคลองแห คลองสายรองเพื่อเดินทางไปถวายเทียนพรรษาที่วัดคลองแหเป็นวัดที่ 3 เริ่มเห็นความแตกต่างว่าน้ำเน่าเสียมากเมื่อเทียบกับคลองอยู่ตะเภ่า ที่มองว่าคลองอยู่ตะเภ่าสกปรก ก็เลยสะอาดขึ้นทันที แม้จะเรียกได้เพียงว่าสะอาดกว่า น้ำในคลองแหที่เขียวข้น ดงผักตบชวาขวางทางน้ำ กลิ่นเน่าเหม็น ถุงพลาสติกติดใบพัดเรือเข้าจนได้แต่นายท้ายได้แต่ยิ้มๆ ยกหางเรือขึ้นมาดู คงเจอบ่อย

ระหว่างรอการถวายเทียนพรรษาที่วัดคลองแห คณะกรรมการเครือข่ายรักษ์คลองอยู่ตะเภ่าเล่าว่า สภาพคลองแหที่เป็นอยู่ดีกว่าเมื่อ 3-4 ปีก่อนเยอะ เพราะพระครูปลัดสมพร ฐานธัมโม เจ้าอาวาสนับว่าเป็นบุคคลสำคัญทางการอนุรักษ์ท่านหนึ่งของสงขลา มีกิจกรรมฟื้นฟูคลองแหขึ้นมากมาย อย่างเช่น การโยนบอลอิเอ็ม และเทน้ำอิเอ็มลงไป ในคลองจำนวนมาก เพื่อช่วยย่อยสลายของเสียปรับสภาพน้ำให้ดีขึ้น

พระครูปลัดสมพรให้พรชาวคณะแล้ว ทุกคนลงเรือย้อนกลับมาเข้าคลองอยู่ตะเภ่าอีกครั้ง แดดจัดขึ้นจนหมวกและร่มมีความสำคัญสำหรับผู้ไม่คุ้นเคย การนั่งเรือหางยางที่ไม่มีหลังคา แต่มุ่งมั่นทำบุญครบ 9 วัดยอมไม่มีที่ล่อลยอยู่แล้ว

ทำเรือหน้าวัดนารังนกจกถวายเทียนที่ 4 อยู่ระหว่างการปรับปรุงครั้งใหญ่ โดยการอัดหินก้อนใหญ่ลาดไปตามตลิ่งสูง ขึ้นศาลาริมน้ำแบบมาตรฐานใกล้เสร็จ ขณะที่สะพานแขวนแบบเก่าที่ใช้ข้ามคลองผ่านหน้าวัดผุพังจนเหลือซาก พอดีของใหม่มาของเก่าก็จากไปเท่านั้นเอง

หลังถวายเทียนวัดนารังนก ชาวคณะลงเรืออีกครั้งเป่าหมายวัดอุ้ตะเภา เพื่อถวายเทียนพร้อมกับวัดดอน และวัดชลทานประสิทธิ์ พร้อมกัน เนื่องจากมีกำหนดที่จะรับประทานอาหารกลางวันที่นี่ด้วย ทุกคนจึงดูคึกคักเป็นพิเศษ เพราะเลยกำหนดเวลาเดิมมาพอสมควร และแม้ว่าจะได้รับประทานของว่างเป็นวุ้นดำใส่น้ำแข็งเย็นเจี๊ยบเพื่อสู้แดดมาจากวัดนารังนกบ้างแล้ว

คณะกลองยาว จากพะตงฯ ร้องเพลงเรือแหลมโพธิ์ ที่มีเนื้อหาเชิญชวน

ชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์คลองอยู่ตะเภา เสียงสะท้อนเลือนลั่นคังคลอง คนริมสองฝั่งมายืนดูด้วยความสนใจ เรือไม่จอดตรงท่าวัดอยู่ตะเภา เพราะเลยไปไม่กี่ร้อยเมตร ชาวบ้านจัดกิจกรรมเปิดท่าเรือแห่งใหม่ ในวันนี้ด้วยชื่อว่า “ท่าโอ” หลังท่าเรือคือ “สวนสืบสาน” ที่เคยรกร้าง ชุมชนใช้เป็นสถานที่ทำบุญหั่วสา และทำบุญวันว่างช่วงเดือน 5 ภายใต้วมรืนของต้นไม้ กำลังถูกปรับใช้เพื่อเรือพื้นวัฒนธรรม ตำบลคูเต่า

พอขึ้นจากเรือเห็นชาวบ้านมารวมตัวกันอย่างคึกคัก พิธีสงฆ์ และการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน โนรา เพลงเรือ พร้อมสำหรับพิธีเปิด ป้าย ชาวคณะถวายเทียนพรรษากลายเป็นแขกพิเศษ ลักชีพยานสำคัญ ในงานนี้ โดยมีการเหยียบ(ทำ)ขนมจีนแบบโบราณเอาไว้เลี้ยงรับรอง

ชาวคณะหลายคนเข้าร่วมเหยียบขนมจีนกันแบบสดๆ รอลิ้น ขนมจีนสดจากโรงครัว ได้แบ่งจัดติดมือกลับมาด้วย แต่หลายคนคว่ำ จาน ซ้อน จัดการกับที่ชาวบ้านเตรียมเอาไว้แล้วทั้งเส้น น้ำแกง ผักสด พริกชี้หูสด แล้วแต่ชอบแบบไหน หลังตักเข้าปาก มีความเห็นตามมา ว่าเส้นขนมจีน เส้นใหญ่ ใหญ่กว่าที่กินทุกวัน แต่เหนียวนุ่มอร่อย ด้วยอาหารสูตรโบราณนี้หลายวงจึงนำเสนอ จนถึงวัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวเองที่จากมา ไม่ว่าอาหารการกิน สภาพบ้านเมืองที่เปลี่ยนไป

บางคนไม่ชอบขนมจีนก็กินข้าว ขนมหวานมีข้าวฟ่าง

ด.ต.นิคม ทองมุณี สจ.สงขลา เล่าว่าการเปิดสวนสืบสานและท่าโอ ซึ่งเป็นท่าเรือที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในฐานะที่มาของชื่อคลองอยู่ตะเภา ด้วยเคยมีลำเภาจากเมืองจีนแวะผ่านมาแล้ว พลัดหลงทางเรือซำรุดมาขึ้นท่าแห่งนี้ ชาวบ้านช่วยกันซ่อมแซมจนใช้ การได้ ยังมีการชุดพบซากเรือโบราณที่นี้ ก่อนหน้านี้เคยกรเรือด้วย พงหญ้า กอไผ่ และไทรใหญ่ แทบไม่เห็นผิวน้ำ การเปิดท่าเพื่อเรือพื้น จิตวิญญาณเดิม ให้ชาวบ้านหันหน้ากลับมาหาคลองอีกครั้งหนึ่ง

ครูเปลื้อง สุขสวัสดิ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดดอน ตั้งกลุ่มฟื้นฟู เครื่องญาติสัมพันธ์ โรงเรียนวัดดอน ให้เด็กโรงเรียนวัดดอนจัดทำผัง

เครือข่ายดี นำมาเสนอในงานด้วย จากการทำกิจกรรมดังกล่าวพบว่า คนชุมชนล้วนแต่มีความผูกพันมาตั้งแต่อดีต แต่ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้เหินห่างกันไป แต่จุดเริ่มต้นของสวนสืบสาน น่าจะนำสิ่งที่ดีกลับมา รวมถึงคลองอยู่ตะเภาในอนาคต

จากทำโอ ซึ่งได้ถวายเทียนไป 7 วัด ตามความเหมาะสมของเวลาที่หมายสุดท้ายในวันนั้นคือวัดคูเต่า ซึ่งกำหนดถวายเทียนพรรษาให้วัดท่าเมรุ และวัดคูเต่า รวมกันเป็นอันว่าครบ 9 วัด หลังพิธีสงฆ์มีการตั้งวงเสวนา “ปัญหาคลองอยู่ตะเภาที่เราได้พบเห็นเป็นเช่นไร แนวทางแก้ไขใครจะมาช่วยเรา” นำโดย สิทธิศักดิ์ ต้นมงคล ผู้ซึ่งริเริ่มกิจกรรมถวายเทียนทางน้ำเป็นคนแรก ปีหน้าเขาเสนอให้กลุ่มเยาวชนซึ่งมีศักยภาพมากพอสมควร เข้ามาเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดกิจกรรมนี้

วงสนทนา ผศ.บรรเจิด พลฤทธิกิตติ จากสหกรณ์ออมทรัพย์ มอ.จำกัด กล่าวว่าจากสิ่งที่เห็นเกิดขึ้นกับคลองอยากฝากไปถึงกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่งกำลังมีบทบาทสำคัญกับคลองอยู่ตะเภาว่า ให้พวกเขาบอกผู้ใหญ่ว่า ถ้าจะเลือกนักการเมืองต้องเลือกคนที่สนใจคลองอยู่ตะเภาคนไม่รักคลองอย่าเลือกเพราะแสดงให้เห็นอยู่แล้วว่าเราไม่สนใจปัญหาบ้านเมืองแท้จริง

ผศ.บรรเจิดบอกว่า พบกองขยะอยู่หลายจุดริมคลอง น่าจะมีการสำรวจให้ชัดเจนและตั้งหน่วยงานเกี่ยวข้องลงมาจัดการ

ครูเปลื้อง สุขสวัสดิ์ กล่าวว่า น้ำในคลองอยู่ตะเภาสะอาดขึ้น เพราะมีกลุ่มต่างๆ ตั้งขึ้นตลอดลำคลอง การมีกลุ่มที่หนึ่งย่อมส่งผลให้อีกที่หนึ่งหันมาตระหนักว่า ต้องดำเนินการเช่นเดียวกันบ้างอยู่เฉยไม่ได้ ทุกวันนี้ครูไม่บอกกับชาวบ้านว่าคลองอยู่ตะเภาเป็นคลองสาธารณะ แต่บอกว่าเป็นคลองของเรา เพื่อให้ดูแลรักษาจริงจัง ส่วนปัญหาขยะนั้นมีมานาน คนสมัยก่อนเอาไปกองทำไม้ยา(ปุ๋ย) ต้นไม้ แต่วิธีนี้หายไป ต้องคิด ทุกคนร่วมกันช่วยคลองแม้ไม่เต็ม 100% แต่ 70%

คลองน่าจะดีขึ้น เขาพูดอย่างอารมณ์ขันว่าแม้ไม่มีระแช่กลับมาเหมือนแต่ก่อน ขอให้เห็นแล่น (ตะกวด) ลักตัวก็ยังดี

นักวิชาการจาก มอ.ท่านหนึ่งบอกว่า เมื่อบ้านหันหลังให้คลองก็ไม่แปลกใจที่คนจะทิ้งขยะลง เพราะขยะทิ้งหลังบ้าน เห็นสภาพคลองแห รู้สึกว่าเนาเหม็นทั้งที่มีคนบอกว่าดีขึ้นเยอะแล้ว ขยะก็ลดลงเยอะหลังน้ำท่วมใหญ่ผ่านมาหลายปี ส่วนถ้าจะส่งเสริมการทำตลาดน้ำในคลองแห่งนี้ต้องปรับปรุงมาก เช่นเรื่องขยะริมคลอง การใช้สารเคมี การปลูกพืชอย่างผักบุ้ง ผักกะเฉด ถ้าคนมาเห็นของจริงอาจไม่กล้าซื้อไปกิน ผักสะสมเชื้อโรค และสารเคมี

ตัวแทนจากชมรมสะเดาพรรณศรีชัยรักษ์สิ่งแวดล้อมนำเสนอว่า น่าจะมีการรณรงค์จิตสำนึกเรื่องขยะ สิ่งที่เห็นชัดคลองแหขยะมาก มีโรงเชือดไกรมคลองอีกด้วย

แม้คุยกันหลายทาง หากทิ้งประเด็นเอาไว้ให้คิดต่อทำต่ออีกมากมายสำหรับคลองอยู่ตะเภาระหว่างนั่งรถยนต์เดินทางกลับหลายคนนั่งคิดถึงสิ่งที่ผ่านมาตลอดทั้งวัน นับว่าเป็นบุญที่ได้มาร่วม.

18.

รวมพลคนรักสิ่งแวดล้อม 2551 การมีส่วนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อม ภาคประชาชน

22 สิงหาคม 2551 สองวันก่อนปิดฉากโอลิมปิกเกมส์ 2008 ที่ปักกิ่ง...อีกจุดเล็กๆแห่งหนึ่งในโลกซึ่งไม่มีกล้องถ่ายทอดสดรายงาน กำลังจัดแข่งว่ายน้ำชิงธง

ฟังเผินๆ สิ่งที่เกิด ณ จุดเล็กๆนั้นไม่สลักสำคัญ จนกว่าพลโลก จะเชื่อว่าเรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งหลายผูกโยงกันแน่นกับทุกเรื่อง จนถึงขั้นตอบคำถามเบ็ดเสร็จได้ว่า เหยี่ยุธองสำหรับชาวโลกที่ทุกคน มีภาระร่วมในการชิงมาครองด้วยกันอย่างเร่งด่วนคืออะไรแน่

เข้านั้นทำน้ำหน้าวัดนารังนก ตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลาที่เพิ่งปรับปรุงครั้งใหญ่แล้วเสร็จได้รับแขกตัวแทนเครือข่าย 4 กลุ่มน้ำของจังหวัดสงขลาราว 600 คน ในงานวันรวมพลคนรักคลอง ประจำปี 2551 งานนี้สนับสนุนโดยมูลนิธิโคคาโคลาประเทศไทย โรงเรียนวัดนารังนก อบต.แม่ทอม และ อบจ.สงขลา

ชาวเครือข่ายกลุ่มน้ำสงขลาประกอบด้วย กลุ่มน้ำภูมิ กลุ่มน้ำอุตะเกา กลุ่มน้ำเทพานาทวี และกลุ่มน้ำคาบสมุทรสทิงพระ ต่างทยอยเดินทางมาพร้อมหน้าพร้อมตาอีกวาระหนึ่ง

กีฬาสาธิตว่ายน้ำชิงธงในพิธีเปิดงานกิจกรรมทางน้ำของลูกคลอง อุตะเกา แทบจะไม่ค่อยได้เห็นมานาน ทีมชายหนุ่มบ้านนารังนก เจ้าบ้านลงชิงชัยกับเด็กหนุ่มจากคลองแห คนบ้านใกล้เคียงใน กลุ่มน้ำเดียวกัน

ความห่างเหินลำคลองมานานหรือเกร็งที่ถูกจับจ้องจากผู้ชม เป็นพิเศษไม่อาจทราบ ลูกคลองต่างพาทมหดแรงตะคริวจับเสียดื้อๆ แต่ผลแพ้ชนะไม่สำคัญเท่ากับภาพเคลื่อนไหวพวกเขาสะท้อนอยู่ใน สายตาผู้เฒ่าที่รำลึกนึกย้อนความหลัง และเด็กรุ่นใหม่ยืนเกาะราวทำน้ำ ริมตลิ่ง หัวเราะไปกับท่าว่ายน้ำฟรีสไตล์แบบไร้กระบวนการท่า แต่มีอะไร ได้ไปคุยต่อเรื่องคลองที่ต่างหันหลังให้มาแต่รุ่นพ่อ

อย่างน้อยการลงไปแข่งขันว่ายน้ำ เหมือนประกาศนัยยะว่า น้ำในคลองอุตะเกาบริเวณนี้สะอาดพอจะลงไปอาบได้

นายสุรชัย อุทัยรัตน์ นายอำเภอบางกล่ำกล่าวเปิดงานตอนหนึ่ง ยอมรับว่าคลองอุตะเกามีมลพิษ เมื่อทุกภาคส่วนมาจับมือร่วมกันดูแล ถือว่าเป็นเรื่องที่น่ายินดี เพื่อความอุดมสมบูรณ์แห่งลำน้ำ

นายอำเภอถลันซ้องและโยนบอลอีเอ็ม(จุลินทรีย์ก้อน)ลงคลอง อุตะเกา ถือว่าเปิดงานอย่างเป็นทางการ กิจกรรมหน้าทำน้ำวัดนารังนก ยังดำเนินต่อด้วยการแข่งเรือพายคู่ นำภาพการเดินทางตามสายน้ำ เส้นทางหลักอดีตกลับมา

เวลาต่อเนื่องกันนั้น นางพิชยา แก้วขาว ผู้นำการเสวนาเชิญชวนทุกคนเข้าโรงครัววัดซึ่งใช้จัดเวทีเสวนารวมพลคนรักสิ่งแวดล้อม 4 กลุ่มน้ำ ปีนี้ร่วมเสนอวาระการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมภาคประชาชนจังหวัดสงขลา

จากลานวัดไปจนรอบๆโรงครัว มีการจัดนิทรรศการสถานการณ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลาทั้ง 4 กลุ่มน้ำ การสาธิต การทำแก๊สชีวภาพ น้ำยาเอนกประสงค์ เต่าเผาถ่าน การทำถ่านอัดแท่ง และขนมพื้นบ้าน

การเสวนาที่ถ่ายทอดผ่านวิทยุชุมชน FM 101.0 MHz เริ่มเข้าสาระสำคัญเมื่อนายชาคริต โภชะเรือง สรุปลภาพรวมสถานการณ์สิ่งแวดล้อม

“สงขลาเป็นจังหวัดใหญ่ นโยบายรัฐที่ผ่านมามุ่งเน้นสนับสนุนการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก หลายกิจกรรมส่งผลกระทบต่อชุมชน จากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด”

จากสภาพดังกล่าวนายชาคริตสรุปปัญหาภาพรวมสิ่งแวดล้อมว่า

- ดินมีการใช้ประโยชน์ไม่เหมาะสม ทำให้ดินเปลี่ยนสภาพ กระทบต่อระบบนิเวศน์ มีการบุกรุกที่ดินสาธารณะ ทั้งบริเวณเขตสงวนเขตอนุรักษ์ และที่ดินริมคลอง

- น้ำ มีปัญหาด้านคุณภาพน้ำ ทั้งน้ำแล้ง น้ำเสีย โดยเฉพาะลุ่มคลองอู่ตะเภา คลองลำโรงถือว่าวิกฤติหนักที่สุดในลุ่มทะเลสาบสาเหตุจากชุมชน โรงงาน ลุ่มน้ำภูมิจากฟาร์มหมู การทำเกษตรใช้สารเคมี นอกจากนั้นปัญหา การตื่นเงินของสายน้ำจากตะกอนดินทับถมที่ตำบลคูซูด/เกาะโคบ

- ป่า ปัจจุบันป่าต้นน้ำเหลือเพียง 12% ข้อมูลบางแหล่งระบุว่าเหลือ 7% ปัญหาบุกรุกทำลายป่ามากที่ลุ่มน้ำอู่ตะเภา และลุ่มน้ำภูมิ บางแห่งผู้บุกรุกใช้เลื่อยเก็บเสียงโค่นต้นไม้ สภาพการบุกรุกเข้าไปปรับถาง ปลูกไม้ผล จากยอดเขาด้านบนลงสู่ด้านล่างแล้วขายที่ดิน

- คนเมืองสร้างขยะ เมืองหาดใหญ่ประสบวิกฤติเรื่องไม่มีที่ทิ้งขยะ ขณะที่ขยะล้นเมือง ท้องถิ่น หรือ อบต.รอบนอก ไม่สามารถจัดการขยะในพื้นที่ได้
- พนักงาน ผู้ประกอบการโรงงานมีแนวคิด การใช้พลังงานจาก ถ่านหิน มีการลักลอบใช้ถ่านหินลิกไนต์ของโรงงานกระจาย ในหลายพื้นที่
- การกัดเซาะชายฝั่ง สาเหตุจากการรुकลำนํ้า และภาวะโลกร้อน
- ผลกระทบจากนโยบายภาครัฐมีแนวคิดสร้างอ่างเก็บน้ำในจังหวัด สงขลา 12 แห่ง โครงการสะพานเศรษฐกิจแลนด์บริดจ์ สงขลา-สตูล โครงการยางเอื้ออาทร การเพิ่มพื้นที่ปลูกยางทำให้การบุกรุกป่าเพิ่มขึ้น มีการบุกรุกที่ดินบนเขตป่าสงวน เขตอนุรักษ์ ชุมชนถูกแย่งชิงทรัพยากรน้ำ เช่น โรงไฟฟ้าจะนะ โรงงาน/ โรงยาง โรงแยกก๊าซ

หลังจากนั้นเป็นวาระการนำเสนอกิจกรรมเด่น 3 ลุ่มน้ำ อุตะเภารัตกภูมิ และคาบสมุทรสติงพระ

ลุ่มน้ำอุตะเภา

พระครูปลัดสมพร ฐานธมฺโม เจ้าอาวาสวัดคลองแห กล่าวถึงคลองอุตะเภาในฐานะตัวแทนปลายน้ำว่า บริเวณหน้าวัดคลองแห น้ำเสียมากเนื่องจากการปล่อยของเสีย โดยเฉพาะน้ำมันเครื่องจากอู่ซ่อมรถ ในเมืองหาดใหญ่ แต่จากการสังเกตบริเวณหน้าวัดนารังนก น้ำใสล้างหน้าได้ และดูแล้วน่าจะดื่มได้ แสดงว่ามีความแตกต่างกัน

“ที่คลองแห อาตมาพยายามรณรงค์มาทุกวิถีทาง จนบางคนว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ แต่อาตมาทำเท่าที่จะทำได้ โดยใช้วัฒนธรรมพื้นบ้านมาเป็นเครื่องมือ เชื่อมกับปัญหาสิ่งแวดล้อม อย่างการแข่งขันเรือ จะต้องปรับปรุงน้ำ เก็บขยะ ใส่โอเอ็ม จึงจะแข่งเรือได้ บอกว่าถ้าน้ำเสียจัดกิจกรรมไม่ได้เป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง”

พระครูปลัดสมพรยังกล่าวว่า แม้แต่การจัดกิจกรรมตลาดน้ำคลองแห เป็นไปตามแนวทางดังกล่าว เพราะการเปิดทางให้เรือแจว

ได้สี่ัญจรบนผิวน้ำมากขึ้นเท่ากับเป็นการเพิ่มออกซิเจนให้กับน้ำนั่นเอง
ชาวบ้านเองยังต้องให้ความสำคัญกับความสะอาดของน้ำมากขึ้นเพราะ
ถ้าน้ำเน่าเสียมีกลิ่นเหม็น ย่อมไม่มีใครสนใจมาเที่ยว นอกจากนี้
ยังกำหนดไปว่า ในตลาดน้ำคลองแห ห้ามใช้วัสดุพลาสติก โฟม แต่ใช้
ของธรรมชาติอย่างใบตองแทน

อาจารย์เบญจมาศ นาคหลง โรงเรียนพะตงประธาณคีรีวัฒน์
ตัวแทนจากโซนกลางน้ำอู่ตะเภา และโรงเรียนพะตงประธาณคีรีวัฒน์
เป็นแกนนำอนุรักษ์คลอง มีหลักสูตรท้องถิ่นเยาวชนต้นกล้าเพื่อการ
อนุรักษ์ กล่าวว่ามีความพยายามทำให้เยาวชนเข้าใจ ชาวซึ่งในของดั้งเดิม
ของชุมชน โดยนำเสนอแก่นธรรมะ ร้อยหัวใจเยาวชนคนรักษ์คลอง
แบบจุดระเบิดจากภายใน หลักธรรมะที่นำมาใช้ในเรื่องนี้มีทั้งอิทธิบาท 4
อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ไตรสิกขา เป็นต้น

“เราจับเคลื่อนชุมชน โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่นคลองอู่ตะเภา
วันนี้ถือว่าต้นกล้าออกแล้ว แลออกไปจากต้นไม้ใหญ่ เด็กสามารถทำเอง
ได้แล้วไม่ต้องให้ผู้ใหญ่สอน” อาจารย์เบญจมาศเล่า

ตัวแทนจากเทศบาลตำบลปริก โซนต้นน้ำอู่ตะเภามาเล่าถึงการ
จัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนเพื่อชุมชน

เทศบาลตำบลปริก จัดทำโครงการและกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการ
จัดการสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่ปี 2543 เริ่มจากสร้างความรู้ความเข้าใจ
ด้านการจัดการขยะให้กับชุมชน กิจกรรมฝึกอบรมด้านทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
ในระดับชุมชนให้กับคณะกรรมการชุมชน ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร
สาธารณสุข ชุมชนเมือง และกลุ่มเยาวชนทั้งใน 7 ชุมชน กระทั่ง
สามารถขยายผลไปสู่กิจกรรมต่างๆ และเชื่อมโยงกันเป็นโครงการ
การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ ที่ดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม
คู่ขนานกันมาระหว่างชุมชนและเทศบาล

การจัดการขยะ 3 ระดับ การจัดการที่ต้นทาง กลางทาง และ
ปลายทาง

- ต้นทาง สร้างความรู้ความเข้าใจ ด้วยการพัฒนาความรู้ของแกนนำ
และประชาชน ให้สามารถเกิดพื้นที่ในการอธิบายแลกเปลี่ยน
ทำให้อู่ให้เห็นว่า การคัดแยกขยะทำได้ในระดับครัวเรือน ส่วนที่
ใช้ประโยชน์ได้ เช่นนำไปทำปุ๋ยอินทรีย์
- กลางทาง ขยะที่ชุมชนเห็นว่าแยกแล้วไม่รู้เอาไปไหน ช่วยรณรงค์
เข้าสู่ธนาคารขยะ
- ปลายทาง ขยะที่เทศบาลเก็บแต่ละวัน เมื่อถึงหลุมฝังกลบ มี
เจ้าหน้าที่แยกเอาขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ย

การจัดการขยะทั้งสามขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่เหลือเศษ
ขยะออกสู่สาธารณะได้หรือเหลือขยะที่ต้องทิ้งลงหลุมกลบฝังน้อยที่สุด
เป็นการจัดการขยะแบบไม่ให้มีขยะ หรือการจัดการขยะแบบฐานศูนย์
กระบวนการนี้ทำให้ขยะลดลงอย่างมาก

การดูแลคลอง มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครตรวจวัดคุณภาพน้ำ
คลองปรึก และคลองอู่ตะเภา มีประชาชนชุมชนปรึกตก ตลาดใต้

ร้านในปริกใต้ สวนหม่อม และเยาวชนโรงเรียนพัฒนาศาสตร์มูลนิธิ ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนตลาดใต้ร่วมเป็นสมาชิก และขยายผลไปสู่การสร้าง เป็นเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คลองอยู่ตะเภาในระดับพื้นที่กลางน้ำ ที่ได้ร่วมมือกันขับเคลื่อนภารกิจ เฝ้าระวังคุณภาพน้ำในคลองปริกและคลองอยู่ตะเภา ประสานกับ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา สำนักงาน สิ่งแวดล้อมภาค 16 อยู่เป็นประจำ เพื่อรายงานสถานการณ์ของแหล่ง น้ำทั้ง 2 สาย สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการบริหารจัดการน้ำ ของจังหวัดสงขลา

โครงการคลองสวยน้ำใส สานต่อกิจกรรมเฝ้าระวังน้ำ สร้าง กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการยกระดับช่วยดูแลรักษาแหล่งน้ำ ของชุมชนและสาธารณะ

เครือข่ายชุมชนปริก ดำเนินกิจกรรมต่างๆมากมาย เป้าหมาย ไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบบูรณาการ ที่ประกอบด้วยการทำงาน ด้านการจัดการขยะ การจัดการทรัพยากรน้ำผ่านกระบวนการมี ส่วนร่วมของชุมชน ประสานเชื่อมโยงกับองค์กรภาคี เครือข่ายภายนอก ทั้งที่เป็นภาครัฐและเอกชน เป็นการทำงานแบบไตรภาคี ที่ทำให้เกิด การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชุมชนที่เคยนิ่งเฉยธุระไม่ใช่ กลับมาเป็น หุ้นส่วนทางสังคม ร่วมกับเทศบาล เกิดพลังชุมชนที่มีจิตสำนึกสาธารณะ ในการที่มาร่วมกันบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนเพื่อชุมชน

“ยอมรับว่าไม่นานมานี้ โรงงานแห่งหนึ่งปล่อยน้ำเสียลงคลอง ทำให้สัตว์น้ำตายมาก เทศบาลได้ทำหนังสือไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบ จะเห็นว่าขณะที่ฝ่ายประชาชนช่วยกันดูแลลำคลอง แต่ฝ่ายโรงงานยัง ทำลงไปโดยไม่คิด” ตัวแทนจากเทศบาลตำบลปริกเล่าอย่างผิดหวังกับ สิ่งที่เกิดล่าสุด

นายเกษม ธรรมชาติ นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล (อบต.) แม่ทอม ในฐานะเจ้าของพื้นที่จัดงานกล่าวว่า ความเจริญนับจากอดีตเกิดมาจากลุ่มน้ำแต่คนมาหันหลังให้คลองราว 20 ปี คนรอบลุ่มทะเลสาบสมัยก่อนไปมาหาสู่เชื่อมต่อกันทางลำคลองจึงอยากให้วิถีเก่ากลับคืนมา มองว่าวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม จึงอยากส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใช้วัดที่อยู่ริมคลองอุตะเกาเป็นฐานสำคัญ

เครือข่ายลุ่มน้ำภูมิ

คลองภูมิเคยประสบปัญหาน้ำแห้งในหน้าแล้ง ดินเงิน เพราะสิ่งกีดขวาง ช่วงล่างมีการลักลอบดูดทรายของนายทุน ฝนตกชะโคลนลงทะเล

นายวีรณ สุวรรณโณ เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำภูมิประเมินว่า สถานการณ์สิ่งแวดล้อมลุ่มคลองรัตภูมิดีขึ้นมากเหตุหนึ่งเพราะมีการลดช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชนที่หันมาร่วมมือทำงานด้วยกันในหลายประเด็น มีการขยายตัวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ มีศักยภาพวิถีเกษตร เดินป่า ล่องคลอง เป็นต้น

นายพินิจ ฤทธิกาญจน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ ประธานชมรมล่องแก่งที่เล่าว่า ตอนนี้อยู่ในพื้นที่สามารถบูรณาการท่องเที่ยวจากกิจกรรมล่องคลองภูมิ ระยะทางที่ใช้เวลา 2 ชั่วโมงเศษ มีเรือบริการ 40 ลำ รับนักท่องเที่ยวได้ 200-300 คน

“ตอนนี้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้แล้ว เราเคยคาดหวังไว้เพียงแค่นี้แหละ”

นายอนันต์ สุวรรณโณ เล่าต่อว่า การอนุรักษ์คลองภูมิ มีกิจกรรมล่องแพ แลคลอง ล่องแก่ง ลอกราชา ขับเคลื่อนต่อไปให้เด็กนักเรียนริมคลองมาร่วมกันทำกิจกรรม

นายสมสัน โกสิน ประธานอนุรักษ์โตนลุงไข่ อนุรักษ์พื้นที่ป่าโตนปลิว ผู้ประสบผลสำเร็จในการอนุรักษ์ร่องแก่นารีม่วงสงขลา โดยการเพาะเนื้อเยื่อ มีความคาดหวังจะทูลเกล้าร้องแก่นารีม่วงสงขลาแต่

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ และขอจดทะเบียนเป็นพืชของอำเภอรัตถภูมิ เพราะถิ่นกำเนิดอยู่ที่รัตภูมิ

“ม่วงสงขลา คล้ายรองเท้านารีฝ้ายหอยแต่สีม่วงเข้มกว่า มีการลักลอบไปหามาขาย ประชาชนลุ่มน้ำคูมีทุกภาคส่วนร่วมมือกันศึกษาอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำคูมีปัญญาวิถี และพันธุ์พืชอย่างมีระบบและยั่งยืน ศึกษาสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในลุ่มน้ำคูมี เพื่อค้นหาสภาพปัญหา วิถีชีวิต ศักยภาพ ในการท่องเที่ยว เพื่อร่วมค้นหาทางออกในการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ คูมีอย่างยั่งยืน ผลักดันและสร้างกระบวนการ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยง และประสานความร่วมมือของทุกภาคประชาสังคม กลุ่มอาชีพ องค์กร เครือข่ายต่างๆ ทั้งรัฐ ประชาชน ตลอดสายน้ำ ครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำ”

ขณะที่โตนลุงไข้มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและสถานที่ทางประวัติศาสตร์ คือเป็นค่ายคอมมิวนิสต์เก่า น้ำตกมีตลอดปี หลังมีการทำฝาย ปัจจุบันมีการจัดกิจกรรมต่อเนื่องทุกสัปดาห์ กำลังพัฒนาไปสู่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเดินทางไปชมถ้ำคอมมิวนิสต์ และจุดชมวิวนบนเขาแก้ว

ลุ่มน้ำคาบสมุทรสติงพระ

นางพูนทรัพย์ ศรีชู ตัวแทนลุ่มคาบสมุทรสติงพระกล่าวว่า การขับเคลื่อนเรื่องการจัดการน้ำ ทำให้ติดต่อเชื่อมโยงไปถึงเรื่องอื่นหลายเรื่องไม่ว่าเกษตรอินทรีย์ ประมง ท่องเที่ยว เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุที่กำลังประสบความสำเร็จอย่างสูงจนคนทั่วประเทศเดินทางมาดูงานคือเรื่องพลังงานทดแทน

“การทำก๊าซชีวภาพ กำลังเป็นต้นแบบที่ตำบลคลองรีนั้นเกิดจากที่ผ่านมาชาวบ้านในพื้นที่เลี้ยงสัตว์ มีคอกเลี้ยงสัตว์อยู่จำนวนมาก มูลสัตว์ปล่อยทิ้งปนพ่นตามถนนหนทาง ปล่อยทิ้งทะเลาะข้าง ที่อยู่ในคอกส่งกลิ่นเหม็นรบกวน มีความคิดที่จะนำมาใช้ประโยชน์ มีการพูดเรื่องนี้มาหลายปี จนประสบความสำเร็จที่ตำบลคลองรี ซึ่งเริ่มทำถังก๊าซชีวภาพ จำนวน 16 ลูก ทำให้ตอนนี้มีคนแห่มาดูงานจากทั่วประเทศ”

นับเป็นเรื่องแปลกกว่าครั้งแรกที่คิดเรื่องก๊าซชีวภาพ ต่อเนื่องมาจากการคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นักท่องเที่ยวบ่นว่าถนนหนทางสกปรกเพราะขี้วัว ต้องกำจัดออกไป

“จากความคิดว่าทำอะไรผลิตให้พอใช้ในครัวเรือนหลังจากทำได้ก็ไม่ต้องซื้อก๊าซอีกเลยใช้มา 6 เดือนแล้วไม่มีปัญหา บางคนไม่ได้เลี้ยงสัตว์ แต่เก็บเอาตามถนนหนทาง ช่วยแก้ปัญหาหมอลพิษ”

“เรื่องนี้ถือว่าเป็นจุดเด่นของพื้นที่นอกจากที่คลองรีได้ขยายแนวคิดออกไปในคาบสมุทร หลายตำบลประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะรำแดง ชิงโค แต่วิทยากรหลักที่มีความพร้อมสำหรับคนทั่วไป อยู่ที่คลองรีต่อไปจะขยายวิทยากรออกไปหลายพื้นที่”

การได้ทำแผนแม่บทชุมชน และแผนสุขภาพ ทำให้มองเห็นปัญหาเป็นโอกาสที่ได้สูมหัวกันคิดเป็นประจำ เกิดความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกัน สามารถติดต่อ ถ้าได้พูด คิด ทำ เรื่อยๆ ต่อไปได้

เกี่ยวกับพลังงาน มีการมองอีกเรื่องหนึ่งในลุ่มน้ำคาบสมุทรมุทตติงพระคือ เกี่ยวกับเรื่องพลังงานลม มีการประชุมปรึกษาหารือโดยมองว่าในพื้นที่ที่มีกระแสลมอยู่ตลอดเวลา ที่น่าจะนำมาใช้ มีโครงการทดลองของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอยู่ แต่มีข้อสังเกตจากผู้เกี่ยวข้องว่าเสี่ยงใบพัดจะไปกระทบกับวิถีชีวิตของนกนางแอ่น ทำรังอยู่ในเกาะสี่เกาะห้า อาจส่งผลกระทบต่อมาก จึงอยู่ระหว่างการศึกษาค้นคว้าและทำความเข้าใจทางเทคนิค แต่ยังไม่ล้มเลิกความคิด

“การพบปะพูดคุยกันบ่อยขึ้นของภาคประชาชนน่าจะมีส่วนแก้ปัญหา และต้องถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไปให้ตระหนักถึงปัญหา”

ตัวแทนจากอำเภอระโนดกล่าวว่า ปัญหาการใช้น้ำยังไม่สมดุลระหว่างคนทำนา กุ้งนาข้าวยังมีอยู่ นากุ้งปล่อยน้ำเสีย ยังไม่มีการดูแลการจัดการน้ำระหว่างนา กุ้ง นาข้าว ประมง ไม่ให้ขัดแย้งกันยังต้องทำต่อ

สภาพทั่วไปของแหล่งน้ำมีความตื้นเขิน การปนเปื้อนสารเคมีขาดการจัดการแหล่งน้ำ เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม การกัดเซาะชายฝั่ง ป่าชายเลนถูกทำลาย สัตว์น้ำลดจำนวน แม้ว่าที่ผ่านมามีการรวมตัวเป็นประมงอาสา ดูแลเขตอนุรักษ์ 40 แนวเขต มีการปล่อยพันธุ์กุ้งปลาลงแหล่งน้ำทุกปี ในอ่าวไทยได้มีการวางปะการังเทียม

ปัญหาใหญ่และกำลังร้อนแรงสำหรับชาวประมง ล่าสุดมีการขูดเจาะน้ำมันใกล้ชายฝั่ง ต.บ่อแดง อ.สติงพระ ห่างจากชายฝั่งเพียง 2 กม. ส่งผลกระทบต่อชาวประมงชัดเจน

การท่องเที่ยวในลุ่มน้ำ

ในเวทีปิดท้ายรายการ นายณฤทธิ์ ดวงสุวรรณ นำเสวนาทุกกลุ่มน้ำในประเด็นการท่องเที่ยว นอกจากเครือข่ายลุ่มน้ำมีนักวิชาการ นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และผู้ประกอบการร้านอาหาร

ตัวแทนลุ่มน้ำภูมิ เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดขึ้นแล้ว และกำลังไปได้ไกล เพราะมีศักยภาพทางการท่องเที่ยว คลอง ป่า ภูเขา และวิถีชีวิตเกษตร วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

“การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกิดขึ้นชัดเจนที่ลุ่มน้ำภูมิ มีกิจกรรมล่องคลองภูมิ เส้นทางเดินป่า ชมทะเลหมอก เขาแก้ว ซึ่งมีความสวยงาม เพราะต่างกับที่ตรงอื่น เพราะเป็นหมอกที่ไหลได้ กิจกรรมตั้งแคมป์บนเขาแก้ว จะมองเห็นแสงไฟพุ่งขึ้นจากเมืองหาดใหญ่ การเที่ยวชมสวนเกษตรธรรมชาติที่มีอยู่หลายแห่ง นับตั้งแต่ประหลาด สวนลุงชิต ส่วนอื่นน่าจะจะมีแปลงเพาะชำให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อกลับบ้าน การจัดการที่ผ่านมา ใครถนัดอะไรก็ทำเรื่องนั้นไป ไม่ว่าจะเกษตร ชาวบ้านทำงานไป ผู้นำธรรมชาติมีอยู่แล้ว กลุ่มแกนนำทำหน้าที่เชื่อมร้อย ให้ทั้งภายในและภายนอกมีกิจกรรมสร้างกลุ่มเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ที่เคลื่อนต่อไป”

นายวรัณ สุวรรณโณ เครือข่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและท่องเที่ยวเชิงนิเวศลุ่มน้ำภูมิ กล่าวและว่า

การท่องเที่ยวเป็นแค่ผลพวงอย่างหนึ่งที่สุดแล้วให้ความสำคัญของความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติมาก่อน จะเห็นว่าที่ผ่านมามีกลุ่มนักท่องเที่ยวสนใจจะเดินทางเข้าไปมาก แต่ถ้าไม่พร้อมจะไม่รับการล่องแพต้องดูผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ หรือกระทั่งมองว่าชาวบ้านยังสามัคคีกันคืออยู่หรือไม่ ไม่ใช่ว่าการท่องเที่ยวบูม มีเงินเข้ามามาก แต่ชาวบ้านทะเลาะแย่งชิงผลประโยชน์ ต้องการความยั่งยืนเป็นของจริงไม่ใช่ปลูกผักซี ซึ่งเริ่มเกิดขึ้นแล้ว

นายจิรพงศ์ แก้วคงบุญ ตัวแทนจากบ้านนาเรียงก สถานที่จัดงานรวมพลคนรักคลองครั้งนี้เห็นว่า ในพื้นที่คลองแหซึ่งอยู่ติดกันกับนาเรียงก มีงานแสงสีเปิดตลาดน้ำ อยากให้ท่องเที่ยวที่ตัวเองเกิดแบบนั้นบ้าง เพราะในชุมชนมีของดีหลายอย่าง อย่างข้าวหลาม ขนมคอมพิวเตอร์ ส้มโอหวาน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป มีตำนานพระศัคดีสิทธิ์ประจำถิ่น

“คนทั่วไปรู้จักคุเต๋ แต่เลยนารังนกไป มีแนวความคิดว่า ถ้าดึงคนมาท่องเที่ยว สามารถขายสินค้าที่หน้าวัด”

หลังเปิดประเด็น ผู้เข้าร่วมให้ข้อเสนอเรื่องการท่องเที่ยวของพื้นที่นารังนกกว่าควรจัดการท่องเที่ยวตามสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญในชุมชน โดยใช้จักรยาน

นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่มานั่งเสวนาอยู่ด้วย ให้ความเห็นว่าที่คลองแหแม้จะเปิดตลาดน้ำ แต่ต่างจากที่อื่นที่มีชื่อเสียงอยู่แล้ว เช่นริมคลองอัมพวา เพราะนั่นคือวิถีดั้งเดิมที่เป็นมา แต่คลองแหเป็นเพียงสายน้ำที่อาจใช้ประโยชน์แค่การเดินทาง ขนส่ง ต่อไปน่าจะเชื่อมโยงกันตลอดสายน้ำให้ได้เพื่อต่อยอดออกไป

นางพูนทรัพย์ ศรีชู ตัวแทนกลุ่มคาบสมุทรสทิงพระ มีความเคลื่อนไหวมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่วนั้นไปตามวิถี โหนด นา เล อยากเสนอการท่องเที่ยวแบบแพ็คเก็จทัวร์ แบบวันเดียว 4 ตำบล หรือ 3 ตำบล หรือวันเดียวเที่ยว 1 อำเภอ โดยมีจุดขายที่วิถีชีวิตประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม

ข้อเสนอภาคเอกชน

สืบเนื่องจากกิจกรรมภาคบ่ายวันนั้น พนักงาน และผู้บริหาร บริษัท หาดทิพย์ จำกัด มีพ.อ.วัชระ รัตกุล และ Mr.Jorge Garduno ได้เดินทางมาร่วมเวที ก่อนจะเดินทางไปปลูกป่าที่วัดคูเต่า

พ.อ.วัชระ รัตกุล ที่ปรึกษาบริษัทหาดทิพย์กล่าวกับเวทีรวมพล คนรักษ์สิ่งแวดล้อม 4 กลุ่มน้ำว่า รู้สึกชื่นชมทุกคนที่มีอุดมการณ์ ทำงานทางด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการลงมือลงแรง ซึ่งการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าไม่มีความตั้งใจจริง แต่ขอฝากไว้ว่า

1. ที่เห็นอยู่นั้น ผู้นำกลุ่มสิ่งแวดล้อมเป็นวัยรุ่นขึ้นไปเกรงว่า ถ้าไม่สร้างคนรุ่นใหม่ต่อไปอีก จะไม่มีคนมารับช่วงต่อ อาจทำให้งานไม่ต่อเนื่อง

2. นอกจากสร้างความรู้ให้ชุมชน ถ้าคิดแล้วไม่ทำก็ไม่เกิดประโยชน์ การลงมือทำจะสร้างความเปลี่ยนแปลงกับสิ่งแวดล้อมและชุมชนได้

3. ไม่ควรทำกิจกรรมแบบไฟไหม้ฟาง ต้องมองความยั่งยืนทาง บริษัทหาดทิพย์ต้องการสนับสนุนกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อม ที่เกิดความเปลี่ยนแปลงกับชุมชนอย่างยั่งยืน โดยพร้อมสนับสนุนเต็มขีดความสามารถ

การสนทนาดำเนินไปจวบจนเย็นย่ำ ถึงเวลาทุกคนแยกย้ายไปตามวาระอีกคราครั้ง หากใครได้หันไปมองทำนน้ำหน้าวัดนารังนก ไม่คึกคักเหมือนตอนเช้า ความจริงวันนี้ก็คือ คลองเป็นหลังวัด หันมายึดทางถนนเป็นหน้าวัด มีสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กข้ามคลอง ไม่มีใครสนใจใยดีสิ่งทีเดินทางข้ามผ่าน สายน้ำเอื่อยไหล มันอาจแอบรับฟังเรื่องราวของคนทั้งหมดอยู่ก็ได้

...สองสามวันหลังจากนั้นสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส รายงานข่าวว่าปลาเลี้ยงกระชังในคลองอู่ตะเภาแถวควนลัง ตายยกกระชังคาดว่าสาเหตุเกิดจากการปล่อยน้ำเสียโรงงานอุตสาหกรรมอีกระลอก ขณะที่ มีข่าวเกี่ยวเนื่องเกี่ยวกับความพยายามดูแลรักษาลำคลองจากเรือช่วยอู่ตะเภาด้วย.

19.

สามัญชนตนรักษำป่า ปิดทองหลังเง รักษา “ปอด” หนาดใหญ่

(1)

คำคีน 19 กรกฏาคม 2551 ออาคารศูนย์เรียนรู้อุมชนตำบลทุ่งใหญ่
อำเภอดาดใหญ่ จังหัดสงขลา กลายเป็นวิกคอนเสิร์ทของชมรม
สามัญชนรักษำป่า พวกเขาจะเปิดแสดงดนตรีเพื่อสร้างกระแสอนุรักษ์
น้ำตกโตนหญำปล้อง แห่งเขาคอหงส์

คึกคักมาตั้งแต่น่ำย, หนุ่มสาวสามสิบกว่าคนตั้งใจมาช่วยกันจัด
นิทรรศการ ยกโຕ้ะ วางเก้าอี้ เซทเครื่องเสียง
ซ่อมเสียง ซ่อมเครื่องดนตรี เตรียมอาหาร
รอรับเพื่อนฝูงแขกเหรื่อ กระทั่ง
ผู้สนใจทั่วไปที่เชิญชวนมา
ร่วมงานในอีกไม่กี่
ชั่วโมงข้างหน้า

เสียงเพลงแนวเพื่อชีวิตเปิดคลออยู่เป็นระยะสลับการทดสอบเสียง
โหล หนึ่ง สอง...โหล หนึ่ง...ผู้คนผ่านไปมาสนใจได้ถาม

วิศรุต สังข์ศิลป์ชัยหรือ “เต” ประธานชมรมสามัญชนคนรักษ์ป่า
และยังเป็นหัวหน้าวง นักร้องนำของวงดนตรีสามัญชนคนรักษ์ป่า
ปลีกตัวจากงานยุ่งมานั่งคุยเรื่องราวต่างๆ

“เราจัดงานครั้งแรก 30 พฤษภาคม 2550” เขาหมายเล่าว่า
คอนเสิร์ตรูปแบบเดียวกันนี้เคยจัดมาแล้วครั้งหนึ่ง

ครั้งแรกมันแค่การรวมตัวของคนหนุ่มสาวจำนวนหนึ่งที่ถูกมอง
จากสังคมตำบลทุ่งใหญ่ว่าเด็กเกเร “ไม่เอาไหน” ที่จู่ๆ ประกาศตัวว่าจะ
หันมาทำตัวเป็นประโยชน์กับถิ่นเกิด ท่ามกลางความสงสัยของผู้คน
ทั่วไปว่า จะเอาจริงเรือ...

เดจบปวส.การโรงแรมและบริการ จากวิทยาลัยอาชีวศึกษาสงขลา
ปัจจุบันกำลังศึกษาปริญญาตรีทางการจัดการทรัพยากรมนุษย์ที่
มหาวิทยาลัยทักษิณปีสุดท้าย

เตและเพื่อนเด็กหลังเขาต่างยอมรับว่าเคยใช้ชีวิตนอกเส้นทาง
ล้ามะเลเทเมามาบ้างจากบางฉากชีวิตหัวเลี้ยวหัวต่อในสายตาชาวบ้าน
แต่หนึ่งปีที่ผ่านมาพิสูจน์ได้ว่าเลิกละความประพฤติดั้งเดิมเด็ดขาด
กลับตัวมาทำความดี จนชาวบ้านมีความยอมรับพวกเขามากขึ้น

กิจกรรมเด่นอย่างหนึ่งของกลุ่มได้แก่การร่วมกันอนุรักษ์น้ำตก
โตนหญ้าปล้อง อันเป็นต้นน้ำสายสำคัญเขาคลองสีไหลลงมาสู่คลอง
คอกช้าง คลองน้ำน้อย ปลายน้ำสู่คลองอู่ตะเภา

“ตะวัน ฟากฟ้า ภูเขา ดอกหญ้า กลางนา ป่ายาง น่องนาง
ทางหนน” เป็นคำขวัญประจำชมรมที่เตคิดขึ้น คำคล้องที่ทำให้มอง
เห็นสิ่งแวดล้อมภาพรวมท้องถิ่นตำบลทุ่งใหญ่อันปรากฏงดงาม ทุกแห่ง
ทุกมุม สิ่งทีพวกเขาอยากอนุรักษ์เอาไว้ตลอดไป

สวยแม้กระทั่งทางหนน หรือถนนลัดเลาะไปตามหมู่บ้าน สวนยาง
และชายป่าร่มรื่น

“บ้านผมมีน้ำตกโตนหญ้าปล้อง แต่ก่อนอุดมสมบูรณ์มีต้นไม้ เยอะแยะ เราเล่นน้ำกันมาตั้งแต่เด็ก ทุกคนเล่นน้ำตกโตนหญ้าปล้อง มาแล้ว”

เขาหมายถึงอดีตวัยเด็กสมาชิกชมรมสามัญชนคนรักษ์ป่า

“เรามาเห็นการทำลายช่วงหลัง คนข้างนอกเริ่มมาเที่ยว พอรู้จัก ก็ไปพูดต่อว่ามีน้ำตกอยู่ที่นี่ มีคนรู้จักมาก 4-5 ปีหลัง จนแห่เข้ามาเที่ยว วัยรุ่นบ้าง คนพาลูกเมียมาก็มี”

เตเล่าว่าสิ่งที่ตามมาจากที่คนมามากคือปัญหาขยะ บางคนหิ้วเหล้า เบียร์ มานั่งกินสรวลเสเฮฮาประสาคนไทยเที่ยวน้ำตก พอกินเสร็จไม่เอา เศษซากเหลือใช้กลับ พลาสติกไม่ย่อย ขยะทุกชนิดกองหมักหมม มากขึ้นทุกวัน

“พวกเราคนในพื้นที่ไปเที่ยวโตนทุกอาทิตย์ ทนดูไม่ได้ก็คิดกันว่า จะทำอย่างไร”

คำว่า “พวกเรา” ของเต น่าจะเป็นแกนหลักของชมรมเริ่มต้น ประกอบด้วย โชค มณีกุล, วัตน์ สังข์ศิลป์ชัย, อานนท์ ทองหอม, เจริญ พิษานุกิจ, นพพร สังข์ทอง และตัวเขาเอง

สมัยเรียนระดับ ปวช.พวกเขาเหล่านี้ ร่วมกันทำในสิ่งที่ใจรักอยู่ อย่างหนึ่งด้วยการรวมตัวเล่นดนตรีแนวเพื่อชีวิต พร้อมรับงานแสดง ดนตรีตามงานต่างๆ โดยไม่มีชื้อวง พอเรียนจบวงแตกเพราะต่างแยก ย้ายไปทำงานส่วนตัว มีคนเดียวที่เล่นดนตรีเป็นอาชีพอยู่ภูเก็ต แต่ดนตรี ยังอยู่ในหัวใจของทุกคน

เมื่อกลับมาทำงานอนุรักษ์ ดนตรียังเป็นสิ่งที่ดี คราวนี้เขาตั้งชื้อวง ตามชมรมสามัญชนคนรักษ์ป่า แต่งเพลงสื่อความหมายใหม่ สร้างจิตสำนึกแห่งการอนุรักษ์ ให้ไปในแนวทางการทำงานของชมรม

พวกเขายังมีเพื่อนอยู่หมู่บ้านเดียวกัน ส่วนมากบ้านพรุเตาะ จบระดับประถมศึกษาจากโรงเรียนวัดพรุเตาะด้วยกัน กินเที่ยวมาด้วยกันยาวนานอีกจำนวนหนึ่ง

“เรามีรุ่นพี่รุ่นน้องสนิทสนมกันราว 40 คน ทั้งจบ ปวช.จนถึงปริญญาตรี อาชีพครีดยางบ้าง งานบริษัทบ้าง ส่วนมากหลังเลิกงานพบกันเกือบทุกวัน อันที่จริงแล้วเราเคยปรึกษากัน 4 ปีก่อนตั้งเป็นชมรมด้วยซ้ำ กินเหล้า นั่งคุยกัน นัดกัน หลายที่ในหมู่บ้าน มีผมเป็นแกนนำจากสภาพปัญหาที่เห็นบอกว่าถ้าแบบนี้ทนไม่ไหวแล้วเขียนโครงการเสนอ อบต.ดีกว่า” เตเล่า

พวกเขาเสนอโครงการต่อ อบต.ทุ่งใหญ่ พร้อมประกาศตั้งชมรมสามัญชนคนรักษ์ป่าเมื่อ 30 พฤษภาคม 2550 เพื่อเผยแพร่ความเคลื่อนไหวของชมรม จึงมีงานเปิดตัวโดยการจัดแสดงคอนเสิร์ตครั้งแรกดังกล่าวแล้ว

“คนที่มาร่วมครานั้นมีทั้งเข้าใจและไม่เข้าใจว่าเราจะทำอะไร มันคงเป็นเรื่องที่เขาห่างไกลตัวชาวบ้านทั่วไปอยู่ เขาไม่คุ้นเคยกับ

ประเด็นที่หยิบมาพูดหรือ เราเป็นลูกหลานเขา เขามาฟังเพลง มาดื่มกัน เรากลับรถคนละ 100 บาทหาเงินมาทำชมรม รายได้มาทำเสื้อสีน้ำเงินมีข้อความ ตะวัน ฟากฟ้า ภูเขา ดอกหญ้า กลางนา ป่ายาง น่องนาง ทางहन”

นั่นเป็นงานแรกบทบาทชมรมที่ผ่านมามีอีกหลายกิจกรรม อย่างการเข้าไปร่วมงานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ทอดกฐิน งานชักพระ กระทั่งเล่นดนตรีต่อต้านยาเสพติดให้กับโรงเรียน

บทบาทแบบคนรุ่นใหม่ในการนำอนุรักษ์ ชาวบ้านอาจไม่เข้าใจนัก “เขาอาจไม่เข้าใจหมด ยังคิดว่าเราไปคัดค้านการตัดไม้ทำลายป่า ไปแจ้งป่าให้มาจับคือเขาใส่ความเราไว้ก่อนทั้งที่เรามีเป้าหมายสร้างสรรค์ แต่ว่าคนบ้านๆ เขาอาจไม่เข้าใจ”

หลังได้รับการอุดหนุนงบประมาณจาก สวรส. 50,000 บาท พวกเขามีโอกาสขยับงานนี้ชัดเจนมากขึ้น โดยการเข้าสำรวจป่า เขาคองส์ด้านติดกับตำบลทุ่งใหญ่ พบว่าป่าในเขตทหารป่ายังสมบูรณ์ มีราว 60% ของทั้งหมด อีก 35% ถูกบุกรุกทั้งสวนยางพารา นายทุนเตรียมทำรีสอร์ทบนเขา

“เราพบต้นไม้ใหญ่ สมุนไพรหลายรายการที่ผมรู้จักดีตอนนี้คือโตไม่รู้ลืม พบสัตว์ป่า สัตว์น้ำ” เตเล่า ต้นน้ำจากเขาคองส์สำรวจได้ 9 สาย

สภาพลำน้ำสมัยก่อนชื่อเรียกเป็นภาษาท้องถิ่นหลายสาย โຕะจันเย โຕะชรบโน โຕะชรบนอก คลองหอยโล่ ฯลฯ แม้สายน้ำไม่ใหญ่แต่ไหลต่อเนื่อง ฤดูฝนจะเห็นชัด

โตนห้วยปล่องมีน้ำตก 3 ชั้น ขนาดไม่ใหญ่มากแต่ลึก น้ำใส มีแอ่งใหญ่ และเตราะธาร สวยงาม คนเฒ่าคนแก่ให้ข้อมูลว่าสมัยก่อนแถบนี้มีต้นไม้มาก อย่างป่าเสม็ดขุนไม้ อันเป็นชื่อเดิมของเมืองหาดใหญ่ ก็ยังมีบนเขา

ต้นไม้ใหญ่ทำหน้าที่พุงตึงข้างคลองไม่ให้พังแต่หายไปเยอะ
แม้ยังพบ กฤษณาแดง เหริ่ง ขนาดหลายคนโอบ บริเวณป่าข้างคลอง
แต่มีการบุกรุกเพื่อทำสวนยาง ลึกเข้าไปพบคนลักลอบเข้าไปตัดไม้

“ไม้กฤษณามีการลักตัด หรือเอาขาย มีอยู่ไม่มากแต่ถูกทำลาย
เกือบทุกต้น มีคนมาหาของป่า กลุ่มนี้จะตระเวนหาของป่า หมดไป
หลายแห่ง จนมาถึงที่นี้นั้นแหละคนบ้านผมไม่มีความรู้ว่ามีมูลค่าเท่าไร
ก็ปล่อยให้ตามเลย”

ชมรมบุกเข้าไปถ่ายรูปหลักฐานการทำลายพวกนี้มาได้

“เราไม่อยากพูดว่าใครพาเข้ามา แต่ถ้าไม่มีคนในหมู่บ้านพาเข้ามา
คงไม่รู้ว่่าที่นี่มีไม้อะไรตรงไหนหรอก ต้องมีคนในที่รู้แ่ใจ” เตะเล่า
ความพยายามของเขาดูเหมือนว่าการทำหน้าที่นี้ จะตกลู่ความขัดแย้ง
ภายในชุมชนเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะมีผู้ได้เสีย
ผลประโยชน์ ขณะที่การเมือง
ท้องถิ่นทั้งไม่ยอมเข้าใจและ
มองว่ากำลังตั้งตัวเป็นคู่แข่ง
ทางการเมือง

ป่าแถบนี้ชาวบ้านเชื่อว่ามียักษ์ศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่าเจ้าป่าวน้อย
เจ้าป่าวใหญ่ เป็นเจ้าป่าเจ้าเขา ที่เคารพสักการะ

“มาทำเรื่องนี้ ผมเจอเรื่องหลายเรื่องแรงๆ ผมยกมือไหว้บอกว่า
ช่วยผมด้วย เมื่อผมมาทำหน้าที่รักษาตัวท่าน ท่านต้องช่วยรักษาชีวิตผม”

ประชากรทุ่งใหญ่นราว 4,616 คน อาชีพเกษตรกรรม 83.15%

“กิจกรรมที่ผ่านมามีชาวบ้านยังไม่ตระหนักรู้ คือชาวบ้านที่นี่
เขาทำมาหากิน ตัดยาง เรียกว่าพอมียักษ์กินกลับกลายเป็นว่า ทัศนคติ
สนใจแต่ตนเองมากกว่า เรื่องแบบนี้ไม่ว่ากันผมว่าเราต้องแบ่งให้ส่วนรวม
บ้าง สำหรับพวกเราเป็นคนรุ่นใหม่ ต้องพยายามต่อไป”

เป้าหมายหลักชมรมอยากให้อาวชนเข้ามามีส่วนร่วม เขาวางแผนจัด
แรลลี่เชิงอนุรักษ์ เพื่อศึกษาเรื่องสมุนไพรร ต้องการดึงเด็กจากโรงเรียน
ต่างๆ ในพื้นที่เข้ามาร่วมแม้ไม่ถึงขั้นหลักสูตรท้องถิ่น แต่เบื้องต้นน่าจะ
เป็นการเรียนรู้ธรรมชาติแห่งท้องถิ่นไปก่อน

“อย่างงานวันนี้มีเก็บบัตร เป็นแค่วิธีการนั้นแล้วแต่คนมา แค่ม่า ฟังเรื่องราวผมก็สบายใจ ระหว่างการแสดงผมจะพูดคุยแนวทางว่า ชมรมไปทางไหน เดิมเขาไม่มั่นใจในตัวเราเพราะเราเกเรมาก่อน มองว่าผมเป็นผ้าร้าย(ผ้าขี้ริ้ว)ผืนหนึ่ง พอ สวรส.-มอ.เข้ามาทำให้เห็น ลู่ทาง เป้าหมาย แนวทางในการเดิน ผมเป็นคนนำ แต่การตัดสินใจ ผมถามเพื่อน แต่ละคนมีความรู้คนละด้านจบสูงๆ ก็เยอะ คนไม่จบอะไร ก็มีประสบการณ์ชีวิต ผมแค่ตัวแทนที่กล้าพูด กล้าสู้ แต่ไม่เดินคนเดียว อันไหนไม่ได้รับความเห็นจากชมรม ผมหยุดรอเวลา มันไปคนเดียว ไม่ได้ ต้องไปพร้อมกัน...

ที่บ้านผมเข้าใจ รู้จุดยืนผมว่าอย่างไร ปู่ ย่า น้าสาว คนที่บ้าน ครอบครัวยึดมั่นในตัวผม เขาว่าทำไปเลยบ่าว ถ้าเป็นความดีไม่ต้อง กลัวอะไร คนอื่นไม่เห็นแต่ฟ้าดินเห็น ผมยึดถืออย่างนั้น ช่วงนี้ไม่เห็น ผลหรอก แต่จะเห็นผลในระยะยาว” เตเล่า

เขามีแนวคิดที่ว่าพยายามรักษาของที่ยังมีอยู่ให้ดีที่สุด ที่เสียไปแล้ว เอากลับคืนมาไม่ได้แล้ว การฟื้นฟูต้องฟื้นฟูของที่ยังปรากฏอยู่ และการ ทำไปอาจไม่ได้เห็นผลในชีวิตเขา

“เกิดใหม่โน่นจะได้เห็น กว่ามาเป็นป่ามาอย่างนี้ ก็ช่วยคน ก็สืบ ก็ร้อยปี ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย”

เขาเล่าว่าระดับการเมืองท้องถิ่น คนที่สนับสนุนเขาจริงๆเป็นรอง นายก อบต. แต่เขาคนนั้นต้องยกมือคนเดียวในสภา อบต. ฟุ่งใหญ่

“ตอนแรกแกไม่มั่นใจในตัวเขาด้วยซ้ำไปว่าจะไปได้ก็น้ำ ตอนนี้ เราทำเอกสารขอตั้งศูนย์ประสานงาน เข้าไปในสภา อบต. ผมไม่ทะเลาะ กับใคร แนวร่วมข้างนอก อยากขอความร่วมมือ ช่วยเราด้วย เพราะ เขาคอหงส์ไม่ใช่ของตำบลฟุ่งใหญ่ แต่ฝั่งหาดใหญ่ อยากให้รวมพลังกัน สุดท้ายคนเราอยู่กับธรรมชาติหนีไม่พ้น อย่าลืมนะว่าหลังเขาคอหงส์เป็น แหล่งผลิตออกซิเจนสำหรับคนหาดใหญ่ ไม่น่อนาคตผมจะทำออกซิเจน ขายหาดใหญ่คนเมืองอาจจ่ายค่าออกซิเจนให้คนฟุ่งใหญ่” เขาฝากถึง นายกเทศมนตรีนครหาดใหญ่ว่าถึงเวลาอนุรักษ์เขาคอหงส์แล้ว

“เราพูดจากคนหลังเขา เราอยู่เขาลูกเดียวกัน และนี่คือปอด
หาคใหญ่”

เตว่าและเปิดโอกาสให้ นพพร สังข์ทอง รองประธานชมรม
สามัญชนคนรักซ์ป่า แหวกเสียงเทียบสายกีตาร์บนเวที่ยามบ้าย เข้ามา
คุยให้ฟังบ้าง

เขาเป็นพนักงานบริษัทใหญ่แห่งหนึ่งมา 13 ปีคิดจะลาออกจากงาน
“ผมจะลาออกมากรีตยง เพราะเห็นว่าทำงานมาพอแล้ว ทุกอย่าง
เพียงพอ อยู่บ้านจะได้พัฒนาบ้านเกิด” นพพรเล่าว่า เขารับรู้ถึงวิกฤติ
ที่เกิดกับเขาคอห้งส์มาตลอดทั้งคนมาแอบตัดไม้ใหญ่จำพวก กอ หลุมพอ
ตะเคียน การต่อต้านของชมรมฯมีผลบ้างทำให้พวกนั้นซาลงไป ชาวบ้าน
ก็ให้ความร่วมมือกับสมาชิกมากขึ้น

“ชาวบ้านรู้จักกลุ่มมากขึ้น แต่ก่อนคิดว่าเราไปขัดผลประโยชน์เขา
ตอนนี้เข้าใจมากขึ้น เราได้ผลักดันให้ชมรมเข้าวาระของหมู่บ้าน”

กิจกรรมคอนเสิร์ตที่จัดขึ้นเขามองว่า อย่างน้อยจุดประกายให้คน
สนใจป่าไม้ มีจิตสำนึกไม่ทำลายป่า

“ที่เคยร้ายๆกันมาเคยขัดแย้งกับผู้นำท้องถิ่น อบต. ถึงเวลาหันมา
ทำความดีแข่งกันดีกว่า” เขาว่า ชาวบ้านที่นี้ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย
โครงสร้างเครือญาติ ฟังพาอาศัยกัน ให้ความเคารพผู้อาวุโส มีส่วนร่วม
ในการแสดงความคิดเห็นต่างๆแม้สังคมนบทไม่พ้นวงเหล่า แต่่นพพร
เล่าว่าเขากินเหล้าเพื่อได้เข้าถึงผู้หลักผู้ใหญ่ ผู้อาวุโสเท่านั้น พอได้นั่ง
คุยกันในวงเหล่า ก็เท่ากับเปิดโอกาสคุยอะไรต่อได้อีก

เขาปฏิเสธไม่ได้ว่าแนวคิดดีๆ บางครั้งมาจากวงเหล้าประจำหมู่บ้าน
นั่นเอง

ตกค่ำ ความมืดโอบล้อมหมู่บ้านหลังเขาคีกครั้ง รอบงานคอนเสิร์ต
สว่างไสว เพลงนำหงาครู้ใหญ่แนวเพลงเพื่อชีวิตจากแผ่นซีดีเจียบบลง
บนเวทีเริ่มมีการแสดงของวงดนตรีโฟคของแบบอุ้นเครื่อง หยิบเพลง
แนวเพื่อชีวิตและลูกทุ่งเพื่อชีวิตแบบปักษ์ใต้ ที่กำลังได้รับความนิยม
ตามกระแสมาซบซ่าน ต้อนรับผู้มาร่วมงานที่เริ่มทยอยมาถึง

งานเปิดอย่างเป็นทางการ เมื่อประธานชมรมสามัญชนคนรักษ์ป่า ออกมาทักทายต่อจากนั้นอาจารย์ประกาศ นักวิชาการจากคณะ วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้กำลังดำเนินโครงการ ศึกษาอนุรักษ์เขาคอหงส์ ได้รับเกียรตินำเสนอภาพถ่ายเขาคอหงส์จาก เฮลิคอปเตอร์ให้ชมพร้อมคำบรรยายและความเห็นต่อสถานการณ์

“ป่าไม้ที่มีคุณภาพจริงบนเขาคอหงส์น่าจะ 1 ใน 3 ของพื้นที่ ขณะนี้มีการบุกรุกมากขึ้นทุกวัน” อาจารย์ประกาศสรุป

กำนันตำบลทุ่งใหญ่ออกมาประกาศว่าต่อไปนี่คนที่หากินบนเขา อย่าให้กระทบชาวบ้าน กระทบลำน้ำอีกต่อไป

ยิ่งตึกครีกครั้นวงสามัญชนคนรักษ์ป่าชุดใหญ่ ออกมาขับกล่อม ด้วยเพลงเด่นที่ที่เคยได้รับเชิญร้องออกอากาศทางสถานีวิทยุ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มาแล้ว เนื้อท่อนหนึ่งว่า “ตะวัน ฟากฟ้า ภูผา ดอกหญ้า กลางนา ป่ายาง น่องนาง ทางหนน”

(2)

หนึ่งวันหลังประเพณีชักพระ เสียงรัวโพนที่นี้ยังไม่ขาดหาย

ปีนี้เป็นปีแรกที่เรือพระของวัดพรเตาะ จอดค้างคืนข้างศาลา คอกช้าง ริมต้นไม้ใหญ่ของหมู่บ้านและลำคลองอันรินไหลจากไตน หล้าปล้องข้างบน

อีกครั้งที่ชมรมสามัญชนคนรักษ์ป่ารวมตัวทำกิจกรรมท้องถิ่น พวกเขามาช่วยทาสีเรือพระใหม่ และนอนเฝ้าเรือพระ โอกาสอยู่ร่วม พบปะสนทนากันตลอดคืนกับชาวบ้าน ก่อนจะลากเรือพระกลับวัดใน อีกวันหนึ่ง

ณรงค์ กาญจนวรรณ ผู้ใหญ่บ้านที่เพิ่งได้รับเลือกใหม่ แห่งหมู่ 4 ตำบลทุ่งใหญ่เล่าว่า ชมรมสามัญชนคนรักษ์ป่าสามารถทำประโยชน์ได้ อีกมาก ถ้าไม่แตกเสียก่อน

“จากการสนับสนุนบ สวรส. ขณะนี้ได้มีการปรับภูมิทัศน์ ตั้งแต่ทางเข้าโตนไปจนถึงโตนหญ้าปล้อง โดยทีมสามัญชนคนรักษ์ป่าเข้ามาช่วยช่างทางบริเวณโตนให้ดูเรียบร้อย” ณรงค์เล่า

ทุกวันนี้คนจะมาเที่ยวน้ำตกแห่งนี้ ยังคึกคักช่วงวันหยุด เฉลี่ยมีคนเดินทางมาวันละ 30-70 คน เพื่อพัฒนาน้ำตก เขาส่งเสริมให้มีการปรับปรุงห้องน้ำเสียใหม่

ห้องน้ำที่ว่าตั้งอยู่บริเวณทางขึ้นโตนหญ้าปล้อง ขนาด 2 ห้อง ลักษณะก่ออิฐฉาบปูน เทหลังคาปูนแข็งแรง ป้องกันการที่กิ่งไม้หักใส่สร้างเมื่อ 6 ปีที่แล้วโดยณรงค์เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงจัดสร้าง จากการจัดการแข่งขันมวยได้เงินมา 60,000 บาท แต่หลังสร้างเสร็จไม่มีใครดูแล ทำให้ใช้การไม่ได้มานาน

“นับจากนี้จะมีการนัดทีมของชมรมสัปดาห์ละครั้ง มาช่วยกันพัฒนาปรับปรุง โดยมีการประสานกับส่วนต่างๆมาช่วยกันอีกแรง หากส่งเสริมงบประมาณพวกเขา ก็จะทำให้เขาทำอะไรต่อไปได้ สำหรับชาวบ้านพร้อมให้ความร่วมมือ”

เตเล่าว่าเขาอยู่เฝ้าเรือพระกับชาวบ้านมาตลอดคืน

เจอกันครั้งนี้เขายอมรับว่าไม่สามารถจัดกิจกรรมมอดแวลล์เชิงอนุรักษ์ตามที่วางแผนเอาไว้ก่อนหน้านี้ เพราะจากการประสานกับหน่วยงานที่ให้องค์ความรู้เรื่องต้นไม้ไม้ค้ำหน้าเท่าที่ควร นักวิชาการจากคณะวิทยาศาสตร์ มอ.ที่รับปากไว้ กลับขาดการติดต่อ ทำให้เขาผิดหวังไม่น้อย

“เราเดินหน้าสร้างความร่วมมือต่อไป เรามีแนวคิดจะสร้างอาคารสำหรับเป็นศูนย์ข้อมูลชุมชนบริเวณศาลาคอกช้างแห่งนี้แหละ” เขาเล่าจากงานที่ทำผ่านมาแล้วผลตอบรับดี คนเข้าใจมากขึ้น เข้าใจวัตถุประสงค์ของการตั้งชมรมมากขึ้น

“เพื่อนร่วมชมรมที่ยังไม่ค่อยเข้าใจพอเห็นงานคอนเสิร์ตครบรอบ 1 ปีที่ชมรมจัด ก็ให้ความร่วมมือมากขึ้น ที่กำลังทำสำหรับน้ำตกโตน

หญ้าปล้องคือ
คือการปรับภูมิ
ทัศน์ ดูแลความ
สะอาดเรียบร้อย
มีทุกอย่าง ขวด-
เหล้า ขวดเบียร์
แตกน้ำนํากลับ
มาก เราขอถังใช้

แล้วจากโรงงานแห่งหนึ่งมาเป็นถังขยะ และทางชมรมจะเป็นผู้เททิ้ง
เมื่อเต็ม”

เขาเล่าขณะพาโซนมอเตอร์ไซค์ไปน้ำตก

บริเวณทางขึ้นน้ำตก เห็นการปรับปรุงห้องน้ำ บริเวณศาลาที่พัก
เขามีความคิดจะตั้งเป็นด่านตรวจ ป้องกันการนำอาหารเครื่องดื่ม ขึ้นไป
ข้างบน แก้ปัญหาขยะ

ใกล้กันนั้นเห็นชุดม้าหินอ่อนประทับชื่อชมรมสามัญชนคนรักษ์ป่า
ซึ่งเตเล่าที่ม่าว่าได้มาจากการสมาชิกไปเล่นดนตรี ได้เงินมาจำนวนหนึ่ง
มาซื้อ

เด็กกลุ่มหนึ่งมาถึงแอ่งน้ำตก เล่นโหนเชือกทิ้งตัวลงน้ำ

เตพาเดินผ่านที่ดินมรดกแห่งหนึ่งของเขาอยู่ใกล้น้ำตก เขาคิดที่
เล่นที่จริงว่าถ้าคนมาเที่ยวที่นี้มากขึ้นเขาอาจตัดสินใจทำโฮมสเตย์

“มีปัญหาหลายอย่างครับ แต่เราเดินหน้าต่อไป กลุ่มเราเข้มแข็ง
อาจไม่ฟรี แต่ทำไปทีละน้อยไม่หยุดลง เราประชุมกันบ่อย หลังงาน
ชักพระต่อไปคือทอดกฐิน เราขอเป็นเจ้าของหลัก เพื่อส่งเสริม
ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกอย่างตอนนี้ผมได้รับเลือกเป็นกรรมการ
หมู่บ้าน มีส่วนช่วยหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ โอกาสมากขึ้น ผู้ใหญ่
บ้านคนนี้ก็เห็นด้วย เข้าใจในสิ่งที่ชมรมทำมากกว่าก่อน”

เตว่าเขาพร้อมทำงานนี้ต่อไป.

20.

สงครามภู่วิกฤตประปาสงขลา

แม้ในเช้าของวันที่สายฝนกำลังโปรยปราย เขาวชน ผู้ใหญ่เกือบร้อยชีวิตทยอยเข้าสู่ห้องประชุมเทศบาลนครหาดใหญ่ เพื่อเข้าร่วมการประชุมสัมมนา ถอดรหัสเครือข่ายรักภักดีคลองอู่ตะเภา ความเย็นฉ่ำของแอร์และสายฝนนั้นมลายไปในทันทีเมื่อรับรู้ข้อมูลคุณภาพน้ำในคลองอู่ตะเภา

รองนายกเทศมนตรีนครหาดใหญ่ นพ.รุ่งโรจน์ ก้าวพาณิชย์ ในฐานะเจ้าบ้าน เล่าความผูกพันกับคลองอู่ตะเภาที่มีมาตั้งแต่วัยเยาว์ สะท้อนความในใจว่าเราจ่ายให้กับคลองอู่ตะเภาไปมาก ขณะที่ปัญหาเริ่มทับทวีคูณ ตนเองนั้นเคยได้รับคำแนะนำจากพระที่นับถือองค์หนึ่งว่ามนุษย์เราควรเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการคิดจากที่ว่ามนุษย์ควบคุมธรรมชาติ แต่แท้จริงแล้วมนุษย์เป็นหนี้ธรรมชาติ

“ต่างประเทศมีการเพิ่มจำนวนป่า ป่ากำลังรุกเมือง แต่บ้านเราใช้
ป่ารับน้ำ การดูแลป่าและเพิ่มพื้นที่ป่ายังมีปัญหา” และยังบอกอีกว่า
“การทำงานที่ผ่านมา เรายังขาดการสื่อสารไปยังประชาชนที่ยังไม่
รับทราบข้อเท็จจริง การขับเคลื่อนของเครือข่ายต่อไปน่าจะมีส่วน
สมัครดูแลคลองอู่ตะเภาเป็นจุดๆตลอดสายน้ำ มีรูปธรรมของแผน
ปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ เทศบาลนครหาดใหญ่จะเป็นอีกหน่วยงาน
ที่จะมาร่วมมือกัน”

อ.เบญจมาศ นาคหลง ครูแกนนำ ชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม
นั้นต้องการให้เกิดการมีส่วนร่วมคิด ทำ ระหว่างหน่วยงานท้องถิ่น
ภาครัฐและภาคประชาชน ในการจัดการสิ่งแวดล้อม และมุ่งเน้นไปสู
การจัดการความรู้ การสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์

“เราต้องการเชื่อมโยงข้อมูลของคุณภาพน้ำในคลองอู่ตะเภา
นำมาสู่การเสนอแนะเชิงนโยบายสู่สาธารณะในการจัดการสิ่งแวดล้อม
ของคลองอู่ตะเภา”

เครือข่ายโรงเรียนรักษ์คลองอู่ตะเภาของภาคประชาสังคมได้ดำเนิ
การจัดทำ “โครงการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยทะเลสาบ
สงขลา ปี 2550 : ในแผนงานจัดการสิ่งแวดล้อมเครือข่ายรักษ์คลอง
อู่ตะเภา” โดยได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิโคคาโคล่า สหรัฐอเมริกา
โดยผ่านงบมาทางมูลนิธิชุมชนไท โครงการมีวัตถุประสงค์โดยสรุปดังนี้

1. เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมคิด และร่วมทำระหว่างภาค
ประชาชน/ท้องถิ่น/หน่วยงานราชการ
 2. พัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง
 3. เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง
ทั้งนี้มียุทธศาสตร์สอดคล้องกับในแผนสุขภาพจังหวัดสงขลา ดังนี้
1. การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม มีการจัดการสิ่งแวดล้อม
โดยความรับผิดชอบของพื้นที่ตนเอง กระบวนการจัดการ
แก้ปัญหาต้องเกิดมาจากท้องถิ่นและสามารถดำเนินการได้โดย
ท้องถิ่น

2. พัฒนาศักยภาพของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีกระบวนการวิคิดวิเคราะห์ในการแก้ปัญหา
3. ส่งเสริมให้มีการจัดการความรู้ ในรูปแบบขององค์กรแห่งการเรียนรู้สนับสนุนชุมชนและท้องถิ่น
4. สร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นกับเยาวชนในพื้นที่ โดยแผนงานร่วมของเครือข่ายโรงเรียนรักษ์คลองอู่ตะเภาและกลุ่มต้นกล้าเพื่อการอนุรักษ์คลองอู่ตะเภา มีกิจกรรมย่อยๆ ดังนี้
 1. ประกวดโครงการสิ่งแวดล้อม ในงานรวมพลคนรักคลอง
 2. กิจกรรมตรวจวัดคุณภาพน้ำ ตลอดสายน้ำ (ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ) และทำเวทীর่วมกันเดือนละครั้ง
 3. เวทีสรุปบทเรียนของเครือข่ายภาคเรียนละครั้ง
 4. ค่ายแกนนำเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อมตลอดสายน้ำ
 5. ถวายเทียนพรรษาทางน้ำ
 6. จัดทำเว็บไซต์ เสนอข้อมูลการดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแต่ละโรงเรียน
 7. จัดค่ายครู เพื่อนำเสนอสื่อ/นวัตกรรม ประกอบการเรียนการสอน วิชารักษ์คลองอู่ตะเภา (การนำสื่อไปใช้, การจัดทำคู่มือครู) ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีชุมชนตลอดจนพาศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไม่ต่างไปจากเด็ก เพื่อพัฒนาการจัดการกระบวนการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับงานรักษ์คลองอู่ตะเภาอย่างต่อเนื่อง

และบัดนี้แผนงานที่เครือข่ายโรงเรียนรักษ์คลองอู่ตะเภาได้ดำเนินการมาตั้งแต่เดือน ธ.ค.2550 จนถึงปัจจุบันได้แล้วเสร็จ ทำให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลกระบวนการที่ได้ มาผลักดันในภาพรวมของการขับเคลื่อนงานรักษ์คลองอู่ตะเภาเพื่อนำไปสู่นโยบายสาธารณะ “สงขลาโมเดล” โดยภาคประชาสังคมร่วมกับหน่วยงานในวงการศึกษา สพท.สข.1-3

คุณประโชติ อินทร์ถาวร ประธานเครือข่ายรักษ์คลองอู่ตะเภา เล่าว่าจากการล่องคลองอู่ตะเภาที่ผ่านมาของเครือข่ายรักษ์คลองอู่ตะเภา ยังพบปัญหาหนักที่คลองแหที่มีต้นน้ำจากเมืองใหญ่

“ในอนาคตจะมีความร่วมมือให้เด็กดีได้มีที่เรียนโดยไม่จำเป็นต้องสอบ ซึ่งจะมีข้อตกลงร่วมกับมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นต่อไป”

ในช่วงของการนำเสนอข้อมูลคุณภาพน้ำของคลองอู่ตะเภา เทศบาลนครหาดใหญ่ นำเสนอแนวทางแก้ไขที่ได้มีบ่อดักไขมันน้ำเสีย ก่อนลงคลองเตย ขณะที่น้ำเสียจะไหลไปสู่ระบบบำบัดที่บางโหนด เป็นระบบบ่อดึง มีค่าใช้จ่ายต่อปีประมาณ 50 ล้านบาท แต่มีปัญหาในช่วงฝนตกหนัก ระบบไม่สามารถรองรับปริมาณน้ำฝนในช่วงนั้นได้ น้ำจะไหลลงคลองอู่ตะเภา ทำให้ทั้งน้ำและขยะไหลลงคลองไปด้วย นอกจากนี้แล้ว จากการทำงานได้พบปัญหาน้ำที่มาจากเขาคอหงส์ยังมี ขี้หมูไหลลงคลองมาด้วย ซึ่งจะต้องร่วมกับเครือข่ายในการกระตุ้น จิตสำนึกชุมชนต่อไป และในส่วนของคลองแหแม้จะมีตลาดน้ำแล้ว ก็ยังต้องทำงานร่วมกันแก้ไข

นพ.รุ่งโรจน์ ยังย้ำความปรารถนาที่อยากให้มีสารวัตรคล่องเป็นหน่วยเฝ้าระวังส่งข้อมูลเมื่อพบปัญหาให้ส่งต่อมายังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปสู่การแก้ไขต่อไป

ผู้แทนจากสำนักงานประปาเขต 5 เล่าว่า ปัจจุบันได้มีการตรวจสอบคุณภาพน้ำดิบ โดยมี 3 ตัวหลักในการบ่งชี้คุณภาพน้ำ คือค่าสารละลายในน้ำ ค่าออกซิเจน และค่าความต้องการออกซิเจนของสิ่งมีชีวิตในน้ำ ในระบบการผลิตของประปา มีการใช้สารใหม่(โพรเรียม)แทนสารส้มบำบัดคุณภาพน้ำเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการตกตะกอน ซึ่งจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น และกำลังจะพัฒนาระบบท่อให้ดีขึ้นด้วย

ผู้แทนจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 16 นำเสนอข้อมูลคุณภาพน้ำ หลังจากที่ได้มีการวัดคุณภาพน้ำเพื่อการเฝ้าระวัง ซึ่งเป็นเพียงการตรวจแค่คุณภาพ ค่าความเป็นกรดเป็นด่าง ฯลฯ แล้วนำมาประมวลผล เพื่อรับรู้สถานการณ์นำไปสู่การแก้ปัญหาต่อไป

คุณภาพน้ำในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา นับแต่ปี 2548 ตรวจวัดจำนวน 2 ครั้งตามฤดูกาลคือ ฤดูแล้ง(เมษายน)และก่อนฤดูฝน(สิงหาคม) โดยเก็บตัวอย่างรวม 18 สถานี คุณภาพน้ำโดยรวมทั้งช่วงฤดูแล้งและก่อนช่วงฤดูฝนอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมถึงเสื่อมโทรมมาก โดยเฉพาะบริเวณที่ผ่านชุมชนต่างๆคือ สะพานวัดคูเต่า สะพานวัดคลองแห สะพานบ้านท่าไทร สะพานคลองตง สะพานคลองพังลา สะพานคลองรำบอน สะพานคลองไม้ไผ่ เสื่อมโทรมมากทั้งสองฤดูกาล

คุณภาพน้ำปี 2548 จำนวน 18 สถานี

เกณฑ์พอใช้ขึ้นไป ร้อยละ 13.89

เกณฑ์เสื่อมโทรม ร้อยละ 33.33

เกณฑ์เสื่อมโทรมมาก ร้อยละ 52.78

ในช่วงปี 2549 วัด 2 ครั้งเช่นกัน เพิ่มสถานีตรวจวัดเป็น 38 สถานี ผลออกมาในช่วงก่อนฤดูฝน คุณภาพน้ำเกือบตลอดสายอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ยกเว้นบริเวณสะพานวัดนาจันก สะพานบ้านท่าไทร สะพาน

โรงเรียนบ้านโคกพะยอม คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรม และบริเวณสะพานบ้านหัวถนนคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก

ช่วงฤดูแล้งคุณภาพน้ำโดยรวมอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก โดยเฉพาะตั้งแต่สะพานโรงเรียนบ้านโคกพะยอมไปจนถึงปากคลองอุตะเถา

คุณภาพน้ำปี 2549 จำนวน 38 สถานี

เกณฑ์พอใช้ขึ้นไป ร้อยละ 40.79

เกณฑ์เสื่อมโทรม ร้อยละ 31.58

เกณฑ์เสื่อมโทรมมาก ร้อยละ 27.63

ในช่วงปี 2550 ตรวจวัดจำนวน 4 ครั้ง (พฤษภาคม, กรกฎาคม, กันยายน, พฤศจิกายน) โดยเก็บตัวอย่างรวม 23 สถานี คุณภาพน้ำโดยรวมทั้ง 4 ครั้ง โดยเดือนพฤศจิกายน คุณภาพน้ำเสื่อมโทรมมากที่สุด รองลงมาคือเดือนพฤษภาคม กันยายน และกรกฎาคมตามลำดับ บริเวณที่อยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมากทุกครั้งได้แก่ตอนล่างท้ายน้ำที่ไหลผ่าน อ.บางกล้าออกสู่ทะเลสาบ (สะพานตากูน่า, สะพานวัดคูเต่า), ไหลผ่านเทศบาลนครหาดใหญ่ (จุดตัดถนนลพบุรีราเมศวร์) และช่วงไหลผ่าน ทม.สะเดาและทต.ปริก (บ้านหัวถนน)

คุณภาพน้ำปี 2550 จำนวน 23 สถานี

เกณฑ์พอใช้ขึ้นไป ร้อยละ 4.25

เกณฑ์เสื่อมโทรม ร้อยละ 38.0

เกณฑ์เสื่อมโทรมมาก ร้อยละ 57.75

ในช่วงปี 2551 วัด 6 ครั้ง (มกราคม, มีนาคม, พฤษภาคม, กรกฎาคม, กันยายน, พฤศจิกายน) โดยเก็บตัวอย่างรวม 23 สถานี คุณภาพน้ำโดยรวมอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมมาก โดยเฉพาะในเดือนพฤศจิกายน ที่มีการปล่อยน้ำเสียลงมากับน้ำฝน

สำหรับแนวทางแก้ไข สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค มีแนวทางเสนอแนะดังนี้

1. ควรปรับปรุงลำน้ำ โดยการเก็บกวาดขยะและกำจัดวัชพืชน้ำ หรือปรับสภาพพื้นที่ หรือขุดลอกตะกอนบางส่วนออก โดยดำเนินการ ทุก อปท.ในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา

2. ให้เทศบาลที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำคลองอุตะเถา จำนวน 10 แห่ง คือ ทม.สะเดา ทม.ป่าดงเบขาร์ ทต.สำนักขาม ทต.ปริก ทต.พังลา ทต.พะตง ทม.บ้านพรุ ทต.คองหงส์ ทต.ควนลิ่ง และ ทต.คลองแห วางแผน และดำเนินการให้มีระบบบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสม เพื่อลดความสกปรก ของน้ำเสียชุมชน ที่ระบายลงสู่คลองสาขาและคลองอุตะเถาโดยตรง

3. ให้ อปท.ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนรวม กลุ่มอย่างหนาแน่นอยู่ริมคลอง และทิ้งน้ำเสียจากกิจกรรมต่างๆ ลงลำน้ำโดยตรง ติดตั้งบ่อดักไขมันและตะแกรงดักเศษอาหาร ก่อน ระบายน้ำทิ้งลงสู่คลอง เช่น ชุมชนริมคลองอุตะเถาและคลองตำ ในเขต อบต.อุตะเถา ชุมชนริมคลองแหในเขต ทต.คลองแห ชุมชนริม คลองหะในเขต ทต.คองหงส์ ชุมชนบ้านใต้ในเขต อบต.คูเต่า ชุมชน

ริมคลองอยู่ตะเภาในเขต ทน.หาดใหญ่ และ ทต.ควนลัง ชุมชนริมคลอง
ไม้ไผ่ในเขต อบต.ป่าดงเบงชาร์ เป็นต้น

4. ใช้มาตรการกฎหมายควบคุมเกี่ยวกับมาตรการทางสังคม ให้องค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำกับดูแล โรงงาน
อุตสาหกรรม/สถานประกอบการ/ฟาร์มหมู/แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
ที่มีการระบายน้ำทิ้งลงสู่ลำคลอง ให้เป็นไปตามกฎหมาย และรายงาน
ให้สาธารณสุขชนทราบ

5. ให้ อบท.ทุกท้องถิ่น สร้างโครงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมใน
การฟื้นฟู ป้องกัน ดูแล และรักษาลำน้ำ/แหล่งน้ำในพื้นที่ของตนเอง
1 คลอง

นอกจากนั้นแล้ว กิจกรรมของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค นอกจาก
วัดคุณภาพน้ำ ยังได้สร้างเยาวชนทูตสายน้ำ ครอบครัวรักษ์สายน้ำอีกด้วย
ตัวแทนจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสงขลา
เล่าเป็นคนต่อมาว่าโดยหน้าที่ไม่ได้วัดคุณภาพน้ำ แต่ทำงานประสานงาน
จัดทำแผนจัดการสิ่งแวดล้อมจังหวัด จัดการมีส่วนร่วมในการทำงานกับ
ทุกภาคส่วน ในส่วนของคลองอยู่ตะเภา มีกิจกรรมร่วมกับท้องถิ่นและ
โรงเรียนมาตั้งแต่ปี 2548 มีการจัดการขยะครบวงจรทำร่วมกับท้องถิ่น
ในปี 50 เว้นช่วงไปเนื่องจากข้อจำกัดทางงบประมาณในปี 2551
มีกิจกรรมจะดำเนินการมากขึ้น โดยเฉพาะการฟื้นฟูคุณภาพน้ำใน
คลองอยู่ตะเภา จนได้แผนบูรณาการของคลองอยู่ตะเภา ยังขาดแผนของ
ชุมชน

“ในส่วนของคุณภาพน้ำตั้งแต่ปี 2536 จนปัจจุบัน ยังขาดปลา-
มิเตอร์ที่สำคัญ เช่น ยาม่าแมลง สารโลหะหนัก สารเคมีที่จะเป็นอันตราย
ไม่ได้มีการวิเคราะห์”

เครือข่ายครูรักษ์คลองอยู่ตะเภา นำเสนอข้อมูลจากการหาสาร
อินทรีย์ในน้ำคลองอยู่ตะเภาของมอ.หาดใหญ่ พบว่าบริเวณอ่างเก็บน้ำ
สะเดาไม่มี แต่จะมาพบเมื่อเข้ามาสู่เขตของชุมชน ข้อมูลที่มียังไม่

ชัดเจนนัก ซึ่งจะมีการวิจัยเพื่อแยกสารอินทรีย์ต่อไปว่ามีอะไรบ้าง ในส่วนของการวัดคุณภาพน้ำของเครือข่ายครูและนักเรียนคลองอยู่ตะเกา ที่ผ่านมายังใช้เป็นแค่เครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ ผ่านหลักสูตร ท้องถิ่น “หลักสูตรสร้างสุข” มุ่งหวังให้เยาวชนได้มีทักษะการคิด ปฏิบัติ การทำงานอย่างมีส่วนร่วมเป็นเครือข่าย

“กระบวนการพัฒนาครูและนักเรียน เราเริ่มต้นที่ตัวบุคคล ครอบครัว องค์กร แล้วนำมาสู่เครือข่ายสังคม การเรียนรู้เริ่มจากการ ไปศึกษาสถานที่จริง ทดลองปฏิบัติจริง”

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ความสำคัญกับคลองอยู่ตะเกาค่อนข้างมาก ได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานที่มาจากทุกภาคส่วน ปัจจุบันได้แผนปฏิบัติการ ที่มาจากทุกภาคส่วนมาร่วมมือกัน โดยดูกิจกรรมตลอดเส้นทางต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ ในช่วงแรกให้ความสำคัญกับข้อมูลก่อน

ในช่วงปลายมีการระดมข้อเสนอเพื่อการกักกุดน้ำประปา โดยมี ผลสรุปดังนี้

1. ใช้มาตรการทางกฎหมายท้องถิ่นออกเทศบัญญัติเพื่อการจัดการ สิ่งแวดล้อมระดับครัวเรือน
2. ให้มีเวทีทำความเข้าใจเชิงนโยบายสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ ผ่านหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาร่วมกับจังหวัด
 - 2.1 ให้มีการสื่อสารข้อมูลความเคลื่อนไหวในการแก้ปัญหา นำเสนอผ่านเว็บไซต์ของเขตการศึกษาประสานงานผ่าน กลุ่มนิเทศน์/งาน ICT เครือข่ายสามารถใช้ช่องทางนี้ ติดต่อประสานงาน/ส่งจดหมาย/ข้อมูล
 - 2.2 ในช่วงของการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ปี 53 สาระท้องถิ่น ในเขต 2 เน้นเรื่องวิกกุดน้ำประปาในคลองอยู่ตะเกา
 - 2.3 สนับสนุนเด็กดีมีที่เรียนในระดับมหาวิทยาลัย โดยไม่ จำเป็นต้องสอบ

3. เชื่อมประสานกับท้องถิ่นร่วมแก้ปัญหา สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์
4. ให้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน/ท้องถิ่น ในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมในครัวเรือนหรือจัดตั้งศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน เช่น ที่โรงเรียนบ้านไร่ ต.บ้านพรุ หรือโรงเรียนพะตงประธานศิรีวัฒน์ หรือศูนย์สิ่งแวดล้อมชุมชน
5. ทำความเข้าใจเชิงระบบถึงผลกระทบการแก้ปัญหาที่รวมทั้งจะเกิดกับระบบนิเวศของคลองอู่ตะเภาระหว่างชลประทาน/การประปาและเครือข่าย
6. ให้มีการเฝ้าระวังเรื่องข้อมูล เผยแพร่ข้อมูลจากการประปาลำบากงานสิ่งแวดล้อมภาค 16 เครือข่ายรักษคลองอู่ตะเภา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้กับสาธารณะ
7. ให้มีการประสานทำงานร่วมกับสื่อมวลชน เผยแพร่ปัญหาและกิจกรรมดีๆของเครือข่าย โดยเฉพาะกับทีวีไทย และวิทยุชุมชน เช่น FM 101.00 MHz วิทยุ online www.songkhlahealth.org
8. ให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชนจัดทำแผนปฏิบัติการร่วมแก้ปัญหาคุณภาพน้ำประปา ในระดับพื้นที่ โดยแบ่งเป็นโซนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

9. ให้มีการแก้ปัญหาหนี้เสียจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมีการทำงานเชิงความคิดกับหน่วยงาน เช่น สกย. เกษตรอำเภอ
10. ให้มีการพัฒนาสู่ปุ๋ยชีวภาพเพื่อทดแทนปุ๋ยเคมีในการเกษตร
11. ให้มีการควบคุมการใช้สารไซยาไนด์ ที่ใช้ในการวางยาปลา/กุ้ง โดยเกษตรอำเภอและตำรวจเป็นผู้ให้อนุญาต
12. ให้มีกิจกรรมเปิดพื้นที่ความสัมพันธ์กับโรงงาน เช่น เยี่ยมโรงงาน ซึ่งมีตัวอย่างที่ตำบลพะตง และขยายผลไปยังเขตบ้านพรุ/ปรึก(สะเดา) ให้มีกิจกรรมเรียนรู้ระหว่างนักเรียนและโรงงานมากขึ้น
13. ให้มีการขยายผลความสำเร็จ การจัดการสิ่งแวดล้อมจากชุมชน เช่นการใช้วัดเป็นจุดเชื่อมประสาน ดังกรณีวัดคลองแห การจัดการสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลปรึกร่วมกับชุมชน ในการจัดการขยะฐานศูนย์ การทำปุ๋ยชีวภาพ การใช้หมัสดิบเป็นจุดประสาน ดังเช่นที่บ้านเหนือ ต.คูเต่า การใช้โรงเรียนเป็นจุดประสาน เช่น กรณีโรงเรียนพะตงฯ และตัวอย่างโรงงานที่มีการบำบัดผ่านมาตรฐาน มีการทำ BOD Online
14. ให้มีการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพ(HIA)ในกรณีสถานประกอบการเปลี่ยนเชื้อเพลิงมาเป็นถ่านหิน
15. ให้มีการใช้แบบสอบถามความพอใจการใช้น้ำประปาในภาคใหญ่
16. ให้เยาวชนร่วมกันสร้างสิ่งดีๆให้กับสังคม เช่น ประกวดเรียงความ/กลอน/คำขวัญ/วาดภาพ ผลิตภัณฑ์ VCD สะท้อนปัญหา แสดงออกถึงมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน เช่น หนังสือลูก/โนรา/เพลงเรือ
17. ให้มีการกระตุ้นให้คนกลับมาใช้ประโยชน์จากคลองหน้าบ้านเข้าหาดลอง มีกิจกรรม เช่น พายเรือตักบาตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ/เชิงวัฒนธรรม มัคคุเทศก์น้อย เรือพระน้ำ แข่งเรือยาว/มวยทะเล ขุดลอกคูคลอง เป็นต้น.

21.

รองเง็งบิคบ้านหนองบัว ออกกำลังกายแบบสตรีมุสลิม

อาจกล่าวได้ว่าความกระตือ-
รือร้นด้านส่งเสริมสุขภาพของ
สินธพ อินทร์ดีน นายกองดีการ
บริหารส่วนตำบล(อบต.)ท่าข้าม
ทำให้เกิดกลุ่มรองเง็งบิคบ้าน-
หนองบัว เมื่อถามถึงที่มาสมาชิก
จึงเล่าตรงกันว่าจู่ๆวันหนึ่งมีหนังสือ
จาก อบต.ให้ดำเนินการเรื่องนี้

บ้านหนองบัว หมู่ 5 ตำบลท่าข้าม
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็น
หมู่บ้านเดียวของตำบลท่าข้ามที่มีพี่น้อง
มุสลิมอาศัยอยู่ส่วนมาก แต่ไม่ใช่ทั้งหมด
เพราะอีกหย่อมบ้านยังมีชาวพุทธ

แซวกันเล่นๆว่า ดารุณี บิลแอ ประธานกลุ่มร้องเงิงบิคบ้านหนองบัว มีส่วนสำคัญที่ดึงโครงการนี้ลงมาได้เพราะเธอเป็นเจ้าของร้านน้ำชาใกล้สำนักงาน อบต.ท่าข้ามยอมมิกัสซิดสนิทสนมกับศูนย์รวมอำนาจของตำบล แต่เบื้องหลังกว่านั้นพบว่า สุรินทร์ บิลแอ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 เป็นผู้เสนอเรื่องนี้เพราะเห็นว่าลูกบ้านไม่ค่อยมีโอกาสดอกกำลังกายกัน นับว่าเป็นโชคที่ผู้นำระดับท้องถิ่นเห็นความสำคัญและพร้อมสนับสนุน

แม้จะนัดออกกำลังกายด้วยร้องเงิงบิคกันทุกห้าโมงเย็นเป็นประจำแต่บ่ายวันนั้นดารุณีนัดสมาชิก 12 คนมาพร้อมกันที่บ้านของเธอ เพื่อเล่ากิจกรรมของกลุ่มให้พวกเราฟัง

บ้านปูนชั้นเดียวในห้องโล่งที่ใช้รับแขก ติดพัดลมเพดานคลายร้อน เมื่อเห็นเครื่องเสียงและทุกคนที่แต่งชุดวอร์มพอนึกภาพต่อไปว่าเพียงกดปุ่มเปิดเพลงร้องเงิง ทุกคนพร้อมแสดง

ดารุณีเล่าตั้งแต่ต้นว่า อบต.ท่าข้ามจัดวิทยากรจากจังหวัดสตูลชื่อว่า “ครูหน๊ะ” มาสอนร้องเงิงบิคให้สมาชิกระดับนำของกลุ่มอันประกอบด้วยเธอเอง แล้วยังมีปารีตาร์ หลับจันทร์ กันดา หลับจันทร์ พิทยา จันสุกแก้ว และกัญญา

เปลี่ยนพงศ์ ครูหน๊ะ เดินทางจากสตูลมาสอนช่วงเสาร์-อาทิตย์ อยู่ 6 วันๆละ 3 ชั่วโมง สอนแบบเปิดเพลง แล้วหัดเต้นจริงตามครู

“ครูสอนไม่เท่าไรหรอกพวกเราเก่ง จึงเต้นกันได้เอง” สมาชิกคนหนึ่งว่า เรียกเสียงหัวเราะจากเพื่อน

“พอเราเต้นเป็นได้โชว์ในงานวัฒนธรรมของท่าข้าม” สมาชิกคนเดิมเล่าต่อ การได้แสดงออกถึงความสามารถ ถือเป็นความคาดหวังอย่างสูงของกลุ่ม

สำหรับงานวัฒนธรรมที่ว่าอยู่ในประเพณีชักพระ สะท้อนความผูกพันเหนียวแน่นระหว่างพุทธ-มุสลิมกันนี้

ปัญหาเกี่ยวกับการประสานงาน ที่เรียกใช้ครูจากต่างจังหวัดทำให้การเรียนรู้ทำได้ไม่เต็มที่ สมาชิกคนหนึ่งบอกว่า ตอนหลังเมื่อติดขัดเรื่องท่าเต้น มีวิธีเดียวในการแก้ปัญหาคือโทรศัพท์ไปถาม ค่อนข้างยุ่งยากเพราะอธิบายด้วยคำพูดมองไม่เห็นตัว หรือท่าทาง ทำให้มองเห็นว่าโอกาสในการใช้วิทยากรในท้องถิ่นน่าจะสะดวกกว่า บทเรียนนี้จะ เป็นโอกาสในการพัฒนากลุ่มต่อไป พวกเขาหวังว่าจะได้เรียนรู้ท่าเต้นใหม่เพิ่มเติม หรือทำกิจกรรมอื่นต่อ

รองเง็งเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของพี่น้องมุสลิมในภาคใต้ ที่สืบทอดกันมายาวนาน แต่สำหรับชาวหนองบัว พวกเขายอมรับว่าไม่ปรากฏอยู่ในชุมชนมานาน ไม่เคยเห็น ไม่เคยดู เมื่อสืบถามคนเฒ่าคนแก่เล่าว่า นานมาแล้วเคยมีการแสดงแบบนี้หลังเกี่ยวข้าว

ดารุณีเห็นว่า การแสดงชนิดนี้น่าจะแพร่หลายทางสตูล หรือสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เธอเองกับสมาชิกก็ไม่เคยสัมผัสกับตัวเองมาก่อน มาเรียนรองเง็งบิกที่ประยุกต์เพื่อออกกำลังกายแล้ว โดยไม่รู้วาท่วงท่าร้ายรำรองเง็งแท้ๆ เป็นอย่างไรแน่

ตำบลท่าข้ามมีการจัดการออกกำลังกายแบบแอโรบิกอยู่แล้ว เวทีใหญ่อยู่หน้าวัดหินเกลี้ยง สตรีมุสลิมบางคนเคยไปร่วมออกกำลังกายกับกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพุทธ ดูแล้วไม่เหมาะ เพราะอิสลามมีข้อห้าม

โดยเฉพาะสตรีที่ต้องแต่งกายมิดชิด และอยู่ในสถานที่อันสมควร ประเด็นดังกล่าวถูกตีติงมาจากผู้นำศาสนา เมื่อไปร่วมออกกำลังกาย กลางแจ้ง

“ผู้หญิงก็อยากออกกำลังกาย เราพยายามหาทางออกเรื่องนี้ แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร” สมาชิกคนหนึ่งให้ความเห็น

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพกรีดยาง การที่ต้องก้มๆ เงยๆ อยู่ท่าเดียวเป็นเวลานาน โรคประจำตัวเป็นกันมากคืออาหารปวดเมื่อยส่วนมากปล่อยให้เป็น ไม่มีวิธีแก้ ยกเว้นถ้าเป็นหนักมากไปซื้อยาหรือหาหมอ มองว่าการออกกำลังกายอาจช่วยได้ แต่ยังไม่ได้ทำ ทั้งที่โอกาสออกกำลังกายเต็มที่ในช่วงเย็นว่างจากงาน

การเดินรณรงค์บิคจึงสอดคล้องกับวัฒนธรรมมุสลิม หลังจากผู้นำกลุ่มฯ เรียนรู้ทำการเดินมาจากวิทยากรแล้ว จึงมีการรวมตัวของเพื่อนบ้านญาติมิตรชาวหนองบัวมาเป็นกลุ่มรณรงค์บิคหนองบัว คนที่ได้เรียนเริ่มต้นชักชวนผู้สนใจมาพบกันทุกวันเพื่อชักชวนจนทำได้ทุกคน

“สมาชิกแน่นอน 12 คนแต่เวลาที่เดินทั่วไป จะมีคนสนใจมาร่วมอีก ชาวบ้านทั่วไปที่รู้ข่าวก็มากขึ้น ไม่ว่าจะคนเฒ่า คนแก่ เด็กเห็นแม่เดินอยากเดินด้วย บางคนมาดูเฉยๆ เพราะชอบ” ดารุณีเล่า แม้ว่าจะเดินเป็นกันแล้ว แต่พบกันทุกวันเพื่อเดินด้วยกันทำแบบรวมหมู่ย่อมกระตุ้นให้ทำได้ดีกว่า ต่อเนื่องกว่าเดินอยู่คนเดียวกับบ้าน

ทุกวันนี้สมาชิกนัดกันทุกห้าโมงเย็นที่บ้านของกัญญา เปลี่ยนพงศ์ เลิกบ้านหลังนี้เพราะอยู่ห่างออกไป ไม่ได้ตั้งอยู่กลางชุมชน ไม่ส่งเสียงรบกวนใคร เพราะถึงอย่างไรสำหรับมุสลิมแล้วเสียงเพลง และดนตรียังเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ต้องระมัดระวังไม่ให้ขัดหลักศาสนา

จากความสนใจของคนทั่วไปทำให้บ้านกัญญาดูคับแคบไปถนัดตากำลังปรับพื้นที่ขยับขยายให้เพียงพอกับความต้องการ

“บายตัวขึ้นแหละ” สมาชิกคนหนึ่งกล่าวถึงผลที่ได้รับว่า รู้สึกสบายเนื้อสบายตัวอย่างเห็นได้ชัด การเดินรณรงค์บิคได้ออกกำลังกาย

ทุกส่วน ทั้งยังขยายความต่อว่าเกิดความสบายใจ ผ่อนคลายทุกครั้ง
ที่ได้ยินเสียงเพลงประกอบการเต้น

“มันไม่เหมือนการกรีดยาง นั่นออกแรงเหมือนกันแต่ว่า มันทำ
อยู่ท่าเดียวซ้ำๆ” มีคนเสนอความเห็นเพิ่ม เอาสองมือจับกันทำท่าชูขึ้น
แล้วลากลง สาทิตท่ากรีดยาง

นอกจากผลทางกาย พวกเขาเห็นว่ากิจกรรมนี้ ทำให้เกิดความ
สัมพันธ์ที่ดีของกลุ่ม แม้ว่าปกติจะสนิทสนมกลมเกลียวนับญาติกัน
ได้หมด แต่การได้พบปะพูดคุยอยู่ตลอดเวลา ยิ่งทำให้เข้มแข็ง

“เดี๋ยวนี้มีงานทำด้วยกันตลอดแทบไม่มีเวลาว่าง” ดารุณีว่า
นอกจากมาพบกันเต้นรณรงค์บิก พวกเธอรวมกลุ่มทำน้ายาล้างจาน
และทำพรมเช็ดเท้าที่ อบต.ท่าข้ามเข้ามาส่งเสริมอีกทางหนึ่ง ไม่เฉพาะ
แม่บ้านเท่านั้นสามารถขยายวงถึงครอบครัวแต่ละคนเข้ามาร่วมอีก

แม้กลุ่มรณรงค์บิกบ้านหนองบัวมีสมาชิกเป็นสตรี เมื่อถามว่า
เป็นข้อห้ามสำหรับผู้ชายหรือไม่ สมาชิกคนหนึ่งบอกว่าไม่จำกัด
เพียงแต่ผู้ชายยังไม่มีใครมาขอเต้นด้วย

ระยะเริ่มต้นของความสำเริง กลุ่มคิดต่อไปว่าสามารถต่อยอด โดยการเผยแพร่ความรู้ มีเป้าหมายเด็กนักเรียนโรงเรียนหินเกลี้ยง ซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ใกล้ชุมชน หรือถ้าสามารถปรับพื้นที่ สำหรับการเต้นสำเริง ก็จะรองรับคนกลุ่มใหม่ๆ มาร่วมได้เลย

หลังจากนั่งสนทนากันพอสมควร กลุ่มร้องแจ้งบิดบ้านหนองบัว ก็ได้เวลาโชว์ นอกจากแต่งกายสีเดียวกัน สมาชิกใช้ผ้าบาติกสีขาวลายดอกไม้แบบเดียวกันโพกศีรษะ แสดงความเป็นกลุ่ม

ซีดีเพลงร้องแจ้งบิดความยาวประมาณครึ่งชั่วโมง ที่ครูหน๊ะฝากไว้ เริ่มบรรเลงเพลงสไตล์พื้นถิ่นคาบสมุทรหลายอันคันทู ไวโอลิน กลองนำ จากจังหวะช้าๆ เพื่อยืดเส้นยืดสาย วอร์มร่างกายให้อบอุ่น แล้วค่อยเร่งจังหวะขึ้น จากเพลงหนึ่งไปอีกเพลงหนึ่ง ที่นำมามิชต์ต่อกันแบบใช้เต้นแอโรบิค เพียงแต่ทำนองและทำเต็นร่องเง้งอันเป็นเฉพาะ

อาจนับว่าร้องแจ้งบิดผสมผสานการแสดงพื้นบ้านและการออกกำลังกายได้ลงตัว สามารถออกกำลังกายทุกส่วน ได้เหงื่อ ได้รับความสนุกสนานผ่อนคลาย สอดคล้องกับวัฒนธรรม

สมาชิกร้องแจ้งบิดหนองบัวยังได้ออกแบบท่ากรีดยางเป็นท่าประจำกลุ่ม เมื่อดนตรีมาถึงจังหวะนั้นทุกคนได้ทำท่าที่ถนัด หัวเราะอย่างมีความสุข ก่อนดนตรีจะลดจังหวะช้าอีกครั้งลงไปจนจบด้วยท่าไหว้ผู้ชม อุดคิดเล่นๆไม่ได้ว่า นี่คือการออกกำลังกายโดยศิลปะการแสดงพื้น หรือการแสดงศิลปะการแสดงพื้นบ้านแบบออกกำลังกาย และหากลงตัวแล้วย่อมสลายความคิดนี้ไปไม่มีทั้ง 2 ประการ แต่คือสุขภาวะ

ระหว่างนั้นพวกเขาไม่ทันมองว่าผู้สนใจในหมู่บ้านมุงดู หลายคนอาจกำลังขอตามไปเป็นสมาชิกกลุ่ม.

22.

ถนนวัฒนธรรมควนเนียง ติดตั้งโนรานบ้านลาด

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จะอุบัติไม่นานนัก ประวัติศาสตร์
สำคัญอีกหน้าหนึ่งของประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นจากสถานีรถไฟ
ควนเนียง เมื่อคนพวกหนึ่งถูกคุมตัวเดินลงมาจากขบวนรถไฟ ผลักใส่
ชั้นรถ 6 ล้อเซฟโรเล็ทแบบมีคอกกั้นกระบะหลัง รถวิ่งไปตามถนน
ยন্ত্রการกำรอันเปล่าเปลี่ยวมุ่งหน้าสู่จังหวัดสตูล
ก่อนจะโยนทิ้งหมดลงทะเลสู่เกาะนรกตะรุเตา
นี่คือเส้นทางชนนักโทษ,
สมัยนั้นสถานีรถไฟ
ควนเนียง

มีบทบาทมาก เพราะยังไม่มีถนนสายเอเชียและถนนสายเก่า เช่นเดียวกันชาวสตูลที่จะเดินทางไปยังท้องที่จังหวัดต่างๆต้องมาขึ้นรถไฟที่นี่

การจัดงานถนนวัฒนธรรมควนเนียงบนต้นสายถนนยนตรการกำธร หลังสถานีรถไฟ ตรงข้ามแนวห้องแถวอาคารไม้หลังเก่าแก่ที่สุดในตัวตลาด ระหว่าง 11-12 สิงหาคม 2551 ที่ผ่านมานอกจากได้ระลึกบทเรียนความเป็นมาจากหนหลัง ยังมาถึงพร้อมขบวนวัฒนธรรมท้องถิ่นอันมีค่ายิ่งสำหรับทุกคน และไม่จำกัดยุคสมัย

งานนี้มีชื่อเป็นทางการว่าจัดงานเฉลิมพระเกียรติ 76 พรรชามหกรรมสุขภาพ การกีฬา เบิกฟ้าวัฒนธรรม อำเภอควนเนียง ประจำปี 2551 จัดโดยอำเภอควนเนียง สถานีอนามัยควนเนียง เทศบาลตำบลควนเนียง และกลุ่มองค์กรเครือข่ายสุขภาพอำเภอควนเนียง

การจัดเตรียมซัวยถวายพระพรโดยนายทวิธา ไชยทอง นายอำเภอควนเนียงเป็นประธาน นับเป็นกิจกรรมหลักอย่างหนึ่งเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถอันเป็นวันแม่แห่งชาติ หากแต่กิจกรรมเกี่ยวเนื่องตลอดทั้งงานยังหลากหลายด้วยแนวคิดส่งเสริมสุขภาพ

ทุกวันนี้ประชากรอำเภอควนเนียงมีอยู่ประมาณ 33,480 คน จาก 4 ตำบล คือควนโสต รัตภูมิ บางเหรียญ และห้วยลึก

กิจกรรมต่างๆ เริ่มจากการรวมพลคนจักรยานเพื่อสิ่งแวดล้อมปั่นรอบอำเภอ มอบจักรยานแก่เด็กด้อยโอกาส โดยศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 56 จังหวัดสงขลา การทอดผ้าป่าสมทบกองทุนโรคเอดส์ อำเภอควนเนียง

เวทีใหญ่ที่ลานอาชี หน้าที่เทศบาลตำบลควนเนียง จัดให้มีการจัดประกวดเอบริคประเภทผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และนักเรียน

การมอบรางวัล อสม.ดีเด่น คู่สมรสดีเด่น สถานบริการรณรงค์โรคไม่ติดต่อดีเด่น การมอบรางวัลผู้ชนะเรียงความ เรื่องการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การมอบรางวัลโครงการส่งเสริมทำความดี การมอบรางวัลผู้ชนะการประกวดหุ่นน้อยสุขภาพดี

การโชว์ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน หนังสืงตะลุง โนรา การร้องเพลง กล่อมเด็ก เพลงยาว (เพลงเรือแหลมโพธิ์) บอกเล่าเรื่องสุขภาพ การแสดงของนักเรียนโรงเรียนบ้านควนเนียง และการแสดงของกลุ่มองค์กรต่างๆ

บนถนนวัฒนธรรมควนเนียงนั้นเล่า คึกคักด้วยการออกร้านของ ช่างทำเทริดโนรา เครื่องครอบศีรษะโนรา ซึ่งหาช่างทำยากแล้วในปัจจุบัน จะมีก็เฉพาะที่นี่แห่งเดียว การสาธิตแกะหนังตะลุง ทำเครื่องดนตรี หนังสืงตะลุง กลุ่มหัตถกรรมไม้ศิลป์ การจำหน่ายอาหารพื้นบ้าน ขนมจาก ทองม้วน การสาธิตทำกระปุกออมสินจากปูนปลาสเตอร์

นิทรรศการสุขภาพ อาหารปลอดภัย เอดส์ การออกกำลังกาย โโรค ภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย การทดสอบสมรรถภาพร่างกาย บริการ ตรวจสุขภาพร่างกายโดยโรงพยาบาลควนเนียง ยังมีนิทรรศการให้ความรู้จากสหกรณ์การเกษตร อำเภอควนเนียง กศน.ควนเนียง, มูลนิธิ ศุภนิมิต และสภาวัฒนธรรมควนเนียง

สภาวัฒนธรรมควนเนียง ใ้ความพยายามค้นหาหนังสืออัน เกี่ยวกับวัฒนธรรมควนเนียงโดยเฉพาะมานำเสนอ พบว่ามีจำนวนมาก ที่เดียวสะท้อนนัยยะความสำคัญของท้องถิ่นแห่งนี้

สรรเสริญ ศรีทวีกุล ประธานกรรมการสภา วัฒนธรรมอำเภอควนเนียงซึ่งมีบทบาท สำคัญในการจัดงานนี้คนหนึ่งเล่าว่าถนนสาย วัฒนธรรมควนเนียง เกี่ยวโยงกับสุขภาพ โดยตรงมีความหมายถึง

- วัฒนธรรมทางการบริโภค
- วัฒนธรรมทางอาชีพ
- วัฒนธรรมทางการละเล่นพื้นบ้าน
- วัฒนธรรมทางความเชื่อ ศาสนา
- วัฒนธรรมทางการแพทย์
- วัฒนธรรมทางด้านประเพณี

“แนวคิดการจัดงานคือนำของดี 4 ตำบลที่ดีอยู่แล้วมาแสดง คนควนเนียงเองบางอย่างเขายังไม่รู้เลยว่าดีอยู่ในอำเภอเราเอง บนถนนวัฒนธรรมแยกออก 4 ตำบล อย่างห้วยลึกเขาเด่นเรื่องการทำ ต่อไม้เป็นเครื่องประดับก็เอามา บางเหรียญมีเทริดโนรา ชมขัง ลูกประคบสมุนไพร ควนโลมีข้าวซ้อมมือ น้ำยาล้างจาน ส่วนรัทภูมิ มีการแกะรูปหนัง ทำเครื่องดนตรี หนังตะลุง โนรา”

สรรเสริญอธิบายความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสุขภาวะว่าเป็นอย่างไร ลูกประคบสมุนไพร ชมขัง ข้าวซ้อมมือนับเป็นเรื่องทางกาย หนังตะลุงเป็นเรื่องเชิงสังคม จิตวิญญาณ เขายังมองว่าวัฒนธรรมเกี่ยวกับ สุขภาวะ 4 ด้าน มองเห็นอยู่บนถนนสายวัฒนธรรมควนเนียงแห่งนี้

กาย - การใช้กำลัง เช่นการสีข้าวซ้อมมือ รำโนราที่ออกท่าทาง
จิต - ศิลปหัตถกรรม คนทำต้องใช้สมาธิต้องนั่งเหมื่อนนั่งนับ ลูกประคำ

จิตวิญญาณ - ความเชื่ออย่างการเคารพผู้มีพระคุณ แง่นี้จะมีครู หมอของศิลปะการแสดงพื้นบ้านแต่ละแขนง

สังคม - การมาทำงาน ฝึกหัดเรียนรู้ ทำให้เกิดสังคม เด็กๆมา เรียนก็ได้รู้จักได้เอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ถ่ายทอดความรู้แก่กัน หลานเรียน กับปู่ ลูกเรียนกับพ่อ

“ภาพรวมงาน 2 วัน ที่นำเสนอไป ต้องการให้คนควนเนียง เห็นว่าของดีควนเนียงมี 4 ตำบล หลายกลุ่มหลายองค์กรอาชีพที่ หลากหลายเกี่ยวกับวัฒนธรรม ถ้าเราไม่นำเสนอจะไม่ว่าเกี่ยวข้องกับ สุขภาพจิต กาย สังคม จิตวิญญาณ อย่างไร เราต้องเผยแพร่ จะได้ทั้งสองทางคือได้เชิดชูของดีแต่ละตำบล ทั้งประชาสัมพันธให้เขาเห็นว่า ส่งผลกระทบต่อสุขภาพหลายๆ ด้านนั่นคือสิ่งที่คาดหวัง”

เขาคิดว่าแนวเคลื่อนวัฒนธรรมกับสุขภาพถ้าไม่ทำจริงจึงจะหยุด อยู่กับที่ และว่าต้องใช้หลายแนวคิดในการเคลื่อนจึงจะบรรลุผลสำเร็จ ระยะสั้นคงไม่เกิดอะไรมาก แต่ระยะยาวเห็นผล

“คนทั่วไปมักมองวัฒนธรรม
อย่างผิวเผิน ไม่รู้ว่าทุกลมหายใจ
เกี่ยวข้องอยู่กับวัฒนธรรมทั้งหมด
เราต้องมีการถ่ายทอดไปทางสภา
วัฒนธรรม ที่พร้อมผลักดันตรงนี้อยู่
อาจทำสื่อหลายรูปแบบถ้าหยุดนิ่ง
จะไม่เกิด”

เขาบอกว่าชุมชนเคยจัดงาน
ลักษณะนี้ บนถนนสายนี้อยู่เหมือน
กัน แต่ไม่หลากหลาย

“สำหรับถนนวัฒนธรรมนี้
นอกจากศิลปะภูมิปัญญาหัตถกรรม
ยารักษาโรค อาหาร เรายังมีศิลปะ
การแสดงในภาคกลางคืน มีเพลงเรือ
เพลงกล่อมลูก อย่างเพลงกล่อมลูก
ไม่ใช่ศิลปะอย่างเดียวผมว่าเป็น
ทั้งเรื่องวัฒนธรรม การดูแลบุตร
สุขภาพ และเชื่อมโยงกับวันแม่”

ในงานวันนั้นมีการโชว์กล่อม
ลูกของนางฉ้าย จันทภาโส ชาว
ควนเนียงที่เคยได้รับรางวัลดีเด่น
เพลงกล่อมลูกจากสภาวัฒนธรรม
ควนเนียงจัด และเคยได้รับพระ
มหากษัตริย์คุณในฐานะตัวแทน
ภาคใต้ ถวายเพลงกล่อมลูก
ในกิจกรรมว่าเพลงกล่อมลูก
เฉลิมฉลอง ถวายพระเจ้าหลานเธอ
พระองค์เจ้าทีปังกรรัศมีโชติที่สนาม
หลวงมาแล้ว

วัฒนธรรมซึ่งได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปจากคณาจารย์ คือศิลปะการแสดงหนังตะลุง มีคณะนายหนังที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก เช่นหนังอิมเพ่ง (อิม จิตต์ภักดี) เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดงหนังตะลุงหนังพร้อม อัศวิน (พร้อม อินทพาน) ปราชญ์หนังตะลุงแห่งอำเภอควนเนียง ยังมีหนังสร้างชื่อให้ควนเนียงดังกระฉ่อนอย่างหนังเอี่ยม อ้ายหนูมัด หนังศรี ระบายสายกลั่น มีนายหนังตัวแทนเยาวชนจังหวัดสงขลาชื่อหนังป้อ จากการรวบรวมรายชื่อคณะหนังตะลุงพบว่ามามากถึง 29 โรง ไม่นับคณะลูกคู่ ฝีมือดีที่คณะหนังตะลุงจังหวัดใกล้เคียงมาตั้งตัวไปช่วยเล่นร่วมคณะอีกไม่น้อย

ในคืนแรกของงาน สรรเสริญจึงเชิญชวนหนัง 9 โรงมาแสดงบนถนนวัฒนธรรมมีหนังชายป้อ ประทุมศิลป์ เยาวชนหนังรุ่นใหม่หนังจิตร ศ.อัศวิน จากบางเหรียง หนังจำโรจน์ ไอ้ลูกหมี ต.ควนโศกหนังอ่อนจันทร์ ตะลุงล้ำยุค ควนโศก หนังจรินทร์ ตะลุงร่วมสมัย ต.รัถภูมิหนังวัน ควนเนียง ต.ควนเนียง หนังจุกิม ศ.พร้อมอัศวิน ภาค 2 ต.ควนเนียง หนังแสงฟ้า ควนเนียง ต.ควนเนียง และหนังสวนพร้อมดอ ศ.พร้อมน้อย จากโคกค่าย

ที่ผ่านมาความคึกคักของกระแสหนังตะลุง ทำให้มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมหนังตะลุงให้กับเยาวชนด้วย และมีการตั้งกลุ่มที่ทำเรื่องหนังตะลุงทั้งหลายมารวมเป็นเครือข่ายหนังตะลุงอำเภอควนเนียง

“การแสดงตัวหนึ่งที่หายไปจากควนเนียงคือโนราหน้าหาด”
สรรเสริญเล่า คำว่าหาดในภาษาถิ่นใต้คือตลาด

วิทยา บุษบงศ์ กรรมการสภาวัฒนธรรม อำเภอควนเนียงได้
จังหวัดเล่าเสริมว่าโนราหน้าหาดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นควนเนียง
ไม่เคยเห็นที่ไหน

“เป็นโนราที่เล่นสดในวันลอยกระทง คนเล่นชื่อป่าช้า ละอองดิลก
เป็นการแสดงแบบง่ายๆ ยืนบนโต๊ะขายของ ทุกวันนี้ป่าช้าก็ยังอยู่นะ
เป็นแม่ค้าขายไข้อยู่ แต่ไม่ได้เล่นแล้วเพราะสภาพร่างกายและที่มงาน
บางส่วนเสียชีวิตไป”

วิทยาเล่าว่าในควนเนียงมีวัฒนธรรมเยอะมาก ถิ่นนี้มีความสำคัญ
สร้างชุมชน ก่อนศตวรรษที่ 18 มีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างถิ่น และ
ต่างชาติมานับ 100 ปี เนื่องจากอยู่ติดกับทะเลสาบสงขลา พบหลัก
ฐานอันปังชื่อว่า เคยเจริญรุ่งเรืองด้านการค้าขาย การสร้างทางรถไฟ
หนแรก มีการมาทำห้างอยู่ที่ป่าช้า คนมาอยู่มีทั้งฝรั่งคนไทย หลังจาก
นั้นกลายเป็นชุมชนหลังวัดควนเนียงเป็นชุมชนแรกที่เกิดขึ้น ชาวจีน
ที่มาสร้างทางรถไฟมาอยู่ควนเนียงด้วย

เมื่อเป็นตลาดพี่น้องไทยจีนอยู่กันฉันท์พี่น้อง กระทั่งช่วงหลังๆ
คนภายนอกเข้ามา ความสัมพันธ์อาจน้อยลงถ้าเทียบกับอดีต สถานที่
ต่างๆเปลี่ยนแปลงจนจำเค้ารูปเดิมไม่ได้ บ้านไม้ห้องแถวเก่าในตลาด
รวมถึงตัวตลาด มีการปรับปรุงใหม่ สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
วัฒนธรรมอย่างชัดเจน

“ต้องยอมรับว่าเรื่องวัฒนธรรม คนยังไม่ค่อยให้ความสำคัญเท่าไร
การจัดกิจกรรมครั้งนี้ ดึงดูตมาก่อนเพื่อสะท้อนข้อมูลให้ตามมา”

เขานึกย้อนสมัยก่อนไม่นานนักมีการจัดประเพณีลอยกระทง
ในตลาดควนเนียง

“ตัวตลาดสมัยก่อนไม่ได้เป็นแบบนี้หรอกครับ บรรยากาศจะดูเก่าๆ
หน่อย ไม่มีตึกทันสมัย พอมีลอยกระทงย้ายค่ายกับพรรคพวก 3-4 คน

จะขึ้นบนโต๊ะ ร่ายรำโนราและว่ากลอนไม่มีดนตรีอาจปรบมือกัน แต่งตัวตามที่เป็นอยู่ ยืนบนแผงร้านค้า คือไม่ได้ยกเวทีทางการ กลอนที่ว่าเกี่ยวกับคนนั้น คนนั้นทำอะไร เท่ากับการกล่าวในเชิงสังคมของคนว่าใครทำอะไร บอกกล่าวถึงสังคมควนเนียงในขณะนั้น คนที่ได้ยินก็จะมายืนมองดูกัน ดูเบื่อก็เดินออกมา มีคนอื่นเข้ามาดูต่ออย่างนี้”

สวัสดี ยางทอง รองประธานกรรมการสภาวัฒนธรรม อำเภอควนเนียงขยายความต่อว่า กรณีโนราหน้าหาดว่าตามภาษาหนึ่งตระกูลเรียกว่า “มุตโต” จุดเด่นเขาสามารถเอาความเคลื่อนไหวของชีวิตตรงหน้าดันขึ้นมาเป็นภาษากลอนทันทีทันใด

“พอเขาขึ้นเล่นร่ายอยู่ คนจะมุงมาดูเรื่อยๆ กลอนไปตามเชิงกลอนแต่กล่าวถึงคน เหตุการณ์สดๆ อย่างผมเองเล่นโนราที่เรียกกับภาษาชาวบ้านว่าโนราขึ้นมา ก็เล่นได้รุ่งเหมือนกัน”

สวัสดีบอกว่ายายฉ้ายไม่ใช่โนราพื้นฐานแต่ว่ากลอนได้ เหมือนเขาก็ไม่ได้เป็นโนราแต่ว่ากลอนโนราได้ มักได้ขับกลอนในงานศพ ถือว่าเป็นกิจกรรมเผาศพอย่างหนึ่ง จากเด็กจนรุ่งสว่างอีกวันหนึ่งโดยไม่ติดขัดขับกลอน กินหาวก กินเหล้า เผาศพ จนสว่าง เป็นวิถีอย่างหนึ่งจากอดีตที่กำลังสูญหายไป

“ตอนนั้นผมไม่ได้ทำเพราะขาดลูกคู่ ทีมงาน เลยหันมาเขียนกลอนออกอากาศทาง สวท.สงขลา แทน” สวัสดิ์เล่า ดูเหมือนว่านักกลอนไม่มีวันตาย ระหว่างคุยลูกกำลังแต่งเพลงเรือแหลมโพธิ์ ว่าด้วยสุขภาพเพื่อขึ้นโชว์บนเวทีคืนนั้น ลองขยับลูกคอบางท่อนให้ฟัง

ความไม่มีโรคมีโชคเหลือหลาย (ลูกคู่รับว่า-ใช้ได้ๆ.....ความไม่มีโรคโชคดีเหลือหลาย)

สุขภาพเราดี ไม่มีโรคภัย (รับว่า-ใช้ได้ๆ...ไม่มีโรคภัยสุขภาพเราดี)
กินอาหารสุขใหม่ ปลอดภัยเหลือหลาย (รับว่า-ใช้ได้ๆ อาหารสุขใหม่ปลอดภัยเหลือหลาย)

ของไร้สารพิษ ชีวิตสบาย...สำล่อนทางเพศเป็นเอดส์ต้องตาย
(รับ-ตายได้)

ฯลฯ

หลังจากเข้ามามีส่วนฟื้นฟูวัฒนธรรมควนเนียง สวัสดิ์พบว่า มีหลากหลายอย่างที่น่าสนใจ อย่างกรณีขนมซังเป็นเอกลักษณ์ของ ตำบลบางเหรียงอย่างแน่นอน ไม่มีที่ไหนในประเทศไทยสู้ได้

“ที่อื่นทำเหมือนกันแต่ไม่ซัดเท่าที่นี่ เขาทำมาจนส่งลูกเรียน ดอกเตอร์กันหลายคนอะไรที่ทำให้คนที่นี่ทำขนมชนิดนี้อร่อยที่สุดผมคิดว่าส่วนผสม เป็นการสืบทอดมา คือบอกไม่ถูกว่าเพราะอะไร มันทำมานาน จากยาย-แม่-ลูก-หลาน เขาเห็นว่าทำอย่างไร เขาสอนถ่ายทอดกันมาทุกขั้นตอน เหมือนหมอพั้นบ้านที่จะสืบทอดต่อกันมายาวนานกว่าจะได้รับความนิยม”

สวัสดิ์มองว่าวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะศิลปะการแสดงหนังตะลุง มีคนสนใจระดับหนึ่ง เด็กสนใจ พอฝึกแล้วออกโรงไปเล่นได้ แต่วิถีทางหนังตะลุงรุ่งโรจน์หรือไม่อีกเรื่อง แต่ความนิยมมี

ระหว่างสนทนาออกรส เหลือบเห็นเด็กควนเนียงรุ่นใหม่ เดินมาดูรูปหนังตะลุง ใช้มือลูบคลำอย่างสนใจ อีกรายลองขยับทับ เครื่องดนตรีโนรา

นี่คือจุดเริ่มถนนวัฒนธรรมควนเนียง ที่พวกเขาเห็นว่าจะดำเนินอย่างต่อเนื่องต่อไป.

23.

พ่อ พนมเพชร คนสู้พิษหมาบ้าแห่งรัตภูมิ

บ้านท่ามกลางสวนเขียวครึ้มและร่มรื่น เลขที่ 77 หมู่ 4 ตำบลคูหาใต้ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา รักรักษาโรคพิษสุนัขบ้า แบบภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สืบทอดโดยนายพ่อ พนมเพชร

หมาพันธุ์เล็กขนปุกปุยเห่าต้อนรับแขกผู้มาเยือน

ปู่ฟ่วงวัย 86 ปี ลงจากศาลาข้างบ้านมาต้อนรับเชิญชวนนั่งในบ้าน จากการติดต่อทางโทรศัพท์ล่วงหน้า ทำให้รู้ว่าเราไม่ใช่ผู้ป่วยรายล่าสุด ยิ่งทุกวันนี้คนถูกหมากัดตรงไปโรงพยาบาลมากกว่า

“ยาหมานี้ไม่มีการเปลี่ยนยาจะต้มก็หม้อ ใช้ตัวยาเดิมหมด สมุนไพร 8 อย่าง ประกอบด้วย รักหมา หรือรักขาว, ไม้ค้อนตีหมา, คันหามเสื่อ, ตาเสื่อ, มือเสื่อ, จิ้งจ้อตัน, จิ้งจ้อย่านและหัวลิงทะเล”

ปู่ฟ่วงเริ่มบทสนทนาโดยการบอกสูตรยารักษาพิษสุนัขบ้าอย่างไม่ปิดบังอำพราง พร้อมเดินไปหยิบยาตากแห้งบรรจุปี๊บเทลบนกระดาดย หนึ่งสี่อิมพ์ นิ้วสี่แยกส่วนผสมคลุกเคล้าให้เห็นว่าอะไรเป็นอะไร

อาจารย์ชัย เหล่าสิงห์ ผู้ศึกษาและสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน คนนำทางเราไปหาปู่ฟ่วงวันนั้นให้ความเห็นต่อตัวยา ส่วนหนึ่งเกี่ยวข้องกับสุนัขหรือหมาโดยตรง อย่างเช่นรักหมา ไม้ค้อนตีหมา ส่วนจิ้งจ้อ นั้นเกี่ยวข้องกับหมาจิ้งจอกซึ่งหมาบ้านกลัว

ตัวยาสูบแล้วตากแดดให้แห้งก่อนต้ม กำหนดต้มหลังเที่ยง ห้ามเริ่มกินยาครั้งแรกในวันพระ ได้ผลดีสำหรับผู้ป่วยที่รักษาทันที หลังถูกกัดหรือปล่อยไว้นานไม่เกิน 1 เดือน ระยะเวลาและปริมาณของยาแล้วแต่อาการ

รสชาติน่าออกเลี่ยนๆ ต้องกินวันละ 3-4 ครั้งก่อนอาหาร หรือมากกว่านั้นก็ได้ ไม่เป็นอันตรายแม้สตรีมีครรภ์ หม้อหนึ่งกินได้ประมาณ 15 วัน บางคนอาการไม่หนักใช้ยาหม้อเดียวพอ แต่บางคนต้องกิน 3-4 หม้อหรือมากกว่า ถ้ายังรู้สึกอย่างที่ว่าฟองอธิบายว่า ปวดเมื่อย ใจสั่น ปลิวๆ หายๆ

“ยานี้ต้มกับหม้ออะไรก็ได้ขอให้กินตามกำหนดก็แล้วกัน หม้อละประมาณ 15 วัน หรือยึดออกไปอีกสักกระยะหนึ่ง สำคัญที่สุดคือห้ามอย่ากินของแสลง ห้ามกินสัตว์สองเท้า สี่เท้า ปลาแม่น้ำงู มีพิษ ภายใน

3 เดือน ห้ามทำงานหนัก ห้ามขึ้นต้นไม้ ห้ามเดินลอดใต้ต้นมะขามป้อม ถ้ากินยาอื่นอยู่ด้วยห้ามกินยาผสมมะขามป้อม”

ปู่ฟ่วงยังห้ามคนป่วยตากฝนถ้าไม่จำเป็นจริงๆ แต่ควรอาบน้ำวันละหลายหน

“ให้อาบน้ำเย็นที่นั่นเลยที่เดียว แต่พวกนี้มักกลัวน้ำบางคนลงห้วยหนอง ไม่นานรีบกลับเพราะหนาวเย็น ต้องข่มใจแช่น้ำจนตัวสั่นให้ได้”

นอกจากยากินแล้วปู่ฟ่วงยังมียาโปะแผล ส่วนประกอบ ถ้าถูกกัดราวสองแผลใช้ใบสลอดที่ไม่แก่มากนัก 7-8 ใบ เมล็ดสลอด 3-4 เมล็ด ตำให้ละเอียดปนด้วยสารหนูปริมาณราวหัวไม้ขีดตำเข้าด้วยกันให้ละเอียด

“หมากัดต่อกัดสูงใช้เหมือนกัน แต่กัดที่สูงจะโปะยาก หากยาหยดลงตาอาจทำให้ตาบอด พลาดเข้าปากอาจตาย เพราะสารหนู”

จากประสบการณ์ปู่ฟ่วงเล่าว่าแผลข้างในรอยเขี้ยวหมาจะแข็งเมื่อโปะยานี้สัก 3 วันผู้ป่วยคอยเอามือชุบน้ำหยดใส่แผลให้ชุ่มระวังอย่าให้น้ำไหลล้นออกมา เพราะฤทธิ์สารหนูกัดลามเป็นแผลบริเวณอื่นเวลาอาบน้ำ ให้แกะยาที่โปะออกมาจากแผลใส่กลับที่ตำยาคลุกเคล้าตัวยานี้ใหม่เพื่อรอน้ำกลับมาใช้ได้อีก อย่าให้ยาแห้งอาบน้ำเสร็จก็ใส่ยากลับที่แผลดั้งเดิม

“ทำครบ 3 วันก็ได้แผลจะไม่เปื่อย ดูล้ายแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวกนิดหน่อย”

หลังยาโปะยังมียาพาดปู่ฟ่วงให้ใช้ รากน้ำกระทิง (รากน้ำข้าว) ผนกับน้ำแช่ข้าวสารได้ยาแล้วใช้หญ้าตีนกาหรือขนไก่ชุบลากผ่านบนแผลเรียกว่า “พาด” ทำเรื่อยๆ จนหาย บางคนใช้เวลานับเดือน

“ยาพาดทำให้แผลสารหนูกัดพองเปื่อยออกมา รากน้ำข้าวจะไปเผาอย่างกลัว ต้องพาดจนหมดเนื้อเก่าที่สารหนูมันเผา เห็นแผลสีแดงไม่เป็นไรแล้ว รากน้ำข้าวพาพิษออก อันนี้ไม่ได้ทำทุกคน เฉพาะอาการหนักที่เห็นชัดว่าหมาบ้าก็จริง”

ยาพาดิใช้งานหายดีหลังแผลเปื่อยหมด บางคนพบว่าแผลตรงกลางรอยเขี้ยวหมา ลักษณะคล้ายหัวผี นานเข้าเหลือรอยอยู่นิดเดียว ต้องรอให้หายเองห้ามแกะเพราะพิษจะกำเริบ รายละเอียดเหล่านี้ต้องปฏิบัติกันอย่างเข้มงวด

กระบวนการรักษานอกจากสูตรยาแล้วต้องปลุกเสกตามแบบโบราณ

บนหม้อต้มยาต้องขีด “หลิวเพชร” หรือรูปดาวห้าแฉก ทำกับกำนพร้าว หรือกำนจาก เสียบตรงปากหม้อ เสร็จแล้วเสกคาถาอาการสามสิบสองหรือดิ่งสาการ ต่อด้วยคาถา ลักกัตวา ส่วนที่ท้องหม้อต้องลงพระเจ้าห้าองค์ “นะโมพุทธายะ”

เวลาเสก ใช้คาถาปิดเสกในตัวยาวว่า...

● โอมสิทธิการ เมื่อแรกเสด็จ เขาทั้งเก้าพระองค์ เท้ายังตั้งพัทธสีมาและมณฑล บอระจันไปด้วยมาราธิราชก็แพ้พ่ายออกไปนอกฟ้าจักกะราวาล ท่านจึงให้กูปิดพิษหมาใหญ่ และหมาน้อย นับด้วยร้อยด้วยพัน อย่างอิโปะและอิป็น สระัพพะพันและฝักหนาม หนามฝักหนามไผ่ หนามไผ่ หนามเขียน ทั้งไม้เคียน อันมีผี ท่านยังมาไว้มนต์แก่ตนนี้ กูเสียมมารานแรด มارانช้าง มارانวัว มارانควาย มارانเสือสีห์ เที้ยวท่องร้องก้องพงไพร พิษถึงร้ายและจักจั่นสนั่นอยู่วาวู พิษแมงกู่และหมาฮอนทั้งฟังพอนและเหลือกบาด พิษสะปลา พิษสะปู ชุดรูอยู่ในถ้ำ พิษจระเข้ อยู่ในแม่น้ำพระคงคา โอมสระัพพะพิษเอยสุเร้งออกมากูจะหักเอาเงียง กูจะหักเอางา ควักเอาหน่วยตาพาไปถวายแก่พระนารายณ์ผู้เป็นเจ้า โอมอ่ำสรรพสิทธิครุสะวะหาย ●

คาถาปิดนี้ยังใช้ในการรักษาอีกหลายขั้นตอน

พิธีปิดคนป่วย สั่งคนป่วยนั่งยึดแขนยึดขามาทงเดียว หันหน้าไปทิศตะวันตกหรือเหนือ ผู้ทำพิธีอยู่ทางขวาว่าคาถาพร้อมใช้ไปไม่ปิด

คนป่วยตั้งแต่หัวลงมาหยุดที่แผลแล้วใช้คาถาตัดหนวด “ปัจจักขามิ ตัจจักขามิ” โดยมีกะลาใส่น้ำตั้งไว้ พอตัดหนวดเสร็จชุบน้ำ แล้วปิดให้ดูขลัง

“การเด็ดพิษใช้คาถาบทเดียวกัน แต่ของประกอบมีก้านอุตพิทสามก้าน มีดครู ตั้งไว้ด้วย พอถึงแผล ว่าคาถาตัดหนวด ว่าแล้วตัดไปที่อันนี้ไม่ลงในน้ำ น้ำต้องกะลาเพราะว่า หมากินข้าวในกะลา อย่าใส่ถ้วยชาม”

นอกเหนือจากขั้นตอนเหล่านี้ บางคนยังขอให้เหยียบพิษ ปูฟ่วงบอกว่าทำก็ได้ไม่ทำก็ได้ เหมือนการปิด ใช้คาถาตัดหนวดแต่จะลงเสีย หมายถึงการทำรูป เขี้ยวเสื่อ จมูกเสื่อ ตาเสื่อ ลงตรงแผลแล้วเหยียบแผลเบาๆ พร้อมว่าคาถา

“ฉันยังได้วิชามาจากท่านชั้น(วัดควนหวาด)ว่าถ้าพิษหมาขึ้นอย่านั่งแฉ ต้องทำน้ำมนต์ตบหัว ให้เขากิน ท่านว่า “นะโสติ ยุตตังสติ” เป็นการกำราบพิษ อีกข้อหนึ่ง ตบหัว ทำน้ำให้เขากินว่า “อะกระจายะสุญ” อาจต่อว่า “พิษทั้งมวลสูญไปด้วยนะโมพุทธายะ”

แม้กระบวนการจะละเอียด มากขั้นตอน แต่ปูฟ่วงเล่าว่าบางอย่างต้องยอมยืดหยุ่นได้โดยยึดหลักรักษาชีวิตคนเป็นอันดับแรก อาจตัดมยาทันทีโดยไม่รอเวลา

ปูฟ่วงเล่าอาการกลัวน้ำว่าถ้าพิษหมากำเจ็บจะหิวน้ำ ขอกินน้ำบ่อย หน้าแดง คนอื่นไปจับตัวคนป่วยจะรู้สึกร้อน แต่เจ้าตัวรู้สึกหนาว ขอห่มผ้าแม้จะเป็นกลางเที่ยงแดดร้อนเพียงใด

“บางคนเห่าหอนแต่ไม่ใช่ทุกคน บางคนใจตึกๆ เทียวช่วน เทียวเกา เจ้าตัวเองก็ไม่รู้เลย แสดงว่าพิษขึ้น บางคนนั่งคุย

อยู่ดีๆส่งเสียงเหมือนหมาเห่า แล้วลุกหนีไปเลย บางคนลุกขึ้นคู่คัลาน เหมือนหมา บางคนเทียวกัด ฉวยสิ่งของขว้าง ต่อยตามห้อง คอแข็ง บางคนอาการขึ้นแล้ว จับไม่อยู่ พ่นน้ำลาย เข้ามากัดตัวคนอื่น น้ำลายพวกนี้มาถูกเรา ก็จะต้องอีก”

คนหมาบ้ากัดไรที่พืงมักมาพร้อมความตื่นตระหนก ขึ้นหมากพลู เงินตั้งรูดแล้วแต่ศรัทธา เดิมเคยคิดแค่ 12 บาท

“เงินจะเรียกก็ได้ไม่เรียกก็ได้ บางคนฉันทงสาร บางคนมาถึงถามว่าจะไหวครูเดือนไหน พุดไหวครูเสียแล้วยังไม่ทันตมยา (หัวเราะ) แบบนั้นส่วนมากไปพันทั้งเพ ฉันทงว่าห rokok บอกว่าเดือนไหนก็ได้ครบ 3 เดือน มาเด็ดพิษ แผลงกันว่าตมยาหม้อ 100 จะไหวครูหรือไม่ก็เป็นเรื่องของเขาแล้ว เราถ้าไม่เอา (เงิน) เครื่องยา ตองหา”

ปัญหาของปู่ฟ่วงทุกวันนี้คือเครื่องยาหายาก ต้องสืบเสาะเห็นอะไร อยู่ตรงไหน จะติดตามไปเก็บมา บางแห่งไกล บางทีให้คนที่รู้จักช่วยหา มาให้ ตองมีค่าใช้จ่าย

“หัวลิงเลหายากมาก บางที่ต้องไปสองเที่ยวกว่าจะได้เสียเงินไป 300 ไปถึงแล้วขอช่วยเด็กแถวนั้นเป็นเพื่อน เพราะไปเดินคุ่มๆ อยู่คน สงสัยอีกหาว่าโจร ตองให้เงินเด็กอีก ที่ว่านี้อยู่ตามน้ำเค็มสายคลอง ถ้าไม่มีก็ไปตรงอื่นอีก ไปเสาะแสวงหาทุกแห่ง”

ความเป็นมาของตำรารักษาพิษสุนัขบ้าตามแบบวิธีนี้ปู่ฟ่วงเล่าว่าสืบทอดมาจาก “นายไซ” ผู้เป็นพ่อ ที่รับมาจากพ่อท่านปาน วัดคลองเรียน เมืองหาดใหญ่ อีกทอด

“ตอนนั้นหมาขบพีชชาย เป็นหมาหมัดด้วยคือลักษณะตัวสีดำจะมีพิษมากกว่าหมาอื่น แต่ถ้าตัวดำท้องขาว ตีนขาว ใต้คางขาว ไม่ใช่หมาหมัดจะแรงกว่าอะไรทั้งหมด พิษมันแรงปราบยาก มาขบนายชุม พีชชาย พ่อไปหายากับอีกคนที่ถูกกัดด้วยกัน เขาก็ไม่มียาพอรู้ว่าที่วัดคลองเรียน มีพระที่รู้เรื่องนี้ ก็เลยเดินไปวัดคลองเรียน คิดดูว่าจากรัตภูมิเดินไปวัดคลองเรียนไปแล้วไม่พบ เพราะท่านไปจุดรงค์ที่นาสีทองก็เดินกลับวอก

มาอีก ใช้เวลา 7 วัน ได้ยาแล้วท่านว่าค่อยกลับวันพรุ่งเพราะค้ำ
คืนนั้นท่านบอกพ่อหมด คาถาปิดแบบไหน”

นายไข่พ่อของปู่ฟ่วงกลับมาถึงบ้านพบว่าคนที่ถูกกั๊ดพร้อมนายซุม
ไปหาหมอ รักษาไม่ได้ตายเสียแล้ว ส่วนนายซุมพี่ชายออกอาการเห่าหอน
จึงเริ่มรักษาประคับประคอง อาการดีขึ้นจนหาย แต่การให้ยาโปะทำให้
เกิดแผลเป็นติดตัว บริเวณริมฝีปาก จนคนทั่วไปเรียกว่า “ซุมแหวง”

สมัยนั้นหมาบ้าเพิ่มมากจนคนกลัว มีคนบ้า ตายจริง นายไข่ได้
รักษาคนไปทั่วปู่ฟ่วงเล่าสมัยก่อนพ่อไม่ได้ตั้มยา แต่ใช้วิธี ตำใส่ขวด คนไข้
ไปละลายน้ำร้อนกิน

“คนหนึ่งพ่อเล่าว่า คนเฒ่าแล้วหมาขบ คนพามาที่วัดเขาตกรน้ำ
ก็มาหาพ่อ พ่อดูแล้วน่าจะไมรอด ทำอะไรไม่ได้แล้ว ไม่รู้ทำไง ก็ลองดู
พ่อบอกว่าลองยานะ รักษาได้ไม่ได้ไม่รู้พี่น้องก็อย่าโทษกัน พี่น้องเขา
ก็ไม่รู้ไปไหน ก็ว่าลองก็ลอง พ่อฝนยาให้กิน พอยาตกท้องสิ้นใจ
เพราะว่าโดนมาหลายวันหมดแรงมาแล้ว”

นายไข่ถ่ายทอดความรู้ให้ลูกชายที่ชื่อนายพัน น้องชายปู่ฟ่วง
ปู่ฟ่วงไม่ได้รับโดยตรง เนื่องจากในเวลานั้นต้องไปราชการทหาร
แต่เมื่อเสร็จจากการติดทหารกลับบ้านแล้ว นายพันบอกว่าเขาไม่ถนัด
ในการรักษาคนป่วย เพราะชอบทำสวนมากกว่าจึงได้ถ่ายทอดให้พี่ชาย
ผู้มีอิทธิพลทางด้านนี้มากกว่า

นับแต่อดีตมีผู้เดือดร้อนเนื่องจากถูกสุนัขบ้ากั๊ดไปหาบ่อยมาก
บางครั้งทำนายผู้ก็ต้องไปช่วยโดยด่วน ทั้งๆที่เงินค่ารักษาก็ไม่ได้มี
มากมายนัก แต่บางคนเกินวิสัยที่จะยื้อชีวิต

ผู้ป่วยจากนิคมรัตภูมิมาตั้มยา ถามปู่ฟ่วงว่าอาการพิษหมาเป็น
แบบไหน พอเล่าว่าขั้นแรกจะปลิวๆ หายๆ เหมือนกับแมลงมาไต่แล้ว
หายไป วันสองวันจะค่อยหนักขึ้นตึกๆขึ้นหัวใจ แล้วหาย แล้วหลายวัน
จะหนักขึ้น หิวน้ำ หน้าก็ขึ้นผิวดสี ตัวร้อน แต่เจ้าตัวรู้สึกเย็น พอฟัง
แบบนี้เขาตกใจ เพราะเคยเกิดกับลูกเขาอีกคนแต่เขาไม่รู้เรื่อง ลูกคน

นั่นเป็นเด็กนักเรียนหญิงจึงตายไปก่อนแล้วโดยไม่ทราบสาเหตุ เพิ่งมา คนนี้จึงคิดตัมยา

กรณีคนถูกหมากัดมาจากทุ่งยาวปู่ฟ่วงเล่าว่าคนถูกกัดเป็นเด็กสาว รายนั้นอยู่ไกลแต่ไม่รีบมาตัมยา ปล่อยให้อาการหนักแล้ว

“มาหาตอนเย็น ยายอุ้มหลานตัวใหญ่มาหา นำสงสาร บอกว่าให้ ช่วยรักษา บอกว่าถ้าหายจะยกให้ ตอนอุ้มแล้วมันกัดยายด้วย อุ้มๆก็กัด ฉันทิ้งไปแล้ว เห็นว่ารักษายากแล้ว ทั้งกระชั้นชิดเวลาเพราะเย็น มีดคำ แล้ว เตรียมของไม่ทันก็บอกว่าค่อยมาอีกวัน จะทำอะไรได้ตัมยาตัมอะไร ยังไม่ได้ทำ ยาฝนก็ไม่มี คำนั้นตาย แต่ยายที่ถูกหลานกัดไม่เป็นไร”

สองรายที่ตายเพราะไปกินของแสดง รายแรกข้างบ้านมีงานส้มวัว แม่ไปงานเอาแกงวัวกลับมาบ้านไม่ทันดูว่าลูกที่ถูกหมากัดและกินยาอยู่ แอบกินแกงวัวตอนไหน อีกรายกินเนื้อวัวก็ตายเหมือนกัน

คนป่วยจากนาทวี เป็นคนไม่มีเมีย กินเหล้าเก่ง หมากัดยังเมาไม่หยุด คือไม่ยอมไปโรงพยาบาล จนพิษหมาขึ้นเต็มที่ถูกพามาโรงพยาบาล สงขลานครินทร์ อาการหนักมากที่สุดท้ายก็เลยพามาหาปู่ฟ่วง นอนคว่ำ คล้ายหมาแล้ว น้ำลายไหลไม่หยุด

“ถามว่ากี่วัน บอกว่าเป็นมา 6-7 วัน ก็บอกว่าเอากลับบ้านเอะอาการเต็มที่แล้ว แต่ก็ตัมยาให้ เพราะเขามาไกล เกรงใจเขา แต่ตัมเอาไปกินโรงพยาบาลก็ไม่ได้ เอากลับบ้านก็ตาย”

“อีกคนติดหมาก พอดีคืนนั้นขาดหมาก หมากอยู่ข้างล่างบ้าง มันมีตกลงไปงม พบว่าหมากบ้านนอนอยู่แล้ว มันก็กัดเอา แล้วยังไปกัดตัวลูกอ่อน เขาเดินมาตัมยาเอง มาตัม 2 หม้อ ฉันทิ้งของแสดง วิธีปฏิบัติตัว เขายังพูดอีกว่า ต้องทำงานเพราะไม่รู้ใช้ใคร ทำอะไร เป็นคนเดินมากใช้กำลังมาก ไปกลางนาเอาข้าวห่อให้ลูกกลางวัน เอาจอบไปทำชายน่า ลูกขุ่น จำปาตะ ยังขึ้นไปใส่ครุ พอพิษขึ้น นั่งแล้วร้อง ชวนไปทั่ว ไม่รู้ตัว ครวญ เอาหมากมาเคี้ยวไม่ทันแผลก ญาติพาไปเรียกพิษที่หมอแขกอีก หมอนั้นบอกว่าไม่มีทางแล้ว ก็กลับมาตาย คือถ้าพิษขึ้นแล้วยาก ต้องพยายามรักษาตอนเจ็บ”

รายผู้ป่วยแถวบ้านชายคลองเป็นพ่อหม้าย ฤดูเดือนสิบสมัยก่อน มีนวดข้าว ทิมข้าว ทิมแปง ทอดขนม เขาทำเองหมด พิษหมาขึ้น 7 วัน มาต้มยากับปูฟ่วง แกบอกว่ถ้าไม่ต้มก็เกรงใจ เพราะเป็นญาติแม่ ใจสงสัยว่คงไม่ไหว ตอนเย็นเขาเอายาไปไม่รู้ว่ทันได้กินหรือไม่ ก็รู้ ช่วว่ตายเสียแล้ว

“บางคนตั้งใจมารักษา ร้องร่ำบอกว่สงสารเขาเออะ ช่วบอว่ไม่ต้องตกใจ บางคนถูกถูกกัด พาถูกมานั่งร้องให้ บอกว่ฉันช่วได้ แต่ตัวก็ต้องช่วลูกตัวมั่ง ของແหลง ของต้องห้ามทั้งหลาย”

ผู้ป่วยจำนวนมารักษาหาย และเคยส่งยานี้ไปให้ถึง กทม. ผู้ป่วยเป็นพระที่ถูกลมากัด ติดต่อผ่านพระผู้ใหญ่ในวัดแถวรัฏฐมิ

ปูฟ่วงเล่าว่คนละแวกใกล้เคียงคนหนึ่ง ตอนยังเด็กอยู่ ป.4 หมากัดไปฉีดยาอยู่เป็นปี แล้วคืนหนึ่งกำเริบ เขาไม่รู้ว่อะไร พาไปหาหมอ เขาไม่รับหว่าติดยา พาไปรักษาที่โรงพยาบาลต่อในหาดใหญ่ ระหว่างนั่งรถกระบะเขาปูเบาะให้นั่งในรถ ก็กัดเบาะขาดหมด ต้องช่วกันจับตัวไว้ คิดว่อาการหนักใกล้ตายแล้ว จึงกลับมาบ้าน พอดีครุหมอจับปลง และบอกว่เกี่ยวกับของมีพิษ นึกออกว่เคยถูกหมากัด ก็มาเรียกปูฟ่วง กลางคืนราวตี 3 ก็เตรียมของให้ไปปิดไปต้มยาก็หาย

“ทุกวันนี้เป็นทหารอยู่” ปูฟ่วงเล่า

ยานี้ใช้กับสัตว์ที่ถูกลมบ้ากัด อย่างวัว หมู ก็ได้ผลดี ใส่ขวด กรอกให้กิน บริเวณแผลจะเอามีดไปเชยดึงออกตรงรอยเชย ต้มหาย หลายตัว แต่ที่ตายเพราะผิดข้อห้ามอย่างเจ้าของวัวรีบไปใช้งานหนัก เกินไป

ยาขนานเดียวกัน ใช้ป้องกันพิษแมวและพิษงูได้ แกเล่าว่คนถูก แมวกัดปล่อยไว้ตายก็เคยมีมาแล้ว ถึงไม่บ้าเห่าหอน แต่แสดงกริยา เหมือนแมว แผลเปื่อยเหม็น

สำหรับคนงูกัด ปูฟ่วงจำได้ว่รักษามุสลิมคนหนึ่งที่พิษงูเข้าข้อ ทำให้เช็ดเมื่อยไม่หาย แต่ผู้ป่วยบอกว่เอายาไปกินแล้วไม่ถูกกันกับ โรคทำให้ขึ้นเม็ดก็เลิกรักษา

รายที่หายจากงูเป็นญาติลูกพี่ลูกน้อง ถูกงูกัดตอนนอกฟันไม้นในป่าด้วยกัน กำลังเข้าไปหามกลับบ้าน เกิดเหยียบงู ก็โดนงูกัด ช่วยหมากันมาจากป่า ปู่ต้มยารักษา ปัดจนหาย เพราะเจ้าตัวไม่มีลูกเมียดูแล

การรักษาพิษแมวกับพิษงู ต้องใช้ยาฝนกับเหล้า เครื่องประกอบเขี้ยวเสือ เขี้ยวหมี เขี้ยวจระเข้ กระจุกงูเหลือม หวายตะคล้า ไม้แดง ยาที่ออกมาจะสีแดง ฝนแล้วต้องกินหมดเลย ไม่กินซ้ำ

ปู่ฟ่วงบอกว่าทุกวันนี้ปัญหาโรคพิษสุนัขบ้าบ่อยลง ทั้งหมาบ้าบ่อยลงและคนรู้อาการหมาบ้า

“โรงพยาบาลอยู่ใกล้ ถ้ามาต้มยาลำบาก ห้ามงานหนัก 3 เดือนของแสดง 3 เดือน คนวันนี้ทำงานโรงงาน หยุดงานไม่ได้ หยุดงานจะกินอะไร บางคนต้มแล้ว 1-2 วันก็ว่าไม่ได้ ไปฉีดยาดีกว่าไม่กินแล้ว”

อาจารย์ชัย เหล่าสิงห์ เล่าว่า หมอพื้นบ้านทั่วไปคือรับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ พ่อแม่ ในเครือญาติ ที่นี้บางเรื่องราวลูกๆหลานๆ ไม่สนใจที่จะเก็บหรือรับสืบทอด ไม่สนใจเพราะการเรียนคนละครูปแบบคนรุ่นหลังสนใจวิชาสามัญทั่วไป พอมาถึงวิชาของหมอพื้นบ้านภูมิปัญญาชาวบ้านมักเข้าไม่ถึงแล้วก็ไม่สนใจ บางคนหายไปเลยพาดายเป็นเรื่องน่าเสียดายมาก

“ถ้าเรามองให้ลึกแล้วการรักษาแบบนี้เป็นการสัมผัสใกล้ชิด ใช้ระบบสัมผัส การสัมผัสที่รู้สึกอบอุ่นใกล้ชิด หมอไปจับไปต้อนนี้ คนไข้เกือบจะหายเสียแล้วบางที ไม่ต้องรักษามาก กำลังใจมาเป็นอันดับหนึ่ง ต่างกับแพทย์แผนปัจจุบัน บางทีเขาตรวจเล็กน้อยแล้วให้นางพยาบาลดูแล หมอบ้านจะใช้ความใกล้ชิด เครือญาติ ผูกพันกับคนไข้ไม่มีเวลาจำกัด ที่สำคัญคือไม่มีอัตราค่ารักษาที่ชัดเจนแล้วแต่ความพึงพอใจผู้ป่วยที่มีน้ำใจให้ คนจนรักษาได้ ไม่มีสนนราคาที่ไม่ต้องกังวลใจ ว่าถ้าเราลำบากแล้วไปหาหมอไม่ได้ นี่ส่วนดีของหมอชาวบ้าน”

อย่างไรก็ตามอาจารย์ชัยกล่าวว่า บางคนยังไม่มีลูกศิษย์ทายาท แม้ไม่ใช่เรื่องยากแต่ผู้ตั้งใจมาศึกษาตรงนี้นับว่าน่าเสียดาย อยากให้คนสนใจหวนกลับมาคิดสืบทอด เรียนรู้ไม่ยากให้วิชาความรู้พวกนี้หายตายไปกับคนที่เป็นหมอ ที่หลายคนอายุมากแล้ว.

หมายเหตุ

1. คาถาดึงสาการ มีดังนี้ “อัติถิ อิมัสัมมิง กาเย เกสา โลมา นะชา
ทันตา ตะโจ มังสัง นะหารู อัญฐี อัญฐิมิณฺชัง วักกัณฺหะ ทะทะยัง ยะกะนัง
กิโลมะกัณฺหัง ปิหะนัง ปโปผาสัง อันตัง อันตะคุดัง อุทะริยัณฺหัง กะริสัง ปิตตัง
เสมหัง ปุพฺโพ โลหิตัง เสโท เมโท อัสสุ ะสะธา เขโป สิงฆาณิกกา ละสิกา
มุตตัง มัตถะเก มัตถะลุงคันติ”

2. คาถาสักกัตวา มีดังนี้

“สักกัตวา พุทธะระตะนัง โอสะถัง อุตตะมัง ะรัง
หิตัง เทวะมะนุสสานัง พุทธะเตเชนะ โสตถินา
นัสสันตูปัททวา สัพเพ ทุกขา วุปะสะเมนตุ เตฯ

สักกัตวา ัมมะระตะนัง โอสะถัง อุตตะมัง ะรัง
ปะริพาหุปะสะมะนัง ัมมะเตเชนะ โสตถินา
นัสสันตูปัททวา สัพเพ ภะยา วุปะสะเมนตุ เตฯ

สักกัตวา สังฆะระตะนัง โอสะถัง อุตตะมัง ะรัง
อาหุเนยยัง ปาหุเนยยัง สังฆะเตเชนะ โสตถินา
นัสสันตูปัททวา สัพเพ โรคา วุปะสะเมนตุ เตฯ”.

24.

เคสโอบไซชธาตา หมอมฤมิปัญญา “เรียงกระดูก”

ชอยแคบลดเลี้ยวซับซ้อนก่อนถึงบ้านเลขที่ 145 หมู่ 2
บ้านน้ำกระจาย ตำบลพะวง อำเภอเมืองสงขลา

ถึงจะหายากสักหน่อยแต่บ้านหลังนี้ไม่เคยว่างเว้นจากการเดินทาง
เข้าออกของผู้คนที่มาพร้อมไม้ค้ำยันรักแร้ ญาติมิตรหิ้วปีกพยุง กระทั่ง
หามกันมาเพื่อรักษาอาการกระดูกหักกับหมอมฤมิปัญญาพื้นบ้าน ที่รู้จัก
ด้วยการแนะนำกันปากต่อปาก มากกว่าสามทศวรรษ

“รักษากระดูกหักทุกอย่าง แต่ออกหักรักษา
ไม่ได้”

หมอเคลือบ ไชยธาดา วัย 74 ปี กล่าวที่เล่นที่จริงพักทนายเรา
แก่นั่งอยู่บนศาลาไม้หลังคามุงกระเบื้องลอนปลุกอยู่ข้างเรือนทรงทันสมัย
ใต้ป้ายเล็กๆข้อความ “หยุดวันอาทิตย์” ปากว่าแต่มือยังคง
ทำงานบิบนวดข้อเท้าหญิงชราผู้หนึ่ง คนป่วยคิวต่อไปมานั่งรออยู่ใกล้ๆ
ลมพัดโกรกเย็นสบายผ่านศาลาโล่ง คนนำส่งผู้ป่วยกระดูกทั้งหลายนั่งรอ
ยื่นรอ เดินรอ ตามอัครยาชัย

หมอเคลือบทำการรักษาพร้อมเล่าไปว่าเริ่มรับต่อกระดูกมาตั้งแต่
อายุ 40 ปี วิชาสำเร็จเรียนมาจากบรรพบุรุษที่สืบทอดมากกว่า 900 ปี รุ่นปู่
ย่า ตา ทวด เท่าที่ทราบเป็นหมอประจำชุมชนมาตลอด

“ผมแลเขาทำ พ่อเป็นคนสอนผม เป็นคนเดียวในพื้นที่รับวิชา
มาจากพ่อ ตอนแรกผมไม่ชอบเรียนหรอก กลัวพ่อว่า แต่ว่ารุ่นลูกผมก็
ไม่มี ... อาจจะมีลูกอยู่สักคนที่พ่อทำได้”

แกเริ่มรักษาคนกระดูกหักนับแต่นั้นมา การเป็นหมอกระดูกพื้น
บ้านไม่มีรายได้อะไร ค่ายกครุ 112 บาท กับค่าบิบนวดที่ผู้ป่วยอาจ
ช่วยบ้างตามกำลังศรัทธาอีกเล็กน้อยแต่ต้องดูแลกันยาวนานหายเป็นปกติ
ทำเพราะเมตตาต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ตามเจตนารมณ์ของ
ครูบาอาจารย์ครั้งโบราณเป็นที่ตั้ง

หมอเคลือบเล่าว่าจะรับรักษาเฉพาะการต่อกระดูกเท่านั้น อย่าง
อื่นไม่มีความชำนาญก็จะปฏิเสธ อย่างที่เราเห็นในวันนั้นมีหญิงวัยชรา
ที่ญาตินำมาส่งพร้อมผ้าคล้องแขน หลังจากพูดคุยกันหมอเคลือบเห็น
ว่าน่าจะเกี่ยวกับอาการอัมพฤกษ์ ได้แนะนำด้วยดีให้ไปหาหมอนวด
เส้นผู้เชี่ยวชาญคนหนึ่งแถวเกาะยอ

ถ้ากระดูกหักแสดงว่ามาถูกที่แล้ว คนจำนวนมากเดินทางมาที่นี่
ตามเสียงร่ำลือ ส่วนมากอยู่ในจังหวัดสงขลา มาไกลจากที่อื่นอย่าง
ระนองก็มีมาเช่าบ้านอยู่ใกล้ๆ เพื่อสะดวก

“บางคนไปโรงพยาบาลมาแล้ว กลับมาหาผม บางคนรีบมาเลย
อย่างรถชนก็พามาแต่ผมรักษาเฉพาะกระดูกเรื่องบาดแผลอะไรก็
ผมทำไม่เป็น และอย่างอุบัติเหตุรถชนต้องให้คู่มืออะไรตกลงกันให้
ได้เสียก่อน” หมอเคลือบเล่าในกลิ่นอวลน้ำมันมะพร้าว สมุนไพร
ชนิดเดียวที่มีส่วนในการรักษาแบบนี้

อุปกรณ์อย่างอื่นเป็นเปลือกไม้ไผ่ แต่เราไม่เห็นในผู้ป่วยที่กำลังจะ
หายในวันนั้น

ยังมีหมอนเอาไว้รองอวัยวะบาดเจ็บตอนลงน้ำมันบีบขวด
เป็นหมอนยัดผ้าขี้ริ้ว ปลูกถุงกรอบแกรบ ป้องกันการซึมเปื้อนของ
น้ำมันดูเหมือนไม่สลักสำคัญอะไรนัก

“มันเป็นไสย ไม่ใช่วิทย์” หมอเคลือบเล่า ครั้งหนึ่งคณะ
แพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เคยเชิญไปคุยเกี่ยวกับเรื่องนี้
ปรากฏว่าไม่สามารถเชื่อมต่อแนวคิดกันได้

กระบวนการรักษา การมาพบหมอครั้งแรกผู้ป่วยกระดูกหัก นำชันดอกไม้ ฐูปเทียน หมากพลู และค้ายกครุมาพร้อม

เริ่มต้นด้วยพิธีเรียกกระดูก หมอเคลือบบอกว่าอาจทำให้ผู้ป่วยเจ็บและสิ้นเหมือนเข้าทรง หรือมีเหตุการณ์แปลกประหลาดที่จู่ๆ เกิดทั้งลมและฝน ในระหว่างนั้นก็ มีตามวิธีแบบนี้เชื่อว่าหลังกระดูกหักแตก มันได้เพ่นพ่านกระจัดกระจายออกไป การเรียกกระดูกเหล่านั้นกลับมาเข้าที่ เศษกระดูกอาจต้องวิ่งผ่านเนื้อหนัง เกิดการเสียดสี กินเนื้อทำให้เจ็บ

หลังจากเรียกกระดูกแล้วจึงจะพิจารณาเข้าเฝือก ที่ทำจากไม้ไผ่ เหลาซี่เล็ก ร้อยเชือกด้ายดิบ ไซ้ได้ดีไม้คั่นไม้อัดเหมือนเฝือกยุคใหม่

การทำเฝือกจะต้องมีการว่าคาถาปลุกเสก หมอเคลือบต้องทำกลางคืนที่สงบ เพราะจะต้องทำพิธีให้เสร็จในรวดเดียวห้ามมีใครเรียก จะทำให้เสียพิธี ครั้งหนึ่งอาจปลุกเสกได้หลายชุด การนำไปใช้ดูจากอาการและขนาดของอวัยวะที่ปรับเปลี่ยนได้ สำหรับด้ายดิบที่นำมาร้อยไม้ไผ่ต้องผ่านพิธีมาเหมือนกัน เพราะถือว่าเป็นตัวผูกกระดูกให้ติดกัน

น้ำมันมะพร้าวที่ใช้ในการบีบนวด ใส่ขวดวางอยู่ใกล้ตัว ถูกแตะขึ้นมาบีบนวดให้คนเหล่านั้นแก่เล่าว่า เป็นน้ำมันมะพร้าวที่ไม่ได้ผสมอะไรเลย เพียงแต่ผ่านการปลุกเสก

“ผมไม่ต้องหาเอง คนที่มารักษามะจะมาให้เป็นขวดๆ ผมปลุกเสกเสร็จนำมาใช้ได้”

น้ำมันมะพร้าวที่ผ่านการปลุกเสกแล้วนำมาใช้รวมกันทุกคนที่นัดมาติดตามอาการ บีบนวดน้ำมัน เพื่อกระดูกสมานเข้าที่เดิม อย่างไม่บิดเบี้ยว หมอเคลือบบอกว่าผลการรักษา กระดูกจะติดกันแน่นและตรง

เท่าที่เราสังเกตช่วงต้นของการบีบนิ้ว จะมีการบริกรรมคาถากำกับ หลังจากนั้นจะใช้เวลาบีบนิ้วตรงตำแหน่งบาดเจ็บอีกราว 20 นาที เป็นอันเสร็จ คนป่วยยกมือไหว้หมอเดินทางกลับบ้าน รอมืออีกครั้งตามนัด

หมอเคลือบเล่าว่ากระดูกจะกลับมาติดกันภายใน 19 วัน จะถอดเฟือกออกได้ และประมาณ 45 วันคนจะกลับมาเป็นปกติดังเดิม รายข้างขาหัก ไม่จำเป็นต้องใช้ไม้เท้าหรือไม้ค้ำยันรักแร้อีก

“คนที่มาหาเกิดจากรถชนมากที่สุด รายหนึ่งเป็นหญิงอายุราว 25-30 ปี ถูกรถมอเตอร์ไซด์เหินข้ามเกาะกลางอีกฟากมาชนหักทั้งข้างขวาแขนก็ 12 ท่อน อากาศหนัก แต่พอครบ 45 วันก็หายเหมือนเดิม จนไปแต่งงานแล้ว มันจะเจ็บเฉพาะตอนแรก ตอนเรียกกระดูกนั้นแหละ พอเข้าเฟือกก็ไม่เจ็บแล้ว แต่ผมรักษากระดูกนะ บาดแผลต้องไปทำที่โรงพยาบาล ผมทำไม่ได้ ถ้าเกินความสามารถรับไม่ได้”

มีรายหนึ่งเป็นฝรั่งบอกว่าทำงานอยู่ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เขาแขนหักมารักษาตามนัดจนหาย เขาสนใจมากจนต้องการจะถ่ายวิดีโอส่งกลับไปให้เพื่อนที่ต่างประเทศดู

ระหว่างการรักษาบางอย่างอยู่เหนือคำอธิบาย อย่างเช่น ผู้ป่วยรายหนึ่งนอนกลางคืนได้ยินเสียงการจัดกระดูกเองโดยไม่มีอาการเจ็บปวด เมื่อมาเล่าหมอเคลือบ แก่คิดว่าอาจจะเป็นครุมาช่วยรักษา

หลังจากหายเป็นปกติ สิ่งหนึ่งที่ผู้ป่วยต้องกระทำร่วมกันในแต่ละปีคือจะต้องเข้าร่วมพิธีไหว้ครู ในพลุ่สบดีที่ที่สองของเดือน 6 หรือเดือนพฤษภาคม ในวันนั้นจะมีคนเดินทางพาข้าวปลาอาหาร ของไหว้ มาร่วมจำนวนมาก

ทุกวันนี้มีผู้ป่วยมาติดตามอาการอย่างน้อย 9-10 คน ต้องดูแลหมอเคลือบจึงแทบไปไหนไกลไม่ได้ ต้องนั่งคอยอยู่ที่บ้าน ถ้ามีเหตุจำเป็นจริงๆต้องบอกเขาก่อนล่วงหน้า แต่ละปีหมอเคลือบบอกว่ารักษาราว

300 คน แต่ถ้านับคนไข้ที่ผ่านการช่วยเหลือหมอกุมิปัญญาพื้นบ้าน
รายนี้บอกว่าจะอาจถึงหลักแสน

กองเกล้าฯด้านหลังศาลาใกล้กับห้องน้ำ เป็นที่เคยเผาเฝือกของคน
ที่หายมาแล้วนับไม่ถ้วน

“ถ้าผมไปทำบิณฑบาตอย่างอื่นผมจะมีรายได้มาก บางทีครอบครัว
ผมก็ว่าเหมือนกัน แต่ผมรักษาเพราะเมตตา ทำให้ครู ช่วยเหลือ
มีเมตตากับเขา ก็ได้บุญ ผมเองไม่รู้จะอยู่ได้นานอีกสัก 10 ปีหรือเปล่า”
หมอเคลือบเล่า ตัวแกเองรักษาคนอื่น แต่มีโรคหัวใจและเบาหวาน
ที่ต้องเข้าโรงพยาบาลเหมือนกัน และเคยเจ็บหนักถึงใกล้ตายมาแล้ว
หนึ่งหรือสองครั้งในชีวิต

ระหว่างการสนทนา มีผู้ซักรถผ่านซอยแคบเข้ามาหาอยู่เรื่อยๆ
ผู้มารักษาอาการแบบต่อเนื่องรู้อยู่แล้วว่าต้องทำอะไร อย่างชายหนุ่ม
ทำงานเรื่อน้ำมัน ประสบเหตุรถชนขาหัก นั่งมอเตอร์-
ไซด์มาพร้อมไม้ค้ำยัน ถึงคิวว่างพอดี เขาขึ้นนั่ง
ศาลายกขาที่เคยหักวางบนหมอน หมอเอา
น้ำมันลูบบริกรรมทุกอย่างเป็นไปแบบอัตโนมัติ
คณะหนึ่งอดีตผู้ป่วยที่หายแล้วพาผู้ป่วย
รายใหม่มา เขาถูกใส่เฝือกมาจากโรงพยาบาล
แล้ว มาขอให้ตัดเฝือกเพื่อเริ่ม
รักษาแบบหมอเคลือบ แต่แก
ขอให้มาเริ่มวันหลัง เพราะ
กำลังจะถึงวันทำบุญตรุษจีน
ที่อาจต้องหยุดทำบุญ สำหรับ
เฝือกปูนปลาสเตอร์ให้ไปตัด
เองมาก็ได้ เพื่อความรวดเร็ว

เดือนใจ ดาราพัฒนา วัย 70 ปี อยู่แถวแหลมโพธิ์ มารักษากับหมอเคลือบ เพราะเดินตกหลุมจนเท้าแพลง ซ้ำเท้าเคลือบไปโรงพยาบาลเอกซเรย์แล้วพบว่าไม่มีอาการกระดูกแตกหรือหัก แต่รักษาไม่หาย กระทั่งคนข้างบ้านที่รถชนมารักษากับหมอเคลือบ จึงตามมารักษาบ้างพบว่าหลังจากนวดน้ำมันต่อเนื่อง 5 วันอาการดีขึ้นมาก

“ฉันซื้อแท่นนี้พลิกบ่อย พอไปรักษาที่โรงพยาบาลกลับมาอาการเหมือนเดิม ยอมรับว่าพอมานี่ดีขึ้นมาก” เดือนใจเล่า เชื่อว่าที่หายเพราะการนวดน้ำมัน และการใช้คาถาเวทมนต์ของหมอระหว่างการนวดที่มีการบริกรรมคาถาไปด้วย ส่วนตัวเชื่อเรื่องแบบนี้เพราะเป็นวิธีรักษาที่ได้ผลจริงตามแบบคนโบราณ

อาทิตย์ จิตดีโสภกา อายุ 48 ปี เป็นคนทุ่งหวัง เล่าว่าคนทุ่งหวัง โดยเฉพาะวัยรุ่นนั้ดมรถกว่าครึ่งมาใช้บริการหมอเคลือบ สำหรับตัวเอง ประสบอุบัติเหตุรถจักรยานยนต์ อาการหนักเฉียดตาย สลบไปหลายวันกว่ารู้สึกตัว มีเลือดคั่งในสมองและบาดแผลตามตัว นอนพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลสงขลา 15 วัน รักษาอาการต่างๆ โดยที่แพทย์เจ้าของไข้ไม่รู้ว่ากระดูกไหปลาร้าหัก จนกระทั่งไปเอกซเรย์ที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์จึงรู้สาเหตุที่ยกแขนไม่ขึ้น แต่กว่าจะถึงคิวนัดให้ไปรักษาก็อีกหลายสัปดาห์จึงมาหาหมอเคลือบ ใช้เวลา 8 วัน ก็ยกมือขึ้นได้ใกล้เป็นปกติ

“ที่จริงแล้วแค่มานวดน้ำมัน 1-2 มื้อ มือทำงานได้เลย ถ้าไปโรงพยาบาลคิดว่าอีกนาน แล้วเขาให้เลือกสองอย่างคือผ่ากับตาม” อาทิตย์เล่าและว่า กรณีกระดูกไหปลาร้าหัก สำหรับที่นี่ไม่ต้องใส่เฝือก และตอนหมอเคลือบบีบนวดก็ไม่มีอาการเจ็บแต่อย่างใด

ประเสริฐ รัชวงศ์ แกนนำแผนสุขภาพสงขลา ประเด็นวัฒนธรรม กล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ไม่ว่าโลกจะเจริญขึ้นไปอย่างไร แต่วิถีชีวิตเชิงวัฒนธรรมจะยังคงอยู่ อาจเปรียบเทียบเหมือนจุดพลุขึ้นสูงสุดแล้วก็กลับลงมาข้างล่าง

“เทคโนโลยีการแพทย์สมัยใหม่ แต่คนยังเห็นว่าของดีแบบเดิม ยังใช้ได้อยู่อีก เขาก็จะกลับมาใช้ กรณีนี้ถ้าไม่จริง เขาคงไม่ตัดเฟือก โรงพยาบาลออกแล้วกลับมารักษากับหมอพื้นบ้านไทย”

ประเสริฐมองว่าความนิยมกรณีนี้เกิดจากความเรียบง่าย ไปโรงพยาบาลเต็มไปด้วยวิธีขบวนการยุ่งยาก ไม่ว่าจะทำทะเบียนประวัติ การรอคิวนานเพราะคนไข้มาก การนอนโรงพยาบาล คนป่วยเองก็มีความเครียดเป็นทุนอยู่แล้ว บางอย่างคนไข้รับไม่ได้เช่น การที่แพทย์เสนอเงื่อนไขให้ต้องตัดสินใจว่าต้องผ่าตัด ต้องตัดขา แต่สำหรับที่นี้มีคำตอบอยู่แล้วว่าได้หรือไม่ได้ โดยการเรียกกระดูก ทาน้ำมัน ขั้นตอนการรักษาก็ไม่ได้ยุ่งยากอะไร สอดคล้องมากกว่า เห็นได้จากเฟือกโรงพยาบาลที่ร้อนอบอ้าว แต่เฟือกไม้ไผ่โปร่งสบายกว่าเยอะ ถ้าเป็นไม้มาก ไม่จำเป็นต้องเข้าเฟือกก็หาย

“ความเชื่อก็มีส่วนในเรื่องนี้ ยังมีความยึดมั่น ศรัทธา เป็นแรงบันดาลใจ มั่นใจ ยิ่งคิดในเชิงบวกก็ทำให้หายเร็วขึ้นอีก”

“เข็ยงผีเสื้อขยับปีก 2”

เป็นบทสะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนและปัจเจกชน
ที่สร้างสรรค์สังคมด้วยจิตอาสา ด้วยความมุ่งมั่นมานะ
โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค สร้างตัวตนอุดมคติของสังคมใหม่
ที่รักษาสิ่งแวดล้อม ให้เกียรติธรรมชาติ เชื่อมต่อวัฒนธรรมพื้นบ้าน
สู่วิถีสมัยใหม่ สร้างกระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียน
ดูแลปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง ก้าวข้ามจากคนธรรมดา
มาเป็นพลเมืองผู้สร้างสรรค์สังคม

รูปธรรมที่งดงามของทั้ง 24 กรณีศึกษาใน
เป็นความพากเพียรของแต่ละกลุ่มคนที่ร่วมสร้างสรรค์มายาวนาน
เป็นการสร้างสรรค์สิ่งดีงามด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่เองในชุมชน
ด้วยความร่วมมือของเครือข่ายภาคประชาสังคม รวมทั้งหน่วยราชการ
และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ที่ได้ร่วมกัน
สร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชุมชน.

นายแพทย์สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ

